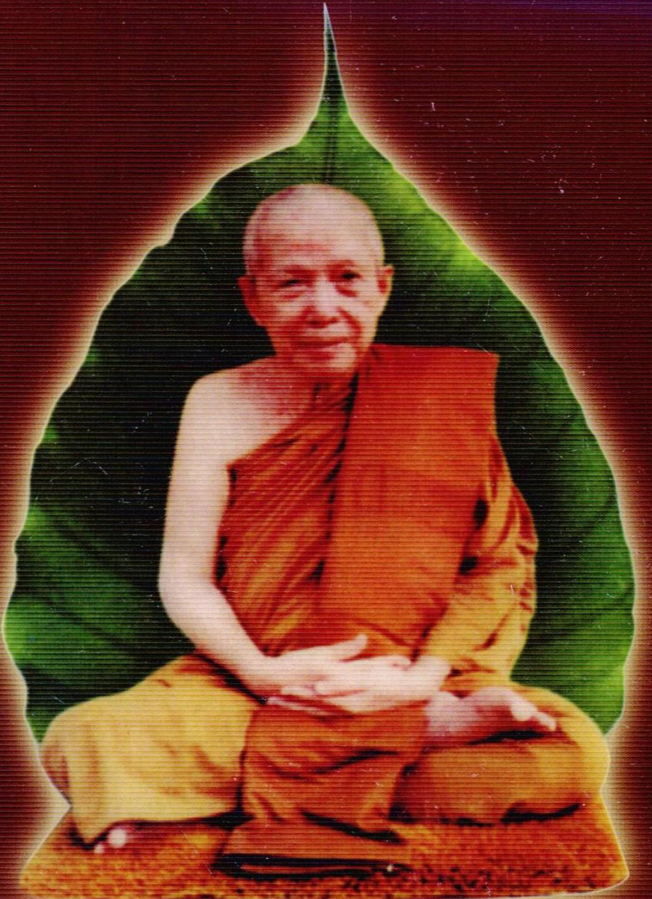

ชีวประวัติหลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล
(พระครูภาวนาปัญญาดิลก)
ชีวประวัติพระวิปัสสนาจารย์
สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
บทสวดให้ผู้ป่วยหายจากโรค

โดย

พ.อ. กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์

ชีวประวัติหลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล (พระครูภาวนาปัญญาดิลก) ชีวประวัติพระวิปัสสนาจารย์ สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต บทสวดให้ผู้ป่วยหายจากโรค โดย พ.อ. กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์

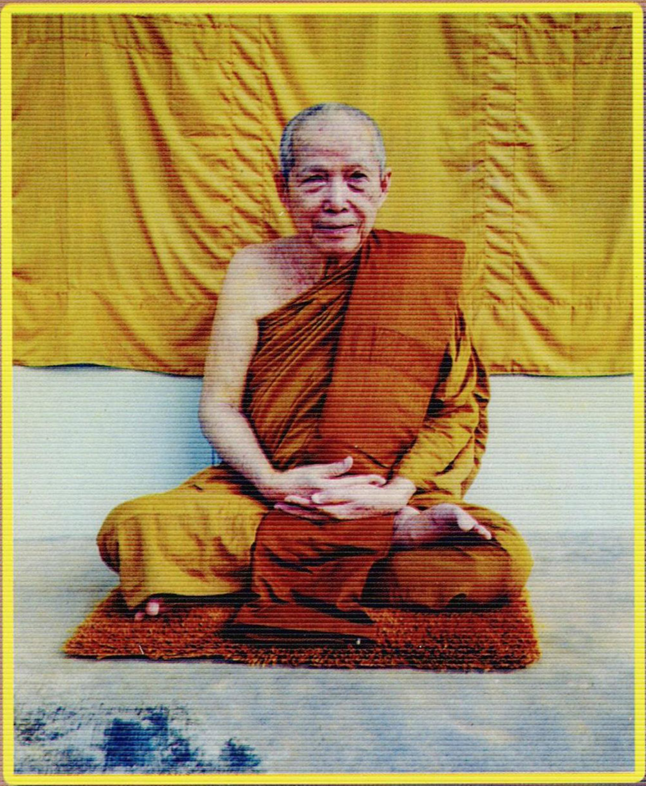

หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล
(พระครูภาวนาปัญญาดิลก)

ชีวประวัติพระวิปัสสนาจารย์

สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

และบทสวดให้ผู้ป่วยหายจากโรค

ชีวประวัติพระวิปัสสนาจารย์สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
และบทสวดให้ผู้ป่วยหายจากโรค

© พันเอก กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พ.ศ. ๒๕๕๒
จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด
โทร. ๐-๒๘๖๔-๐๔๓๔-๕, ๐-๒๔๑๒-๓๐๘๗, ๐-๒๔๑๒-๕๘๙๑,
๐๘-๑๘๓๖-๘๔๑๘, ๐๘-๑๙๒๓-๘๘๒๕ โทรสาร ๐-๒๘๖๔-๓๕๔๐
E-mail : sahadhammik@yahoo.com, sahadhammik@gmail.com

คำนำ

ด้วยผมเป็นลูกศิษย์หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล หรือหลวงปู่พระครูภาวนาปัญญาดิลก ซึ่งนามหลังนี้ผู้คนไม่ค่อยรู้จัก หรือเรียกขานท่าน โดยมากจะเรียกขานหลวงปู่ว่า หลวงปู่พระมหาเจิม หรือไม่ก็เรียกขานท่านว่า หลวงปู่มหาเจิม มากกว่า ผมได้มากราบนมัสการหลวงปู่เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ในขณะนั้นท่านก็อาพาธอยู่แล้ว แต่ไม่มาก ผมมากราบและถวายสังฆทานกับหลวงปู่หลายครั้ง แต่ไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวอะไรในวัด ก่อนที่หลวงปู่จะอนุญาตให้จัดสร้างวัตถุมงคลรุ่นแรกและรุ่นเดียวที่ลูกศิษย์หรืออุบาสกอุบาสิกาในพื้นที่รู้จักนั่นเอง

ต่อมาเมื่อมีการจัดสร้างวัตถุมงคลหลวงปู่ขึ้นผมก็ได้มากราบท่านหลายครั้ง และรู้สึกเหมือนว่าจะไม่ได้เช่าบูชาวัตถุมงคลหลวงปู่ไปเลย หรือเช่าก็คงเป็นเหรียญเพียงเหรียญเดียวเท่านั้น และในปี พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๐ ก็ไม่มีโอกาสมากราบท่านอีก เนื่องจากทราบข่าวไม่รู้จากไหนว่า หลวงปู่ได้ละสังขารไปแล้ว คิดจะมากราบอีกก็ไม่ว่าง จนเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ หลังจากการเลิกประชุมประจำสัปดาห์ในคณะทำงานเสร็จ พ.อ.ดร.สุชิน การสมวรรณ ซึ่งเป็นเลขานุการคณะทำงานการประสานการที่ดินกองทัพบก ได้ชวนผมว่า อาจารย์ (คือ ผมเคยเป็นนายทหารอนุศาสนาจารย์ หรือเรียกย่อๆ ว่า "อนุศาสน์" มาก่อน กำลังพลในกองทัพจะให้เกียรติอนุศาสน์เป็นอย่างยิ่ง โดยจะเรียกว่า "อาจารย์" ทุกนาย) จะไปกราบหลวงปู่มหาเจิมไหม ผมก็ถามว่า หลวงปู่มหาเจิมไหน พ.อ.ดร.สุชิน ก็ตอบว่า หลวงปู่มหาเจิมวัดสระมงคล บ้านหนองโพธิ์ ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผมก็เลยกล่าวว่า อ้าว หลวงปู่ยังอยู่หรือ พ.อ.ดร.สุชิน ก็ตอบว่า ยังอยู่ ข่าวที่ได้ยินมาว่า หลวงปู่ละสังขารนั้น ไม่รู้ได้ฟังได้ยินมาจากไหน ก็จำไม่ได้ แต่ก็ได้ทราบอย่างนั้นจริงๆ แต่เมื่อรู้ว่าหลวงปู่ยังอยู่ก็อดดีใจไม่ได้ ถือว่าเป็นมงคลที่จะได้มากราบหลวงปู่อีก ผมก็ตอบตกลงจะไป เมื่อทานอาหารกลางวันเสร็จ ก็

ออกเดินทางจากสวนรื่นฤดีที่ทำงาน เมื่อไปถึงวัดได้เข้าไปกราบหลวงปู่ที่ห้องพักจำวัดของท่าน เสร็จแล้วออกมานั่งสนทนานอกห้องที่ม้าหินข้างกุฏิ มีอยู่ช่วงหนึ่งผมก็พูดขึ้นเชิงหารือว่า พวกเราน่าจะเขียนหรือรวบรวมชีวประวัติความเป็นมาของหลวงปู่เพื่อเผยแพร่ออกสู่สายตาของญาติโยมและประชาชนทั่วไป และเป็นการจัดหาทุนสร้างพิพิธภัณฑ์ถวายหลวงปู่ด้วย พ.อ.ดร.สุชิน ก็เห็นด้วย แล้วจะจัดหาทุนค่าพิมพ์ให้

ผมก็ตอบตกลงไม่ต้องปรึกษาหรือหารือกับใครอีก มากคนก็มากเรื่องเผลอๆ อาจจะไม่ได้พิมพ์ด้วย ผมจึงได้รวบรวมประวัติหลวงปู่จากหนังสือต่างๆ ที่เคยซื้อไว้ และหลักฐานบางอย่างจากวัดเพื่อให้ครบถ้วน รวมทั้งประวัติพระอุปัชฌาย์ของท่าน รวมทั้งสหายธรรมที่หลวงปู่เคยปฏิบัติธรรมด้วยกันนำมาลงในหนังสือนี้ อันจะเป็นการเผยแพร่ชีวประวัติหลวงปู่แล้ว ยังได้มอบหนังสือให้แก่ญาติโยมที่บริจาคทุนทรัพย์ร่วมสร้างพิพิธภัณฑ์ที่หลวงปู่ตั้งปณิธานไว้ด้วย ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์ได้ดำเนินการสร้างวัตถุมงคลรุ่นแรกรุ่นเดียวขึ้น โดยพระอาจารย์ปรีดา ปภาธโร รองเจ้าอาวาสและบรรดาลูกศิษย์ ซึ่งกำหนดงบประมาณไว้ ๔๐ ล้านบาท ทว่าจนบัดนี้โครงการดังกล่าวยังไม่เป็นรูปร่างและความคืบหน้าแต่อย่างใด

ผม และ พ.อ. ดร.สุชิน การสมวรรณ จึงได้ปรึกษากันดังกล่าวข้างต้น และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เวลา ๑๐.๔๙ น. ๐๙ วินาที ผมได้ไปกราบคารวะหลวงปู่อีก ตอนแรกที่เข้าไปกราบหลวงปู่จำวัดหลับอยู่ เมื่อท่านตื่น ท่านเปิดไฟที่ตั้งอยู่ข้างเตียง ผมได้เข้าไปกราบอีกครั้งพร้อมกับกราบเรียนว่า ผมจะขออนุญาตเพื่อเขียนและรวบรวมชีวประวัติของหลวงปู่ หลวงปู่ฟังแล้วท่านยกมือขวาเคาะศีรษะผมเป็นเวลานานพอสมควร และในขณะนั้นดูหลวงปู่อารมณ์ดี หน้าตาท่านผ่องใสมาก เมื่อท่านหลวงปู่ทราบแล้ว ผมก็ก้มลงกราบข้างเตียง แล้วออกจากห้องหลวงปู่ไปเรียนหลวงตานิคม จนฺทาโภ พระผู้ดูแลหลวงปู่ว่า ที่ผมมาวันนี้เพื่อ

จะมาขออนุญาตหลวงปู่เขียนและรวบรวมชีวประวัติความเป็นมาของหลวงปู่เป็นทางการ แล้วเรียนว่า หลวงปู่ตื่นแล้ว ขอความกรุณาหลวงตาเข้าไปกราบเรียนหลวงปู่ด้วย หลวงตานิคมได้เขียนข้อความบนกระดานเพื่อขออนุญาตจากหลวงปู่ว่า "กราบเรียนหลวงปู่ ขออนุญาตถ่ายรูปไปทำหนังสือประวัติความเป็นมาทั้งหมดที่พระนิคม จันทาโภ รวบรวมได้" หลวงปู่ก็มองแล้วท่านก็อ่าน หลวงปู่กล่าวคำว่า "เอ้อ" คือหลวงปู่ท่านได้โปรดอนุญาตให้พิมพ์ได้ นับเป็นพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณอย่างสูง ต่อมาเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๒ เวลา ๑๑.๔๐ นาที ผมเดินทางไปที่วัดสระมงคลและได้ไปกราบหลวงปู่กับ พ.อ.ดร.สุชิน การสมวรรณ อีก แล้วได้นำเรื่องจะจัดพิมพ์หนังสือไปเรียนปรึกษาหลวงพ่อพระครูใบฎีกาประเสริฐ จิตปุญฺโญ หรือหลวงตาหุ้น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ท่านก็เห็นชอบด้วย โดยกล่าวว่า เป็นเรื่องดีให้ทำได้เลย ในขณะที่หลวงปู่มีชีวิตอยู่นี่แหละ จึงได้ดำเนินการจนเสร็จเรียบร้อยซึ่งทุกท่านกำลังอ่านอยู่ในขณะนี้

จุดประสงค์ของการเขียนรวบรวมและเรียบเรียงชีวประวัติความเป็นมาของหลวงปู่ครั้งนี้ ผมมิได้มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์อื่นใดแอบแฝง มีแต่เจตนาบริสุทธิ์เพื่อต้องการให้ผู้คนได้รู้กิตติศัพท์กลิ่นของศีลจากหลวงปู่ว่า ในแหล่งแห่งนี้ยังมีพระผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติควร ที่พวกเรากราบท่านได้อย่างสนิทใจอยู่ในแผ่นดินแห่งนี้อันใกล้เขตปริมณฑลของเมืองหลวง แต่ไม่ค่อยมีใครรู้ว่ามีพระดี พระแท้ ประเภทพระปัจเจกพุทธเจ้า อยู่พื้นแผ่นดินตรงนี้ เนื่องจากหลวงปู่อยู่อย่างเงียบๆ ไม่สร้างวัตถุมงคล โฆษณาแบบหวือหวา โด่งดังไปทั้งประเทศเฉกเช่นพระเกจิอาจารย์รูปอื่นๆ ท่านชอบวิเวก สอนธรรมะแบบพอเพียง มักน้อยสันโดษ เป็นดังที่หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์ของหลวงปู่ที่เคยปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง

ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากชีวประวัติความเป็นมาของหลวงปู่แล้ว ยังได้นำชีวประวัติหลวงปู่เสาร์ กันตสีโล ชีวประวัติของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ซึ่งเป็น

พระอาจารย์ใหญ่ที่หลวงปู่เคยฟังธรรมะจากท่านตั้งแต่สมัยเป็นสามเณรอยู่ที่วัดบรมนิวาส แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ รวมทั้ง และได้นำชีวประวัติท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์พระอุปัชฌาย์บวชเณรให้ท่าน ชีวประวัติท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส ป.ธ. ๕) พระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้หลวงปู่ หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร, หลวงปู่อุ่น กลฺยาณธมฺโม, หลวงปู่แว่น ธนปาโล, หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ, หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม และ หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้รู้เรื่องราว ประวัติพระอาจารย์สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ไปพร้อมๆ กันซึ่งประวัติของแต่ละหลวงปู่กำลังจะหายสาบสูญไปตามกาลเวลา ส่วนประวัติหลวงปู่รูปอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลวงปู่มหาเจิม จะนำมารวบรวมในเล่มสมบูรณ์ในโอกาสต่อไป

การเขียน การรวบรวมหนังสือชีวประวัติความเป็นมาของหลวงปู่ครั้งนี้ก็เพื่อให้ทางวัดสระมงคล หรือหลวงปู่มอบให้แก่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทุนทรัพย์สร้างพิพิธภัณฑ์เก็บอัฐบริขารหลวงปู่ และเพื่อเป็นการเผยแพร่ประวัติของหลวงปู่อันเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีแด่หลวงปู่ และเพื่อให้หลวงปู่ท่านได้เห็นความสำเร็จในการสร้างพิพิธภัณฑ์ตามที่บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้ร่วมใจกันจะสร้างถวายในขณะที่หลวงปู่มีชีวิตอยู่ ซึ่งในปัจจุบันขณะนี้หลวงปู่ก็มีอายุมากถึง ๙๓ ปีแล้ว กอปรทั้งหลวงปู่มีสภาพร่างกายขันธ์ ๕ อยู่ในภาวะอาพาธด้วย การที่บรรดาศิษยานุศิษย์จะทำอะไรที่เป็นมงคลให้แก่ครูบาอาจารย์ ควรรีบทำเสียในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ไม่ควรหวงแหนหรือนอนกอดหลวงปู่ไว้โดยมิได้คิดจะทำอะไร ขอกราบกรุณาบรรดาศิษย์ของครูบาอาจารย์หรือหลวงปู่รูปอื่นๆ ด้วย ขอให้เป็น **อภิชาตศิษย์** ควรรีบทำอะไรให้ท่านได้เห็น ได้ปลื้มใจ ในขณะที่ท่านยังไม่ละสังขารนี้แหละ ส่วนลูกที่มีคุณพ่อคุณแม่มีชีวิตอยู่ เมื่อพ่อแม่ท่านอยากไปเที่ยวที่ไหนอยากนั่งรถอะไร ก็รีบพาท่านไปเที่ยว ไปชมสถานที่ท่านต้องการ แม้กระทั่งจะบวชเป็นพระภิกษุให้ท่านปลื้มอกปลื้มใจก็ควรทำโดยด่วน บางท่านลูกชายบวชเป็นพระ

คุณแม่คุณพ่อกลั้นน้ำตาไม่อยู่ด้วยความปลื้มใจที่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองของลูกขึ้นสวรรค์ แม้แต่ท่านเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ขอให้ทำทุกอย่างอย่าได้รังเกียจ เมื่อท่านล่วงลับไป เราในฐานะเป็นลูกก็จะไม่เสียใจว่าเมื่อท่านมีชีวิตอยู่เราไม่ได้ทำอะไรเลย เพราะเราได้ปรนนิบัติท่านทุกอย่างแล้ว และจะไม่เสียใจหรือโอดครวญร่ำไห้รำพันด้วย เพราะเราได้ทำทุกอย่างแล้ว ท่านจากไปก็ไม่ห่วงกังวลอะไรทั้งสิ้น แม้ลูกผู้หญิงก็สามารถบวชเป็นชีพราหมณ์ หรือบวชชีให้บุพการีได้ บรรดาลูกๆ อยากจะให้พ่อแม่ทานอะไรก็ซื้อให้ท่านทานเลยจะแพงเพียงใดก็ตาม กรุณาอย่าได้คิดว่าเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วค่อยซื้อมาให้ท่านพร้อมกับเคาะโลงเชิญท่านมาทาน แล้วท่านลุกขึ้นมารับประทานได้หรือ ดังนั้น จึงใคร่ขอความกรุณาทุกท่านทุกคนอยากจะทำอะไรให้แก่บุพการีและผู้มีพระคุณ ก็ขอให้ทำเสียในวันนี้ทีเดียวในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ท่านจะภูมิใจ ดีใจ ปลื้มใจในบรรดาลูกๆ หรือศิษยานุศิษย์ และทุกท่านก็จะเป็น**อภิชาตบุตร** หรือ**อภิชาตศิษย์**

หนังสือเล่มนี้ได้นำชีวประวัติของหลวงปู่หลายรูปมาลงด้วย เพื่อให้ผู้อ่านได้อ่านในเล่มเดียวกัน และสามารถนำติดตัวไปได้ง่าย อ่านเวลานอนไม่หลับ เวลานั่งรอพบใคร รอรถ รอเรือ รอเครื่องบิน หรืออ่านไปเรื่อยๆ เวลารถติดเมื่อการจราจรคับคั่ง ก็จะได้ประโยชน์อย่างมหาศาล

ผู้เขียนและผู้รวบรวมและผู้จัดพิมพ์ ใคร่ขอความกรุณาจะขอร้องท่าน ๓ ข้อ คือ

๑. โปรดอ่านให้เข้าใจและสบายใจ

๒. นำข้อปฏิบัติของหลวงปู่ไปปฏิบัติ และเก็บหนังสือเล่มนี้ไว้ในที่เหมาะสม

๓. แนะนำผู้อื่นให้อ่านด้วย

ท่านผู้อ่านทุกท่านก็จะมีความสุข ความเจริญวัฒนาสถาพรตลอดไป

ความดีใดๆ อันจะพึงมีจากหนังสือชีวประวัติความเป็นมาของหลวงปู่เล่มนี้ ผมพร้อมครอบครัว ญาติ และผู้ที่เคารพนับถือ ที่เป็นเจ้าภาพอุปถัมภ์การพิมพ์ครั้ง

นี้ เพื่อนๆ น้องๆ ที่สนิทคุ้นเคยหลายท่าน เช่น อาจารย์นวลเนตร งามลักษณ์, อาจารย์ธรานันท์ หนูสลัดและญาติ, คุณปีติกาญจน์ ตัณฑรัตน์เจริญ, คุณวันดี ศรีนันทลักษณ์, คุณศศิธร พานิชสุโข, พ.อ.(พ)วิทยา บุญยานุตร และคณะ, พ.อ.(พ) ดร.สุชิน การสมวรรณ, คุณทรงวุฒิ-อาจารย์บุนนาค กีรติจินดา, คุณวิชัย ครองยุทธ, คุณนันทพร คำพาลักษณ์, คุณทรงวิทย์ ไตรรัตน์รังษี, คุณสุดารัตน์ รังจิรานนท์ และคณะเป็นต้น บริจาคเงินค่าพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอถวายบูชาสักการ หลวงปู่ที่เป็น "พระอริยสงฆ์" ผู้ชูดวงประทีปส่องทางต่อจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แก่บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งปวง และญาติโยมผู้ที่มีความเคารพเลื่อมใสในหลวงปู่ทุกๆ ท่าน

ธรรมชีวประวัติเล่มนี้ ขออุทิศบุญกุศลทั้งหลายเป็นเครื่องบูชาคุณบิดามารดา ครู อาจารย์ อุปัชฌาย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน และขออัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัยและทวยเทพทั้งหลายจงปกปักรักษาให้ท่านหลวงปู่มีชนมายุยิ่งยืนนาน เป็นร่มโพธิ์แก่บรรดาศิษยานุศิษย์พ้นจากโรคาพาธทั้งปวงที่เบียดเบียน ขอให้ท่านผู้อ่านและผู้บริจาคทุนทรัพย์ตามกำลังศรัทธา มีความสุข ความเจริญทั้งหน้าที่การงานและชีวิตครอบครัวทุกท่าน เพื่อจะสร้าง "พิพิธภัณฑ์" ถวายหลวงปู่ ทุกท่านอนุโมทนาบุญกุศลร่วมกัน เทอญ

พันเอก กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์

๙ มีนาคม ๒๕๕๒

หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล

(พระครูภาวนาปัญญาดิลก ป.ธ. ๕)

หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล

(พระครูภาวนาปัญญาดิลก ป.ธ.๕)

พระพุทธชัยมงคล

รูปเหมือนลอยองค์

เหรียญเสมา

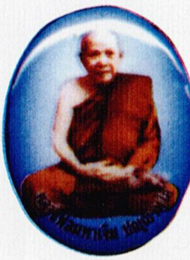

ล็อกเกต

เหรียญรูปไข่

พระผงใบลาน รุ่น ๑

ประวัติความเป็นมาของ
หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล น.ธ.เอก, ป.ธ. ๕

(พระครูภาวนาปัญญาดิลก)

เจ้าอาวาสวัดสระมงคล ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

หลวงปู่พระมหาเจิม นามเดิม "เจิม" เกิดในตระกูล วรรณโมลี เมื่อแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีมะโรง ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๕๙ สถานที่เกิดคือ บ้านหนองแทน ตำบลเมืองใหม่ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ครอบครัวชาวไร่ชาวนา วันที่ท่านเกิดซึ่งเป็นวันตรงกับวันตักบาตรเทโวโรหณะหรือวันพระเจ้าเปิดโลกที่ชาวพุทธรู้จักกันดีนั่นเอง

หลวงปู่เจิม เป็นบุตรของนายหรุ่น และนางม้วน วรรณโมลี มีพี่น้องทั้งหมด ๖ คน เป็นชาย ๔ คน หญิง ๒ คน ปัจจุบันเสียชีวิตหมดแล้ว ยังคงเหลือเพียงหลวงปู่รูปเดียวเท่านั้น

ชีวิตของหลวงปู่เจิม ตั้งแต่เกิดมาแทบไม่เคยทำบาปทำความชั่วเลย หรือถ้ามีด้วยพลั้งเผลอก็มีน้อยมาก ในวัยเด็กท่านหลวงปู่จะอยู่กับคุณย่าอิ่ม เมื่อคราวที่พ่อแม่ต้องออกไปทำไร่ทำนา

การศึกษา

เมื่อหลวงปู่มีอายุได้ ๘ ขวบ คุณย่าอิ่มซึ่งชอบไปวัดอยู่เป็นประจำ ก็ได้พาหลวงปู่ไปฝากกับหลวงพ่อทอง เจ้าอาวาสวัดแสนภุมมาวาส เพื่อให้ได้เล่าเรียนหนังสือในสมัยนั้น หลวงปู่ได้เรียนหนังสือมูลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร ซึ่งเป็นชาวแปดริ้ว หรือฉะเชิงเทราในปัจจุบัน) พออ่านออกเขียนได้ แต่วิชาคณิตศาสตร์ บวก ลบ คูณ หาร ท่านไม่ได้เรียน เพราะไม่มีการสอน

บรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบท

พอมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะนั้นหลวงปู่มีอายุได้ ๑๑ ปีเศษ ท่านก็ได้บรรพชาเป็นสามเณรกับหลวงพ่อทอง วัดแสนภุมมาวาส ซึ่งเป็นฝ่ายมหานิกาย อยู่กับหลวงพ่อทองได้ ๑ พรรษา คุณย่าอิ่ม ก็อยากให้หลวงปู่ได้ไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ จึงได้ปรึกษากับหลวงพ่อทอง เพื่อนำไปฝากเรียนที่วัดบรมนิวาส แถวยศเส ตำบลรองเมือง อำเภอปทุมวัน กรุงเทพฯ ซึ่งคุณย่าอิ่ม คุ้นเคย และเคารพศรัทธากับท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท ป.ธ. ๔) เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสในสมัยนั้น ซึ่งหลวงพ่อทองก็เห็นดีด้วย คุณย่าอิ่ม จึงได้พาหลวงปู่มาฝากกับท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ที่วัดบรมนิวาส และหลวงปู่ได้ญัตติเป็นสามเณรคณะธรรมยุติกนิกาย (บรรพชาใหม่) โดยมีท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ภายใต้ต้นจันทร์ หน้าพระอุโบสถวัดบรมนิวาสในสมัยนั้น

เมื่อหลวงปู่มาบรรพชาอยู่วัดบรมนิวาสแล้วท่านได้ศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมฝ่ายนักธรรม สอบได้นักธรรมชั้นตรี โท เอก และได้เรียนบาลีแปลธรรมบทควบคู่ไปด้วย จนท่านหลวงปู่สอบเปรียญธรรม ๓ ประโยค เปรียญธรรม ๔ และ ๕ ได้ตั้งแต่เป็นสามเณร พอดีในช่วงนั้น ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านได้นิมนต์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มาแสดงธรรมที่วัดบรมนิวาส เมื่อหลวงปู่ได้ฟังธรรมจากหลวงปู่มั่นแล้ว รู้สึกซาบซึ้งตรึงใจ คือประทับใจมาก อิ่มอกอิ่มใจไปหมด คือดูดดื่มในรสพระธรรม ซึ่งทำให้ท่านหลวงปู่คิดอยู่เสมอว่า ถ้ามีโอกาส ท่านจะออกธุดงค์ปฏิบัติธรรมหาทางพ้นทุกข์ให้ได้แน่นอน ยิ่งคิดยิ่งอยากออกวิเวก เพราะ เริ่มเห็นความวุ่นวาย เห็นความทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร แม้เห็นคนเดินกันขวักไขว่ ความสับสน ความแออัด และความวุ่นวายของสังคมในกรุงเทพฯ ท่านยิ่งสงสารและปลงว่า ชีวิตของผู้คนเหล่านั้น ต้องดิ้นรนขวนขวาย

เต็มไปด้วยความทุกข์ ความอลหม่าน ความยุ่งเหยิงต่อการดำรงชีวิต แม้บางคนจะประสบผลสำเร็จในชีวิตทางโลกก็ตาม มีเงินมีทอง มีฐานะ แต่บรรดาเหล่านั้นหลวงปู่ก็เห็นมานั่งปรับทุกข์กับท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์เสมอๆ ญาติโยมที่มากราบท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ส่วนมากก็มีฐานะดีมากมาย แต่เขาเหล่านั้นทำไมต้องมีทุกข์มากมายนักหนา หรือว่าทางโลกจะหาความสุข ความสบายมิได้ ดังนั้น เรา (หลวงปู่) จะขออยู่ไปอย่างนี้จนกว่าจะหาทางพ้นทุกข์ให้พบเถิด ซึ่งหลวงปู่คิดแต่จะหาทางพ้นทุกข์ เสมอมา

หลักฐานใบสุทธินี้ออกให้หลวงปู่ใหม่ เล่มเดิมคงชำรุดไป

๒

ที่ ๒ /๒๕๒๑

ลายมือชื่อ พระครูเจิม ปุญฺญวณฺโณ
สังกัด ธรรมยุติ

๓

ฐานะเดิม

ชื่อ เจิม นามสกุล วรรณโมลี

วิทยฐานะ ______ อาชีพ เกษตรกร

บิดา หรุ่น มารดา ม้วน

สัณฐาน สูงเรียว สีเนื้อ ขาวเหลือง

ตำหนิ แผลเป็นโคนนิ้วชี้ซ้าย

เกิดวัน ๕ ๑๑ค่ำ ปี มะโรง

วันที่ ๑๒ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๙

ตำบล เมืองใหม่ อำเภอ พนมสารคาม

จังหวัด ฉะเชิงเทรา

๔

บรรพชา

ชื่อ สามเณรเจิม ฉายา ปญฺญาพโล
พระอุปัชฌาย์ พระครูมหาสิทธิคุณูปมาจารย์ (จันทร์)
บรรพชาเมื่ออายุ ๑๒ ปี ณ วันที่ —
เดือน — พ.ศ. ๒๔๗๑
วัด บรมนิวาส
ตำบล รอบเมือง อำเภอ ประทุมวัน
จังหวัด กรุงเทพมหานคร
ให้ ณ วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑
(ลงลายมือชื่อ) พระครูเกษมธรรมสิทธิ์
~~พระอุปัชฌาย์~~

๕

อุปสมบท

ชื่อ พระมหาเจิม ฉายา ปญฺญาพโล
พระอุปัชฌาย์ พระพรหมมุนี (ติสฺโส อ้วน)
พระกรรมวาจาจารย์ พระครูพินิตวินัยการ (ขำ)
พระอนุสาวนาจารย์ พระครูวินัยธร (คำ)
อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๑ ปี ณ วันที่ ๑๐
เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ เวลา ______ น.
วัด บรมนิวาส
ตำบล รอบเมือง อำเภอ ประทุมวัน
จังหวัด กรุงเทพมหานคร
ให้ ณ วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑
(ลงลายมือชื่อ) พระครูเกษมธรรมสิทธิ์
~~พระอุปัชฌาย์~~

๖

สังกัดวัด

วัด ป่าคลองกุ้ง
ตำบล บางกะจะ
อำเภอ เมือง
จังหวัด จันทบุรี
ณ วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑
(ลงลายมือชื่อ) ______
เจ้าอาวาส
(ลงลายมือชื่อ) ______
ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี (ธ.)
ประทับตราประจำตำแหน่ง
วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑

๗

ย้ายสังกัดวัด

ไปอยู่วัด คลองช่องลม (ชมพูศรีรัตนบรรพต ๑)
ตำบล อ่าวลึกใต้
อำเภอ อ่าวลึก
จังหวัด กระบี่
เหตุที่ย้าย เพราะสุขภาพไม่ดี ขอยุติคณะสงฆ์
ย้ายวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๐
(ลงลายมือชื่อ) ______
เจ้าอาวาส
(ลงลายมือชื่อ) ______
ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ธ.
ประทับตราประจำตำแหน่ง
วันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

๘

รับเข้าสังกัดวัด

มาอยู่วัด ป่ามงคล (ม่วงมันสรวง)
ตำบล สระสี่มุม
อำเภอ กำแพงแสน
จังหวัด นครปฐม
วันที่ ๑๗ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐
(ลงลายมือชื่อ) พระมหาเจิม ปญฺญาพโล
เจ้าอาวาส
(ลงลายมือชื่อ) ______
ตำแหน่ง ______
ประทับตราประจำตำแหน่ง
วันที่ ๑๗ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

๙

ย้ายสังกัดวัด

ไปอยู่วัด______
ตำบล______
อำเภอ______
จังหวัด______
เหตุที่ย้าย______
ย้ายวันที่______ เดือน______ พ.ศ.______
(ลงลายมือชื่อ)______
เจ้าอาวาส
รับรองตามนี้
(ลงลายมือชื่อ)______
ตำแหน่ง______
ประทับตราประจำตำแหน่ง
วันที่______ เดือน______ พ.ศ.______

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านเป็นพระนักเผยแผ่ นักเทศน์ นักปฏิบัติธรรม นักปกครอง นักปราชญ์ผู้มองการณ์ไกล (ซึ่งจะกล่าวถึงประวัติของท่านในข้างหน้าต่อไป) ท่านเป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ผู้มีคุณูปการต่อวงการคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตอย่างอเนกอนันต์ ท่านมีลูกศิษย์ลูกหามากมายในทุกระดับชั้น ท่านเป็นนักเทศน์ของวัดบรมนิวาส ซึ่งถือว่าเป็นยุคทองทีเดียว ญาติโยมมาฟังเทศน์ของท่านอย่างล้นหลาม เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (วิน ธมฺมสาโร) ได้เล่าถึงท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เทศน์เรื่องกิเลสว่า มีอยู่คราวหนึ่ง ท่านเทศน์เรื่องละกิเลสตัณหา วันนั้นท่านเทศน์เรื่องนี้ดีมาก ละเอียด เมื่อท่านเทศน์เสร็จ ก็มีโยมผู้หญิงท่านหนึ่งตามท่านไปถึงกุฎี เพื่อจะกราบนมัสการท่านว่า ดิฉันหมดกิเลสตัณหาแล้วเจ้าค่ะ ท่านก็นิ่ง และคุยเรื่องอื่นๆ โยมท่านนั้นก็กล่าวกับท่านอีกว่า ดิฉันหมดกิเลสตัณหาแล้ว ท่านก็ถามว่า เวลาหนุ่มสาวแต่งงานโยมทำอย่างไร โอ๊ย.. ท่านเจ้าคะ ทุกคู่เลย ดิฉันเป็นผู้ใหญ่ไปปูที่นอนให้คู่บ่าวสาวทุกครั้ง ท่านจึงกล่าวว่านั่นไง ทำไม่ไหว ยังไปช่วยเขาอีก โยมท่านนั้นก็เงียบ ท่านก็กล่าวอีกว่า นั่นแหละกิเลสตัณหาล่ะ โยมยังไม่หมด โยมท่านนั้นเลยนิ่งเงียบ ไม่กล้าถามท่านอีกเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ท่านเป็นผู้วางรากฐานการปกครองของคณะสงฆ์ธรรมยุติทางภาคเหนือ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ อันสืบเนื่องมาจากความสนิทสนมคุ้นเคยกับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เมื่อครั้งได้มีโอกาสไปจาริกเผยแผ่ธรรมร่วมกัน ถึงขนาดท่านตั้งฐานานุกรมตำแหน่ง พระครูวินัยธร ในขณะที่พักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง ให้แก่พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งต่อมาพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ต้องสละตำแหน่งพระครูวินัยธรไว้ที่วัดเจดีย์หลวง **โดยท่านกล่าวว่า พระครูวินัยธร อยู่ที่วัดเจดีย์หลวงนี่นะ ส่วนพระมั่น ภูริทัตโต จะเข้าป่าเพื่อแสวงหา ทางพ้นทุกข์แล้ว** ท่านเดินธุดงค์ไปหาความวิเวก

ส่วนหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ถ้ามีโอกาสได้เดินทางมากรุงเทพฯ ท่านมักจะเข้ามาจำพรรษาหรือพักอยู่ที่วัดปทุมวนาราม ซึ่งในสมัยนั้น บรรดาพระสายปฏิบัติ

ท่านมักจะมาพักที่วัดนี้เสมอๆ และเมื่อหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มาที่วัดปทุมวนารามแล้ว ท่านก็มักจะไปศึกษาข้อธรรมกับท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่วัดบรมนิวาส เสมอ

ครั้งหนึ่ง หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ได้มาแสดงธรรมที่วัดบรมนิวาส โดยท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ถึงกับกล่าวชมเชยหลวงปู่มั่นว่า "ท่านมั่นแสดงธรรมไพเราะมาก หาผู้เสมอเหมือนได้ยาก และแสดงมุตโตทัย คือแดนแห่งความหลุดพ้น ผู้ที่ฟังไม่มีท่าเคลือบแคลงสงสัย นับว่าท่านมั่นแสดงธรรมได้อย่างละเอียดลออดีมาก แม้แต่เรา (ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์) เองก็ไม่อาจแสดงได้ ลักษณะแปลกๆ และชวนให้ฟังเพลินไปอย่างท่านเลย"

หลังจากที่ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ มรณภาพลงในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ (มีหลวงตาบุญ วัดประสิทธิ์ไพศาล อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ได้เล่าให้ผู้เรียบเรียงฟังเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ว่าในสมัย พ.ศ. ๒๔๗๕ หลวงตาบุญ เป็นสามเณรบุญอยู่วัดบรมนิวาส ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านขึ้นเทศน์ พอลงจากธรรมาสน์ ขาไปกระแทกกับธรรมาสน์ขาท่านหัก หลังจากนั้นไม่นาน ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็มรณภาพ ส่วนหลวงตาบุญ ไปบวชที่วัดประสิทธิ์ไพศาล เป็นการบวชครั้งที่ ๒ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ ถึงปัจจุบันก็ไม่พบท่านอีกเลย คงจะมรณภาพไปแล้ว เพราะท่านมาบวชครั้งที่ ๒ อายุก็ ๕๐ เศษ ส่วนผู้เรียบเรียงเป็นสามเณรอายุ ๑๕ ปี

จากนั้นล่วงเวลาผ่านมา ๕ ปี กับประสบการณ์ที่หลวงปู่มหาเจิมได้คลุกคลีอยู่ในหมู่แวดวงพระนักปฏิบัติ ณ วัดบรมนิวาส ตำบลรองเมือง อำเภอปทุมวัน ในขณะนั้น โดยเฉพาะหลวงปู่มั่น ซึ่งเป็นพระอาจารย์ใหญ่สายพระป่า เป็นผู้จุดประกายธรรมอันสว่างไสวแสงพระธรรมให้ลุกโชนขึ้นภายในจิตใจของสามเณรเจิมอยู่ตลอดเวลา จนทำให้หลวงปู่เจิมไม่คิดจะออกไปเป็นฆราวาส ทำให้หลวงปู่ตัดสินใจที่จะอุปสมบทเพื่อศึกษาหาแก่นพระธรรมที่แท้จริง เพื่อดับกิเลสกองทุกข์อันเป็น

โลกียธรรม ซึ่งหลวงปู่ได้ศึกษาด้านปริยัติมาแล้ว เพื่อเข้าสู่ขั้นปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือปฏิเวธได้แก่พระนิพพานตามรอยพระยุคลบาทขององค์พระบรมศาสดาจารย์ ด้วยเล็งเห็นถึงความพากเพียรของบรรดาครูบาอาจารย์ อันเป็นแรงจูงใจให้หลวงปู่น้อมใจถึงโลกุตตรธรรม คือธรรมอันสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๐ หลวงปู่มหาเจิม จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระบวรพุทธศาสนา โดยมีท่านเจ้าคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสโส) วัดบรมนิวาส เป็นพระอุปัชฌาย์ ในขณะที่ท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี ต่อมาท่านได้รับสถาปนาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ซึ่งรายละเอียดอยู่ในหน้า ๔๙ และมีพระครูพินิจวิหารการ (ขำ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูวินัยธร (ค้ำ) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ โดยมีฉายาว่า "ปญฺญาพโล" แปลว่า "กำลังแห่งปัญญา" และได้ใช้คำนำหน้าว่า "พระมหาเจิม ปญฺญาพโล" หลังจากท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ท่านก็ไม่ได้เรียนเปรียญธรรม ๖ ประโยคต่อ เพราะท่านมุ่งมั่นที่จะดำเนินการไปทางปฏิบัติธรรม โดยปลีกวิเวก ไม่คลุกคลีกับใครๆ ทำความเพียรอยู่เงียบๆ ภายในวัดบรมนิวาสนั่นเอง เป็นระยะเวลาถึง ๕ พรรษา) ซึ่งเป็นการพ้นภาวะที่จะอยู่ในการปกครองของครูบาอาจารย์ สามารถเดินทางไปไหนก็ได้ ซึ่งทางพระเรียกว่าพ้นนิสัยมุตตกะตามพระวินัย ของครูบาอาจารย์ หลวงปู่จึงได้กราบเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์สมเด็จพระอุปัชฌาย์เพื่อออกแสวงหาทางหลุดพ้น นั่นคือ การปฏิบัติธรรมมุ่งพระนิพพาน

โดยในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ท่านก็เดินทางมุ่งสู่ภาคเหนือขึ้นไปจำพรรษาที่วัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นวัดที่หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เริ่มออกธุดงค์จากที่แห่งนี้ พอปี พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๘๗ หลวงปู่มหาเจิมก็ไปจำพรรษาที่วัดโรงธรรมสามัคคี อำเภอสันกำแพง และที่วัดโรงธรรมสามัคคีนี่เอง ท่านได้พบและพักปฏิบัติธรรมอยู่กับหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ หรือหลวงปู่เจ้าคุณ

พระสุธรรมคณาจารย์ ในกาลต่อมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ หลวงปู่มหาเจิม ก็ได้เดินทางไปจำพรรษาที่วัดทิพย์วนาราม อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พอ พ.ศ. ๒๔๘๙ ท่านก็กลับมาจำพรรษาที่วัดโรงธรรมสามัคคี อำเภอสันกำแพงอีกครั้ง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ หลวงปู่ก็ได้เดินทางจากวัดโรงธรรมสามัคคี อำเภอสันกำแพง ไปที่อ่าวยาง จังหวัดจันทบุรี และจำพรรษาอยู่ที่นี่เพียงลำพังรูปเดียว และ พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านหลวงปู่ก็เดินทางไปที่อ่าวหมู จำพรรษากับพระอาจารย์น้อย เกตุโร พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๔๙๓ หลวงปู่ได้เดินทางไปจำพรรษาที่วัดสนามรัตนาวาส อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ หลวงปู่ได้ออกเดินทางธุดงค์จากวัดสนามรัตนาวาส ลงไปทางภาคใต้ โดยมุ่งไปจำพรรษาที่วัดท่าฉัตร จังหวัดภูเก็ต

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ หลวงปู่ได้เดินทางไปจำพรรษาที่อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ กับพระอาจารย์พรหมมา และ พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๔๙๘ หลวงปู่ก็ไปจำพรรษาและปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดคลองช่องลม อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ หลวงปู่ได้เดินทางขึ้นมาจากจังหวัดกระบี่ ไปจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเยี่ยมโยมมารดา และจำพรรษาที่วัดแสนภุมมาวาส อันเป็นวัดบ้านเกิดของท่านหลวงปู่ ๑ พรรษา

พอปี พ.ศ. ๒๕๐๐ หลวงปู่ก็เดินทางลงไปที่วัดอ่าวลึก อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และจำพรรษาที่วัดนี้อีก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ เดินทางกลับขึ้นไปวัดแสนภุมมาวาสแล้วจำพรรษาอยู่ที่นี่ เพื่อกลับมาแสดงธรรมโปรดโยมแม่ที่ป่วยหนัก และต่อมาโยมแม่ก็ได้ถึงแก่กรรมลง เมื่อดำเนินเรื่องงานศพโยมแม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านก็ออกเดินทางไปทางภาคเหนืออีก

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ หลวงปู่ได้เดินทางไปจำพรรษาที่วัดสักแห้ง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๑ พรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ หลวงปู่ก็ได้ไป

จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย กับหลวงปู่หลอด ปโมทิโต หรือหลวงปู่พระครูปราโมทย์ วัดใหม่เสนานิคม ซึ่งหลวงปู่หลอดย้ายมาจำพรรษาที่แถววัดใหม่เสนานิคมในกาลต่อมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ หลวงปู่ได้เดินทางจากวัดอรัญญวาสี อำเภอท่าบ่อไปยังวัดเขาแก้ว จังหวัดจันทบุรี โดยจำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งนี้ ๔ พรรษา

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ หลวงปู่ได้ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าคลองกุ้ง ซึ่งเป็นวัดหลวงพ่อลี แห่งวัดอโศการามสร้างไว้

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ หลวงปู่กลับไปจำพรรษา ที่วัดคลองช่องลม จังหวัดกระบี่อีก และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดคลองช่องลมตั้งแต่นั้นมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๓๑ ในขณะนั้น สมเด็จพระวันรัต (จับ จิตธมฺโม ป.ธ. ๙) เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ คณะธรรมยุต จะแต่งตั้งให้ท่านหลวงปู่เป็นเจ้าคณะจังหวัดกระบี่-พังงา และระนอง แต่ท่านหลวงปู่ไม่ยอมรับตำแหน่ง

ต่อมาท่านหลวงปู่เกิดอาพาธ ท่านเลยขอลาออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดคลองช่องลมและได้เดินทางไปกรุงเทพฯ เมื่อไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช โดยหลวงปู่ได้พำนักจำพรรษาที่มูลนิธิหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๔ เป็นช่วงระยะเวลา ๓ ปี เมื่อท่านออกอาการทุเลาจากอาพาธแล้ว ท่านได้เดินทางไปปฏิบัติธรรม และพำนักกับหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท หรือหลวงปู่พระครูสุทธิธรรมรังษี วัดป่าภูริทัตตปฏิปทาราม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท เป็นสหายธรรมของหลวงปู่ และท่านได้มรณภาพเมื่อ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ อายุ ๘๘ ปี ๒ เดือน ๑๗ วัน ๖๘ พรรษา พระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๗ หลวงปู่มหาเจิม เกิดปีเดียวกันกับหลวงปู่เจี๊ยะ แต่คนละเดือนกัน)

สหธรรมิก ที่หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล หรือ หลวงปู่พระครูภาวนาปัญญาดิลก เคยไปพำนักและปฏิบัติธรรมอยู่ด้วยกัน ขณะที่หลวงปู่ออกธุดงค์ แสวงหาสถานที่วิเวกสำหรับปฏิบัติภาวนา เจริญสติล้วนแล้ว แต่เป็นศิษยานุศิษย์ สาย

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่เป็นกำลังสำคัญ และเป็นรูปที่สำคัญนั่นคือ หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี หรือ พระราชนิโรสรังสี แห่งวัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย หลวงปู่แว่น ธนปาโล หลวงปู่พระมหาปิ่น ปัญญาพโล หลวงปู่สิม พุทธาจาโร (ต่อมาได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระญาณสิทธาจารย์ ท่านรับพระราชทานพัดยศได้ ๓ วันก็มรณภาพที่วัดถ้ำ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕) หลวงปู่มหาเนียม สุวโจ หรือพระราชคุณาธาร วัดเจริญสมณกิจ (หลังศาล) อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ท่านได้มรณภาพแล้ว ศพของท่านไม่เน่าเปื่อย

หลวงปู่คำพอง ติสฺโส หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท หรือพระครูสุทธิธรรมรังษี วัดป่าภูริทัตโตปฏิปทาราม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และท่านได้มรณภาพไปแล้วเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๗ หลวงปู่พรหมฯ หลวงพ่อน้อย เกตุโร เป็นต้น

ปฏิปทาวัตรปฏิบัติของหลวงปู่
พระมหาเจิม ปญฺญาพโล

หลวงปู่ท่านเป็นพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และมีศีลาจารวัตรงดงามมาตั้งแต่เป็นพระผู้น้อย ในสมัยอยู่วัดบรมนิวาส พูดน้อย สมถะ สันโดษไม่สะสม ไม่ต้องการยศถาบรรดาศักดิ์ หรือตำแหน่ง คือหลวงปู่ไม่ยึดติดกับตำแหน่ง แม้เจ้าคณะภาคจะแต่งตั้งให้ท่านเป็นเจ้าคณะจังหวัด ถึง ๓ จังหวัดที่อยู่ในการปกครอง ท่านก็ไม่รับ หากเป็นพระรูปอื่น

คงกระโดดเข้าสู่เลยทีเดียว หลวงปู่พูดแต่ความจริง ชอบความเงียบสงบปลีกวิเวก อดทนเป็นที่หนึ่ง แม้เวลาท่านอาพาธ ท่านจะไม่แสดงอาการว่าท่านเจ็บปวดออกมาให้เห็นเลย ท่านจะอยู่นิ่งๆ เฉยๆ แม้จะเดินก้าวขาไม่ได้ ท่านก็ไม่พูด จนบรรดาลูกศิษย์เห็นอาการผิดปกติ ได้นำท่านส่งโรงพยาบาล ท่านก็ไม่อยากไป เมื่อไปถึงหมอเอกซเรย์ดู หมอนรองกระดูกทรุดลงไปทับเส้นสองข้อ หมอบอกว่า หลวงปู่ทนได้อย่างไรร่วม ๓-๔ ปี หลังจากที่หลวงปู่เคยล้มครั้งแรก ถ้าเป็นคนธรรมดา เพียงวันเดียวก็ไม่ไหวแล้ว แต่หลวงปู่กลับนิ่งสนิท เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นกับตัวท่านเลย ซึ่งหลวงปู่คงจะเจริญสติและทำจิตให้เป็นสมาธิ อาการเจ็บปวดจึงไม่ปรากฏ

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ หลวงปู่ก็อาพาธอีก ซึ่งอาการอาพาธครั้งนี้ เป็นสภาพของความชราของร่างกาย แต่หลวงปู่ก็คงอดทนเป็นอย่างยิ่ง เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เวลา ๑๐.๑๙ นาที ผู้เรียบเรียงได้ไปกราบหลวงปู่อีก เพื่อจะขออนุญาตรวบรวมประวัติของหลวงปู่ เพื่อพิมพ์ถวายท่านแจกแก่ญาติโยม และผู้ที่เคารพนับถือในหลวงปู่ เมื่อกราบท่านตอนแรก ท่านหลับแบบสบาย พอท่านตื่นขึ้นมาได้เข้าไปกราบท่าน เห็นท่านอาการสดใส เข้าไปกราบใกล้ๆ แล้วขออนุญาตท่านว่า จะรวบรวมเรียบเรียงประวัติของหลวงปู่เผยแผ่ แก่ญาติโยม ผู้เคารพนับถือตลอดถึงบรรดาศิษยานุศิษย์ ท่านหลวงปู่ก็ยกมือข้างขวาขึ้นมาเคาะศีรษะให้ เป็นเวลานานพอสมควร และเข้าไปกราบอีกท่านก็เคาะศีรษะอีกเป็นครั้งที่ ๒ อันเป็นการแสดงความเมตตาต่อผู้เรียบเรียงอย่างยิ่ง ซึ่งไม่เคยได้ความเมตตาจากหลวงปู่รูปใดมาก่อนเลย ต่อจากนั้นหลวงตานิคม จนฺทาโภ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหลวงปู่อยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ได้เขียนข้อความว่า “กราบเรียนหลวงปู่ ขออนุญาตถ่ายรูปไปทำหนังสือประวัติความเป็นมาทั้งหมดที่พระนิคม จนฺทาโภ รวบรวมได้ หลวงปู่ท่านมองเพ่งอ่านหนังสือบนกระดานบอร์ดแล้วท่านกล่าวว่า “เอ้อ” นั่นคือท่านหลวงปู่อนุญาตและเห็นชอบให้ทำได้ จากนั้นผู้รวบรวมเรียบเรียงกราบลาหลวงปู่กลับ

หลวงปู่ท่านจะเมตตาสอนศิษยานุศิษย์ให้รู้ถึงความอดทน ท่านได้แสดง

ให้เห็นเด่นชัดหรือแจ่มแจ้งที่สุด ก็คือความสงบนิ่งของจิตใจของหลวงปู่ที่อบรมบ่มเพาะความเพียรมาอย่างอุกฤษฏ์ ในสมัยก่อนที่ท่านได้อยู่ในสำนักของพระอาจารย์ผู้ใหญ่ และที่ท่านออกเดินธุดงค์ ซึ่งทุกข์ยากกว่านี้หลายเท่าพันเท่า อย่างในช่วงฤดูหนาว หนาวอย่างที่สุด ผ้าห่มหรือจีวรที่ปกปิดร่างกายแทบจะไม่เกิดความอบอุ่นเลย ท่านจำวัดได้เพียง ๓-๔ ชั่วโมง เท่านั้น นอกจากนั้น ท่านต้องนั่งสมาธิภาวนาตลอดทั้งคืน ท่านกล่าวว่า "ถ้านอนนิ่ง เลือดมันจะแข็งตัว เหมือนจับไปแช่ตู้เย็น" ในสมัยก่อน เป็นป่าดงดิบรกชัฏมาก อย่างในแถบภาคเหนือทุกจังหวัด เช่นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย พอเลยออกจากนอกเมืองไปหน่อยเดียวก็เป็นป่าเสือป่าช้าง สัตว์ป่านี้เยอะมากๆ ไม่เหมือนในปัจจุบัน ซึ่งกลายเป็นป่าคอนกรีตไปเกือบหมดแล้ว

หลวงปู่เล่าว่า ไปทางไหนก็ต้องตั้งสติอยู่ตลอดเวลา มีศีล แผ่เมตตาไปตลอด จิตใจมิให้อกุศลครอบงำ ต้องตั้งจิตภาวนาตลอด บางทีเดินถึง ๔-๕ วัน จึงจะพบเห็นบ้านคน จึงได้ฉันอาหารประทังชีวิตไปมื้อๆ หนึ่ง ส่วนมากเมื่อบิณฑบาตจะได้ข้าวเปล่าๆ กับเกลือก็พอประทังชีวิต เพื่อปฏิบัติธรรมตามหลักของครูบาอาจารย์ ซึ่งพอที่จะประทังชีวิตไปวันๆ หนึ่งเท่านั้น

"เรื่องกินดี อยู่ดีไม่มีหรอก เห็นแก่ความทุกข์จริงๆ สติปัญญามันหมุนอยู่แต่จะหาทางพ้นทุกข์เท่านั้นแหละ ต้องภาวนากันเอาเป็นเอาตาย เมื่อได้เวลาเข้าพรรษา ก็มาจำพรรษาร่วมกัน ปรึกษาข้ออรรถ ข้อธรรมกัน สามัคคีกัน การระลึกถึงกันพอออกพรรษาแล้วต่างก็แยกย้ายกันออกปลีกวิเวกเพื่อหาที่สัปปายะคือที่สงบเพื่อปฏิบัติธรรม สถานที่วิเวกมีป่ามีถ้ำตรงไหน ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมก็ไปตรงนั้น เรื่องอื่นไม่ต้องสนใจ สนใจแต่การที่จะเอาธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใส่ใจ ก็ได้แต่ปฏิบัติกันอย่างเอาจริงเอาจัง"

หลวงปู่มหาเจิม กล่าวถึงข้อธรรมที่บอกกับศิษยานุศิษย์เสมอๆ ว่า ท่านไม่มีความลังเลสงสัยในพระพุทธเจ้า ในพระธรรมเจ้า และในพระอริยสงฆ์เจ้า ใน

มรรคผลนิพพาน ความลังเลสงสัยเหล่านั้นได้หมดไปจากใจของหลวงปู่อย่างสิ้นเชิง เพราะได้รู้ได้เห็นด้วยปัญญาในการปฏิบัติภาวนาอย่างแจ่มแจ้งแล้วว่า พระพุทธเจ้ามีอยู่จริง พระธรรมเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วได้รับผลจริง พระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เมื่อปฏิบัติตามพระธรรมแล้ว บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จริง หลวงปู่ไม่มีความลังเลสงสัยในกรรมดีกรรมชั่ว ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดีจริง ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่วจริง ไม่มีความลังเลสงสัยเลยว่าสวรรค์มีจริง นรกมีจริง เปรตมีจริง อสุรกายมีจริง เทวดา พระอินทร์ พระพรหมมีจริง และไม่สงสัยเลยว่า อดีต ปัจจุบัน และอนาคตก็มีจริง เมื่อตายไปแล้ว แต่อาสวะกิเลสยังมีอยู่เกิดใหม่จริง ไม่มีความลังเลสงสัยเลยว่า ภพภูมิต่างๆ ที่วิญญาณล่องลอยไปเวียนว่ายตายเกิดนั้นก็มีอยู่จริง

หลวงปู่ท่านเล่าว่า "การภาวนานี้ต้องมีศีลเป็นฐานที่มั่นคง ศีลต้องบริสุทธิ์" ถ้าศีลไม่ดีหรือด่างพร้อย สมาธิมันไม่เป็นที่พอใจ มันรู้ความผิดของตนเอง มันพลัดจากสมาธิเลย เมื่อไม่มีสมาธิ ปัญญาดับทุกข์จะมาจากไหน การปฏิบัติธรรมนั่นมันไม่ยาก สำหรับคนอยากทำดี แต่คนไม่ดี ทำยากมาก เหมือนคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ตรัสไว้ในเรื่องของพระเทวทัต ธรรมบทภาค ๑ พาลวรรคว่า

"สุกรํ สาธุนา สาธุ สาธุ ปาเปน ทุกฺกรํ
ปาปํ ปาเปน สุกรํ ปาปมริเยหิ ทุกฺกรนฺติ"

แปลความว่า อันความดี คนดีทำได้ง่าย อันความชั่ว อันคนชั่วทำได้โดยง่าย กรรมชั่วพระอริยเจ้าทั้งหลายทำได้ยาก คือทำความดีอย่าอวดดี เราทำเพื่อให้ใจเราดี มิใช่ทำเพื่ออวดใครว่าเราทำดีกว่าเขา มันจะเป็นอุปกิเลส คืออันเป็นเหตุให้ใจเราเศร้าหมองได้ เราทำความดี เพื่อให้ใจเราผ่องใส แม้ว่าจะไม่มีใครเห็น ไม่มีใครชม ไม่มีใครยกย่องก็ตาม นี้เป็นหลักธรรมที่หลวงปู่ท่านสอนลูกศิษย์เช่นนี้อยู่เสมอ

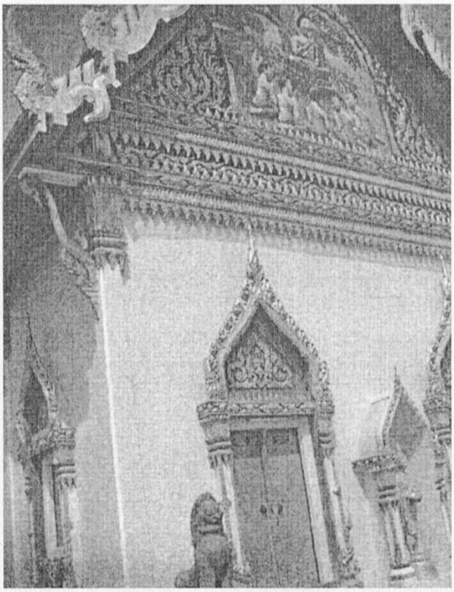

พระอุโบสถ ๒ ชั้น ศาลาอยู่ชั้นล่าง

หลวงปู่ท่านจะยึดถือคติในการครองตนครองใจว่า **เป็นพระอย่าสะสม** ทำให้จนๆ สันโดษไว้ อยู่อย่างสบายๆ ท่านกล่าวว่า เมื่อสมัยท่านออกปลีกวิเวกนั้น ท่านมีแต่อัฐบริขารเท่านั้น เงินทอง สมบัติอื่นๆ ไม่เคยมี เพราะผู้คนก็ยากจน ไปไหนก็เดินไปเรื่อยๆ ไม่รีบร้อน เดินไปกำหนดสติภาวนาไปจนกว่าจะถึงจุดปลายทาง หลวงปู่ท่านไม่เคยมีเงินสักบาทเดียว ญาติโยมผู้เคารพนับถือที่ศรัทธามาถวายปัจจัยท่าน ท่านก็ให้ใส่ในตู้ไม่เคยเก็บสะสมไว้เลย ใครมาขอก็ให้ไปไม่เคยดู ไม่รู้ว่ามันจะมีหรือไม่ก็ตาม มีมันจะหมดหรือไม่หมดท่านไม่เคยใส่ใจ ท่านอยู่ของท่านแบบสบายๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งได้มีพระหนุ่มที่เข้ามาบวชกับหลวงปู่คิดอยากจะสึก เข้าไปหาหลวงปู่จิตใจร้อนรุ่ม คิดอ่านในใจว่าจะพูดอย่างไรดีกับหลวงปู่ คิดไม่ตก เพราะเกรงหลวงปู่อยู่ ก็ร้อนเพราะไฟคือราคะอันได้แก่ความใคร่คอยเผาหัวใจอยู่ตลอด เดินไปเดินมาคิดอยู่หลายเที่ยวหลายหน จึงตัดสินใจเข้าไปกราบลาท่าน ทำทีเข้าไปนวดท่าน พอท่านเห็นหน้าท่านก็บอกว่า "คิดจะสึกเหรอ ความสุขทางโลกที่เราคิดว่าสุขนั้นที่จริงมันทุกข์นะแต่เราอยู่นั้น

กุฏีสงฆ์รุ่นแรก

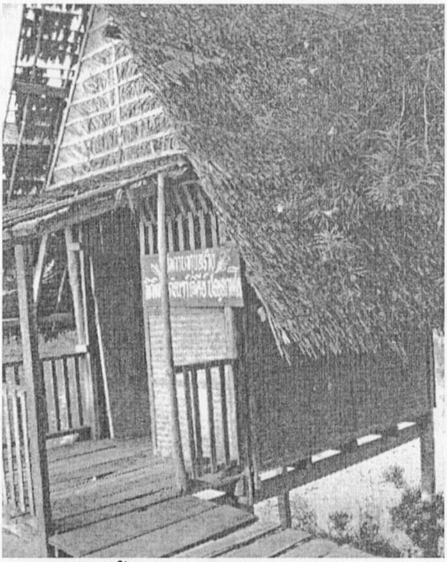

บริเวณนี้จะสร้างพิพิธภัณฑ์เก็บอัฐบริขาร ของหลวงปู่

คิดว่าทุกข์แต่มันเป็นทางพ้นทุกข์นะ นำไปคิดพิจารณาดูให้ดี” หลวงปู่ท่านพูดเพียงแค่นี้แล้วท่านก็นิ่ง พระภิกษุหนุ่มรูปนั้น ถึงกับตะลึงว่า “หลวงปู่ ทำไมรู้ถึงจิตใจของเราได้” ด้วยความเมตตาธรรมในครั้งนั้น พระภิกษุหนุ่มรูปนั้น ก็ยังคงอยู่ในสมณเพศมาได้จนทุกวันนี้

บางครั้งมีคนมาขอหวยกับหลวงปู่โดยกราบเรียนท่านว่าหลวงปู่ผมจะไปซื้อล็อตเตอรี่ให้ผมถูกนะครับ ผมไม่มีเงินใช้เลย หลวงปู่นั่งมองหน้าท่านบอกไปว่า ไปซื้อเถอะถูก แล้วเขาก็ถูกจริงๆ งวดต่อมามีอีกคนหนึ่งก็มาขอพรไปซื้อล็อตเตอรี่จากท่านบ้าง ขอให้ถูกหวยนะ ท่านบอกว่าไม่ดีอย่าไปซื้อมันเลยมันไม่ดี แต่เขาไม่เชื่อ ยังไปซื้อก็เลยถูกกินตามระเบียบไป คงเป็นเพราะวาระจิตที่ท่านล่วงรู้เหตุการณ์ข้างหน้าว่า จะเกิดอะไรขึ้นกับใคร คนไหนอย่างไรที่ไหน จึงได้พูดกล่าวเตือนสติไป

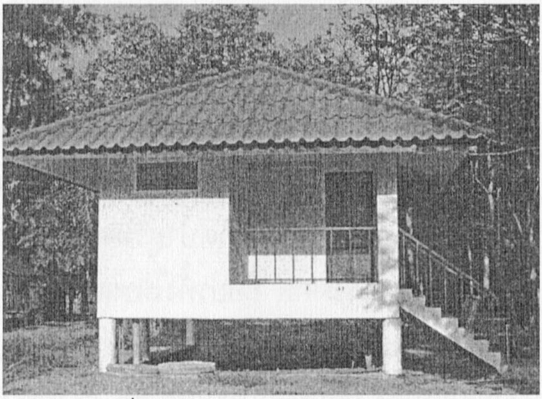

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้มีผู้มีจิตศรัทธา สร้างกุฏิคอนกรีตถวายอีก ๗ หลัง

หลวงปู่ท่านเป็นพระสมถะ เป็นพระพูดน้อยมาก ไม่ทะเยอทะยานในเรื่องตำแหน่งสมณศักดิ์ “วาจาท่านศักดิ์สิทธิ์” เพราะท่านจะพูดแต่ความจริง ความสัจจะ ไม่พูดเล่น ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดโกหกหรือ

ท่านไม่พูดเพื่อน้อมสักการะเข้ามาหาตน ดังนั้นเวลาท่านพูด ท่านจะมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ มีสัจจะมีธรรมะซึ่งท่านระมัดระวังมาก เมื่อท่านพูดถึงเรื่องอะไรมักจะเป็นอย่างนั้นเสมอ หลายรายหลายคนที่ท่านให้พรจะมีโชคมีลาภ บางคนมีทุกข์มีหนี้สินรุงรัง แทบจะหมดเนื้อหมดตัว มากราบขอพรหลวงปู่ก็พากันพ้นจากความทุกข์ไปหลายคน

หลวงปู่ท่านจะเน้นสอนธรรมะที่ดับทุกข์ ไม่ให้ยึดติดกับโลกธรรม เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นของไม่เที่ยง ท่านจะให้พากันไปปฏิบัติธรรมเป็นหลักใหญ่ เรื่องการก่อสร้างถาวรวัตถุ เป็นเรื่องรอง ไม่ให้เชื่อเรื่องโชคลาง ดังที่บรรดาลูกศิษย์ทราบหลวงปู่ไม่เคยสร้างวัตถุมงคลเกี่ยวกับตัวท่านมาก่อน พึ่งจะมีเมื่ออายุ ๙๐ ปีที่ได้อนุญาตให้ลูกศิษย์สร้าง ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า หลวงปู่ท่านสอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ท่านสอนธรรมสั้นๆ แก่ลูกศิษย์ว่า "สุดยอดของธรรมะ ก็คือการปล่อยวาง วางเบา เอาหนัก" ถ้าทำถึงตรงนี้ได้ก็พ้นทุกข์ได้แน่นอน ขอให้ท่านผู้อ่านและบรรดาศิษยานุศิษย์ได้พิจารณาดูเอง

เมื่อหลวงปู่พำนักอยู่กับหลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท ณ วัดป่าภูริทัตตปฏิปทาราม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นระยะเวลา ๓ ปีแล้ว หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท ได้แนะนำหลวงปู่ว่า น่าจะไปปฏิบัติธรรมที่สำนักสงฆ์สระมงคล ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากเป็นป่าช้าเงียบสงัด เหมาะที่จะเจริญสมาธิภาวนา รอบๆ บริเวณก็เป็นป่าอ้อย ผู้คนไม่ค่อยพลุกพล่าน ซึ่งในช่วงนั้นยังไม่ได้ตั้งเป็นวัด ก่อนจะเข้าพรรษาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ถือครองจีวรสะพายบาตร แบกกลดถือกาน้ำ เดินทางออกจากวัดป่าภูริทัตตปฏิปทาราม ของหลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท มุ่งหน้าสู่ป่าช้าสระมงคล กอปรทั้งในขณะนั้นสำนักสงฆ์สระมงคล ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน ได้อาราธนานิมนต์ท่านหลวงปู่มาเป็นประธานสงฆ์ ซึ่งบริเวณแห่งนี้เป็นป่าช้า มีพื้นที่อยู่ประมาณ ๔๐ ไร่ เศษ ซึ่งบางส่วนตามหนังสือรับรองการทำประโยชน์ดังนี้

(น. ส. ๓ ก.)

หนังสือรับรองการทำประโยชน์

ออกโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน

ตำแหน่งที่ดิน		ทะเบียน	
ตำบล	สระสี่มุม	เลขที่	[illegible]
อำเภอ	กำแพงแสน	เล่ม	๙ ก. หน้า ๕
จังหวัด	นครปฐม	เลขที่ดิน	[illegible]
ระวางรูปถ่ายทางอากาศชื่อ	อำเภอบางเลน	หมายเลข	5037 IV แผ่นที่ 131

หนังสือรับรองการทำประโยชน์ฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า

๑.นายหวาย สระทองอ้น ๒.นางสาวเตียน สระทองอ้น

ชื่อ ๓.นางสาวปลาย สระทองอ้น ๔.นวนเทียน จินตรศิริ สัญชาติ ไทย บ้านเลขที่ [illegible]

หมู่ที่ [illegible] ตำบล สระพัฒนา อำเภอ กำแพงแสน จังหวัด นครปฐม

ได้ครอบครองและได้ทำประโยชน์ในที่ดินแปลงที่กล่าวข้างต้นแล้ว

จำนวนเนื้อที่ ๑๒ ไร่ — งาน ๓๐ ตารางวา

รูปที่ดินและเขตติดต่อ

มาตราส่วนระวางรูปถ่าย ๑: ๕๐๐๐ มาตราส่วน ๑: ๔๐๔๐

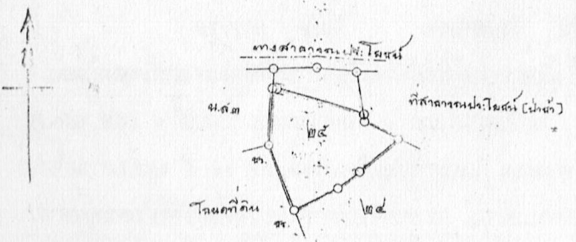

ออก ณ วันที่ สี่ปลายเดือน มิถุนายน พุทธศักราช สองพันห้าร้อยยี่สิบเอ็ด

นายเติ่ม ประสิทธิ์
นายอำเภอ/ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ
(ประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ)

ท. เขียน

๒๕๒๐ ก. — 197477 .... ตรวจ

.... ทาน

.... พนักงานที่ดินอำเภอ

ผู้กำกับงานสนาม แทน

เมื่อหลวงปู่มาแล้วจึงได้พัฒนา สร้างที่พักคือกุฏิหลังคามุงใบจาก ฝาผนังเป็นไม้สานตามริมบ่อน้ำ และตามบริเวณเหมาะแก่การภาวนาและปฏิบัติธรรมร่มไม้จำนวน ๖-๗ หลัง และพัฒนามาจนเจริญแล้ว โดยนายรุ่งโรจน์ กิตติถาวร และประชาชนของหมู่บ้านจึงเสนอขอตั้งสร้างวัด คือบ้านหนองโพธิ์ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลสระสี่มุม โดยกระทรวงศึกษาธิการประกาศแต่งตั้งวัดในพระพุทธศาสนา ตามรายละเอียดดังนี้

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง ตั้งวัดในพระพุทธศาสนา

ตามที่ นายรุ่งโรจน์ กิตติถาวร ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ณ บ้าน หนองโพธิ์ หมู่ที่ ๑๖ ตำบล สระสี่มุม อำเภอ กำแพงแสน จังหวัด นครปฐม นั้น บัดนี้ ผู้รับอนุญาตได้สร้างเสนาสนะขึ้นสมควรเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้ว

อาศัยความตามข้อ ๔ แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗) ออกตามความ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศตั้งเป็นวัดขึ้นในพระพุทธศาสนา มีนามว่า "วัดสระมงคล" ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ขอให้ วัดสระมงคล สถิตสถาพรตลอดกาลนาน.

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒

(นายปัญญา [illegible])
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออนุญาตให้สร้างวัด

อาศัยความตามข้อ ๓. แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กรมการศาสนา ด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ และ มหาเถรสมาคม

อนุญาตให้ นายรุ่งโรจน์ กิตติถาวร

อยู่บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๑๒ ตำบล สระสี่มุม

อำเภอ กำแพงแสน จังหวัด นครปฐม

สร้างวัดขึ้นที่บ้าน หนองโพธิ์ หมู่ที่ ๑๖ ตำบล สระสี่มุม

อำเภอ กำแพงแสน จังหวัด นครปฐม

ภายในกำหนดตั้งแต่ วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙

ถึงวันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙

วันที่ ๑๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายสวัสดิ์ ทองงาม)
อธิบดีกรมการศาสนา

อธิบดีกรมการศาสนา

ต่อมาหลวงปู่ก็ได้พัฒนาวัดจนเป็นที่ร่มรื่นญาติโยมต่างก็เข้ามาทำบุญปฏิบัติธรรมพร้อมกับผู้มีชื่อเสียง ได้สร้างถนนเข้าวัด สร้างกุฎีเพิ่มขึ้น และได้ดำเนินการสร้างศาลาพระอุโบสถอยู่ในที่เดียวกัน ศาลาอยู่ชั้นล่าง พระอุโบสถอยู่ชั้นบนเป็นแบบ ๒ ชั้น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ตามรายละเอียดด้านล่างดังนี้

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้วัดที่มีชื่อในบัญชีท้ายประกาศนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามเขตที่กำหนดไว้ในบัญชีนั้น และให้นายอำเภอท้องที่ปักหมายเขตให้ถูกต้องตามที่กำหนดไว้

ประกาศ ณ วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
ปองพล อดิเรกสาร
รองนายกรัฐมนตรี

บัญชีรายชื่อวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา [illegible]
งวดที่ ๒ ประจำปี ๒๕๔๕

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต กว้าง,ยาว/เมตร	
๕๗	สระมงคล	สระสี่มุม	กำแพงแสน	นครปฐม	๒๐	๔๐

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม ๑๑๙ ตอนที่ ๖๖ ง
วันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

สำเนาถูกต้อง

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อตั้งวัดได้แล้ว แต่ไม่มีพระสงฆ์ที่จะเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัด ทางเจ้าคณะจังหวัดนครปฐมฝ่ายธรรมยุตคือท่านเจ้าคุณพระราชวินยาภรณ์ (มานิต ป.ธ. ๗) วัดเสน่หา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จึงได้แต่งตั้งหลวงปู่ให้เป็นเจ้าอาวาสวัดสระมงคล ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จนถึงปัจจุบันนี้ โดยมีคำสั่งแต่งตั้งดังนี้

คำสั่งเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม-กาญจนบุรี-สุพรรณบุรี (ธรรมยุต)
ที่ ๑๑๒/๒๕๔๒
เรื่องแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดสระมงคล (ธรรมยุต)

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๖ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๓๕)

จึงแต่งตั้งให้พระมหาเฉลิม ฉายา ปญฺญาพโล อายุ ๕๓ พรรษา ๒๒ วิทยฐานะ นธ.เอก ป.ธ. ๕ วัดสระมงคล ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสระมงคล ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม (ธรรมยุต) มีอำนาจและหน้าที่ตามข้อ ๒๕ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาตลอดกาลนาน เทอญฯ

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ [illegible] พุทธศักราช ๒๕๔๒

เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม - กาญจนบุรี - สุพรรณบุรี (ธรรมยุต)

หลวงปู่ จุดเทียนน้ำพระพุทธมนต์ ฉลองอายุ ๙๐ ปี
เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๘

เมื่อสร้างพระอุโบสถเสร็จสิ้น ฝังลูกนิมิตเรียบร้อย หลวงปู่ก็คงจำพรรษาอยู่ที่วัด มิได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดอื่นเหมือนดังเช่นพระเถระรูปอื่น เมื่อสร้างพระอุโบสถเสร็จสิ้นแล้วจะต้องย้ายไปจำพรรษาที่อื่นก่อน ๑ พรรษา จึงจะกลับมาอยู่ที่วัดตามเดิม หลวงปู่คงจะคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว หากหลวงปู่ไปจำพรรษาที่อื่น ก็คงจะไม่กลับมา เพราะหลวงปู่ชอบสถานที่วิเวก

ต่อมาเมื่อคณะสงฆ์เห็นคุณค่าของหลวงปู่ จึงได้เสนอขอพระครูสัญญาบัตรเทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ทผจล.) ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระให้ท่านหลวงปู่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งในปีนั้นพระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตร ในราชทินนามว่า พระครูภาวนาปัญญาดิลก โดยนำศัพท์ ๓ ศัพท์มาบวกกันคือ ภาวนา+ปัญญา+ดิลก ซึ่งภาวนา แปลว่าการสำรวมใจตั้งความปรารถนาหรือการทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น หรือการทำในใจส่วนศัพท์คำว่า ปัญญามาจากนามฉายาของหลวงปู่ตัดออกจาก ปัญญาพโล ซึ่งแปลว่ากำลังแห่งความรอบรู้ และ

คำว่า ดิลก นำมาเพิ่ม ซึ่งแปลว่า เลิศ หรือ ยอด หรือ เฉลิม ดังนั้น “พระครูภาวนาปัญญาดิลก” จึงแปลว่า “ผู้ทำความรู้ให้เป็นเลิศหรือเป็นยอด” หลวงปู่จึงได้รับพระราชทานแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตร เทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงฝ่ายวิปัสสนาธุระพัดยศของหลวงปู่ คือ พัดพุดตาน พื้นกำมะยี่ สีขาวล้วน บัวดิ้นชั้นเอก ที่พระครูภาวนาปัญญาดิลก ตามพระราชโองการดังนี้

ให้พระมหาเจิม ๕ ประโยค
วัดสระมงคล จังหวัดนครปฐม เป็นพระครูภาวนาปัญญาดิลก
ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับ
อธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในอาราม โดยสมควร
จงเจริญสุขสวัสดิในพระพุทธศาสนาเทอญ
ตั้งแต่วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖
เป็นปีที่ ๕๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พันตำรวจโท

นายกรัฐมนตรี

ในปี ๒๕๔๖ ที่หลวงปู่ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์นั้น มีพระเถระได้รับเลื่อนและแต่งตั้งสมณศักดิ์ ตั้งแต่พระครูชั้นตรีจนถึงพระราชาคณะชั้นธรรม รวม ๙๒๒ รูป ในบรรดาพระครูสัญญาบัตรเทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอกฝ่ายวิปัสสนาธุระมีเพียง ๒ รูป คือลำดับที่ ๑๖ ได้แก่ พระครูปลัดกิตติวรวัฒน์ (สิงห์) วัดไผ่เหลือง ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เจ้าอาวาสวัดราษฎร์เป็น พระครูภาวนาวรานุศาสก์

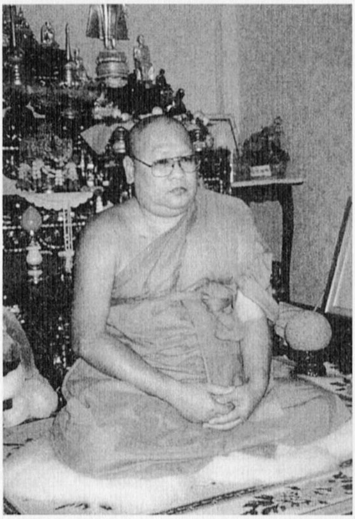

ลำดับที่ ๑๗ คือ หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล ป.ธ. ๕ วัดสระมงคล เป็นพระครูภาวนาปัญญาดิลก ส่วนพระครูฝ่ายวิปัสสนาธุระชั้นโท มีเพียง ๖ รูป คือลำดับที่ ๓๑๘-๓๒๓ เท่านั้น

นอกจากหลวงปู่จะเมตตาธรรมต่อทุกคนแล้ว อีกอย่างหนึ่งหลวงปู่จะรำลึกถึงครูบาอาจารย์อยู่เสมอ โดยท่านมิได้เคยลืมเลือนเลย โดยเฉพาะหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผู้จุดประกายแห่งแสงธรรมองค์แรก แก่ท่านตั้งแต่เป็นสามเณรเล็กๆ ดังนั้น หลวงปู่จึงได้ตั้งมูลนิธิหลวงปู่มั่น ตั้งแต่วันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ จนถึงปัจจุบัน

วัตถุมงคลของหลวงปู่

เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ หลวงปู่อายุ ๙๐ ปี คณะลูกศิษย์จัดงานถวายท่านมีอายุถึง ๙๐ ปี เพื่อเป็นการถวายมุทิตาสักการะ และจัดสร้างวัตถุมงคลรุ่นหนึ่ง เพื่อจัดหาทุนทรัพย์สร้าง "พิพิธภัณฑ์" ซึ่งทางวัดและตัวหลวงปู่เองไม่เคยมีประวัติการจัดสร้างวัตถุมงคลมาก่อน จึงถือว่าเป็นรุ่นแรกของหลวงปู่ และเป็นดำริของท่านที่ต้องการได้สร้างเพียงรุ่นนี้รุ่นเดียว เพราะหลวงปู่เข้าวัดตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ

หลวงปู่ยืนพิจารณาดูบริเวณวัด

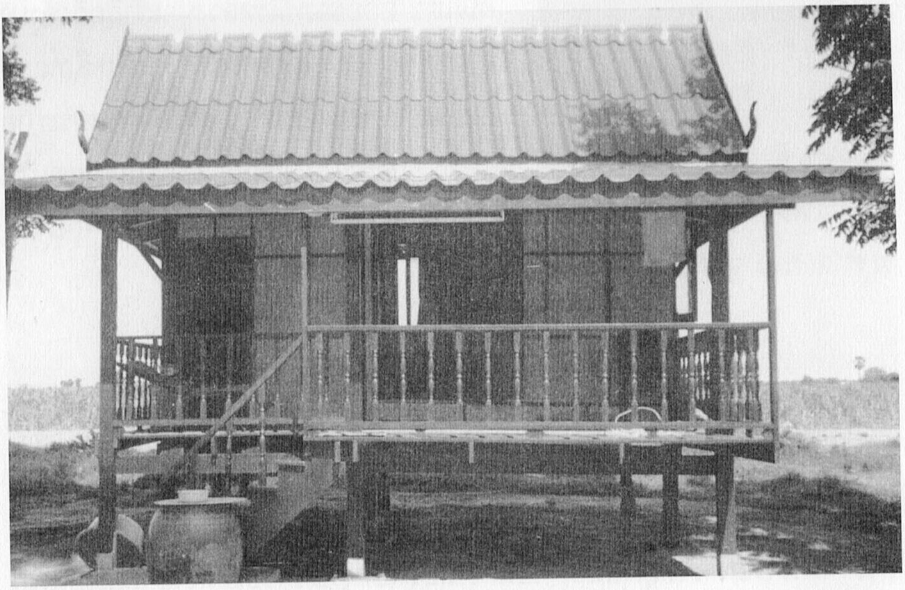

สภาพวัดสระมงคลที่หลวงปู่มาอยู่ใหม่ๆ

รูปบริเวณวัด

กุฏิมุงหลังคาจาก

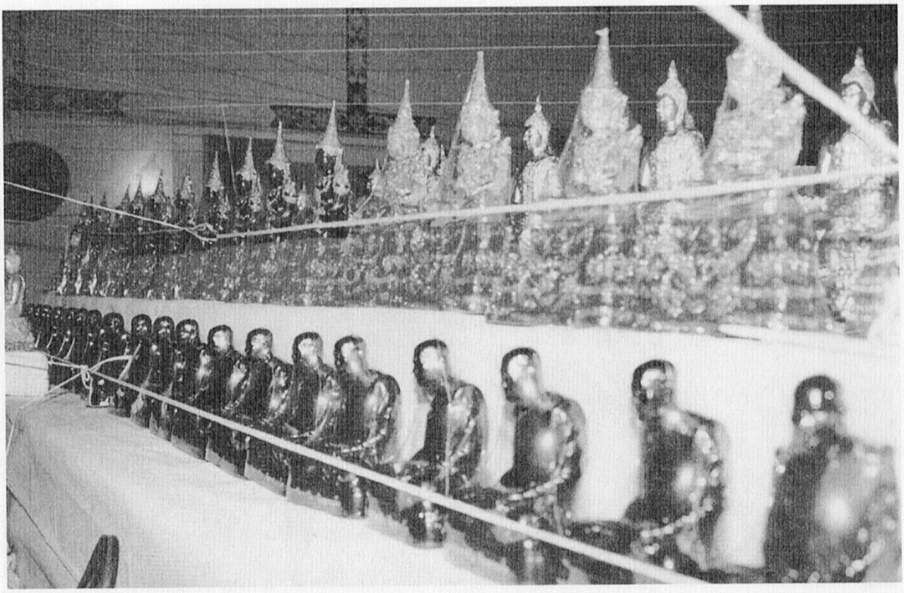

วัตถุมงคลรุ่นแรกรุ่นเดียว

ของหลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล

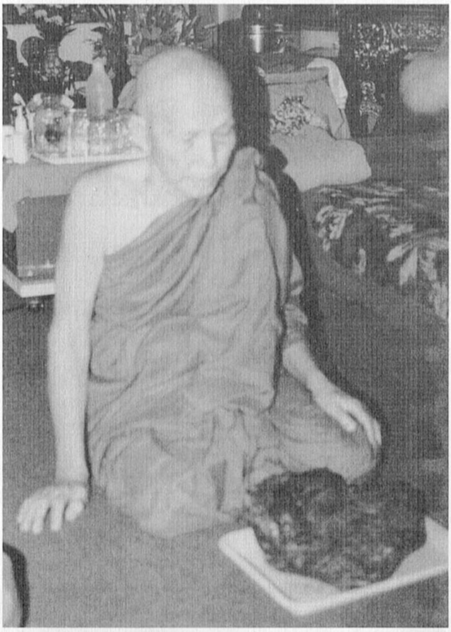

หลวงปู่แผ่เมตตาจิต

บรรพชาสามเณรเมื่ออายุ ๑๑ ปี และก็อุปสมบทต่อเลย จนถึงอายุ ๙๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๔๘ เรื่องวัตถุมงคลท่านไม่เคยอนุญาตให้ใครจัดทำ ท่านให้เอาธรรมะเป็นเกณฑ์ วัตถุมงคลที่สร้างขึ้นในปีนั้นก็เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีมูลค่าประมาณ ๔๐ ล้านบาท ขณะที่นี้ (พ.ศ. ๒๕๕๒) ยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร ผม (ผู้เรียบเรียง) จึงได้ปรึกษากันกับ พ.อ.ดร.สุชิน การสมวรรณ เพื่อพิมพ์ชีวประวัติของหลวงปู่ เพื่อมอบแก่ลูกศิษย์และผู้ที่ศรัทธาในหลวงปู่สำหรับวัตถุมงคลที่สร้างเมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๘ นั้น มีดังนี้

๑. พระพุทธชัยมงคล หน้าตัก ๕ นิ้ว
๒. รูปเหมือนหลวงปู่ ๕ นิ้ว
๓. รูปเหมือนลอยองค์
๔. เหรียญเสมา
๕. เหรียญรูปไข่
๖. ล็อกเกต
๗. รูปเหมือนหลวงปู่ยืนถือไม้เท้า (ค้ำคูณ ๑)

ปัจจุบันไม่ทราบว่าจะมีเหลืออยู่หรือไม่ ไม่ทราบ เพราะผู้เรียบเรียงเข้าไปวัดอีกครั้งก็ไม่ปรากฏมีให้เช่าบูชา แต่อย่างใดต้องสอบถามจากพระสงฆ์ที่รับผิดชอบ หรือลูกศิษย์ที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่ในเรื่องนี้

พระครูใบฎีกาประเสริฐ ฐิตปุญโญ
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระมงคล
อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม

เองเถิด ในช่วงที่สร้างวัตถุมงคลรุ่นนี้ ผู้เรียบเรียงเข้ามากราบหลวงปู่ ยังมิได้บูชาไปเลย ซึ่งก็น่าเสียดายเช่นกัน

ครบรอบ ๙๐ ปี หลวงปู่เจิม เนื่องในวันงานคล้ายวันเกิดครบรอบ ๙๐ ปี หลวงปู่มหาเจิม ปัญญาพโล วัดป่าสระมงคล ต.สระสี่มุม อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม เมื่อวันที่ ๘-๙ ต.ค. ๔๘ ที่ผ่านมา ท่านได้เมตตาให้ศิษย์สร้างวัตถุมงคลรุ่นแรกและรุ่นสุดท้าย เพราะท่านอนุญาตให้สร้างเพียงครั้งเดียวเท่านั้น มีรูปหล่อเหมือน เหรียญเสมา, ล็อกเกต, เหรียญรูปไข่ และพระผงใบลาน ท่านใดต้องการไว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล ขอได้โปรดติดต่อกับทางวัดเอาเอง

การอาพาธ

หลวงปู่เริ่มอาพาธอีกเมื่อปี ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบันในขณะนี้ท่านมีอายุ ๙๓ ปีเศษแล้ว ซึ่งก็อยู่ในการดูแลของหมอตลอดเวลา ซึ่งก็น่าเป็นห่วง เพราะหลวงปู่อายุมาก ร่างกายสังขารเสื่อมถอยลง ปณิธานที่หลวงปู่จะจัดสร้างพิพิธภัณฑ์จะสำเร็จหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับพวกเราทุกคนที่เป็นลูกศิษย์ จึงใคร่ขอเชิญทุกท่านได้กรุณาไปเยี่ยมและดำเนินการสิ่งที่หลวงปู่ตั้งปณิธานไว้ให้สำเร็จ ก็จะเป็นมหากุศลอย่างยิ่งต่อหลวงปู่ ที่พวกเราเคารพบูชาท่าน

หลวงปู่ท่านปฏิบัติดี เป็นพระสุปฏิปันโนมาตลอด แต่ส่วนใหญ่หลวงปู่จะอยู่ทางภาคใต้เป็นส่วนมาก พึ่งจะมาอยู่ภาคกลางเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ และท่านก็อยู่อย่างสมถะสันโดษ หลวงปู่เป็นพระผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เคร่งครัดในพระธรรมวินัย เป็นพระพูดน้อย พูดแต่ความจริง ไม่พูดเล่น สันโดษ ไม่ยินดีใน

ลาภยศสรรเสริญ ท่านก็จะไม่รับแม้แต่ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดดังกล่าวข้างต้น เมื่อลูกศิษย์ถามท่านว่า ทำไมหลวงปู่ไม่ไปอยู่ภาคอีสานจะได้ดังๆ มีชื่อเสียงขจรขจายไปทั่วคนจะหลั่งไหลมาหา ท่านตอบว่าเรา**ไม่อยากดัง** มาอยู่ตรงนี้เพื่อใช้กรรมให้หมด เมื่อถามท่านอีกว่า ทำไมหลวงปู่ไม่เทศน์บ้าง ท่านก็ตอบว่า ธรรมมีมากมาย พระเทศน์เก่งๆ มีเยอะมาก มากดาษดื่น แต่คนเอาธรรมไปใช้มีน้อย ลูกศิษย์ขอธรรมะจากหลวงปู่ๆ ก็จะให้ธรรมะแท้ๆ และออกจากใจแท้ๆ ของหลวงปู่ หลวงปู่จะเขียนให้ลูกศิษย์ย่อๆ ว่า **"ปล่อยวาง วางเบา เอาหนัก"** ท่านบอกว่า **ใครทำได้ถึงตรงนี้พ้นทุกข์แน่นอน** หลวงปู่มีเพียงอัฐบริขารคือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มีดโกนหรือมีดตัดเล็บ เครื่องกรองน้ำ เข็ม ประคตเอว กลด เท่านั้น ท่านไม่สะสมอะไร กุฏิอยู่กระต๊อบมุงจาก มุงแฝก นอกนั้นก็ไม่มีสมบัติอะไร กุฏิท่านจำวัดอยู่ทุกวันนี้ก็มีผู้ศรัทธามาสร้างถวายใหม่ เนื่องจากหลวงปู่อาพาธ

ขณะนี้ หลวงปู่อยู่ในภาวะอาพาธ (อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์) จึงขอแจ้งข่าวบรรดาลูกศิษย์ผู้ที่เคารพศรัทธาในหลวงปู่ให้ทราบอยู่แค่วัดสระมงคล ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสนนี่เอง พระอริยบุคคลอยู่ใกล้ๆ แต่ทุกคนมองข้ามไปหมด พระดีอยู่ใกล้ตัว แต่ไม่มีใครรู้จักท่าน เพราะท่านหลวงปู่มิใช่ผู้อยากดังตามที่ท่านกล่าวกับลูกศิษย์

คาถาหลวงปู่ที่ภาวนาประจำ

คาถาของหลวงปู่ที่ท่านภาวนาประจำคือ **ทุ สะ นะ โส** ซึ่งท่านได้นำคาถานี้มาจากเรื่องบุรุษคนใดคนหนึ่ง ในธรรมบทภาคที่ ๓ พลวรรค หน้า ๑๕๗ ซึ่งท่านหลวงปู่เคยเรียนสมัยเป็นสามเณร หลวงปู่คงจะชื่นชอบคาถานี้ เพราะเป็นคำของเปรตที่จะกล่าวแต่ไม่อาจจะกล่าวได้ กล่าวได้แก่เพียง **ทุ สะ นะ โส** เท่านั้น จึงขอนำเรื่องนี้ มาให้ผู้อ่านได้ทราบว่า คาถาที่หลวงปู่ภาวนาประจำ เป็นไปเป็นมาอย่างไร ขอให้ผู้อ่านกรุณาติดตามดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่งพระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเจ้าปเสนทิโกศลและบุรุษคนใดคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **"ทีฆาชาครโต รตฺติ"** เป็นต้น

พระราชาประทักษิณพระนคร

ได้ยินว่า ในวันมหรสพวันหนึ่ง พระราชา พระนามว่าปเสนทิโกศล ทรงช้างเผือกล้วนเชือกหนึ่ง ชื่อปุณฑรีกะ ซึ่งประดับประดาแล้ว ทรงทำประทักษิณพระนครด้วยอานุภาพแห่งพระราชาอันใหญ่ เมื่ออาชญาเป็นเหตุให้บุคคลเป็นไปอยู่[๑], มหาชนถูกราชบุรุษโบย ด้วยวัตถุมีก้อนดินและท่อนไม้เป็นต้น หนีไป ก็ยังเอี้ยวคอกลับแลดูอยู่นั่นแล ได้ยินว่า ข้อนี้ เป็นผลแห่งทานที่พระราชาทั้งหลายทรงถวายดีแล้ว

ภรรยาของทุคคตบุรุษแม้คนใดคนหนึ่ง ยืนอยู่ที่พื้นชั้นบนแห่งปราสาท ๗ ชั้น เปิดบานหน้าต่างบานหนึ่ง พอแลดูพระราชาแล้วก็หลบไป การหลบไปของหญิงนั้นปรากฏแก่พระราชา ราวกับว่า พระจันทร์เพ็ญเข้าไปสู่กลีบเมฆ ท้าวเธอ ทรงมีพระหฤทัยปฏิพัทธ์ในหญิงนั้น เป็นประหนึ่งว่า ถึงอาการพลัดตกจากคอช้าง ทรงรีบกระทำประทักษิณพระนครแล้ว เสด็จเข้าสู่ภายในพระราชวัง ตรัสกะอำมาตย์คนสนิทนายหนึ่งว่า "ปราสาทที่เราแลดูในที่โน้น เธอเห็นไหม?"

อำมาตย์ : เห็น พระเจ้าข้า

พระราชา : เธอได้เห็นหญิงคนหนึ่งในปราสาทนั้นไหม?

อำมาตย์ : ได้เห็น พระเจ้าข้า

พระราชา : เธอจงไป จงรู้ความที่หญิงนั้น มีสามีหรือไม่มีสามี

อำมาตย์นั้นไปแล้ว ทราบความที่หญิงนั้นมีสามี จึงมากราบทูลแก่พระราชาว่า "หญิงนั้นมีสามี" ทีนั้น เมื่อพระราชาตรัสว่า "ถ้ากระนั้น เธอจงเรียกสามีของ

---

๑ หมายความว่า ตำรวจกำลังทำการขับไล่คนไม่ให้ยืนเกะกะทางเสด็จ

หญิงนั้นมา" อำมาตย์นั้น ไปพูดว่า "มานี่แนะ นาย, พระราชารับสั่งหาท่าน" บุรุษนั้น คิดว่า "อันภัยพึงบังเกิดแก่เรา เพราะอาศัยภรรยา" เมื่อไม่อาจจะขัดขืนพระราชอาญา จึงได้ไปถวายบังคมพระราชา ยืนอยู่แล้ว ขณะนั้นพระราชาตรัสกะบุรุษนั้นว่า "เธอ จงบำรุงเรา"

บุรุษ : ข้าแต่สมมติเทพ อย่าเลย, ข้าพระองค์ทำการงานของตน ถวายส่วยแด่พระองค์อยู่ การเลี้ยงชีพนั้นแล จงมีแก่ข้าพระองค์เถิด

พระราชาตรัสว่า "เราไม่มีความต้องการส่วยของเธอ จำเดิมแต่วันนี้ไป เธอจงบำรุงเรา" แล้วให้พระราชทานโล่และอาวุธแก่บุรุษนั้น

ได้ยินว่า พระราชา ได้ทรงดำริอย่างนี้ว่า "เราจักยกโทษบางอย่างของเขาขึ้นแล้วฆ่าเสีย ริบเอาภรรยา" ทีนั้น เขากลัวแต่มรณภัย เป็นผู้ไม่ประมาท บำรุงพระราชานั้นแล้ว พระราชาไม่ทรงเห็นโทษแห่งบุรุษนั้น เมื่อความรักเร่าร้อนเพราะกามเจริญอยู่ แล้วลงราชอาญา" จึงรับสั่งให้เรียกบุรุษนั้นมาแล้ว ตรัสอย่างนี้ว่า "ผู้เจริญ เธอจงไปจากที่นี้สู่ที่ชื่อโน้น แห่งแม่น้ำในที่สุดประมาณ ๕ โยชน์ นำเอาดอกโกมุท ดอกอุบลและดินสีอรุณมา (ให้ทัน) ในเวลาเราอาบน้ำในเวลาเย็น ถ้าเธอไม่พึงมาในขณะนั้น เราจักลงอาญาแก่เธอ

ความลำบากในราชสำนัก

ได้ยินว่า เสวก (ผู้เข้าเฝ้า) ลำบากกว่าทาสแม้ทั้ง ๔ จริงอยู่ทาสทั้งหลาย มีทาสที่เขาไถ่มาด้วยทรัพย์เป็นต้น ยังได้เพื่อจะพูดว่า "ผมปวดศีรษะ ผมปวดหลัง" แล้วพักผ่อน

คำที่ทาสทั้งหลายกล่าวแล้วได้พักผ่อนนั้น ย่อมไม่มีแก่เสวก เสวกควรทำการงานตามรับสั่งเท่านั้น เพราะเหตุนั้น บุรุษนั้น คิดอยู่ว่า "เราต้องไปเป็นแน่แท้" ชื่อว่าดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบล ย่อมเกิดในภพแห่งนาค เราจักได้ที่ไหน

กลัวแต่มรณภัย ไปเรือนแล้ว กล่าวว่า "หล่อน ภัตสำหรับฉันสำเร็จแล้วหรือ?" ภรรยากล่าวว่า "ยังตั้งอยู่บนเตา นาย" เขาไม่อาจจะรออยู่ จนกว่าภรรยาจะปลงภัตลงได้ จึงให้ภรรยาเอากระบวยตักน้ำข้าวเท (ปนกับ) ข้าวที่แฉะนั้นเอง ลงในกระเช้าพร้อมด้วยกับ ตามแต่จะได้ ถือเอาแล้ว เดินดุ่มไปแล้วสิ้นทางโยชน์หนึ่ง

เมื่อเขากำลังเดินไปนั่นแหละ ภัตได้สุกแล้ว เขาแบ่งภัตไว้หน่อยหนึ่งกระทำไม่ให้เป็นเดนบริโภคอยู่ พบคนเดินทางคนหนึ่งจึงกล่าวว่า "ภัตหน่อยหนึ่งนั้นฉันแบ่งออกกระทำไม่ให้เป็นเดนมีอยู่ เธอจงรับไปบริโภคเถิด นาย" เขารับไปบริโภคแล้ว แม้บุรุษนอกนี้ บริโภคแล้ว ก็โปรยภัตลงในน้ำกำมือหนึ่ง บ้วนปากแล้วประกาศขึ้น ๓ ครั้งด้วยเสียงอันดังว่า "ขอพวกนาค ครุฑ และเทวดา ผู้สิงอยู่ในประเทศแห่งแม่น้ำนี้ จงฟังคำของข้าพเจ้า พระราชาทรงปรารถนาจะลงอาชญาแก่ข้าพเจ้า ทรงบังคับข้าพเจ้าว่า "เธอจงนำเอาดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบลมา" ก็ภัตที่ข้าพเจ้าให้แก่มนุษย์เดินทางแล้ว ทานที่ข้าพเจ้าให้แล้วนั้น มีอานิสงส์ตั้งพัน, ภัตที่ข้าพเจ้าให้แก่ปลาทั้งหลายในน้ำ ทานที่ข้าพเจ้าให้นั้นมีอานิสงส์ตั้งร้อย, ข้าพเจ้าให้ผลบุญประมาณเท่านี้ ให้เป็นส่วนบุญแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงนำดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบลมาให้แก่ข้าพเจ้าเถิด"

พระยานาค ผู้อาศัยอยู่ในประเทศนั้น ได้ยินเสียงนั้น จึงไปสู่สำนักบุรุษนั้นด้วยเพศแห่งคนแก่ กล่าวว่า "ท่านพูดอะไร?" บุรุษนั้น จึงกล่าวซ้ำอย่างนั้นนั่นแหละ, เมื่อพระยานาค กล่าวว่า "จงให้ส่วนบุญนั้นแก่เรา" จึงกล่าวว่า "เราให้ นาย" เมื่อพระยานาค กล่าวแม้อีกว่า "ท่านจงให้" ก็กล่าว (ยืนคำ) ว่า "เราให้ นาย" พระยานาคนั้น ให้นำส่วนบุญมาอย่างนั้นสิ้น ๒-๓ คราวแล้ว จึงได้ให้ดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบล (แก่บุรุษนั้น)

ฝ่ายพระราชา ทรงดำริว่า "ธรรมดามนุษย์ทั้งหลาย มีมนต์มาก ถ้าบุรุษนั้นพึงได้ (ของนั้น) ด้วยอุบายบางอย่างนี้ไซร้ กิจของเราก็ไม่พึงสำเร็จ" ท้าวเธอรับสั่งให้ปิดประตู (เมือง) เสียแต่วันทีเดียว แล้วให้นำลูกดาลไปยังสำนักของพระองค์

บุรุษแม้นอกนี้ มาทันในเวลาพระราชาทรงสนานเหมือนกัน เมื่อไม่ได้ประตู จึงเรียกคนยามประตู กล่าวว่า "ท่านจงเปิดประตู" คนยามประตูกล่าวว่า "เราไม่อาจจะเปิดได้ พระราชารับสั่งให้นำลูกดาลไปสู่พระราชมนเทียรแต่กาลยังวันทีเดียว" บุรุษนั้น แม้บอกว่า "เราเป็นราชทูต ท่านจงเปิดประตู" เมื่อไม่ได้ประตู จึงคิดว่า "บัดนี้ เราจะไม่มีชีวิต" เราจักทำอย่างไรหนอแล?" แล้วโยนก้อนดินไปที่ธรณีประตูข้างบน แขวนดอกไม้ไว้บนธรณีประตูนั้น ตะโกนร้องขึ้น ๓ ครั้งว่า "ชาวพระนครผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย จงรู้ความที่กิจอันข้าพเจ้ากระทำตามรับสั่งของพระราชาแล้วเถิด พระราชาทรงใคร่จะยังเราให้พินาศ ด้วยเหตุไม่สมควร" แล้วคิดอยู่ว่า "เราจักไปที่ไหนหนอแล?" ได้ทำความตกลงใจว่า "ธรรมดาภิกษุทั้งหลายมีใจอ่อนโยน, เราจักไปสู่วิหารแล้วนอน" ธรรมดาสัตว์เหล่านี้ ในเวลาได้รับสุข ไม่ทราบแม้ความที่ภิกษุทั้งหลายมีอยู่ พอถูกทุกข์ครอบงำ จึงปรารถนาจะไปวิหาร; เพราะเหตุนั้น แม้บุรุษนั้น ก็คิดว่า "ที่พึ่งอย่างอื่นของเราไม่มี" จึงไปยังวิหาร นอนอยู่ในที่สำราญแห่งหนึ่ง แม้เมื่อพระราชา ไม่ได้การหลับอยู่ตลอดราตรี ทรงรำพึงถึงหญิงอยู่, ความรุ่มร้อนเพราะกามเกิดขึ้นแล้ว ท้าวเธอทรงคิดว่า "ในขณะที่ราตรีสว่างแล้วนั่นแหละ เราจักให้ฆ่าบุรุษนั้นเสีย แล้วให้นำเอาหญิงนั้นมา"

เรื่องของเปรตผู้กล่าวอักษร ทุ. ส. น. โส.

ในขณะนั้นนั่นแล บุรุษ ๔ คนที่เกิดในนรกชื่อโลหกุมภี ซึ่งลึกได้ ๖๐ โยชน์ ถูกไฟนรกไหม้กลิ้งไปมาอยู่ ดุจข้าวสารในหม้อที่กำลังเดือดพล่าน (จมลงไป) ถึงพื้นภายใต้ ๓ หมื่นปีแล้ว (ลอยขึ้นมา) ถึงที่ขอบปากอีกโดย ๓ หมื่นปีอีก สัตว์นรกเหล่านั้น ยกศีรษะขึ้นและดูกันและกันแล้ว ปรารถนาเพื่อจะกล่าวคาถาคนละคาถา (แต่) ไม่อาจจะกล่าวได้ จึงกล่าวอักษรตนละอักษร แล้วหมุนกลับไปสู่โลหกุมภีอย่างเดิม

พระราชา เมื่อไม่ทรงได้การหลับ ได้ยินเสียงนั้นระหว่างแห่งมัชฌิมยาม ทรงหวาดหวั่น มีพระทัยสะดุ้ง ทรงดำริว่า "อันตรายแห่งชีวิต จักมีแก่เราหรือหนอ?

หรือจักมีแก่พระอัครมเหสี หรือราชสมบัติของเราจักพินาศ?" ไม่อาจหลับพระเนตรทั้ง ๒ ได้ตลอดคืนยังรุ่ง พอเวลาอรุณขึ้น ท้าวเธอรับสั่งหาปุโรหิตมาแล้ว ตรัสว่า "อาจารย์ เสียงที่น่ากลัวอย่างใหญ่ เราได้ยินในระหว่างแห่งมัชฌิมยาม เราไม่ทราบ 'อันตรายจักมีแก่ราชสมบัติ หรือแก่พระมเหสี แก่เราหรือใคร?' เพราะเหตุนั้น เราจึงให้เชิญท่านมา"

พราหมณ์โง่ให้พระราชาบูชายัญ

ปุโรหิต : ข้าแต่มหาราช เสียงที่พระองค์ทรงสดับอย่างไร?

ราชา : อาจารย์ เราได้ยินเสียงเหล่านี้ว่า 'ทุ. ส. น. โส.' ท่านจงใคร่ครวญผลสำเร็จแห่งเสียงเหล่านี้ดู

เหตุอะไรๆ ย่อมไม่ปรากฏแก่พราหมณ์ ราวกะเข้าไปสู่ที่มืดใหญ่ ปุโรหิตนั้นกลัวว่า "ก็เมื่อเราทูลว่า 'ข้าพระองค์ไม่ทราบ' ดังนี้ ลาภสักการะของเราจักเสื่อม" จึงทูลว่า "ข้าแต่มหาราช เหตุนี้หนัก"

ราชา : เหตุอะไร? อาจารย์

ปุโรหิต : อันตรายแห่งชีวิต จะปรากฏแก่พระองค์

พระราชาทรงหวาดหวั่นตั้ง ๒ เท่า ตรัสว่า "อาจารย์ เหตุ เครื่องบำบัดอะไรๆ มีอยู่หรือ?"

ปุโรหิต : มีอยู่มหาราช พระองค์อย่าทรงหวาดหวั่นเลย ข้าพระองค์รู้พระเวท ๓

ปุโรหิต : ขอเดชะ พระองค์ทรงบูชายัญ มีสัตว์อย่างละ ๑๐๐ ทุกอย่างแล้วจักได้ชีวิต

ราชา : ได้อะไร? จึงควร

ปุโรหิตนั้น เมื่อจะให้จับปาณชาติชนิดหนึ่งๆ ให้ได้ชนิดละ ๑๐๐ อย่างนี้ คือ ช้าง ๑๐๐ ม้า ๑๐๐ โคอุสภะ ๑๐๐ แม่โคนม ๑๐๐ แพะ ๑๐๐ แกะ ๑๐๐ ไก่ ๑๐๐

สุกร ๑๐๐ เด็กชาย ๑๐๐ เด็กหญิง ๑๐๐ จึงคิดว่า "ถ้าเราจักให้จับเอาแต่จำพวกเนื้อเท่านั้น ชนทั้งหลายก็จะพูดว่า 'ปุโรหิต ให้จับเอาแต่สัตว์ที่เป็นของกินได้สำหรับคนเท่านั้น;' เพราะเหตุนั้น จึงให้จับทั้งจำพวก ช้าง ม้า และมนุษย์ (ด้วย) พระราชาทรงดำริว่า "ความเป็นอยู่ของเรานั่นแหละเป็นลาภของเรา" จึงตรัสว่า "ท่านจงจับสัตว์ทุกชนิดเร็ว" พวกมนุษย์ผู้ที่ได้รับสั่ง ก็จับเอามากเกินประมาณ

บาลีโกสลสังยุตต์

จริงอยู่ พระธรรมสังคาหกาจารย์ กล่าวแม้คำนี้ไว้ในโกสลสังยุตต์ว่า "ก็โดยสมัยนั้นแล ยัญใหญ่เป็นอาการปรากฏเฉพาะแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว โคอุสภะ ๕๐๐ ลูกโคผู้ ๕๐๐ ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ แพะ ๕๐๐ แกะ ๕๐๐ ถูกนำเข้าไปหาหลักแล้ว เพื่อประโยชน์แก่ยัญ สัตว์เหล่านั้นแม้ใด คือทาสก็ดี ทาสีก็ดี คนใช้ก็ดี กรรมกรก็ดี ย่อมมีเพื่อยัญนั้น, สัตว์แม้เหล่านั้น ถูกเขาคุกคามด้วยอาชญา ถูกภัยคุกคามแล้ว มีหน้าชุ่มด้วยน้ำตา ร้องไห้ กระทำบริกรรม (คร่ำครวญ) อยู่"

พระนางมัลลิกาทรงเปลื้องทุกข์ของสัตว์

มหาชน คร่ำครวญอยู่เพื่อประโยชน์แก่หมู่ญาติของตนๆ ได้ร้องเสียงดังแล้ว; เสียงนั้น ได้เป็นราวกะว่าเสียงถล่มแห่งมหาปฐพี ครั้งนั้น พระนางมัลลิกาเทวี ทรงสดับเสียงนั้นแล้ว เสด็จไปสู่ราชสำนักทูลถามว่า "ข้าแต่มหาราช เพราะเหตุไรหนอแล? พระอินทรีย์ของพระองค์ไม่เป็นปกติ, พระองค์ย่อมทรงปรากฏดุจมีพระรูปอิดโรย"

ราชา : ประโยชน์อะไรของเธอเล่า? มัลลิกา, เธอไม่รู้อสรพิษเลื้อยอยู่ในที่ใกล้หูของเราหรือ?

มัลลิกา : นั่นเหตุอะไร? พระเจ้าข้า

ราชา : ในส่วนราตรี เราได้ยินเสียงชื่อเห็นปานนี้, เราจึงถามปุโรหิต ได้สดับว่า 'อันตรายแห่งชีวิตย่อมปรากฏแก่พระองค์, พระองค์ทรงบูชายัญ มีสัตว์ชนิดละ ๑๐๐

ทุกชนิดแล้ว จักได้ชีวิต' เราจึงคิดว่า 'ความเป็นอยู่ของเรานั่นแหละ เป็นลาภของเรา' จึงสั่งให้จับสัตว์เหล่านี้ไว้แล้ว

พระนางมัลลิกาเทวี ทูลว่า "ข้าแต่มหาราช พระองค์เป็นคนอันธพาล; ทรงมีภักษามาก พระองค์ย่อมเสวยโภชนะอันหุงด้วยข้าวตั้งทะนาน มีสูปะและพยัญชนะหลากๆ หลายอย่าง, พระองค์ทรงครองราชย์ในแคว้นทั้ง ๒ ก็จริง, แต่พระปัญญาของพระองค์ยังเขลา"

ราชา : เพราะเหตุไร? เธอจึงพูดอย่างนั้น

มัลลิกา : การได้ชีวิตของตน เพราะการตายของคนอื่น พระองค์เคยเห็น ณ ที่ไหน? เพราะเหตุไร พระองค์จึงทรงเชื่อถ้อยคำของพราหมณ์ผู้อันธพาลแล้ว โยนทุกข์ไปในเบื้องบนของมหาชนเล่า? พระศาสดา ผู้เป็นอัครบุคคลของโลกทั้งเทวโลกมีพระญาณไม่ขัดข้องในกาลทั้งหลายมีอดีตกาลเป็นต้น ประทับอยู่ในพระวิหารใกล้เคียง, พระองค์ทูลถามพระศาสดานั้นแล้ว จงทรงกระทำตามพระโอวาทของพระองค์เถิด

ครั้งนั้นแล พระราชาเสด็จไปวิหารกับพระนางมัลลิกา ด้วยยานเบา ถูกมรณภัยคุกคามแล้ว ไม่อาจจะทูลอะไรๆ ได้ ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระศาสดาทรงทักทายพระราชานั้นก่อนว่า "เชิญเถิดมหาบพิตร พระองค์เสด็จมาจากไหนแต่ยังวันนักเล่า?" พระราชาแม้นั้น ก็ทรงนั่งนิ่งเงียบเสีย ลำดับนั้น พระนางมัลลิกากราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ทราบว่า พระราชาทรงสดับเสียง (ประหลาด) ในระหว่างแห่งมัชฌิมยาม เมื่อเช่นนั้นท้าวเธอจึงทรงบอกเหตุนั้นแก่ปุโรหิต, ปุโรหิตกราบทูลว่า 'อันตรายแห่งชีวิตจักมีแก่พระองค์, เมื่อพระองค์จับสัตว์อย่างละ ๑๐๐ ทุกชนิดบูชายัญด้วยโลหิตในคอของสัตว์เหล่านั้น เพื่อประโยชน์แก่อันขจัดอันตรายนั้น, พระองค์จักได้ชีวิต,' พระราชาให้จับสัตว์ไว้เป็นอันมาก; เพราะเหตุนั้นหม่อมฉันจึงนำพระราชามา ณ ที่นี้"

พระศาสดา : ได้ยินว่า อย่างนั้นหรือ? มหาบพิตร

ราชา : อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระศาสดา : เสียงพระองค์ทรงสดับแล้ว อย่างไร?

พระราชานั้น : ทูลโดยทำนองที่พระองค์สดับแล้ว แสงสว่างเป็นอันเดียวได้ปรากฏแด่พระตถาคต เพราะทรงสดับเนื้อความนั้น ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพระราชานั้นว่า "พระองค์อย่าทรงหวาดหวั่นเลย มหาบพิตร, อันตรายไม่มีแก่พระองค์, สัตว์ทั้งหลายผู้มีกรรมลามก เมื่อกระทำทุกข์ของตนๆ ให้แจ้ง จึงกล่าวอย่างนี้" พระราชาทูลว่า "ก็กรรมอะไร? อันสัตว์เหล่านั้นกระทำไว้ พระเจ้าข้า"

พระศาสดาทรงแสดงโทษปรทาริกกรรม

พระผู้มีพระภาค เมื่อจะทรงแสดงกรรมของสัตว์นรกเหล่านั้นจึงตรัสว่า "ถ้ากระนั้น พระองค์ทรงสดับ มหาบพิตร" แล้วทรงนำอดีตนิทานมา (ตรัส) ว่า;-

"ในอดีตกาล เมื่อมนุษย์มีอายุ ๒ หมื่นปี, พระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัสสป อุบัติขึ้นในโลก เสด็จเที่ยวจาริกไปกับด้วยพระขีณาสพ ๒ หมื่น ได้เสด็จถึงกรุงพาราณสี ชาวกรุงพาราณสี ๒ คนบ้าง ๓ คนบ้าง มากกว่าบ้าง รวมเป็นพวกเดียวกันยังอาคันตุกทานให้เป็นไปแล้ว ในกาลนั้น ในกรุงพาราณสีได้มีเศรษฐีบุตร ๔ คน มี สมบัติ ๔๐ โกฏิ เป็นสหายกัน เศรษฐีบุตรเหล่านั้น ปรึกษากันว่า "ในเรือนของพวกเรามีทรัพย์มาก, พวกเราจะกระทำอะไรด้วยทรัพย์นั้น"

เมื่อพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น เสด็จเที่ยวจาริกไปอยู่ บรรดาเศรษฐีบุตรเหล่านั้น มิได้กล่าวว่า "พวกเราจักถวายทาน, จักกระทำบูชา, จักรักษาศีล," คนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ก่อนว่า "พวกเราดื่มสุราที่เข้ม เคี้ยวกินเนื้อที่มีรสอร่อย จักเที่ยวไป, ชีวิตนี้ของเราจักมีผล"

อีกคนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า "พวกเราจักบริโภคภัตแห่งข้าวสารแห่งข้าวสาลีมีกลิ่นหอมที่เก็บค้างไว้ ๓ ปี ด้วยรสเลิศต่างๆ เที่ยวไป"

อีกคนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า "พวกเราจักให้เขาทอดของควรเคี้ยวแปลกๆ มีประการต่างๆ เคี้ยวกินเที่ยวไป"

อีกคนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า "แน่ะเพื่อน พวกเราจักไม่กระทำกิจอะไรๆ แม้อย่างอื่น, หญิงทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวว่า 'จักให้ทรัพย์,' ชื่อว่าไม่ปรารถนา ย่อมไม่มี; เพราะเหตุนั้น พวกเรารวบรวมทรัพย์ไว้แล้ว จักประเล้าประโลม (หญิง) ทำปรทาริกกรรม (การประพฤติผิดในภรรยาของชายอื่น)"

เศรษฐีบุตรทั้งหมด รับคำว่า "ดีละๆ" ได้ตั้งอยู่ในถ้อยคำของคนที่ ๔ นั้น จำเดิมแต่นั้นมา เศรษฐีบุตรเหล่านั้น ส่งทรัพย์ไปเพื่อ (บำเรอ) หญิงที่มีรูปงาม กระทำปรทาริกกรรมตลอด ๒ หมื่นปีกระทำกาละแล้ว บังเกิดในอเวจีมหานรก

เศรษฐีบุตรเหล่านั้น ไหม้แล้วในนรกสิ้นพุทธันดรหนึ่ง กระทำกาละในนรกนั้น ด้วยเศษผลกรรม ก็เกิดในโลหกุมภีนรก (อันลึก) ๖๐ โยชน์ (จมลง) ถึงพื้นภายใต้ ๓ หมื่นปี (ลอยขึ้นมา) ถึงปากหม้อโดย ๓ หมื่นปีอีก เป็นผู้ใคร่จะกล่าวคาถาตนละคาถา (แต่) ไม่อาจจะกล่าวได้ กล่าวตนละอักษรแล้ว ก็หมุนกลับเข้าไปสู่หม้ออย่างเดิมอีก, พระองค์จงบอก มหาบพิตร, พระองค์ได้สดับเสียงชื่ออย่างไร? ทีแรก"

พระราชา : เสียงว่า ทุ. พระเจ้าข้า

พระศาสดา เมื่อจะทรงแสดงคาถาที่สัตว์นรกนั้น กล่าวไม่เต็มทำให้เต็ม จึงตรัสอย่างนี้ว่า ;-

	ทุ. ทุชฺชีวิตมชีติมฺหา,	**เยสนฺโน น ททามฺห เส**
	วิชฺชามาเนสุ โภเคสุ	**ทีปํ นากมฺห อตฺตโนติ**
แปลว่า	"เราทั้งหลายเหล่าใด	เมื่อโภคะทั้งหลาย
	มีอยู่ ไม่ได้ถวายทาน,	ไม่ได้ทำที่พึ่งแก่ตน,
	พวกเราเหล่านั้น	จัดว่าชีวิตอยู่ชั่วช้าแล้ว"

ลำดับนั้น พระศาสดา ครั้นทรงประกาศเนื้อความแห่งคาถานี้ แก่พระราชาแล้ว จึงตรัสถามว่า "มหาบพิตร เสียงที่ ๒, เสียงที่ ๓, เสียงที่ ๔, พระองค์ได้สดับอย่างไร?" เมื่อพระราชาทูลว่า "ชื่ออย่างนี้พระเจ้าข้า" เมื่อจะทรงยังอรรถที่เหลือให้บริบูรณ์ จึงตรัส (คาถา) ว่า:-

ส. สฏฺฐึ วสฺสสหสฺสานิ ปริปุณฺณานิ สพฺพโส
นิรเย ปจฺจมานานํ, กทา อนฺโต ภวิสฺสติ?
น. นตฺถิ อนฺโต กุโต อนฺโต น อนฺโต ปฏิทิสฺสติ
ตทา หิ ปกตํ ปาปํ มม ตุยฺหญฺจ มาริสา
โส. โสหํ นูน อิโต คนฺตฺวา โยนึ ลทฺธาน มานุสึ
วทญฺญู สีลสมฺปนฺโน กาหามิ กุสลํ พหุนฺติ

"เมื่อเราทั้งหลาย ถูกไฟไหม้อยู่ในนรก ครบ ๖ หมื่นปี โดยประการทั้งปวง, เมื่อไร ที่สุดจักปรากฏ? ผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ที่สุดย่อมไม่มี, ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน? ที่สุดจะไม่ปรากฏ เพราะว่า กรรมชั่ว อันเราและท่านได้กระทำไว้แล้วในกาลนั้น เรานั้นไปจากที่นี่แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้รู้ถ้อยคำที่ยาจกกล่าวถึง พร้อมด้วยศีล ทำกุศลให้มากแน่"

พระศาสดา ครั้นตรัสคาถาเหล่านี้โดยลำดับ ประกาศเนื้อความแล้ว จึงตรัสว่า "มหาบพิตร ชนทั้ง ๔ นั้น ปรารถนาจะกล่าวคาถาตนละคาถา เมื่อไม่อาจจะกล่าวได้ กล่าวตนละอักษรเท่านั้น แล้วเข้าไปสู่โลหกุมภีนั้นแลอีก ด้วยประการฉะนี้แล"

ได้ยินว่า จำเดิมแต่กาลแห่งเสียงนั้น อันพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสดับแล้ว ชนเหล่านั้น พลัดลงไป ณ ภายใต้อย่างเดิม แม้จนวันนี้ก็ยังไม่ล่วงหนึ่งพันปี ความ

สังเวชใหญ่ ได้เกิดขึ้นแก่พระราชา เพราะทรงเทศนานั้น ท้าวเธอทรงดำริว่า "ชื่อว่าปรทาริกกรรมนี้หนักหนอ ได้ยินว่า ชนทั้ง ๔ ไหม้แล้วในอเวจีนรก ตลอดพุทธันดรหนึ่ง จุติจากอเวจีนรกนั้นแล้ว เกิดในโลหกุมภี อันลึก ๖๐ โยชน์ ไหม้แล้วในโลหกุมภีนั้น ถึง ๖ หมื่นปี, แม้อย่างนี้ กาลเป็นที่พ้นจากทุกข์ของชนเหล่านั้น ยังไม่ปรากฏ; แม้เราทำความเยื่อใยในภรรยาของชายอื่น ไม่ได้หลับตลอดคืนยังรุ่ง, บัดนี้จำเดิมแต่นี้ไปเราจักไม่ผูกความพอใจในภรรยาของชายอื่นละ" จึงกราบทูลพระตถาคตว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทราบความที่แห่งราตรีนานในวันนี้"

ฝ่ายบุรุษนั้น นั่งอยู่ในที่นั้นนั่นแหละ ฟังถ้อยคำนั้นแล้ว คิดว่า "ปัจจัยมีกำลัง เราได้แล้ว" จึงกราบทูลพระศาสดาว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาทรงทราบความที่แห่งราตรีนาน ในวันนี้ก่อน, ส่วนข้าพระองค์เองได้ทราบความที่แห่งโยชน์ไกลในวันวาน"

พระศาสดา ทรงเทียบเคียงถ้อยคำของคนแม้ทั้ง ๒ แล้ว ตรัสว่า "ราตรีของคนบางคนย่อมเป็นเวลานาน, โยชน์ของคนบางคนเป็นของไกล, ส่วนสงสารของคนพาลย่อมเป็นสภาพยาว" เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า:-

"ราตรีของคนผู้ตื่นอยู่ นาน, โยชน์ของคน
ล้าแล้วไกล, สงสารของคนพาลทั้งหลาย
ผู้ไม่รู้อยู่ซึ่งสัทธรรม ย่อมยาว"

พระนางมัลลิกาเคยช่วยทุกคนในชาติก่อน

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เธอทั้งหลาย นั่งประชุมกันด้วยถ้อยคำอะไรหนอ?" เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า "ด้วยถ้อยคำชื่อนี้" จึงตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พระนางมัลลิกา ทรงอาศัยพระปัญญาของตน ให้ชีวิตทานแก่มหาชนในบัดนี้ เท่านั้นหามิได้, ถึงในกาลก่อน พระนางก็ได้ให้แล้วเหมือนกัน" เมื่อจะทรงประกาศความนั้น จึงทรงนำอดีตนิทานมา (ตรัส) ว่า:-

ในอดีตกาล โอรสของพระเจ้าพาราณสีเข้าไปสู่ต้นไทรต้นหนึ่งแล้ว ทรงอ้อนวอนเทวดาผู้เกิด ณ ต้นไทรนั้นว่า "ข้าแต่เทวราชผู้เป็นเจ้า ในชมพูทวีปนี้มีพระราชา ๑๐๑ พระอัครมเหสี ๑๐๑, ถ้าข้าพเจ้าจักได้ราชสมบัติโดยกาลล่วงไปแห่งบิดาไซร้, ข้าพเจ้าจักทำพลีด้วยเลือดในลำคอของพระราชาและพระอัครมเหสีเหล่านั้น" พระกุมารนั้น เมื่อพระบิดาสวรรคตแล้ว ได้รับราชสมบัติ (สมพระประสงค์) ทรงคิดว่า "เราได้รับราชสมบัติด้วยอานุภาพของเทวดา เราจักทำพลีแก่เทวดานั้น" จึงเสด็จออกไปด้วยเสนาหมู่ใหญ่ ยังพระราชาพระองค์หนึ่ง ให้เป็นไปในอำนาจของตนแล้ว ทำพระราชาพระองค์อื่นและอื่นอีก กับด้วยพระราชาพระองค์นั้น ให้อยู่ในอำนาจของตน ทำพระราชาทั้งหมดให้อยู่ในอำนาจของตน ด้วยประการฉะนี้แล้ว ทรงพาไปพร้อมกับพระอัครมเหสีทั้งหลาย, ทรงละพระเทวีพระนามว่าธัมมทินนา ผู้ทรงพระครรภ์แก่ ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีของพระราชาพระนามว่าอุคคเสน ซึ่งเป็นพระราชาองค์เล็กกว่าพระราชาทั้งปวงไว้ เสด็จไป ทรงดำริว่า "เราจักให้ชนเหล่านี้ดื่มน้ำเจือยาพิษให้ตาย" จึงให้ชนทั้งหลายชำระโคนไม้ให้สะอาดแล้ว

เทวดาคิดว่า "พระราชาองค์นี้ เมื่อจับพระราชาประมาณเท่านี้ ทรงอาศัยเราจึงจับ, ท้าวเธอทรงใคร่จะทำพลีกรรมแก่เราด้วยโลหิตในลำพระศอของพระราชาเหล่านั้น, ก็ถ้าพระราชานี้ จักทรงสำเร็จโทษพระราชาเหล่านั้นไซร้, พระราชวงศ์ในชมพูทวีปจักขาดสูญ, แม้โคนไม้ของเรา ก็จักไม่สะอาด, เราจักอาจห้ามพระราชานั้นได้ไหมหนอแล?" เทวดานั้น ใคร่ครวญอยู่ก็รู้ว่า "เราจักไม่อาจ" จึงเข้าไปหาเทวดาองค์อื่น บอกเนื้อความนั้นแล้ว กล่าวว่า "ท่านจักอาจหรือ?" เทวดานั้น แม้อันเทวดา (ที่ถูกถาม) นั้นห้ามแล้ว, จึงเข้าไปหาเทวดาในจักรวาลทั้งสิ้น อย่างนี้คือ 'เข้าไปหาเทวดาองค์อื่นและองค์อื่น' แม้ถูกเทวดาเหล่านั้นห้ามแล้ว จึงไปสำนักของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ในเวลาที่แม้ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้น ห้ามแล้วด้วยคำว่า "พวกเราไม่อาจ, แต่ว่าพระราชาของเราทั้งหลาย เป็นผู้วิเศษกว่าพวกเราด้วยบุญและปัญญา, ท่านจงทูลถามพระราชานั้นเถิด" ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปเฝ้าท้าวสักกะ กราบทูลเนื้อความนั้นแล้ว

ทูลว่า "ขอเดชะ เมื่อพระองค์ถึงความเป็นผู้ขวนขวายน้อยเสียแล้ว ขัตติยวงศ์จักขาดสูญ, ขอพระองค์จงทรงเป็นที่พำนักแห่งขัตติยวงศ์นั้นเถิด"

ท้าวสักกะตรัสว่า "แม้เราก็ไม่อาจเพื่อจะห้ามพระราชานั้น, แต่จักบอกอุบายแก่ท่าน" แล้วทรงบอกอุบายว่า "ไปเถิดท่าน, เมื่อพระราชาทรงเห็นอยู่นั่นแหละ, ท่านจงนุ่งผ้าแดง แสดงอาการดุจออกไปจากต้นไม้ของตน, เมื่อเช่นนั้น พระราชาทรงดำริว่า "เทวดาของเราไปอยู่, เราจักให้เทวดานั้นกลับมา" แล้วจักอ้อนวอนท่านด้วยประการต่างๆ, เมื่อเช่นนั้น ท่านพึงกล่าวกะพระราชานั้นว่า 'ท่านบนต่อเราไว้ว่าจักนำพระราชา ๑๐๑ กับพระอัครมเหสีทั้งหลายมาทำพลีด้วยโลหิตในลำพระศอของพระราชาเหล่านั้น' (แต่) ทรงทิ้งพระเทวีของพระเจ้าอุคคเสนไว้แล้วเสด็จมา; เราจักไม่รับพลีของคนผู้มักพูดเท็จ เช่นกับพระองค์; พระเทวีนั้น จักแสดงธรรมแก่พระราชา ให้ชีวิตทานแก่ชนมีประมาณเท่านี้" ท้าวสักกะ ตรัสบอกอุบายนี้แก่เทวดาด้วยเหตุนี้ เทวดาได้กระทำตามนั้นแล้ว แม้พระราชา รับสั่งให้นำพระเทวีนั้นมาแล้ว

เทวดาบูชาพระนางมัลลิกา

พระเทวีนั้นมาถวายบังคมพระราชา (ผู้สามี) ของตนเท่านั้น แม้ประทับนั่ง ณ ที่สุดแห่งพระราชาเหล่านั้น, พระราชากริ้วต่อพระเทวีนั้นว่า "เมื่อเราดำรงอยู่ในตำแหน่งผู้ใหญ่กว่าพระราชาทั้งปวง นางยังไหว้สามีของตน ซึ่งเป็นผู้น้อยกว่าพระราชาทั้งปวงได้" ลำดับนั้นพระเทวีทูลกับพระราชานั้นว่า "เรื่องอะไรของหม่อมฉันต้องเกี่ยวข้องในพระองค์เล่า? ก็พระราชาพระองค์นี้ เป็นสามีผู้ให้ความเป็นใหญ่แก่หม่อมฉัน, หม่อมฉันไม่ไหว้พระราชาพระองค์นี้แล้ว จักไหว้พระองค์เพราะเหตุไร?" เมื่อชนนั้นเห็นอยู่นั้นเทียว รุกขเทวดากล่าวว่า "อย่างนั้นพระเทวีผู้เจริญ, อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ" แล้วบูชาพระเทวีนั้น ด้วยดอกไม้กำมือหนึ่ง

พระราชา ตรัสอีกว่า "ถ้าเธอไม่ไหว้เราไซร้, เพราะเหตุไรจึงไม่ไหว้เทวดาของเราผู้มีอานุภาพมากอย่างนี้ ผู้ให้สิริแห่งความเป็นพระราชาเล่า?" พระเทวีทูลว่า

"ข้าแต่มหาราช พระราชาทั้งหลายอันพระองค์ทรงตั้งอยู่ในบุญของพระองค์จึงจับได้, ไม่ใช่เทวดาจับถวาย" เทวดากล่าวกะพระเทวีอีกว่า "อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ, อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ" แล้วบูชาเหมือนอย่างนั้น

พระเทวีนั้นทูลพระราชาอีกว่า "พระองค์ตรัสว่า 'พระราชาทั้งหลายมีประมาณเท่านี้ เทวดาจับให้แก่เรา' บัดนี้ ต้นไม้ถูกไฟไหม้ ณ ข้างซ้ายในเบื้องบนแห่งเทวดาของพระองค์, เพราะเหตุไร เทวดานั้นจึงไม่อาจเพื่อจะยังไฟนั้นให้ดับได้? ถ้าเทวดาผู้มีอานุภาพมากอย่างนั้น" เทวดากล่าวกะพระเทวีแม้อีกว่า "อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ, อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ" แล้วบูชาเหมือนอย่างนั้น

พระเทวียืนตรัสอยู่ ทั้งทรงพระกันแสง ทั้งทรงพระสรวล ลำดับนั้น พระราชาตรัสกะพระเทวีนั้นว่า "เธอเป็นบ้าหรือ?"

พระเทวี : ขอเดชะ เพราะเหตุไร? พระองค์จึงตรัสอย่างนั้น, หญิงทั้งหลายผู้เช่นกับหม่อมฉัน ไม่ใช่เป็นบ้า

พระราชา : เมื่อเช่นนั้น เพราะเหตุไร เธอจึงร้องไห้และหัวเราะ?

พระเทวีทูลว่า "ขอพระองค์จงสดับเถิด มหาราช; ก็ในอดีตกาล หม่อมฉันเป็นกุลธิดา เมื่ออยู่ในตระกูลสามี เห็นแขกผู้เป็นสหายของสามีมาแล้ว ใคร่เพื่อหุงข้าวเพื่อแขกนั้น จึงให้กหาปณะแก่นางทาสี ด้วยสั่งว่า 'เจ้าจงซื้อเนื้อมา' เมื่อนางทาสีนั้นไม่ได้เนื้อมาแล้ว กล่าวว่า 'เนื้อไม่มี' จึงตัดศีรษะแม่แพะที่นอนอยู่เบื้องหลังเรือน จัดแจงภัตเสร็จ; หม่อมฉันนั้น ตัดศีรษะด้วยการนับขนแม่แพะนั้น; พระองค์สำเร็จโทษชนมีประมาณเท่านี้ เมื่อไรจักพ้นจากทุกข์, หม่อมฉันระลึกถึงทุกข์อันใหญ่ของพระองค์ดังนี้ อย่างนี้จึงร้องไห้" ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า :-

"หม่อมฉันตัดคอแม่แพะตัวเดียว ไหม้อยู่แล้ว
(ในนรก) ด้วยการนับขน (แพะ), ข้าแต่
พระองค์ผู้กษัตริย์ พระองค์ตัดคอของมนุษย์

เป็นอันมาก จักกระทำอย่างไร?”

พระราชา : เมื่อเช่นนั้น เธอหัวเราะเพราะเหตุไร?

พระเทวี : ข้าแต่มหาราช หม่อมฉันยินดีว่า ‘เราพ้นจากทุกข์นั้นแล้ว’ จึงหัวเราะ

เทวดากล่าวกะพระเทวีนั้นว่า “อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ, อย่างนั้น พระเทวีผู้เจริญ” แล้วบูชาด้วยดอกไม้กำมือหนึ่ง

พระราชาทรงดำริว่า “น่าสลด! กรรมของเราหนัก ได้ยินว่าพระเทวีนี้ฆ่าแม่แพะตัวเดียว ไหม้ในนรกแล้ว ด้วยเศษแห่งผลกรรม ถูกตัดศีรษะด้วยการนับขนแห่งแม่แพะนั้น, เราฆ่าชนมีประมาณเท่านี้ จักถึงความสวัสดีเมื่อไร?” ดังนี้แล้ว จึงทรงปล่อยพระราชาทั้งหมด ถวายบังคมพระราชาผู้แก่กว่าตน ทรงประคองอัญชลีแก่พระราชาที่หนุ่มกว่า ยังพระราชาทั้งหมดให้ทรงอดโทษแล้วทรงส่งไปสู่ที่ของตนๆ อย่างเดิม

ท่านผู้อ่านได้อ่านแล้ว คาถาที่หลวงปู่พระมหาเจิม นำมาภาวนาเป็นประจำก็ได้รู้ความเป็นมาอย่างไรแล้ว ขอให้ท่านนำไปพิจารณาคนทำชั่วอย่างนั้น ตายไปแล้วต้องการกล่าวข้อความมากมาย แต่ก็ไม่อาจจะกล่าวได้ กล่าวได้เพียงตนละหนึ่งอักษรเท่านั้น คนทำกรรมหนักกว่านี้จะเป็นอย่างไร โปรดอย่าสร้างเวรสร้างกรรมใดๆ แก่กันและกันอีกเลย

ชีวประวัติ

หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีลเถร
(พระครูวิเวกพุทธกิจ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(จันทร์ สิริจนฺโท ป.ธ. ๔)

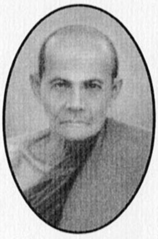

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์
(อ้วน ติสฺโส ป.ธ.๕)

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท

หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ
พระครูสุทธิธรรมรังษี

หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม

หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร

หลวงปู่อุ่น กลฺยาณธมฺโม

หลวงปู่แว่น ธนปาโล

สารบัญ

หน้า

หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีลเถร ๑
(พระครูวิเวกพุทธกิจ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ๑๙
(จันทร์ สิริจนฺโท น.ธ.เอก, ป.ธ.๔)

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ๒๕

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ๔๙
(อ้วน ติสฺโส ป.ธ.๕)

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท ๖๙

หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ ๘๙

หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม ๙๙

หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร ๑๑๑

หลวงปู่อุ่น กลฺยาณธมฺโม ๑๒๑

หลวงปู่แว่น ธนปาโล ๑๒๗

บทสวดมนต์ ๑๓๕

หนังสืออ้างอิง ๑๗๙

ผู้อุปถัมภ์การพิมพ์หนังสือ ๑๘๐

หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีลเถร

(พระครูวิเวกพุทธกิจ)

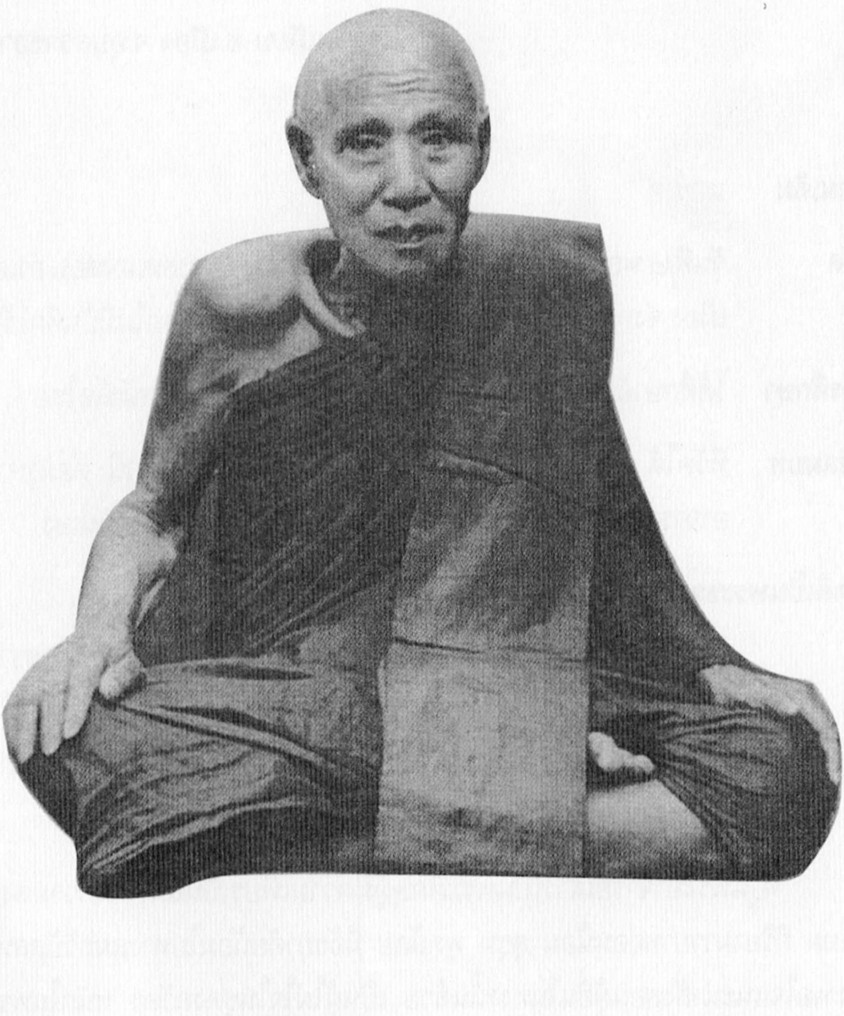

หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีลเถร

(พระครูวิเวกพุทธกิจ)

หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีลเถร

พระครูวิเวกพุทธกิจ

วัดเลียบ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

นามเดิม เสาร์

เกิด วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๒ ที่บ้านข่าโคม ตำบลหนองขอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (ประวัติเกี่ยวกับบิดามารดาไม่มีบันทึกไว้)

การศึกษา ได้ศึกษาอักษรธรรม อักษรขอม อักษรไทยน้อย และหนังสือไทย

อุปสมบท ที่วัดใต้ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาท่านอาจารย์เสาร์ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดเลียบซึ่งอยู่ใกล้กับวัดใต้นั่นเอง

ญัตติเป็นพระธรรมยุต

ที่วัดศรีทอง (ปัจจุบันคือ วัดศรีอุบล) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีพระครูทา โชติปาโล เป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าอธิการสีทา ชยเสโน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ภายหลังได้มาอยู่ที่วัดเลียบ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นพระภิกษุผู้มีความเพียรเป็นเลิศ มีความสงบเสงี่ยม กิริยามารยาทอ่อนน้อม สุขุม พูดน้อย มีอัธยาศัยน้อมไปทางสมถวิปัสสนา และพอใจแนะนำสั่งสอนผู้อื่นในทางนั้นด้วย เป็นผู้ใฝ่ใจในธุดงควัตร หนักในพระธรรมวินัย ถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด ชอบวิเวก ไม่ติดถิ่นที่อยู่ ได้เดินธุดงค์เจริญสมณธรรมตามป่าเขาและจำพรรษาตามป่าเขาในถิ่นต่างๆ ทั่วภาคอีสานเป็นเวลาหลายพรรษา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้กลับมายังจังหวัดอุบลราชธานี สำนักของท่านอยู่ที่บ้านข่าโคม อันเป็นชาติภูมิของท่านบ้าง ที่วัดเลียบบ้าง ที่วัดดอนธาตุพิบูลมังสาหารบ้าง ท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นผู้เจริญด้วยศีล สมาธิ ปัญญา และพรหมวิหารธรรม เมื่อกลับจากธุดงค์ท่านได้นำความรู้เผยแผ่สั่งสอนแก่ลูกศิษย์ทั้งหลาย ศิษย์องค์สำคัญของท่านที่มีชื่อเสียง คือ ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร

ในเรื่องวงศ์ธรรมยุตในภาคอีสาน หลวงปู่เทสก์ได้กล่าวถึงท่านพระอาจารย์เสาร์ไว้ดังนี้ "ท่านพระอาจารย์เสาร์ แท้ที่จริงควรจะมีประวัติไว้อ่านก็สนุกบ้างก็ดี แต่นี้ไม่ค่อยจะเห็นประวัติของท่านหรือมีข้าพเจ้าไม่ทราบ ได้ยินแต่ท่านเล่าให้ฟังว่าเป็นสมภารอยู่ที่วัดเลียบได้ ๑๐ กว่าพรรษา คิดเลื่อมใสในภาคคณะธรรมยุต จึงยอมสละญัตติเป็นธรรมยุต ฆ้อง กลอง สำหรับตีในงานประเพณีทำบุญอึกทึกครึกโครมในสมัยนั้น ซึ่งมีอยู่ประจำวัดของท่าน ท่านก็สละทิ้งหมด ญัตติเป็นธรรมยุตแล้วก็อยู่วัดนั้น ต่อมาพวกที่เขาไม่ชอบ เขาก็โกรธ พวกที่ชอบ เขาบอกว่า "ของเหล่านั้น ไม่จำเป็น เป็นสงฆ์ขอให้ปฏิบัติถูกต้องตามธรรมวินัยก็แล้วกัน" ข้าพเจ้าก็ลืมถามไปว่า ภูมิลำเนาของท่านเกิดบ้านใด อำเภอใด มารดาบิดาพี่น้องของท่านมีกี่คน แต่เชื่อว่าท่านอยู่ใกล้เมืองอุบลราชธานีนี้แหละ เพราะท่านเคยพูดถึงเรื่องญาติของท่านบวชแล้วไปอยู่หลวงพระบาง เพราะคนชาวหลวงพระบางชอบใจได้มานิมนต์ญาติของท่านไป ท่านนั้นก็ลืมชื่อไปอีกเหมือนกันไม่ทราบว่าชื่ออะไร จึงน่าเสียดายประวัติของท่านมาก ไม่มีใครบันทึกไว้ ส่วนข้าพเจ้าเองก็ไม่คิดจะบันทึกเสียด้วย ทั้งๆ ที่ท่านเล่าให้ฟังฉอดๆ อยู่นั่นเอง มันจะเป็นเพราะพระกัมมัฏฐานในขณะนั้นไม่คิดจะบันทึกอะไรทั้งหมด คิดจะทำความเพียรภาวนาอย่างเดียว การบันทึกนั้น บันทึกนี้ เรื่องราวต่างๆ เป็นเหตุให้ยุ่งสมองทำอารมณ์ให้ฟุ้งมาก"

ประวัติท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เรียบเรียงจากบันทึกของสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) ในงานพระราชทานเพลิงศพและในงานฌาปนกิจศพ ที่จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๑๐-๑๖ เมษายน ๒๔๘๖ และข้อมูลจาก "วงศ์ธรรมยุตในภาคอีสาน" โดยหลวงปู่เทสก์ เทสรํสี

มรณภาพ ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดดอนธาตุ และได้เริ่มอาพาธเพราะโรคชรามาแต่ภายในพรรษานั้น เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลสนองคุณพระอุปัชฌาย์ที่มรณภาพแล้ว ณ อำเภอวรรณไวทยากร นครจำปาศักดิ์ ประเทศลาว ครั้นทำบุญเสร็จโรคก็กำเริบมากขึ้น จึงพยายามเดินกลับ พอมาถึงวัดมหาอำมาตยาราม นครจำปาศักดิ์ ก็ได้มรณภาพลงในวันนั้น ในอิริยาบถนั่งก้มกราบพระประธานในพระอุโบสถ การมรณภาพของท่านพระอาจารย์เสาร์นับว่าประกอบพร้อมด้วยความมีสติอันไพบูลย์ ตรงกับวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ สิริรวมอายุได้ ๘๒ ปี ๓ เดือน ๑ วัน คณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองอุบลและพื้นที่ใกล้ไกล ได้กราบขอโอกาสและขอขมาสรีระศพขององค์ท่าน เพื่อนำกลับมาจัดงานฌาปนกิจที่วัดบูรพา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ โดยมีท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร เป็นกำลังสำคัญ

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร
พระอาจารย์ของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ชาติภูมิของท่านเป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานี ชาตะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ มรณภาพเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๔ ท่านเป็นอาจารย์ของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร และเป็นพระวิปัสสนาธุระ ผู้เคร่งครัดในธรรมวินัยอย่างยอดเยี่ยม บุคลิกลักษณะสมบูรณ์ สง่าผ่าเผยน่าเกรงขาม พูดน้อย แต่มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ พูดอะไรมักจะเป็นอย่างนั้น ดังสมัยหนึ่ง ท่านเดินธุดงค์ไปในท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นปฐมฤกษ์ที่พระกัมมัฏฐานรุ่นแรกเหยียบย่างเข้าสู่ถิ่นนั้น มีประชาชนแตกตื่นเลื่อมใสไปให้ทานทำบุญเป็นจำนวนมาก หลังจากให้ทานแล้วก็ใคร่อยากจะฟังธรรมเทศนาของท่าน ท่านจึงกล่าวธรรมเป็นคติแต่โดยย่อว่า

"การให้ทาน ใครๆ ก็ให้ทานมามากแล้ว มีผลานิสงส์มากเหมือนกัน แต่ยังสู้บวชเป็นขาวเป็นชี รักษาศีลอุโบสถไม่ได้ มีอานิสงส์มากกว่าที่ทานนั้นเสียอีก ถ้าใครอยากได้บุญอยากขึ้นสวรรค์ไปนิพพานพ้นทุกข์ ก็ควรบวชเป็นขาวเป็นชีรักษาศีลอุโบสถเสียในวันนี้" ปรากฏว่าในค่ำวันนั้นเอง มีญาติโยมชายหญิงบวชขาวบวชชีกันร่วมร้อยอย่างน่าอัศจรรย์

ประการหนึ่ง สถานที่แห่งใดที่ท่านเที่ยวธุดงค์ไปพักชั่วคราว สถานที่แห่งนั้นมักจะกลายเป็นวัดถาวร และเจริญรุ่งเรืองตามมาภายหลัง เช่น พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งแต่ก่อนรกร้างเป็นดง เมื่อท่านเดินรุกขมูลเข้าไปพักอาศัยที่นั่นชั่วคราว ให้คนถากถางทำความสะอาดปัดกวาดอย่างดี ครั้นต่อมาภายหลังที่นั่นจึงกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเจริญรุ่งเรืองเป็นที่เลื่อมใสของชาวพุทธทั่วประเทศมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

และในทำนองเดียวกัน ก็ยังมีสถานที่อีกหลายแห่งที่ท่านธุดงค์ผ่านไปพักชั่วคราว แล้วกลายมาเป็นวัด ได้รับความเจริญรุ่งเรือง เหลือเป็นอนุสรณ์สำหรับอนุชนจนกระทั่งทุกวันนี้

โดย พระครูสถิตบุญญารักษ์

จากหนังสือ "ธรรม" อนุสาร วิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

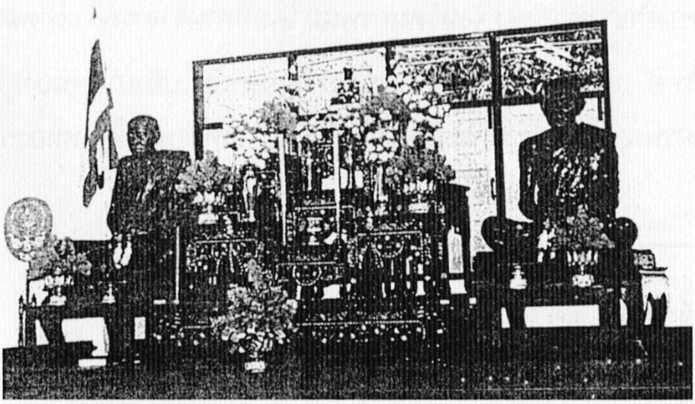

ปฏิปทาท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร และท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร

ท่านพระอาจารย์เสาร์ก็ได้พูดให้ข้าพเจ้า[๑] ฟังด้วยว่า "ท่านได้พากัน[๒]เดินรุกขมูลไปพักที่ธาตุพนม กลางคืนเห็นพระธาตุแสดงปาฏิหาริย์แสงสว่างจ้าบนยอดเจดีย์ร้าง ท่านเกิดศรัทธาเลื่อมใส เข้าใจว่ามีพระบรมธาตุแน่" รุ่งเช้ามาบอกให้ชาวบ้านรู้ เขาจึงแห่กันทำความสะอาด ท่านคิดถึงการก่อสร้างแล้วไม่เห็นใครที่จะบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองได้ เว้นเสียแต่พระครูวิโรจน์รัตโนบล ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ท่านจึงมีหนังสือไปเล่าเหตุการณ์ที่ได้ประสบพบเห็นให้ฟัง พระครูวิโรจน์รัตโนบล เมื่อได้ทราบเช่นนั้นก็เตรียมตัวมาดูแลพฤติการณ์ต่างๆ ต่อมาท่านก็บูรณะก่อสร้าง แต่ก่อนมีเกรียงปูน[๓] เป็นต้น ฝังไว้ในดิน ท่านเห็นเช่นนั้นก็ยิ่งเกิดปีติขึ้นมาก จากนั้นมาท่านก็บูรณะเรื่อยมา

ท่านพระอาจารย์เสาร์และท่านพระอาจารย์มั่นได้นำพระและเณรที่พระยายศสุนทรหามาให้ลงไปเมืองอุบลราชธานี และส่งไปเรียนกรุงเทพฯ ต่อไป ส่วนท่านทั้งสองนั้นอยู่วัดเลียบเรื่อยมา

พ.ศ. ๒๔๕๘ ท่านพระอาจารย์มั่นและท่านพระอาจารย์เสาร์ได้ออกเที่ยวธุดงค์ไปทางอำเภอหนองสูง จังหวัดนครพนม โดยที่ท่านอาจารย์สิงห์ติดตามไปด้วย

พ.ศ. ๒๔๖๑ ออกพรรษาแล้ว ท่านจะกลับไปอำเภอหนองสูง คำชะอี จังหวัดนครพนม ไปรับท่านพระอาจารย์เสาร์ขึ้นมาจำพรรษาที่บ้านหนองลาด ตำบล

---

๑ หมายถึง หลวงปู่เทสก์ เทสรํสี

๒ หมายถึง ท่านพระอาจารย์เสาร์ และท่านพระอาจารย์มั่น ได้เดินธุดงค์ไปพักที่พระธาตุพนม

๓ เกรียงปูน คือเครื่องมือใช้สำหรับในการถือปูน ทำด้วยไม้ หรือเหล็กเป็นรูปแบน

หนองลาด อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร คราวนี้อาจารย์กัมมัฏฐานมี ๔ องค์ คือ ท่านพระอาจารย์เสาร์ ท่านพระอาจารย์มั่น ท่านพระอาจารย์สุวรรณ ซึ่งเป็นคนเมืองอุบลราชธานี นั่นเอง และท่านอาจารย์สิงห์ด้วย

พ.ศ. ๒๔๖๘ ในพรรษานี้ท่านพระอาจารย์มั่นกับท่านพระอาจารย์เสาร์จำพรรษาที่บ้านค้อ อำเภอผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นครั้งที่สอง ออกพรรษาแล้วได้โยกย้ายไปที่วัดอรัญญวาสี อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย วัดนี้นับว่าตั้งวงศ์ธรรมยุตขึ้นที่ป่าจังหวัดหนองคายก็ว่าได้และมีพระอาจารย์ต่างเคยมาจำพรรษาที่นี่ทุกองค์ ถึงไม่จำพรรษาก็ต้องมาแวะพัก ท่านพระอาจารย์เสาร์เมื่อมาถึงแล้ว ท่านก็แยกไปตั้งที่วัดพระงามศรีมงคล ซึ่งเป็นวัดเก่ารกร้างมานาน และเป็นป่าทึบอีกด้วย

ท่านพระอาจารย์มั่น ท่านพระอาจารย์เสาร์ไปตั้งสำนักวัดป่าอยู่ตรงไหน พวกลูกศิษย์ลูกหาก็ไปตั้งวัดป่าอยู่รอบๆ ท่าน ที่มีบ้านอาศัยอยู่พอโคจรบิณฑบาตได้ฉัน ในเวลานั้นท่านเที่ยวอยู่อำเภอบ้านผือ ท่าบ่อ หนองบัวลำภู เป็นเวลา ๓-๔ ปี มีเสนาสนะป่าทั่วทุกแห่งตามบริเวณนี้ นับว่าธรรมยุตฝ่ายอรัญญวาสีเผยแผ่มากที่สุดในสมัยนั้น

ท่านพระอาจารย์มั่นเลยให้คนนิมนต์ท่านพระอาจารย์เสาร์ไปที่สกลนคร ยายนุ่มนิมนต์ให้อยู่ ณ ที่นั้นเพื่อทำบุญ แล้วท่านพระอาจารย์มั่นกับหมู่คณะก็เลยไปเมืองอุบลราชธานี ท่านพระอาจารย์เสาร์จึงอยู่ตั้งสำนักวัดสุทธาวาสสืบต่อไป ในพรรษาหลังนี้ท่านเที่ยวไปจังหวัดนครพนม ไปตั้งวัดอรัญญิกาวาส จังหวัดนครพนม

ท่านพระอาจารย์เสาร์ได้เล่าเรื่องประวัติท่านพระอาจารย์มั่นให้ผู้เขียนฟังว่า "ท่านมั่นเป็นลูกศิษย์ที่ดี พรรษาตั้ง ๑๐ กว่าแล้ว ยังตักน้ำให้อาจารย์อาบอยู่ ด้านภาวนาก็เก่งมาก เราไม่เป็น ไม่เห็นสิ่งต่างๆ แต่ท่านมั่นก็เห็นและเป็นไปต่างๆ"

จากเรื่อง "วงศ์ธรรมยุตในภาคอีสาน" ลิขิตธรรมโดย หลวงปู่เทสก์ เทสรํสี

สำหรับเรื่องนิสัยของท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร นั้น หลวงปู่หลุย จนฺทสาโร บันทึกไว้ว่า **"นิสัยท่านพระอาจารย์เสาร์"** นิสัยชอบก่อสร้าง ชอบปลูกพริกหมากไม้ ลักษณะจิตเยือกเย็นมีพรหมวิหาร ทำจิตดุจแผ่นดิน มีเมตตาเป็นสาธารณะ เป็นคนพูดน้อย ยกจิตขึ้นสู่องค์เมตตาสุกใสรุ่งเรือง เป็นคนเอื้อเฟื้อในพระวินัย ทำความเพียรเป็นกลางไม่ยิ่งไม่หย่อน พิจารณาถึงขั้นภูมิธรรมละเอียดมาก ท่านบอกให้เราภาวนาเปลี่ยนอารมณ์แก้อาพาธได้ อยู่ข้างนอกวุ่นวาย เข้าไปหาท่านจิตสงบดี เป็นอัศจรรย์ปาฏิหาริย์หลายอย่าง จิตของท่านชอบสันโดษ ไม่มักใหญ่ใฝ่สูง หมากไม่กิน บุหรี่ไม่สูบ ท่านเป็นดังอุปัชฌายะฯ เดินจงกรมภาวนาเสมอ ไม่ละกาลน้ำใจ ไม่เคยโกรธเคยขึ้งให้พระเณร อุบาสกอุบาสิกา มักจะวางสังฆทานอุทิศในสงฆ์สันนิบาต แก้วิปัสสนูปกิเลสแก่สานุศิษย์ได้ อำนาจวางจริตเฉยๆ เรื่อยๆ ชอบดูตำราเรื่องพระพุทธเจ้า รูปร่างใหญ่ สันทัด**เป็นมหานิกาย ๑๐ พรรษา จึงมาญัตติเป็นธรรมยุต** ชอบรักเด็ก เป็นคนภูมิใหญ่ กว้างขวางยินดีทั้งปริยัติปฏิบัติ ลักษณะเป็นคนโบราณ พร้อมทั้งกาย วาจา ใจ เป็นโบราณทั้งสิ้น ไม่เห่อตามลาภยศสรรเสริญ อาหารชอบเห็ด ผลไม้ต่างๆ ชอบน้ำผึ้ง"

"ลัทธิท่านพระอาจารย์เสาร์ พระครูวิเวกพุทธกิจ มีเมตตาแก่สัตว์เป็นมหากรุณาอย่างยิ่ง วางเป็นกลาง เยือกเย็นที่สุด เมตตาของท่านสดใสเห็นปาฏิหาริย์ของท่าน สมัยขุนบำรุงบริจาคที่ดิน และไม้ทำสำนักแม่ขาวสาริกา วัดสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร แก้สัญญาวิปลาส ท่านพระอาจารย์มั่น กับท่านคุณหนูวัดสระปทุมในสมัยนั้นจงสำเร็จเป็นอัศจรรย์ เรียกว่าเป็น**พ่อพระกัมมัฏฐานภาคอีสาน** นี้ท่านพระอาจารย์เสาร์เล่าให้ฟัง สมัยที่เราอยู่กับท่าน เดินธุดงค์ไปด้วย **ท่านปรารถนาเป็นพระปัจเจกกับปรารถนาเป็นสาวกสำเร็จอรหันต์ในศาสนาสมณโคดมพุทธเจ้าของเรา** แก้บ้าท่านพระอาจารย์หนูไม่สำเร็จ เพราะเธอเชื้อบ้าติดแต่กำเนิด **ท่านพระอาจารย์มั่นเคารพท่านพระอาจารย์เสาร์มากที่สุด เพราะเป็นเณรของท่านมา"**

"ท่านพระอาจารย์เสาร์หนักอยู่ในสมาธิและพรหมวิหาร ... ท่านชอบ

อนุโลมตามนิสัยของสัตว์...”

และ “ท่านพระอาจารย์เสาร์ทำจิตยกก้นพ้นฟากแล้ว ๑ ศอก พลิกจิตอย่างไรไม่รู้ ตกต่างไม่อย่างนั้นเหาะไปที่ไหนไม่รู้...”

จากเรื่อง “จันทสาโร” ลิขิตธรรมโดย หลวงปู่หลุย จนฺทสาโร

เมื่อท่านพระอาจารย์มั่นเริ่มปฏิบัติวิปัสสนาใหม่ๆ ในสำนักท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร วัดเลียบ อุบลราชธานี ท่านบริกรรมภาวนาด้วยบท **พุทโธ** ประจำนิสัยที่ชอบกว่าบรรดาบทธรรมอื่นๆ ในขั้นเริ่มแรก ยังไม่ปรากฏเป็นความสงบสุขมากเท่าที่ควร ทำให้มีความสงสัยในปฏิปทาว่าจะถูกหรือผิดประการใด แต่มิได้ลดละความเพียรพยายาม ในระยะต่อมาปรากฏเป็นความสงบ พอให้ใจเย็นบ้าง ในคืนวันหนึ่งเกิดสุบินนิมิตว่า “ท่านออกเดินทางจากหมู่บ้านเข้าสู่ป่าใหญ่อันรกชัฏที่เต็มไปด้วยขวากหนามจนจะหาที่ด้นดั้นผ่านไปแทบไม่ได้ ท่านพยายามซอกซอนไปตามป่านั้น จนพ้นไปได้โดยปลอดภัย พอพ้นจากป่าไปก็ถึงทุ่งกว้างจนสุดสายตา เดินตามทุ่งไปโดยลำดับไม่ลดละความพยายาม ขณะที่เดินตามทุ่งไป ได้พบไม้ต้นหนึ่งชื่อต้นชาติ ซึ่งเขาตัดล้มลง ขอนจมดินอยู่เป็นเวลานานปี เปลือกและกระพี้ผุพังไปบ้างแล้ว ไม้ต้นนั้นรู้สึกใหญ่โตมาก ท่านเองก็ปีนขึ้นและไต่ไปตามขอนชาติที่ล้มนอนอยู่นั้น พร้อมทั้งพิจารณาอยู่ภายในและรู้ขึ้นมาว่า ไม้นี้จะไม่มีการงอกขึ้นได้อีก ซึ่งเทียบกับชาติความเกิดของท่านที่เคยเป็นมา ที่ขอนชาติผุพังไปไม่กลับงอกขึ้นได้อีก เทียบกับชาติของท่านว่าจะมีทางสิ้นสุดในอัตภาพนี้แน่ ถ้าไม่ลดละความพยายามเสีย ทุ่งนี้เวิ้งว้างกว้างขวางเทียบกับความไม่มีสิ้นสุดแห่งวัฏฏวนของมวลสัตว์ ขณะที่กำลังยืนพิจารณาอยู่ปรากฏมีม้าสีขาวตัวหนึ่งรูปร่างใหญ่และสูงเดินเข้ามาเทียบที่ขอนชาตินั้น ท่านนึกอยากจะขี่ขึ้นมาในขณะนั้น เลยปีนขึ้นบนหลังม้า

ตัวแปลกประหลาดนั้น ขณะนั้นปรากฏว่าม้าได้พาท่านวิ่งไปอย่างเต็มกำลังฝีเท้า ท่านเองก็มิได้นึกว่าจะไปเพื่อประโยชน์อะไร ณ ที่ใด แต่ม้าก็พาท่านวิ่งไปอย่างไม่ลดละฝีเท้า โดยไม่กำหนดทิศทางและสิ่งที่ตนพึงประสงค์ใดๆ ในขณะนั้น ระยะทางที่ม้าพาวิ่งไปตามทุ่งอันกว้างขวางนั้น รู้สึกว่าไกลแสนไกลโดยมิอาจคาดได้ ขณะที่ม้ากำลังวิ่งไปนั้น ได้แลเห็นตู้ใบหนึ่ง ในความรู้สึกว่าเป็นตู้พระไตรปิฎกซึ่งวิจิตรด้วยเงินสีขาวงดงามมาก ม้าได้พาท่านตรงเข้าไปสู่ตู้นั้นโดยมิได้บังคับ พอถึงตู้พระไตรปิฎกม้าก็หยุด ท่านก็รีบลงมาจากหลังม้าทันที ด้วยความหวังจะเปิดดูตู้พระไตรปิฎกที่ตั้งอยู่เฉพาะหน้า ส่วนม้าก็ได้หายตัวไปในขณะนั้น โดยมิได้กำหนดว่าได้หายไปในทิศทางใด ท่านได้เดินตรงเข้าไปหาตู้พระไตรปิฎก ที่ตั้งอยู่ที่สุดของทุ่งอันกว้างนั้น ซึ่งมองจากนั้นไปเห็นมีแต่ป่ารกชัฏที่เต็มไปด้วยขวากหนามต่างๆ ไม่มีช่องทางพอจะเดินต่อไปอีกได้ แต่มิทันจะเปิดดูตู้พระไตรปิฎกว่ามีอะไรข้างในบ้าง เลยรู้สึกตัวตื่นขึ้น”

สุบินนิมิตนั้นเป็นเครื่องแสดงความมั่นใจว่า จะมีทางสำเร็จตามใจหวังอย่างแน่นอนไม่เป็นอย่างอื่น ถ้าไม่ลดละความเพียรพยายามเสียเท่านั้น จากนั้นท่านได้ตั้งหน้าประกอบความเพียรอย่างเข้มแข็ง มีบท พุทโธ เป็นคำบริกรรมประจำใจในอิริยาบถต่างๆ อย่างมั่นใจ ส่วนธรรม คือ ธุดงควัตร ที่ท่านศึกษาเป็นประจำด้วยความรักสงวนอย่างยิ่งตลอดมา นับแต่เริ่มอุปสมบทจนถึงวันสุดท้ายปลายแดนแห่งชาติ ได้แก่ ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ไม่รับคหปติจีวรที่เขาถวายด้วยมือ ๑ บิณฑบาตเป็นวัตรประจำวันไม่ลดละ เว้นเฉพาะวันที่ไม่ฉันเลยก็ไม่ไป ๑ ไม่รับอาหารที่ตามส่งทีหลัง คือรับเฉพาะที่ได้มาในบาตร ๑ ฉันมื้อเดียว คือฉันวันละหนไม่มีอาหารว่างใดๆ ที่เป็นอามิสเข้ามาปะปนในวันนั้นๆ ๑ ฉันในบาตร ในภูเขาบ้างหุบเขาบ้าง ในถ้ำในเงื้อมผาบ้าง ๑ ถือผ้าไตรจีวรเป็นวัตรคือมีผ้า ๓ ผืน ได้แก่สังฆาฏิ จีวร สบง (เว้นผ้าอาบน้ำฝนซึ่งจำเป็นต้องมีในสมัยนี้) ๑ ธุดงค์นอกจากนี้ท่านก็สมาทานและปฏิบัติเป็นบางสมัย ส่วน ๗ ข้อนี้ท่านปฏิบัติเป็นทุกชิ้นทั้งกิจนอกการใน

ไม่เหลาะแหละ มีความมุ่งหวังต่อแดนหลุดพ้นอย่างเต็มใจในอิริยาบถต่างๆ เต็มไปด้วยความพากเพียรเพื่อถอดถอนกิเลสทางภายใน ไม่มีความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมเข้ามาแอบแฝงได้ ทั้งๆ ที่มีกิเลสเหมือนสามัญชนทั่วๆ ไป เพราะท่านไม่ยอมปล่อยใจให้กิเลสย่ำยีได้ มีการต้านทานห้ำหั่นด้วยความเพียรอย่างไม่ลดละ ซึ่งผิดกับคนธรรมดาอยู่มาก (ตามท่านเล่าให้ฟังในเวลาบำเพ็ญ)

ในระยะต่อมาแน่ใจว่าจิตมีหลักฐานมั่นคงพอจะพิจารณาได้แล้ว ท่านจึงย้อนมาพิจารณาสุบินนิมิต จนได้ความโดยลำดับว่า "การออกบวชปฏิบัติตนสมควรแก่ธรรม ก็เท่ากับการยกระดับจิตให้พ้นจากความผิดมีประเภทต่างๆ ซึ่งเปรียบเหมือนบ้านเรือนอันเป็นที่รวมแห่งสรรพทุกข์ และป่าอันรกชัฏทั้งหลายอันเป็นที่ซุ่มซ่อนแห่งภัยทั้งปวง ด้วยปฏิปทาข้อปฏิบัติที่เปรียบเหมือนม้าตัวองอาจเป็นพาหนะขับขี่ไปถึงที่อันเกษม และพาไปพบตู้พระไตรปิฎกอันวิจิตรสวยงาม แต่วาสนาไม่อำนวยสมบูรณ์จึงเป็นเพียงได้เห็น แต่มิได้เปิดตู้พระไตรปิฎกออกชมอย่างสมใจเต็มภูมิแห่งจตุปฏิสัมภิทาญาณทั้งสี่ อันเป็นคุณธรรมยังผู้เข้าถึงให้เป็นผู้ฉลาดปราดเปรื่องเลื่องลือระบือไตรโลกธาตุ มีความฉลาดกว้างขวางในอุบายวิธี ประหนึ่งท้องฟ้ามหาสมุทร ไม่มีความคับแค้นจนมุมในการอบรมสั่งสอนหมู่ชนทั้งเทวดาและมนุษย์ทุกขั้น แต่เพราะกรรมอันดีเยี่ยมไม่เพียงพอ บารมีไม่ให้โอกาสวาสนาไม่อำนวยจึงเป็นเพียงได้ชมตู้พระไตรปิฎก และตกออกมาเป็นผลไม้ท่านได้รับเพียงชั้นปฏิสัมภิทานุศาสน์ มีเชิงฉลาดในเทศนาวิธีอันเป็นบาทวิถีแก่หมู่ชนพอเป็นปากเป็นทางเท่านั้น ไม่ลึกซึ้งกว้างขวางเท่าที่ควร"...

ฉะนั้นกัลยาณมิตรจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก สำหรับผู้กำลังอยู่ในระหว่างแห่งการบำเพ็ญทางใจ ท่านเคยเห็นโทษของความขาดกัลยาณมิตรมาแล้วว่า เป็นสิ่งไม่ดีเลย และเป็นความบกพร่องอย่างบอกไม่ถูก

ในบางครั้งแม้มีความอบอุ่นว่า ตนมีครูอาจารย์คอยให้ความร่มเย็นอยู่ก็ตามเวลาไปเที่ยวธุดงค์ในที่ต่างๆ กับท่านพระอาจารย์เสาร์ผู้เป็นบุพพาจารย์ แต่เวลา

เกิดข้อข้องใจขึ้นมาไปกราบเรียนถามท่าน ท่านก็ตอบว่า "ผมไม่เคยเป็นอย่างท่าน เพราะจิตท่านเป็นจิตที่ผาดโผนมาก เวลาเกิดอะไรขึ้นมาแต่ละครั้งมันไม่พอดี เดี๋ยวจะเหาะขึ้นบนฟ้าบ้าง เดี๋ยวจะดำดินลงไปใต้พื้นพิภพบ้าง เดี๋ยวจะดำน้ำลงไปใต้ก้นมหาสมุทรบ้าง เดี๋ยวจะโดดขึ้นไปเดินจงกรมอยู่บนอากาศบ้าง ใครจะตามแก้ทัน ขอให้ท่านใช้ความพิจารณาและค่อยดำเนินไปอย่างนั้นแหละ" แล้วท่านก็ไม่ให้อุบายอะไรพอเป็นหลักยึดเลย ตัวเองต้องมาแก้ตัวเอง กว่าจะผ่านไปได้แต่ละครั้งแทบเอาตัวไม่รอดก็มี

ท่านเล่าว่า นิสัยของท่านพระอาจารย์เสาร์ เป็นไปอย่างเรียบๆ และเยือกเย็นน่าเลื่อมใสมาก ที่มีแปลกอยู่บ้างก็เวลาท่านเข้าที่นั่งสมาธิ ตัวของท่านชอบลอยขึ้นเสมอ บางครั้งตัวท่านลอยขึ้นไปจนผิดสังเกต เวลาท่านนั่งสมาธิอยู่ ท่านเองเกิดความแปลกใจในขณะนั้นว่า "ตัวเราท่าจะลอยขึ้นจากพื้นแน่ๆ" เลยลืมตาขึ้นดูตัวเอง ขณะนั้นจิตท่านถอนออกจากสมาธิพอดี เพราะพะวักพะวงกับเรื่องตัวลอย ท่านเลยตกลงมาก้นกระแทกกับพื้นอย่างแรง ต้องเจ็บเอวอยู่หลายวัน ความจริงตัวท่านลอยขึ้นจากพื้นจริงๆ สูงประมาณ ๑ เมตร ขณะที่ท่านลืมตาดูตัวเองนั้น จิตได้ถอนออกจากสมาธิ จึงไม่มีสติพอยับยั้งไว้บ้าง จึงทำให้ท่านตกลงสู่พื้นอย่างแรง เช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ตกลงจากที่สูง ในคราวต่อไปเวลาท่านนั่งสมาธิ พอรู้สึกว่าตัวท่านลอยขึ้นจากพื้น ท่านพยายามทำสติให้อยู่ในองค์ของสมาธิแล้วค่อยๆ ลืมตาขึ้นดูตัวเอง ก็ประจักษ์ว่า ตัวท่านลอยขึ้นจริงๆ แต่มิได้ตกลงสู่พื้นเหมือนคราวแรก เพราะท่านมิได้ปราศจากสติและคอยประคองใจให้อยู่ในองค์สมาธิ ท่านจึงรู้เรื่องของท่านได้ดี ท่านเป็นคนละเอียดถี่ถ้วนอยู่มาก แม้จะเห็นด้วยตาแล้วท่านยังไม่แน่ใจ ต้องเอาวัตถุชิ้นเล็กๆ ขึ้นไปเหน็บไว้บนหญ้าหลังคากุฏิ แล้วกลับมาทำสมาธิอีก พอจิตสงบและตัวเริ่มลอยขึ้นไปอีก ท่านพยายามประคองจิตให้มั่นอยู่ในสมาธิ เพื่อตัวจะได้ลอยขึ้นไป จนถึงวัตถุเครื่องหมายที่ท่านนำขึ้นไปเหน็บไว้ แล้วค่อยๆ เอื้อมมือจับด้วยความมีสติ แล้วนำวัตถุนั้นลงมาโดยทางสมาธิภาวนา คือพอหยิบได้วัตถุนั้น

แล้วก็ค่อยๆ ถอนจิตออกจากสมาธิ เพื่อกายจะได้ค่อยๆ ลงมาจนถึงพื้นอย่างปลอดภัย แต่ไม่ถึงกับให้จิตถอนออกจากสมาธิจริงๆ เมื่อได้ทดลองจนเป็นที่แน่ใจแล้วท่านจึงเชื่อตัวเองว่าตัวท่านลอยขึ้นได้จริง ในเวลาเข้าสมาธิในบางครั้ง แต่มิได้ลอยขึ้นเสมอไป นี่เป็นจริตนิสัยแห่งจิตของท่านพระอาจารย์เสาร์ รู้สึกผิดกับนิสัยของท่านพระอาจารย์มั่นอยู่มากในปฏิปทาทางใจ

จิตของท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นไปอย่างเรียบๆ สงบเย็นโดยสม่ำเสมอนับแต่ขั้นเริ่มแรก จนถึงสุดท้ายปลายแดนแห่งปฏิปทาของท่าน ไม่ค่อยล่อแหลมต่ออันตราย และไม่ค่อยมีอุบายต่างๆ และความรู้แปลกๆ เหมือนจิตท่านพระอาจารย์มั่น

ท่านเล่าว่า ท่านพระอาจารย์เสาร์ เดิมท่านปรารถนาเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เวลาออกบำเพ็ญพอเร่งความเพียรเข้ามากๆ ใจรู้สึกประหวัดๆ ถึงความปรารถนาเดิมเพื่อความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า แสดงออกเป็นเชิงอาลัยเสียดาย ยังไม่อยากไปนิพพาน ท่านเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อความเพียร เพื่อความรู้แจ้งซึ่งพระนิพพานในชาติปัจจุบันนี้ ท่านเลยอธิษฐานของดจากความปรารถนานั้น และขอประมวลมาเพื่อความรู้แจ้งซึ่งพระนิพพานในชาตินี้ ไม่ขอเกิดมารับความทุกข์ทรมานในภพชาติต่างๆ อีกต่อไป **พอท่านปล่อยวางความปรารถนาเดิมแล้ว การบำเพ็ญเพียรรู้สึกสะดวกแลเห็นผลไปโดยลำดับ ไม่มีอารมณ์เครื่องเกาะเกี่ยวเหมือนแต่ก่อน สุดท้ายท่านก็บรรลุถึงแดนแห่งความเกษมดังใจหมาย แต่การแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ท่านไม่ค่อยมีความรู้แตกฉานกว้างขวางนัก ทั้งนี้อาจจะเป็นไปตามภูมินิสัยเดิมของท่านที่มุ่งเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า** ซึ่งตรัสรู้เองชอบแต่ไม่สนใจสั่งสอนใครก็ได้ อีกประการหนึ่ง ที่ท่านกลับความปรารถนาได้สำเร็จตามใจนั้นคงอยู่ในขั้นพอแก้ไขได้ ซึ่งยังไม่สมบูรณ์เต็มภูมิแท้

เวลาท่านออกเที่ยวธุดงค์กัมมัฏฐานทางภาคอีสาน ตามจังหวัดต่างๆ ในระยะต้นวัน ท่านมักจะไปกับท่านพระอาจารย์เสาร์เสมอ แม้ความรู้ทางภายในจะมี

แตกต่างกันบ้างตามนิสัย แต่ก็ชอบไปด้วยกัน สำหรับท่านพระอาจารย์เสาร์ท่านเป็นคนไม่ชอบพูด ไม่ชอบเทศน์ ไม่ชอบมีความรู้แปลกๆ ต่างๆ กวนใจเหมือนท่านพระอาจารย์มั่น เวลาจำเป็นต้องเทศน์ท่านก็เทศน์เพียงประโยคหนึ่งหรือสองเท่านั้นแล้วก็ลงธรรมาสน์ไปเสีย ประโยคธรรมที่ท่านเทศน์ซึ่งพอจับใจความได้ว่า **"ให้พากันละบาปและบำเพ็ญบุญ อย่าให้เสียลมหายใจไปเปล่าที่ได้มีวาสนามาเกิดเป็นมนุษย์"** และ **"เราเกิดเป็นมนุษย์มีความสูงศักดิ์มาก แต่อย่านำเรื่องของสัตว์มาประพฤติ มนุษย์ของเราจะต่ำลงกว่าสัตว์ และจะเลวกว่าสัตว์อีกมาก เวลาตกนรกจะตกหลุมที่ร้อนกว่าสัตว์มากมายอย่าพากันทำ"** แล้วก็ลงธรรมาสน์ไปกุฏิโดยไม่สนใจใครต่อไปอีก ปกตินิสัยของท่านเป็นคนไม่ชอบพูด พูดน้อยที่สุด ทั้งวันไม่พูดอะไรกับใครเกิน ๒-๓ ประโยค เวลานั่งก็ทนทานนั่งอยู่ได้เป็นเวลาหลายๆ ชั่วโมง เดินก็ทำนองเดียวกัน แต่ลักษณะท่าทางท่านมีความสง่าผ่าเผยน่าเคารพเลื่อมใสมาก มองเห็นท่านแล้วเย็นตาเย็นใจไปหลายวัน ประชาชนและพระเณรเคารพเลื่อมใสท่านมาก ท่านมีลูกศิษย์มากมายเหมือนท่านพระอาจารย์มั่น

ทราบว่า ท่านพระอาจารย์ทั้งสององค์นี้รักและเคารพกันมาก ในระยะวัยต้นไปที่ไหนท่านชอบไปด้วยกัน อยู่ด้วยกัน ทั้งในและนอกพรรษา พอมาถึงวัยกลางผ่านไปเวลาพักจำพรรษาแล้วแยกกันอยู่ แต่ไม่ห่างไกลกันนัก พอไปมาหาสู่กันได้สะดวก มีน้อยครั้งที่จำพรรษาร่วมกัน ทั้งนี้อาจเกี่ยวกับบรรดาศิษย์ ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็มีมากด้วยกัน และต่างก็เพิ่มจำนวนขึ้นทุกที ถ้าจำพรรษาร่วมกันจะเป็นความลำบากในการจัดที่พักอาศัยจำต้องแยกกันอยู่เพื่อเบาภาระในการจัดที่พักอาศัยไปบ้าง ทั้งสองอาจารย์ขณะที่แยกกันอยู่จำพรรษาหรือนอกพรรษา รู้สึกคิดถึงกันมาก และเป็นห่วงกันมาก เวลาที่พระที่เป็นลูกศิษย์ของแต่ละฝ่ายมากราบนมัสการ จะมากราบนมัสการท่านพระอาจารย์เสาร์ หรือมากราบนมัสการท่านพระอาจารย์มั่น ต่างจะต้องถามถึงความสุขทุกข์ของกันและกันก่อนเรื่องอื่นๆ จากนั้นก็บอกกับพระที่มากราบว่า **"คิดถึงท่านพระอาจารย์..."** และฝากความเคารพคิดถึงไปกับศิษย์

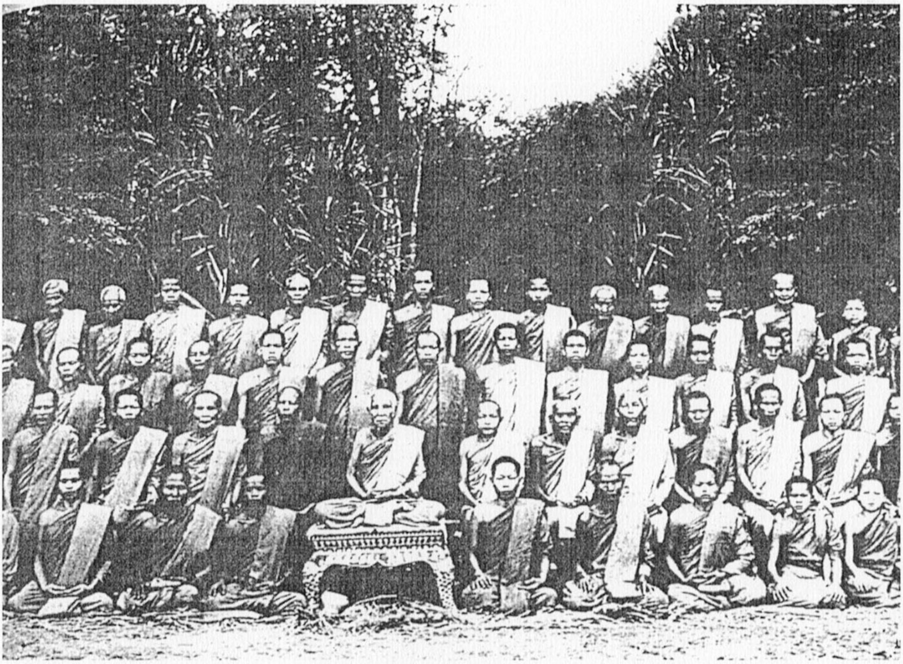

ที่มากราบเยี่ยมตามสมควรแก่ **"อาวุโส ภันเต"** ทุกๆ ครั้งที่พระมากราบท่านพระอาจารย์ทั้งสองแต่ละองค์

จากหนังสือ "ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร"
ลิขิตธรรมโดย ท่านพระอาจารย์มหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(จันทร์ สิริจนฺโท น.ธ.เอก, ป.ธ.๔)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(จันทร์ สิริจนฺโท น.ธ.เอก, ป.ธ.๔)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

(จันทร์ สิริจนฺโท น.ธ.เอก, ป.ธ.๔)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เปรียญ ๔ ประโยค วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร กรุงเทพฯ นามเดิม จันทร์ นามฉายา สิริจนฺโท เป็นบุตรหลวงสุโภประชากร กรมการจังหวัดอุบลราชธานี เกิดในรัชกาลที่ ๔ วันศุกร์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะโรง พุทธศักราช ๒๓๙๙ บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี ในสำนักเจ้าอธิการเม้า เทวธัมมี วัดศรีทอง ในจังหวัดอุบลราชธานี

ถึงรัชกาลที่ ๕ พออายุครบ ๑๙ ปี ได้ลาสึกออกจากเป็นสามเณรไปอยู่กับบิดา มารดาเพื่อประกอบการงานอยู่ ๓ ปี ต่อมาอายุครบจึงอุปสมบทที่วัดศรีทอง เมื่อปีฉลู พุทธศักราช ๒๔๒๐ โดยพระอาจารย์เม้า เทวธัมมี เป็นพระอุปัชฌาย์ (พระอาจารย์เม้ารูปนี้ เป็นสัทธิวิหาริกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) บวชแล้วไปอยู่วัดไชยมงคล ศึกษาเล่าเรียนในสำนักพระอุปัชฌาย์ ต่อมาอีก ๔ พรรษา จึงลงมาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ อยู่กับพระปลัดผา ที่วัดเทพศิรินทราวาส ถือนิสัยอยู่ในพระอริยมุนี (เอม) ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระมหาดิศ และอาจารย์บุษย์ ๑ ปีเศษ ต่อมาไปศึกษาในสำนักพระยาธรรมปรีชา (บุญ) จึงย้ายไปอยู่วัดมาตุยาราม ๑ ปีเศษ ภายหลังกลับมาอยู่วัดเทพศิรินทราวาสตามเดิม

ภายหลังพระอริยมุนี (เอม) และพระปลัด (ผา) วัดเทพศิรินทร์ฯ มรณภาพแล้ว จึงย้ายไปอยู่วัดบุปผาราม จังหวัดธนบุรีกับพระสาสนโสภณ (อ่อน) แต่ครั้งยังเป็นเปรียญได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่อีกประมาณ ๒ ปีเศษ ครั้นถึงปีระกา พุทธศักราช ๒๔๒๘ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค จำพรรษาอยู่ที่วัดบุปผารามอีก ๑ พรรษา แล้วจึงลากลับออกไปอยู่ ณ จังหวัดอุบลฯ เข้าปฏิบัติพระอุปัชฌาย์อยู่ ๒ พรรษา เจ้ายุติธรรมธร

เจ้านครจำปาศักดิ์สร้างวัดถวายพระสงฆ์ธรรมยุติกา จึงรับอาราธนาไปเป็นสมภาร ณ วัดสร้างใหม่ได้ ๑ พรรษา มีหนังสือท้องตรารับสั่งให้เข้ามารับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระครูเจ้าคณะเมืองจำปาศักดิ์ จึงเข้ามากรุงเทพฯ พักอยู่ที่วัดพิชยญาติการามกับพระสาสนโสภณ (อ่อน) เมื่อยังเป็นพระเทพกวี เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ปีมะโรง พุทธศักราช ๒๔๓๕

ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งเป็น พระครูวิจิตรธรรมภาณี ตำแหน่งสังฆปาโมกข์เมืองนครจำปาศักดิ์ กลับไปอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์อีก ๓ พรรษา ภายหลังเขตแดนเมืองนครจำปาศักดิ์เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการเกี่ยวข้องการเมืองกับฝรั่งเศส จึงขออนุญาตกลับเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ที่วัดพิชยญาติการาม ๑ พรรษา แล้วไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่ง แปลได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๔ ประโยค จากนั้นทรงโปรดให้กลับไปจัดการศึกษาที่จังหวัดอุบลราชธานี ไปอยู่ที่วัดสุปัฏนาราม ๒ ปีเศษ

ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณรักขิต เมื่อปีกุนพุทธศักราช ๒๔๔๒ แล้วโปรดให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอีสาน อยู่ที่วัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานีอีก ๕ พรรษา จากนั้นจึงทูลลาเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ที่วัดเทพศิรินทราวาสบ้าง ไปธุดงค์บ้าง จนถึงปีมะโรง พุทธศักราช ๒๔๔๗ จึงโปรดอาราธนาให้ไปครองวัดบรมนิวาส ราชวรวิหาร ต่อมาโปรดให้เลื่อนขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ปีระกา พุทธศักราช ๒๔๕๒ ที่พระราชกวี

ถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงเลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ปีขาล พุทธศักราช ๒๔๕๗ ต่อมาถึงปีเถาะพุทธศักราช ๒๔๕๘ มีความผิดเนื่องด้วยแต่งหนังสือเทศนาเป็นทำนองติเตียนทางทหาร ที่มีนโยบายเกณฑ์ประชาชนเข้ารับราชการทหาร จึงทรงถอดออกจากสมณศักดิ์ (หลักฐานการแต่งหนังสือเทศนาเป็นทำนองติเตียนดังกล่าวนั้น จำคาถาที่ขึ้นต้นกันได้ทั่วไปในวงการนักศึกษาว่า **"สุวิชาโน ภวํ โหติ ทุวิชาโน ปราภโว**

ธมฺมกาโม ภวํ โหติ ธมฺมเทสฺสี ปราภโว" แปลความว่า ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ ผู้รู้ชั่วเป็นผู้เสื่อม ผู้รักใคร่ในธรรมเป็นผู้เจริญ ผู้เกลียดชังธรรมเป็นผู้เสื่อม ดังนี้) ต่อมาในรัชกาลนั้น ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา จึงกลับทรงตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระราชาคณะตามเดิมที่ พระธรรมธีรราชมหามุนี มีสมณศักดิ์เสมอชั้นเทพ เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ปีมะโรง พุทธศักราช ๒๔๕๙ พร้อมกับมีพระบรมราชโองการโปรดฯ ให้กลับไปครองวัดบรมนิวาสฯ ตามเดิม

ต่อมาเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ปีกุน พุทธศักราช ๒๔๖๖ ทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งเพียงชั้นธรรมที่ พระโพธิวงศาจารย์ ครั้นต่อมาทรงโปรดให้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าคณะชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เมื่อปีฉลู พุทธศักราช ๒๔๖๘ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็มรณภาพ เมื่อปีวอก สิริรวมอายุได้ ๗๗ ปี ส่วนความพิสดารให้ผู้สนใจโปรดศึกษาได้ในหนังสือ อัตตะโนชีวประวัติของท่าน

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

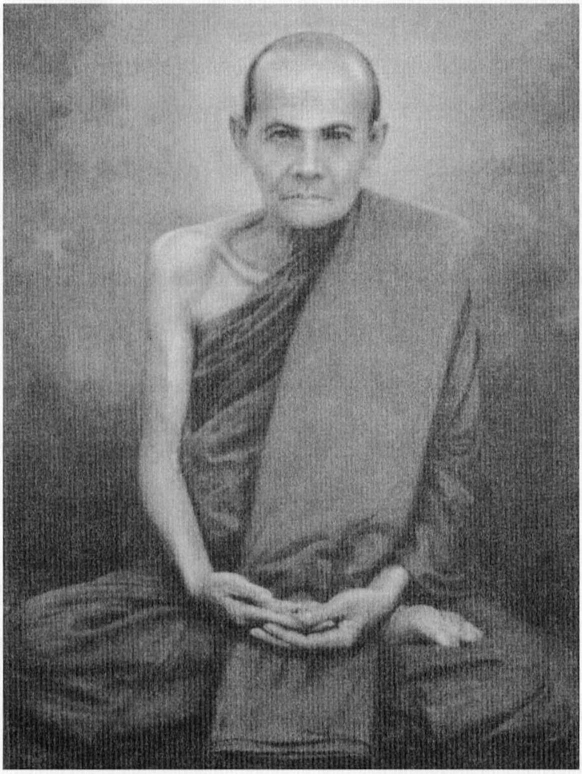

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺตเถร

พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร

โดย... พระญาณวิริยาจารย์
(พระอาจารย์วิริยังค์)

การเขียนประวัติของพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ของข้าพเจ้า โดยการได้ยินได้ฟังจากตัวท่านเองและครูบาอาจารย์ของข้าพเจ้า ตลอดถึงลูกศิษย์ของท่าน เพราะท่านอาจารย์มั่นฯ นี้ท่านเป็นนักผจญภัย เพื่อต่อสู้กับกิเลสอย่างยอดเยี่ยม จึงเป็นประวัติที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าเองตั้งแต่เป็นสามเณร เพียงแต่ได้ยินอาจารย์ของข้าพเจ้าเล่าให้ฟัง ก็รู้สึกเลื่อมใสจริงๆ จนอยากจะพบท่านทีเดียว แต่ประวัติของท่านอาจารย์มั่นฯ นั้น เข้าใจว่าตัวข้าพเจ้าไม่สามารถจะพรรณนาได้หมดแน่ เพราะเหลือวิสัยเนื่องจากมีอะไรหลายอย่างที่เป็นสิ่งลึกลับอยู่ แต่ความจริงแล้วการแนะนำพร่ำสอนในธรรมทั้งหลายนั้น ข้าพเจ้ายอมรับอย่างไม่มีข้อแม้เลยว่าเป็นธรรมที่มีเหตุผลและเป็นผลที่ได้รับจริงๆ จนข้าพเจ้าต้องอุทานมาคนเดียว

ขณะที่เพิ่งจะมาอยู่กับท่านว่า "เรามาอยู่กับท่านอาจารย์มั่นฯ เพียงเดือนเดียว แจ่มแจ้งในธรรมดีกว่าอยู่กับท่านอาจารย์ของข้าพเจ้าถึง ๘ ปี แต่อะไรที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องอุทานออกมาเช่นนี้ นี่แหละที่จะเป็นต้นเหตุให้เขียนประวัติของท่านอาจารย์มั่นฯ ต่อไป

คำแรกที่ข้าพเจ้าได้ฟังจากท่านอาจารย์มั่นฯ แม้ว่าวันแรกที่ข้าพเจ้าไปพบวันนั้นต้องเดินไปเป็นหนทางถึง ๒๐ กิโลเมตร พอสรงน้ำเสร็จเข้าไปกราบท่านไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไร แสดงธรรมเลยทีเดียว ท่านแสดงว่า

มัชฌิมา ทางกลาง หมายถึงอะไร หมายถึงทางพอดี ของพอดีนั้นมีความสำคัญ ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างขาดความพอดี ใช้ไม่ได้ ไม้ที่จะตัดเป็นบ้านขาดความพอดีก็เป็นบ้านไม่ได้ จีวร เสื้อผ้า ตัดยาวไปสั้นไปก็ใช้ไม่ได้ อาหารมากไปก็ไม่ได้ น้อยไปก็ไม่ได้ ความเพียรมากไปก็ไม่ดี น้อยไปก็ไม่ดี มัชฌิมา ทางกลางคือขจัดสิ่งที่ไม่พอดี

ให้พอดีนั่นเอง กามสุขัลลิกานุโยค คือการปฏิบัติตกไปในทางรัก อัตตกิลมัตถานุโยค คือ ตกไปในทางชัง นี่คือการไม่พอดี ทำสมาธิหลงไปในความสุขก็ตกไปในทางรัก ทำสมาธิไม่ได้ ในบางคราวเศร้าใจ ตกไปในทางชังการขจัดเสียซึ่งส่วนทั้งสอง นั้นคือการเดินเข้าสู่อริยมรรค การถึงอริยมรรคนั่นคือการถึงต้นบัญญัติ การถึงต้นบัญญัติคือการถึง "พุทธ"

ยาขนานนี้เองเป็นยาขนานแรกที่ท่านอาจารย์มั่นฯ ส่งให้ข้าพเจ้าฉัน มันช่างเป็นขนานที่หนักเอาการ แต่เป็นธรรมที่ซาบซึ้งตรึงใจเป็นที่สุด

พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร เป็นพระปรมาจารย์ทางกัมมัฏฐาน ท่านได้แสดงความสามารถในด้านนี้อย่างสูงทุกประการ ตามความเป็นจริงก็ปรากฏอย่างไม่มีศิษย์คนใดจะกล้าปฏิเสธคุณธรรมต่างๆ ที่ได้ปรากฏขึ้นนั้น ฝังอยู่ในดวงจิตของผู้เป็นศิษย์อย่างไม่มีทางเลือนลาง เป็นความจริงเหลือเกินที่ว่า ท่านได้ฟื้นฟูการปฏิบัติธรรมชั้นสูงของพระพุทธศาสนาจนเป็นที่รับรองจากปัญญาชนทั้งหลาย ผลประโยชน์เกิดจากการฟื้นฟูการปฏิบัติธรรมนั้น ย่อมปรากฏอยู่แก่ผู้ที่น้อมตัวเข้าเป็นศิษย์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แม้ว่าบางคนอาจจะไม่เคยเห็นหน้าท่าน เพียงแต่เป็นชั้นหลานเหลน หรือเพียงอ่านประวัติของท่านก็ทำให้เกิดความเลื่อมใสอย่างซาบซึ้งตรึงใจแล้ว

การอ่านประวัติของท่านอาจารย์มั่นฯ ผู้อ่านควรจะได้ตระหนักถึงข้อปฏิบัติปฏิปทาอันจะได้นำมาเป็นตัวอย่างก็จะทำให้เกิดประโยชน์มากทีเดียว เพราะท่านได้ทำตัวของท่านเป็นตัวอย่างที่ดีเลิศ กับทั้งยังมีความเมตตาต่อนักบวชด้วยกันอย่างมากที่สุดมองเห็นการณ์ไกลได้เป็นอย่างดี ข้าพเจ้าใคร่จะเขียนให้ใกล้ความจริงเป็นที่สุด ซึ่งแม้จะเป็นยาขมบ้าง เข้าใจว่าอาจจะแก้โรคให้แก่ท่านในภายหลัง เพราะยาขมใครก็ไม่อยากรับประทาน จะรับประทานก็ต่อเมื่อถึงคราวจำเป็น แต่ยาขมก็ได้ช่วยชีวิตมนุษย์มาแล้วมากต่อมากมิใช่หรือ?

ประวัติสถานะเดิม

ท่านเกิดในตระกูล แก่นแก้ว บิดาชื่อคำด้วน มารดาชื่อนางจันทร์ เกิดวันพฤหัสบดี เดือนยี่ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๑๓ ณ บ้านคำบง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีพี่น้องร่วมท้องอยู่ ๙ คน แต่ ๗ คนนั้นได้ถึงแก่กรรมคงเหลือ ๒ คน ท่านเป็นคนหัวปี ท่านมีร่างกายสง่าผ่าเผยหน้าตาคมสัน เป็นลักษณะน่าเคารพบูชา เป็นผู้รักการรักงาน เป็นที่ไว้วางใจได้ในงานที่ได้รับมอบหมาย จึงเป็นที่รักแก่บิดามารดาอย่างยิ่ง ท่านได้ศึกษาวิชาหนังสือไทย-ไทยน้อย-ขอม จากสำนักอาว์ได้ศึกษารู้เร็วจนอาว์ออกปากชมว่าฉลาดมาก เมื่ออ่านหนังสือได้แล้วท่านก็ได้ค้นคว้าหนังสือประวัติศาสตร์และนวนิยายของภาคอีสาน (เขาเรียกกันว่าลำพื้นลำแผ่น) เมื่อผู้เขียนอยู่กับท่านๆ จะเล่าถึงนิยายเก่าอันเป็นคติมาก เช่น เสียวสวาท เป็นต้น

เป็นธรรมดาอยู่เองของสังสารวัฏต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้มนุษย์เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย การหมุนเวียนนี้แหละสำหรับผู้ดีมีวาสนาก็หากหาแต่ความดีเท่านั้นให้เป็นทุนในการท่องเที่ยว เมื่อพอแก่ความต้องการก็เท่ากับสะสมบุญมาก ซึ่งในมงคลคาถามีว่า “ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา ผู้มีบุญทำไว้แล้วแต่ปางก่อน” บุญย่อมผูกนิสัยให้ดี และชอบการพ้นทุกข์เสมอไป ดังในปัจฉิมภาวิกชาติของพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย บารมีได้ส่งให้พระองค์ออกบรรพชาแสวงหาโมกขธรรม โดยเกิดขึ้นในพระหฤทัยของพระองค์เอง จนกระทั่งทำให้สำเร็จพระโพธิญาณในที่สุด แม้พระสาวกทั้งหลายก็เช่นกัน เมื่อบุญติดตามผูกนิสัยก็เป็นเหตุให้น้อมเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในขอบเขตของพระบรมศาสดาพ้นทุกข์ไป

สู่เส้นทางธรรม

พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ก็เห็นจะเป็นเช่นกับพระสาวกเหล่านั้น จึงมีเหตุปัจจัยแนะนำจิตของท่าน ให้น้อมไปเพื่อบรรพชา ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๗ ปี บิดาขอร้องให้ลาสิกขาไปช่วยงานทางบ้าน ท่านก็ได้ลาสิกขาไปช่วยเต็มความสามารถในการนั้น แม้ท่านลาสิกขาไปแล้วก็ลาแต่กายเท่านั้น ส่วนใจยังครองเพศบรรพชิต จึงทำให้ท่านระลึกอยู่ไม่วาย เป็นเพราะเหตุปัจจัยดังกล่าวแล้วท่านจึงเบื่อฆราวาสวิสัย ครั้นเมื่ออายุ ๒๒ ปี จึงลาบิดามารดาอุปสมบทท่านทั้ง ๒ ก็อนุญาตได้เข้าไปเล่าเรียนธรรมที่สำนักท่านอาจารย์เสาร์ กันตสีลเถระ วัดเลียบ อุบลราชธานี ต่อมาได้อุปสมบทเป็นภิกษุภาวะในพระพุทธศาสนาที่วัดศรีทอง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี พระอริยกวี (อ่อน) เป็นพระอุปัชฌายะ พระครูศรีทา ชยเสโน เป็นกรรมวาจาจารย์ พระครูประจักษ์อุบลคุณ (สุ่ย) เป็นอนุสาวนาจารย์ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๔ นามมคธที่อุปัชฌาย์ตั้งชื่อ ภูริทตฺโต

ท่านอาจารย์มั่นฯ ท่านเป็นผู้ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบแต่จะพยายามหาทางก้าวหน้าเรื่อยไป แม้แต่ท่านบวชเข้ามาใหม่ ก็มิใช่เพื่อบวชแล้วก็ฉันและจำวัด ได้มาอยู่กับพระผู้ปฏิบัติก็อยากจะทำให้เห็นจริงเห็นจังไปเสียเลย ความไม่ชอบอยู่นิ่งของท่านนี่เอง ทำให้ท่านต้องซักไซ้ไต่ถามหาความจริงเอากับท่านอาจารย์เสาร์อยู่ตลอดเวลา ท่านได้รบเร้าให้อาจารย์สอนกัมมัฏฐานให้ยิ่งขึ้น แต่อาจารย์ก็หมดความรู้จะสอนต่อไป ท่านอาจารย์เสาร์ท่านเอ็นดูศิษย์คนนี้ของท่านอย่างยิ่ง เรียกว่าศิษย์คนโปรดก็ว่าได้ ท่านจึงพาศิษย์ของท่านไปทุกหนทุกแห่ง ตามป่า เขา ลำเนาไพร เพื่อแสวงหาความสงบ แต่ก็ยังไม่ได้ผลเต็มที่ จึงได้พาธุดงค์ข้ามไปฝั่งประเทศลาว จนถึงเมืองหลวงพระบาง เมื่อได้ยินได้ฟังว่าอาจารย์ไหนเก่งทางสอนกัมมัฏฐานก็จะได้แวะไปพักอยู่และขอเรียนกัมมัฏฐานด้วย แต่จนแล้วจนรอดก็ไม่ยิ่งไปกว่าที่ท่านได้ปฏิบัติเรียนรู้มาแล้ว ที่สุดก็ย้อนลงมาที่เมืองท่าแขกฝั่งซ้าย (เขตอินโดจีน) ซึ่ง

เป็นภูมิประเทศอันประกอบด้วยป่าเขาลำเนาไพรมี หมู ช้าง เสือ หมี ผีร้ายนานาประการ ตลอดจนไข้มาเลเรียก็ชุกชุม แต่เป็นที่ประกอบไปด้วยความวิเวกวังเวงสงัดยิ่งนัก ซึ่งสมควรแก่ผู้แสวงหาบำเพ็ญสมณธรรมอยู่อาศัย จะได้ยังความไม่ประมาทให้เป็นไปในตน ปีนั้นท่านได้พักบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ที่ถ้ำแห่งหนึ่งใกล้กับถ้ำ ท่านทั้ง ๓ ได้พักจำพรรษาอยู่ที่นั่น

ในระหว่างพรรษานั้น **ท่านอาจารย์เสาร์** และสามเณรได้จับไข้มาเลเรีย มีอาการหนักบ้างเบาบ้างก็ไม่ถึงกับร้ายแรงจริง ท่านอาจารย์มั่น ท่านได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า วันหนึ่งคณะอุบาสกอุบาสิกาได้นำผ้ามาบังสุกุล ท่านอาจารย์เสาร์จะต้องตัดจีวร เราก็ต้องจัดทำทุกอย่าง กว่าจะเย็บเสร็จ เพราะต้องเย็บด้วยมือ ใช้เวลาถึง ๗ วัน จึงเสร็จ พอยังไม่เสร็จดีเลย ไข้มันเกิดมาจับเอาเราเข้าให้แล้ว ทำให้เราต้องเกิดความวิตกกังวลขึ้นมาในใจว่าเณรก็ไข้ อาจารย์ก็ไข้ เราก็กลับจะมาไข้เสียอีก ถ้าต่างคนต่างหนักใครเล่าจะดูแลรักษากัน ถ้าเกิดล้มตายกันเข้าใครจะเอาใครไปทิ้งไปเผากันเล่า เจ้ากรรมเอ๋ยอยู่ด้วยกัน ๓ องค์ ก็เจ็บป่วยไปตามๆ กัน ยิ่งกว่านั้นอาจารย์ของเรานั่นแหละจะร้อนใจมาก

ท่านอาจารย์มั่น ท่านก็เล่าต่อไปว่า เราได้คิดมานะขึ้นมาในใจว่า บัดนี้เราไม่มีทางเลือกทางอื่นแล้ว ที่จะมาระงับเวทนานี้ได้ เพราะยาจะฉันแก้ไขก็ไม่มีเลย มีแต่กำลังอานุภาพแห่งภาวนานี้เท่านั้น เพราะว่าเรามาอยู่สถานที่นี้ก็เพื่อจะอบรมตนในทางเจริญกัมมัฏฐานภาวนา เราจะมาคิดแส่ส่ายไปทางอื่นหาควรไม่ เราต้องเอาธรรมเป็นที่พึ่งจึงจะถูก แม้จะตายขอให้ตายด้วยการภาวนา ไม่ต้องท้อถอยอ่อนแอจะต้องเป็นผู้กล้าหาญจึงจะจัดว่าเป็นนักพรตได้ แล้วเราก็ตัดสินใจปฏิบัติบูชาพระพุทธศาสนาด้วยข้อปฏิบัตินั้น ท่านจึงกำหนดพุทโธเป็นบริกรรมต่อไป เพราะขณะนั้นท่านก็ยังไม่สันทัดในการเจริญกัมมัฏฐานเท่าไร ครั้นบริกรรมพุทโธ ๆ ๆ ก็นึกถึงคำสอนของอาจารย์ขึ้นมาว่า กายนี้เป็นที่อาศัยของจิตและเป็นทางเดินของจิตเปรียบเสมือนแผ่นดิน ย่อมมีทางน้อยใหญ่เป็นที่สัญจรของหมู่สัตว์ทุกหมู่เหล่า กาย

นี้ก็เหมือนกันย่อมเป็นที่อยู่อาศัยของจิตและเป็นที่เที่ยวไปมาของจิตฉันนั้น ถ้าจิตมามัวยึดถือกายนี้ว่าเป็นตนอยู่เมื่อใด ย่อมได้รับความทุกข์ความเศร้าโศกเสียใจมีความเดือดร้อนวุ่นวายอยู่เป็นนิจ ท่านอาจารย์มั่นฯ ท่านเล่าให้ข้าพเจ้าฟัง และก็ฟังกันหลายองค์ว่า

เมื่อหมดหนทางเพราะไม่มีใครช่วยแล้วเรานั่งสมาธิเข้าที่อยู่ โดยการเสียสละกำหนดจิตแล้ว ทำความสงบ ทำให้เป็นหนึ่งแน่วแน่ไม่ให้ออกนอกเป็นอารมณ์ ได้เลย เพราะขณะนั้นทุกข์เวทนากล้าจริงๆ พอกำหนดความเป็นหนึ่งนิ่งจริงๆ ครู่หนึ่งปรากฏว่าศีรษะลั่นเปี๊ยะปร๊ะไปหมด จนเหงื่อไหลออกมาเหมือนรดน้ำ เมื่อออกจากสมาธิปรากฏว่าไข้ได้หายไปราวกับปลิดทิ้ง นี่เป็นระงับอาพาธด้วยธรรมโอสถเป็นครั้งแรกของเรา เราได้พยาบาลอาจารย์ของเราได้เต็มที่ ได้การเดินทางในครั้งนี้นั้นได้เป็นเช่นนี้หลายหน บางครั้งมาเลเรียขึ้นสมองแทบเอาชีวิตไม่รอด เมื่อลูกศิษย์อาจารย์ปรึกษากันเห็นว่าไม่มีผลในการเดินธุดงค์อันทุรกันดารเช่นนี้แล้วต่างก็ชวนกันกลับประเทศไทย

บทสรุป

"ท่านอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร" หลังจากท่านได้มอบงานใหญ่ให้ท่านอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโมแล้ว ท่านก็ได้เดินธุดงค์วิเวกไปทางภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ท่านได้เที่ยววิเวกหาความสงบ พิจารณาถึงพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ ตลอดระยะเวลา ๑๒ ปี ในที่สุดท่านก็ได้เดินทางกลับมาทางจังหวัดภาคอีสาน เพื่อจะได้พบปะลูกศิษย์ลูกหาเก่าแก่ ซึ่งท่านได้อบรมไว้ก่อนแล้วนั้น

ท่านได้พักอยู่จังหวัดอุดรธานีและจังหวัดสกลนคร เมื่อบรรดาศิษย์ทั้งหลายของท่านได้ทราบข่าวถึงการกลับมาอยู่จังหวัดสกลนคร โดยเฉพาะบ้านหนองผือ อำเภอพรรณานิคม ซึ่งท่านอยู่นานกว่าทุกแห่งแล้ว เป็นโอกาสให้บรรดาคณาจารย์ ผู้เป็นศิษย์ได้เข้ามาพบและอยู่กับท่าน ซึ่งก็เป็นความประสงค์ของท่านอาจารย์มั่นฯ อยู่แล้ว เพราะว่าท่านต้องการที่จะแถลงนโยบาย หรือความละเอียดที่ท่านได้ค้นคว้า และศึกษามาตลอดระยะเวลา ๑๒ ปีที่เชียงใหม่ ซึ่งเป็นผลดีอย่างยิ่งแก่บรรดาคณาจารย์ที่จะได้มารับนโยบายอันถูกต้องในคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ท่านได้เลือกเฟ้นและแนะนำให้ฟัง

เมื่อท่านอาจารย์มั่นฯ ได้พักอยู่ที่วัดป่าบ้านหนองผือ ตลอดระยะเวลา ๕ ปี ก็มีประโยชน์ที่ได้วางแผนงานขั้นสุดท้ายให้แก่คณะศิษย์พระคณาจารย์ของท่าน ซึ่งท่านก็ได้พยากรณ์ชีวิตของท่านให้แก่ศิษย์ฟังแทบทุกองค์แล้ว ท่านพยากรณ์ไว้ล่วงหน้าล่วงเลยมาเป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี ในปีนี้ นับแต่วันเข้าพรรษาผ่านไป ท่านก็เริ่มไม่สบาย อาการก็รู้สึกจะหนักขึ้นทุกวันๆ เมื่อเดือนที่ ๑ ผ่านไปอาการของท่านไม่มีเบาขึ้นเลย ถึงกับพระอาจารย์ผู้เป็นศิษย์อยู่แถวใกล้นี้ได้มาพยาบาลท่านกันเป็นจำนวนมาก อาการของท่านก็มีแต่ทรงกับทรุดเท่านั้น

ต่อมาอาพาธของท่านก็พอจะค่อยยังชั่วขึ้นหน่อย ท่านไม่ฉันยา แม้ว่าลูกศิษย์จะถวายเท่าไรๆ ท่านก็ไม่ฉัน ท่านบอกแก่ทุกคนว่า

"ต้นไม้มันตายยืนต้นอยู่แล้ว จะเอาน้ำไปรดเท่าไรจะให้มันเกิดใบอีกไม่ได้หรอก อายุของเรามันก็ถึงแล้ว"

ครั้นเมื่อใกล้จะออกพรรษาเหลืออีกประมาณ ๑๐ วัน ท่านก็ได้บอกพระที่อยู่ใกล้ชิดว่า

"ชีวิตของเราใกล้จะสิ้นแล้วให้รีบส่งข่าวไปบอกแก่คณาจารย์ที่เป็นศิษย์เราทั้งใกล้และไกลให้รีบมาประชุมกันที่บ้านหนองผือนี้ เพื่อจะได้มาฟังธรรมะเป็นครั้งสุดท้าย"

บรรดาพระที่อยู่ใกล้ชิดก็ได้จดหมายบ้าง โทรเลขบ้างไปยังที่อยู่ของพระคณาจารย์เหล่านั้น บรรดาคณาจารย์ทั้งหลาย เมื่อได้รับจดหมายบ้าง โทรเลขบ้างแล้วต่างก็ได้บอกข่าวแก่กันต่อๆ ไปจนทั่ว เมื่อการปวารณาออกพรรษาแล้วต่างองค์ก็รีบเดินทางมุ่งหน้ามาหาอาจารย์มั่นฯ ยังบ้านหนองผือ อันเป็นจุดหมายเดียวกัน

ท่านอาจารย์เทศก์ กับท่านอาจารย์วิริยังค์ (พระญาณวิริยาจารย์) ก็ได้มาจากจันทบุรี ร่วมในครั้งนี้ด้วย วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านอาจารย์มั่นฯ ลุกขึ้นเดินไปไหนไม่ได้เป็นวันแรก บรรดาลูกศิษย์พระอาจารย์มั่นฯได้เข้าไปประชุมกันแล้วท่านได้ลุกนั่งแสดงธรรมให้แก่ศิษย์ทั้งหลายฟังอยู่ประมาณ ๑ ชั่วโมง เป็นเนื้อความว่า

การปฏิบัติจิต ถือเป็นเรื่องสำคัญ การทำจิต ให้สงบถือเป็นกำลัง การพิจารณาอริยสัจถือเป็นการถูกต้อง การปฏิบัติข้อวัตรมีการฉันหนเดียวเป็นต้นเป็นทางพระอริยะ ผู้เดินผิดทางย่อมไม่ถึงที่หมาย คือพระนิพพาน"

ท่านอาจารย์มั่นฯ ท่านพักอยู่บ้านหนองผือเป็นเวลา ๕ ปี นั้น นับว่าเป็นลาภของชาวหนองผือยิ่งนัก ทุกๆ ปีจะมีคนมานิมนต์ให้ท่านไปทางโน้นทางนี้บ้างแต่ท่านก็ไม่ไป ทั้งทำให้เห็นหน้าแขกต่างบ้านมากมายทั้งพระและฆราวาส คล้ายกับว่า บ้านหนองผือเป็นบ้านสำคัญแห่งหนึ่ง ทำให้มีชื่อเสียงปรากฏทั่วประเทศไทย

และชาวบ้านก็ศรัทธาในตัวท่านอาจารย์ใหญ่กันทั่วทุกคน

มาในขั้นสุดท้ายชีวิตของท่านอาจารย์มั่น ชาวบ้านเขาก็มีความปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะแทนคุณท่านอาจารย์ครั้งสุดท้าย คือขอให้ท่านมรณะที่บ้านหนองผือนี้ ท่านได้บอกกับชาวบ้านและพระภิกษุสามเณรทั้งหลายว่า

"เราจะไม่มรณภาพที่นี่ เพราะถ้าเราตายที่นี่แล้ว คนทั้งหลายก็จะพากันมามาก จะพากันฆ่าเป็ด ฆ่าไก่ ฆ่าสัตว์ทั้งหลาย เนื่องด้วยศพของเราจะทำให้ชาวบ้านเป็นบาป สมควรที่จะจัดให้เราไปมรณภาพในจังหวัดสกลนครเถิด"

พระคณาจารย์ผู้เป็นศิษย์ทั้งหลาย เมื่อได้ทราบความประสงค์ของท่านแล้วก็พากันประชุมกันในค่ำคืนวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๑๒ นั้นเอง ตกลงจะนำท่านไปวัดสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร เมื่อชาวบ้านได้ทราบข่าวว่า ท่านอาจารย์ที่เคารพยิ่งของพวกเขา จะไปในตอนเช้าของพรุ่งนี้แล้วจึงทำให้เกิดโกลาหลอลหม่าน เป็นราวกับว่าจะคิดอ่านประการใด เพราะเหตุผลให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้ว

ต่างก็หารือในอันที่จะยับยั้งท่านไว้ บางคนมากราบเรียนยับยั้ง แต่ก็ไม่ได้ผล ในคืนวันนั้นก็มิได้เป็นอันหลับอันนอนกันทั้งหมู่บ้าน เข้ามาวัดฟังเหตุการณ์จนถึงรุ่งสางของวันใหม่ เมื่อทราบแน่ชัดแล้วว่าท่านจะไป ทุกคนต่างก็แสดงสีหน้าสลดผิดปกติ เพราะในใจของเขาไม่ต้องการให้ท่านจากไป จึงทำให้เขาทั้งหลายเสียใจเป็นที่ยิ่งไม่มีอะไรเปรียบ

ชาวบ้านหนองผืออัดอั้นตันใจ จะพูดว่าอย่างไรก็หมดหนทางแล้ว สุดท้ายก็คือประชุมกันเพื่อไปส่งท่าน ภิกษุสามเณรในเช้าวันนั้นต่างก็รีบฉันกันแต่เช้า ครั้นเมื่อถึงกำหนดเวลา ซึ่งเป็นวันไปจากบ้านหนองผือของท่านอาจารย์มั่นฯ ชาวบ้านทั้งแก่เฒ่าและหนุ่มสาว หลามไหลเข้ามาวัดกันอย่างคับคั่ง ทุกคนในมือถือดอกไม้และธูปเทียนนำเข้าถวายท่านอาจารย์มั่นฯ แล้วก็กล่าวขอขมาลาโทษพร้อมทั้งสะอึกสะอื้นน้ำตาร่วงไหลทุกคน ส่วนพระเถรานุเถระได้มาประชุมกันที่หน้ากุฏิใหญ่ของท่านอาจารย์มั่นฯ จัดแคร่สำหรับหามที่มุงด้วยผ้าขาวมาวาง

ไว้ข้างบันได เมื่อทุกอย่างเสร็จแล้วก็เข้าไปกราบเรียนท่าน ท่านอาจารย์มั่นฯ ก็เตรียมตัวลุกขึ้นเองอย่างน่าอัศจรรย์ ทั้งๆ ที่ท่านลุกไม่ได้มาตั้ง ๙ วันแล้ว ท่านเรียกเอาไม้เท้าค้ำยันเดินไป และก็เป็นการเดินครั้งสุดท้ายในชีวิตของท่าน

ท่านได้เดินเข้าไปที่แคร่หาม ผู้มีกำลังก็เข้าประจำที่จะหามท่านอาจารย์ใหญ่ออกจากบ้านหนองผือ ในวันนี้อันตรงกับวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. อันเป็นวาระสุดท้ายในชีวิตของท่านที่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้านที่บ้านหนองผือ สายตาท่านได้สอดส่ายไปดูญาติโยมจนถ้วนทั่ว แต่ท่านก็ไม่ได้พูดอะไร

ครั้นแล้วขบวนก็ได้เคลื่อนออกจากวัดป่าบ้านหนองผือ บรรดาพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ก็ออกติดตามเป็นทิวแถว เมื่อขบวนผ่านใจกลางบ้าน ชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็พากันชะเง้อคอมองดู บ้างก็เตรียมตัวออกมาส่ง บ้างก็แสดงความเศร้าโศก ทั้งออกหน้าและตามหลัง เป็นราวกับว่าของที่เคารพบูชาจะพลัดพรากจากไป ทั้งๆ ที่แลเห็นแต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะทุกครั้งเมื่อท่านกับพระภิกษุสามเณร ทั้งหลายแวดล้อมติดตามไปเป็นแถวนั้น คือการไปบิณฑบาตแล้วก็กลับมายังที่วัดป่านี้ ก็มีจิตคิดว่ายังเห็นยังอุ่นใจพากันติดตามมาส่งอาหารกันก็มาบัดนี้ท่านได้ผ่านไปพร้อมกับทั้งพระภิกษุสามเณรเป็นการไปไม่กลับเสียแล้ว ต่างก็พากันออกติดตามคล้ายๆ กับจะพาท่านให้กลับคืนมาให้ได้เสีย ดังนี้แต่จะทำไฉนเล่าเป็นการเหลือวิสัยเสียแล้ว จึงเท่ากับติดตามไปส่งท่านเพื่อไว้อาลัย ที่ท่านได้มาสั่งสอนในธรรมะปฏิบัติต่างๆ จนพากันเลื่อมใสยิ่งในพระพุทธศาสนาเป็นระยะเวลาถึง ๕ ปี ทีเดียว

ในวันนี้ชาวบ้านหนองผือเกิดโกลาหลอลหม่านเป็นการใหญ่ ซึ่งราวกับว่าแผ่นดินจะทรุดฉะนั้น ผู้คนออกติดตามส่งประมาณ ๒๐๐ คนเศษ เมื่อขบวนผ่านพ้นจากบ้านหนองผือ ก็เป็นที่น่าชวนให้คิดดังนี้ว่า

“โอ! ชาวบ้านหนองผือ คราวนี้ช่างกระไร จักพากันได้รับความเศร้าโศกอัดอั้นตันใจคับแค้นแน่นใจอย่างที่ไม่เคยพบเคยเห็นมาแต่กาลไรๆ ทั้งๆ ที่ความโศก

แม้จะปรากฏขึ้น ซ้ำอันความว้าเหว่ก็เข้ามาแทนที่ ไอ้ความอ้างว้างปล่าวเปลี่ยวทั้งทางวัดและทางบ้านให้เงียบเชียบยังกับไม่มีคน โอ๋! บ้านหนองผือจะต้องเงียบเชียบทั้งๆ ที่มีคนเต็มบ้าน หลานเต็มเมือง แต่ก็ควรคิดไปในทำนองคลองธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าว่า สพฺเพหิ เม ปิ เยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว" แปลว่า "เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งสิ้นไป"

ขบวนได้ถึงบ้านห้วยบุ่น ท่านอาจารย์หลุยกับท่านอาจารย์เนตรกำลังออกวิเวกอยู่ พึ่งรู้ออกมารับและติดตามไปด้วย ท่านอาจารย์วิริยังค์จึงได้ถามว่า

"เอ้า! ทำไมไม่รู้เรื่องหรือยังไง" ท่านอาจารย์หลุยจึงได้ตอบทันทีว่า

"แหม! ภาวนาอยู่ในถ้ำกำลังดี ได้ยินเสียงอึกทึกครึกโครมก็เลยออกมาดูเจอพอดี แหม! เกือบเสียคน"

คราวนี้พวกออกหน้าก็คอยถางทาง อันมีเรียวไม้ต้นไม้ระเกะระกะอยู่ทางพวกหามก็ผลัดกันเข้าเคลื่อนขบวนกันไปเรื่อยๆ โดยอาการช้าๆ ตามราวป่าแถวนั้นมีบ้านชาวเขาอยู่ประปรายห่างๆ กัน พอทราบข่าวการจากไปของท่านอาจารย์มั่นฯ ก็พากันออกจากป่ามาเข้าขบวน เลยกลายเป็นขบวนใหญ่ ขบวนนี้ก็ขึ้นดงลงห้วยลำธารเลาะลัดไปตามป่าไม้น้อยใหญ่ เลียบไปตามชายภูเขาประกอบกับเนินสูงๆ ต่ำๆ ทั้งขึ้นโคกออกทุ่งเป็นแห่งๆ ไป มีทั้งต้นไม้เดียรดาษอันมีต้นพฤกษชาติต่างๆ หลายอย่างหลายประการ มีทั้งสมอ มะขามป้อม ซึ่งกำลังผลิดอกออกผล ยังกับจะชวนท่านภิกษุสามเณรให้แวะนั่งพักฉันเพื่อเป็นยาปรมัตถ์ ขบวนได้หยุดลง ณ ที่นี่พอดี

ผู้คนไปส่งก็พากันกลับ เหลือแต่ผู้หามเคลื่อนขบวนกันไปเรื่อยๆ บ่ายโมงถึงบ้านโคกกระโหร่ง ได้หยุดพักถวายยาชูกำลัง และบำบัดโรคตามสมควรเท่าที่จะหาได้เพื่อประทังไป ขบวนหามก็เริ่มหามต่อไปในไม่ช้าข่าวนี้ก็ได้แพร่สะพัดไปโดยรวดเร็วถึงชาวบ้านโคกสาวขวัญ บ้านกุดก้อม บ้านบง บ้านม่วงไข่ พรรณา อำเภอพรรณาว่าท่านอาจารย์มั่นฯ กำลังจะมา ประชาชนต่างก็พากันหลามไหลออกมาดักขบวนเข้าช่วยหาม เวลาบ่าย ๕ โมงเย็น ก็ถึงบ้านโคกสาวขวัญถึงบ้านบง และพระ

ได้เรียนท่านว่า บัดนี้ถึงกุดก้อมแล้ว ท่านบอกว่าให้นำท่านไปวัดป่าบ้านนาภู่ แต่ชาวบ้านม่วงไข่ก็จะเอาไปม่วงไข่ ตอนนี้อยู่ระหว่างกึ่งกลางทางจะไปม่วงไข่และดงนาภู่

ชาวบ้านได้เถียงกันเป็นการใหญ่ ต่างคนก็ต่างจะเอาไป ท่านอาจารย์มั่นฯ บอกว่า

"ให้ไปบ้านนาภู่ดีกว่า" ขบวนจึงตกลงไปวัดป่าบ้านนาภู่ ท่านอาจารย์มั่นฯ จึงบอกแก่พวกขบวนว่า

"เราต้องการไปโปรดนายอ่อนและนางสัม"

ขบวนหามก็หามข้ามทุ่งนาซึ่งข้าวกำลังออกรวงเหลืองอร่ามเต็มท้องทุ่ง เจ้าของนาก็ออกมารับ และปวารณาบอกว่าให้ย่ำข้าวไปเลย จะเสียหายเท่าใดไม่ว่า

"ท่านอาจารย์ผ่านนาโชคดีแท้ๆ" เจ้าของนาว่า

ในที่สุดขบวนก็มาถึงวัดป่าดงนาภู่ เป็นเวลา ๒๑.๐๐ น. พอดี จึงได้นำท่านอาจารย์ขึ้นสู่ศาลา ครั้งนั้นแหละข่าวอันนี้ก็ได้แพร่สะพัดไปโดยรวดเร็วทั้งทางไกลและทางใกล้ว่า "ท่านอาจารย์มั่นฯ เวลานี้พักอยู่วัดป่าดงนาภู่ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ต่างหลั่งไหลกันเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย เพื่อทัศนานุตตะริยะครั้งสุดท้าย และบำเพ็ญกุศล

โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายอ่อนและนางสัม โมราราช สองสามีภรรยาได้มีความปลาบปลื้มปีติเหลือล้น เพราะได้คิดว่าวัดนี้เป็นวัดของตน ท่านอาจารย์มั่นฯ ก็ได้มาพักสมดังเจตนาเดิมด้วย ทั้งกลางวันและกลางคืนได้เฝ้าท่านอยู่ตลอดเวลาไม่ยอมห่าง

วันนี้ตรงกับวันขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ขณะที่นางสัมมายืนมองท่านทางหน้าต่างศาลา ท่านทักขึ้นมาว่า

"นี่หรือนางสัมภริยานายอ่อน"

นางจึงตอบว่า "ค่ะ"

ท่านจึงถามต่อว่า "สบายดีหรือ?"

"สบายดีค่ะ" ท่านจึงพูดกับนางสัมต่อไปอีกว่า

"เราเต็มที่แล้ว โรคเกิดขึ้นคราวนี้หนักมากนะ" เป็นคำพูดที่ท่านพูดโต้ตอบมากกว่าใครๆ ทั้งสิ้น ทำให้นางสัมมีความยินดีปรีดาอย่างยิ่ง และก็สลดใจ ฝ่ายท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโร) ท่านอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ท่านเจ้าคุณอริยคุณาธาร (เส็ง ปุสฺโส) เพิ่งจะมาถึง ก็ทยอยกันเข้ามาเป็นลำดับ

ท่านอาจารย์มั่นฯ ได้พักอยู่ที่บ้านดงนาภู่เป็นเวลา ๙ วัน จวบกระทั่งวันแรม ๕ ค่ำ นางนุ่ม ชุวานนท์ ผู้อุปัฏฐากมาดั้งเดิมตั้งแต่สมัยท่านอาจารย์เสาร์ได้เข้าไปนมัสการท่านๆ พูดกับนางนุ่มว่า

"เราเต็มที่แล้ว อาการหนักเหมือนบุรุษมีกำลังหลายคนจับคนไม่มีกำลังคนเดียว"

เมื่อนางนุ่มได้ฟังแล้วก็รู้สึกตื้นตันใจจนไม่ทราบจะกล่าวประการใด ก็ลากลับในระยะที่อยู่บ้านนาภู่นี้ ไม่ทราบว่าคนได้หลั่งไหลกันมาอย่างไร ทั้งไปกลับทั้งนอนค้างแน่นขนัดไปหมดทั่วบริเวณ การเข้านมัสการท่านอาจารย์มั่นฯ นั้นเข้ากันจนไม่ขาดระยะ (ศาลาหลังนี้สูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร) อาจารย์วิริยังค์ผู้ที่ได้อุปัฏฐากมาตั้งแต่หนองผือจนกระทั่งขณะนี้ เห็นว่าจะเป็นการรบกวนท่านมากเกินไปเลยห้ามไม่ให้คนเข้ามาภายในศาลา ให้นมัสการข้างนอกแล้วปิดประตูไว้

เมื่อท่านได้ยินเข้ากลับบอกให้เขาเปิดประตูให้เข้ามาตามความพอใจ ทีนี้ล่ะผู้คนต่างพากันได้โอกาสหลั่งไหลกันเข้ามาทางประตูเกิดแน่นขนัดจนถึงประตูผู้ที่เข้าไม่ได้ก็ยืนมองอยู่ข้างนอกประตู เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงต้องเปิดหน้าต่าง อีกข้างหนึ่งใกล้ๆ ท่าน คนก็ไหลเข้ามาทางนี้พอค่อยยังชั่ว

ตอนที่ท่านพักอยู่ที่บ้านนาภู่นั้น ท่านได้พูดกับศิษย์ที่ใกล้ชิดว่า

"นำเราไปวัดสุทธาวาสเถอะเหมาะดี" ดังนี้ตั้งหลายครั้ง ส่วนนายอ่อนนางสัมไม่ยอมเด็ดขาด อ้อนวอนท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ และท่านอาจารย์เทศก์ ให้ทัดทาน

ไม่ให้ท่านไป แต่ก็ไม่เป็นผล ท่านยังคงยืนยันคำเดิม และในวันนั้นคือวันพฤหัสบดี วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งตรงกับวันเกิดของท่านพอดี ท่านบอกว่า

"ต้องไปวันนี้เพราะเป็นวันสุดท้ายแล้ว"

ชาวสกลนครมีนางนุ่มเป็นต้นได้จัดการนำรถมา เพื่อจะนำท่านไปยังวัดสุทธาวาส จอดรถคอยตั้งแต่เช้าตรู่ของวันแรม ๕ ค่ำนั้นแล้ว แต่ด้วยเหตุที่นายอ่อน นางสัมทัดทานอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้การเดินทางต้องล่าช้า เพราะว่าคณาจารย์ที่เป็นศิษย์ของท่านต่างรู้แล้วว่า ท่านจะสิ้นใจไปแล้ววันนี้เป็นแน่ จึงได้เตรียมการกันเสียเอิกเกริก เพื่อให้พอเพียงต่อความสะดวกต่างๆ

ประชาชนและคฤหัสถ์ต่างเนืองแน่นอยู่เต็มบริเวณวัด ในที่สุดพระก็ได้อุ้มท่านเข้าสู่แคร่คานหามอีกคำรบหนึ่ง เวลา ๑๐.๒๐ น. ก่อนที่จะขึ้นแคร่ ท่านได้พูดกับคณาจารย์ที่ยืนออกันอยู่ ณ ที่นั้นว่า "เราจะเข้าฌานสงบ" แล้วท่านก็ไม่ได้พูดอะไรกับใครต่ออีกเลย มีผู้คนติดตามไปส่งท่านที่รถเป็นขบวนยาวเหยียดเพื่อไปขึ้นรถยนต์ที่ถนนใหญ่ **ซึ่งมีท่านอาจารย์เทศก์ ท่านอาจารย์วิริยังค์ สิรินฺธโร และท่านอาจารย์วัน อุตฺตโม ท่านอาจารย์สิงห์ ท่านอาจารย์กงมา เจ้าคุณธรรมเจดีย์ สามเณรอำพนธิ์ ผู้ซึ่งเป็นเหลนของท่านเป็นผู้พยุงท่านไปกับรถ**

ขณะนั้นเอง นายอ่อน นางสัม อุบาสก อุบาสิกาในแถบพรรณานิคม ที่มีประชุมกันอยู่นั้นถึงกับตะลึง นางสัมถึงกับล้มเป็นลมพับลงไป ต้องช่วยกันเยียวยาจึงฟื้น เพราะการไปของท่านอาจารย์มั่นฯ ด้วยมาก ตกลงเพียงชั่วโมงเดียว จึงทำให้ไม่ทันคิดหลังยับยั้งจิตไม่ทัน อันทำให้เป็นเหตุให้เกิดโทมนัสเหลือกำลังถึงกับร้องห่มร้องไห้กันเสียงระงม

รถฟาร์โก้ขนาดเล็กพาท่านอาจารย์มั่นฯ และคณะแล่นไปตามถนนหลวง ส่วนญาติโยมต่างนั่งร้องไห้กันอยู่เต็มลานวัด เบื้องหน้าเบื้องหลังดังอยู่ระงมไปหมด ซึ่งวันนั้นฝนพรำๆ ท้องฟ้ามืดครึ้มไปหมดอันทำให้ศิษย์ทุกคนได้คิดถึงคำพยากรณ์ของท่านว่าวันนี้ท่านจะสิ้นลมปราณนั้นฝนจะต้องตกพรำๆ และก็สมจริง

๑๔.๓๐ น. รถฟาร์โก้เล็กคันนั้นก็นำท่านอาจารย์ไปจอดสงบนิ่งอยู่ในลานวัดสุทธาวาส ครั้นถึงแล้วก็ได้จัดแจงเข้าพักในกุฏิเป็นที่เรียบร้อย และท่านก็นอนในสภาพปกติ ชาวจังหวัดสกลนครเมื่อได้ยินข่าวต่างพากันดีใจที่ท่านอาจารย์มั่นฯ เดินทางมาถึงต่างก็หลามไหลเข้ามากราบไหว้กันเป็นทิวแถวทั้งพ่อค้า ข้าราชการ ประชาชนเป็นจำนวนมาก

เมื่อดึกควรแก่เวลาแล้วชาวบ้านที่มานมัสการก็พากันทยอยกลับ ส่วนพระคณาจารย์ที่เป็นศิษยานุศิษย์ทั้งหลายที่ได้นั่งประชุมกันอยู่ตลอดเวลา อาการของท่านก็ปกติอยู่จนกระทั่ง ๒๔.๐๐ น. ครั้นเมื่อถึง ๐๑.๐๐ น. ตรงอาการของท่านผิดปกติขึ้นทันที **อาจารย์วัน อุตฺตโม** ผู้ปฏิบัติใกล้ชิด ก็ได้รีบไปแจ้งแก่พระคณาจารย์ทุกองค์ แล้วก็พร้อมกันอยู่ในห้องเพื่อคอยดูอาการ

ครั้นถึงเวลา ๐๒.๒๓ น. ชีพจรทั้งหลายก็อ่อนลงหดเข้าทุกๆ ที ถอนขึ้นทุกระยะจนเหลืออยู่แต่ที่หัวใจภายในไม่ช้าก็สิ้นลมหายใจด้วยอาการปกติทุกประการ

ต่อจากนั้นอาจารย์ทั้งหลายก็ผลัดกันเข้าไปกราบศพเป็นลำดับ จนถึงวาระของพระอาจารย์วิริยังค์ท่านได้กราบลงหมอนข้างศีรษะของท่าน จิต ก็คิดว่า

"ท่านอาจารย์หนอมาละพวกกระผมไปเสียแล้ว โดยสภาพแห่งความเป็นจริงของสังขาร อันโทษกรรมใดๆ ทั้งที่เป็นทางกายด้วย ทางวาจาด้วย ทางใจด้วย ซึ่งกระผมได้มีต่อท่านอาจารย์แล้ว ขอจงอโหสิกรรมแก่กระผมด้วยเถิด"

ชีวิตและความดีเด่นอันหายากนักที่จักทำได้ดังท่านอาจารย์มั่นฯ ก็ต้องจบลงแต่เพียงแค่นี้ จะยังคงเหลืออยู่แต่ลูกศิษย์ลูกหาผู้ออกเผยแพร่ธรรมและสร้างเสนาสนะไว้เป็นอนุสรณ์เพื่อสอนลูกหลานสืบต่อกันมาตราบเท่าทุกวันนี้

ตอนถวายการประชุมเพลิง

หลังจากการมรณภาพของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ขณะพระเถระผู้ใหญ่ที่ได้มาประชุมกันอยู่แล้ว ก็ได้กำหนดการประชุมเพลิง เพื่อเป็นการถวายการกตัญญูกตเวทีของบรรดาศิษยานุศิษย์เป็นครั้งสุดท้าย

ทั่วสารทิศอีกเช่นกันบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้หลั่งไหลกันเข้ามานมัสการศพของพระอาจารย์มั่นฯ และได้ถือโอกาสนั้น บำเพ็ญกุศลฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์ทั้งหลายที่นับเนื่องเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มั่น นับวันก็ยิ่งมากขึ้นตามลำดับ เพราะทั่วทุกสารทิศข่าวการมรณภาพของพระอาจารย์มั่นได้แพร่ไปอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุดังกล่าว ทั้งภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา จึงเนืองแน่นในวัดสุทธาวาส เหมือนกับมีงานเทศกาลก็ไม่ปาน ผู้เขียนได้เห็นภาพต่างๆ เหล่านี้ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ยังไม่เคยเห็นที่ใดเลย เพราะบรรดาทุกคนที่มากันนี้มิได้นำความเดือดร้อนมาให้เจ้าภาพเลย เนื่องทุกหนแห่งประชาชนที่มาต่างก็นำเสบียงมาพร้อมๆ กับของที่จะทำบุญเกี่ยวกับงานศพด้วย มิหนำซ้ำยังมาช่วยถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสามเณรที่มาในงานจำนวนกว่าพันรูปอีกด้วย

ทางฝ่ายพระภิกษุสามเณรที่มาในงานศพพระอาจารย์มั่นฯ ครั้งนี้ก็มิได้ทำความลำบากหนักใจให้แก่ทางเจ้าภาพเลย เพราะเมื่อทุกท่านมาถึงท่านก็ช่วยตัวเองกันทั้งนั้น โดยไปหาที่อยู่เอาเองตามอัธยาศัยใต้โคนต้นไม้ เรื่องหมอนมุ้งก็ไม่ต้องจัดให้ท่านพักกับโคนต้นไม้ใช้ผ้าอาบน้ำเป็นเสื่อใช้เชิงบาตรเป็นหมอน ทุกอย่างก็ไม่ต้องรบกวนเจ้าภาพ ที่ใส่น้ำทุกองค์ก็มีกันมาเอง

ซึ่งต่อมาคณะกรรมฐานหมายถึงคณะวัดป่าได้ถือขนบธรรมเนียมนี้ใช้ต่องานประชุมเพลิงศพหรืองานอื่นๆ โดยต่างคนต่างเตรียมเสบียงมาพร้อมไม่ให้เป็นที่หนักใจแก่เจ้าภาพ บรรยากาศก่อนการประชุมเพลิงตลอดระยะเวลา ๓ เดือนนั้น บรรยากาศล้วนธรรมะที่ประกาศแว่วเสียงลงสู่โสตประสาทแก่ผู้ที่มาร่วม

งานซึ่งเป็นผลประโยชน์อันมหาศาล ทำให้เกิดความเลื่อมใสในธรรมอย่างยิ่ง เพราะรสพระธรรมเทศนานั้นมาจากพระอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิ ศิษย์พระอาจารย์มั่นฯ ทั้งนั้น ล้วนแต่มีความสามารถในทางแสดงธรรมเป็นยอดมาร่วมในงานและได้แสดงธรรมเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตาแด่พระอาจารย์มั่นฯ กันทั้งนั้น จึงเป็นพระสัทธรรม ที่ไพเราะ และเพราะพริ้งจริงๆ ผู้เขียนก็ตั้งใจฟังอย่างมิให้เหลือเศษ คือฟังทุกองค์ทุกๆ กัณฑ์ ทุกๆ เวลา เพราะยิ่งฟังก็ยิ่งอิ่มใจได้ความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมขึ้นอีกเยอะ ในขณะนี้ประชาชนได้สละกิจการบ้านเรือนทั้งทางไกลทางใกล้เข้ามาบำเพ็ญกุศลต่อพระอาจารย์มั่นฯ เนืองแน่นขึ้นทุกๆ วัน น่าประหลาดใจที่เขาทั้งหลายเหล่านั้นบอกต่อกันไปเพียงเท่านั้น ไม่มีออกข่าวหนังสือพิมพ์-วิทยุ ไม่มีโทรทัศน์ หมายความว่าสื่อมวลชนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานประชุมเพลิงศพของพระอาจารย์มั่นฯครั้งนี้แต่อย่างใด แต่ก็อัศจรรย์คนได้ไปกันแทบทุกจังหวัดในภาคอีสาน แม้ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกก็ไปกันทั้งนั้น ทั้งๆ ที่ทางคมนาคมไม่สะดวกเท่าใดนักทางรถยนต์ก็มีแต่ลูกรัง เครื่องบินก็ไม่มี ถนนจากกรุงเทพฯ สู่ภาคอีสานก็ยังไม่มีผู้คนได้มากัน จนวัดสุทธาวาสกว้าง ๕๐ กว่าไร่ แน่นจนไม่มีที่จะอยู่

ผู้เขียนมองเห็นพระอาจารย์ออกบิณฑบาตจากวัดสุทธาวาสไปถึงในเมืองประมาณ ๒ กม. หัวแถวเข้าเมืองแล้วยังอยู่ที่วัดสุทธาวาสเลย หมายถึงแถวเรียงหนึ่งเป็นทัศนียภาพที่น่าเลื่อมใสยิ่ง ผู้เขียนเองก็ได้เข้าแถวบิณฑบาต เช่นเดียวกับสงฆ์องค์อื่นๆ ก็ยิ่งทำให้ตนของตนเข้าสู่บรรยากาศที่แท้จริง คือได้สัมผัสด้วยตนเอง จึงมีความรู้สึกที่ลึกซึ้งในธรรมยิ่งนัก จะหาทัศนียภาพเช่นนี้จะไม่มีอีกแล้ว แต่มีในงานศพของท่านพระอาจารย์มั่นฯ ในระหว่างรอกาลเวลาที่จะมีการประชุมเพลิง

ของถวายพระภิกษุสามเณรที่มาในงานศพครั้งนี้ได้รับโดยทั่วถึงกัน เพราะเฉพาะผ้าขาวที่จะตัดเป็นสบง จีวรนั้นมากมายเหลือเกิน ผ้าขาวเหล่านี้เป็นผ้าที่เขาเอามาถวาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ แม้จะเป็นเวลาหลังสงครามที่ข้าวของกำลังแพงและหายาก ถึงอย่างนั้นก็ได้มีผู้ศรัทธานำไปถวายท่านมิได้ขาด วันที่ท่านมรณภาพ

บรรดาญาติโยมทางบ้านหนองผือได้ช่วยกันขนผ้าขาวเหล่านั้นจำนวนหลายสิบเล่มเกวียนนับเป็นผ้าที่จะตัดจีวรได้จำนวนหลายพันตัว จึงเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์มาก ขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่นั้น ท่านได้จัดจีวรให้แก่พระที่อยู่กับท่านและที่มาเยี่ยมท่านเป็นอันมาก ถึงอย่างนั้นผ้าขาวที่จะทำจีวรก็ยังเหลือ แม้ผู้เขียนเองในปีนี้ ๒๔๙๒ ก็ได้พาโยมมารดามาทอดกฐินเป็นปีสุดท้าย โดยนำผ้าขาวมาถึง ๑๐ พับ แต่เมื่อท่านมาถึงท่านก็ให้ทอดผ้าป่า โยมมารดาก็ได้ทำตามท่านแนะนำ แม้ขณะนั้นท่านกำลังอาพาธ แต่ท่านก็ได้ลุกขึ้นมารับผ้าป่าของโยมมารดาผู้เขียน ทำให้โยมมารดาปลื้มปีติอย่างยิ่ง หลังจากนี้ท่านก็ลุกไปศาลาโรงฉันไม่ได้แล้ว

จริงอย่างที่เขียนไว้ข้างต้นว่าในระยะเวลาก่อนจะถึงวันประชุมเพลิงพระอาจารย์มั่นฯ เป็นเวลา ๓ เดือนเต็ม เวลาที่มีอยู่นี้ เป็นเวลาที่มีคุณค่าเหลือล้นพ้นประมาณ เพราะมีการแสดงธรรมเทศน์นั่งสมาธิภาวนาตลอด ถือว่าอุดมธรรมะจริงๆ ท่านพระอาจารย์ทั้งหลาย ท่านจะเปิดเผยธรรมในใจของท่านออกมาแสดงธรรมเทศนา บางทีเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง จนผู้มีจิตธรรมดาไม่สามารถจะเข้าใจได้ แต่ท่านก็แสดงทั้งๆ ที่รู้อยู่ว่าเข้าใจยาก แต่ก็ยังมีไม่น้อยที่รู้และเข้าใจ จึงเรียกว่าธรรมกถาที่ใหญ่จริงๆ

ณ วันนี้ที่จะต้องจารึกเป็นประวัติศาสตร์ คือวันเคลื่อนศพจากศาลาสู่เมรุที่จัดไว้อย่างธรรมดาไม่หรูหราและไม่เลวนัก ประชาชนทั่วไปได้ฟังประกาศว่า บัดนี้จะได้เคลื่อนศพแล้ว ซึ่งเวลานั้นเป็นเวลา ๑๐.๐๐ น. บรรดาพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ทั้งในบริเวณนอกบริเวณวัด ต่างก็รีบเดินเข้ามาดุจนัดหมายกันเอาไว้พรึบเดียวเท่านั้นแน่นขนัดไปทั่วบริเวณ บรรยากาศในขณะนี้เป็นบรรยากาศเศร้าสลดหมายถึงว่าทุกคนในขณะศพกำลังถูกยกเคลื่อนที่จากที่ตั้งบนศาลากำลังเคลื่อนลงมาอย่างช้าๆ ขณะนั้นนั่นเองน้ำตาของทุกคนจากดวงตาหลายหมื่นดวงได้ร่วงพลูลงพร้อมกันเหมือนกับนัด พร้อมทั้งผู้เขียนซึ่งกำลังยืนเคารพศพอยู่ข้างๆ นั้น ผู้เขียนได้มองไปทั่วบริเวณ เห็นน้ำตาอันบริสุทธิ์หลั่งไหลจากดวงตาของคนทุกเพศทุกวัยนี้

นั้นเป็นสิ่งหนึ่งในหลายสิ่งที่บอกเหตุแห่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ผู้เขียนรู้สึกว่าในใจหายวาบๆ เป็นครั้งๆ ทุกคนที่ยืนอยู่กันอย่างสงบดุจตุ๊กตาไม่มีการเคลื่อนไหวร่างกาย เงียบกริบไม่มีแม้กระทั่งเสียงไอและจามเป็นความหยุดเหมือนถูกสะกดในขณะที่ศพกำลังถูกเคลื่อนไหวออกจากศาลาไปสู่เมรุอย่างช้าๆ

ขณะนั้นเหลือเวลาอีก ๓ วันที่จะถึงวันประชุมเพลิง บรรดาพระภิกษุสามเณร ประชาชน ทั้งทางไกลและทางใกล้ต่างได้สละเวลาอันมีค่าของตนมาพร้อมกันแล้ว ณ ที่วัดสุทธาวาส เป็นจำนวนมาก บรรยากาศในขณะนั้นมีการบำเพ็ญกุศลทอดผ้าบังสุกุลตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน ผู้เขียนได้สังเกตดูเป็นผ้าที่ชาวบ้านทอกันเองเป็นส่วนมาก ญาติโยมก็หานิมนต์พระภิกษุสามเณรที่มาในงานมารับผ้าบังสุกุลดูเป็นธรรมชาติดีเหลือเกิน เพราะไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไร ใครมาเมื่อไรก็ได้ บังสุกุลเมื่อไรก็ได้ พระภิกษุสามเณรมารับเมื่อไรก็ได้ ผู้เขียนก็ถูกนิมนต์ให้รับก็หลายครั้ง รู้สึกว่าทุกคนที่บำเพ็ญกุศลไม่มีการหวงห้ามหรือปิดกั้นขั้นเวลาต่างๆ ญาติโยมได้หลั่งไหลเข้ามาสู่เมรุ เพื่อทอดผ้าบังสุกุล ไม่ขาดสายตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน บรรยากาศอย่างนี้คงหาดูได้ยากแม้จะมีการประชุมเพลิงพระอาจารย์องค์ใดๆ ก็คงไม่เหมือนงานศพของพระอาจารย์มั่นฯ เพราะเป็นศรัทธาในตัวของทั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ที่มีต่อท่านพระอาจารย์มั่นฯ อย่างเปี่ยมล้น ด้วยกัน ฉะนั้นเมื่อมีการบำเพ็ญกุศลใดๆ โดยเฉพาะงานประชุมเพลิงเป็นงานขั้นสุดท้ายแล้ว ทุกคนจึงแสดงออกแห่งศรัทธาอันยิ่งยวดในใจออกมาเป็นภาพที่มีความดื่มด่ำพลังแห่งความนึกคิดเป็นปรากฏการณ์ออกมาให้ทุกคนได้ทึ่งและอัศจรรย์ ดังนั้นพลังศรัทธาจึงเป็นสิ่งที่ห้ามกันไม่ได้ และสามารถนำไปสู่ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในทุกๆ กรณี

เวลา ๑๗ นาฬิกาของวันเผาคือรวมกันวางดอกไม้จันทน์หรือเรียกว่า (เผาหลอก) ประชาชนแน่นขนัดในบริเวณวัดเนื้อที่กว่า ๕๐ ไร่ แม้เขาเหล่านั้นจะวาง

ดอกไม้จันทน์กันแล้วทุกคนไม่กลับรอคอยประชุมเพลิงจริง (เผาจริง) ดังนั้นถึงคราวเผาจริงคนจึงยิ่งมากขึ้น เพิ่มขึ้นในเวลา ๒๒.๐๐ น.

บัดนี้การประชุมเพลิงสรีระของท่านพระอาจารย์มั่น ได้เริ่มขึ้นแล้ว ทุกคนที่มาต้องการอัฐิของท่าน แต่ทางเจ้าหน้าที่ได้อารักขาอย่างเข้มแข็ง ถึงอย่างนั้นก็ยังมีผู้ศรัทธาในองค์ท่านถึงกับเอามือล้วงเอาขณะไฟยังไม่มอด ซึ่งในที่สุดพระเถรานุเถระผู้เป็นศิษย์ของท่าน ก็ได้เก็บรวบรวมอัฐิแล้วก็แจกจ่ายให้แก่ตัวแทนศิษย์ที่อยู่ตามที่ต่างๆ พอควรแล้ว ผู้เขียนในขณะนั้นก็เป็นตัวแทนจังหวัดผู้ใหญ่อยู่ที่จันทบุรี เมื่อเสร็จทุกอย่างประชาชนก็ยังอยู่ในบริเวณเป็นอันมาก ในหลังเว้นวันถัดมา ต่างก็เก็บเอาเถ้าถ่านถึงกับกอบเอาดินที่ตรงประชุมเพลิงไปคนละกำ ๒ กำ พระเถรานุเถระเหล่านั้นก็ได้มีฉันทานุมัติอุทิศให้เก็บอัฐิส่วนใหญ่ไว้ที่วัดสุทธาวาส ในเมื่อสร้างอุโบสถเสร็จก็ให้เก็บอัฐิไว้ในอุโบสถเพื่อสักการะบูชาแก่ศิษยานุศิษย์ทั้งหลายต่อไป

เป็นอันว่าการประชุมเพลิงศพพระอาจารย์มั่นได้เรียบร้อยแล้วทุกประการ ทุกคนที่มาในงานศพต่างก็ได้ชื่นชมพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ แสดงโดยพระเถรานุเถระที่มาในงานอย่างวิจิตรพิสดารซาบซึ้งตรึงใจได้บุญกุศลจากการมาทำการประชุมเพลิงของพระอาจารย์มั่นฯ โดยทั่วกัน

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์
(อ้วน ติสฺโส ป.ธ. ๕)

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

(อ้วน ติสฺสมหาเถร ป.ธ.๕)

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์
(อ้วน ติสฺโส ป.ธ. ๕)

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดพระศรีมหาธาตุ ชาติภูมิของท่านคือ หมู่บ้านแคน ตำบลดอนมดแดง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี บิดาชื่อ เพี้ย เมืองกลาง (เคน) ตำแหน่ง กรมการเมืองอุบล มารดาชื่อ บุดสี ชาตะวันเสาร์ที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๑๐ เวลา ๐๕.๐๐ น.

บรรพชา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ อายุ ๑๙ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านสว่าง

อุปสมบท

อำเภอวารินชำราบ ครั้นแล้วย้ายไปศึกษาอักษรสมัยที่วัดศรีอุบลรัตนาราม (เดิมเรียกวัดศรีทอง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ ๒๐ มีนาคม ปี พ.ศ. ๒๔๓๐ อุปสมบทที่วัดศรีรัตนาราม **พระเทวธัมมี (ม้าว) เป็นพระอุปัชฌายะ พระโชติปาลเถระ (ทา) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และได้เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) เป็นพระอนุสาวนาจารย์**

วิทยฐานะ

เมื่ออุปสมบทแล้ว เล่าเรียนอักษรสมัยและพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักวัดศรีอุบลรัตนาราม โดยเล่าเรียนต่อพระอุปัชฌายะบ้าง ต่อพระกรรมวาจาจารย์บ้าง ต่อเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เมื่อยังเป็นเปรียญบ้าง ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๓ ย้ายสำนักเข้ามาศึกษาที่กรุงเทพฯ กับเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ โดยพักที่วัดพิชยญาติการาม ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสำนักเจ้าพระคุณพระศาสนโศภน

(อหึสโก อ่อน) **ครั้งยังเป็นพระเมธาธรรมรส** เวลานั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร และขยายสาขาออกไป เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ได้รับตำแหน่งครูบาลี ที่วัดเทพศิรินทราวาส จึงได้ย้ายไปอยู่ด้วย และสอบเปรียญตรีได้ ในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ สอบได้เปรียญโท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี ได้เป็นครูสอนแผนกบาลี โรงเรียนนี้นับเป็นโรงเรียนแห่งแรกของจังหวัดอุบลราชธานีมีชื่อว่า "โรงเรียนอุบลวิชาคม" **ท่านได้เป็นกำลังสำคัญยิ่ง และได้อุปถัมภ์โรงเรียนนี้มาโดยตลอด** ทุกวันนี้โรงเรียนนี้ก็ยังอยู่ **โดยเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดสุปัฏนาราม สำหรับเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร และกุลบุตรกุลธิดาทั่วๆ ไป** และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "โรงเรียนสมเด็จ" เพื่อเป็นอนุสรณ์

โดยที่ท่านเป็นผู้มีความสามารถทั้งในด้านภาษาและการปกครองเป็นอย่างดียิ่งเมื่อคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดสร้างวัดพระศรีมหาธาตุขึ้นเป็นอนุสรณ์ในสมัยประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ครั้นสร้างเสร็จแล้วในปี ๒๔๘๕ จึงอาราธนาท่านมาเป็นเจ้าอาวาส และนับเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัด ซึ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกสมัยประชาธิปไตย

นอกจากท่านเป็นนักปกครองที่สามารถ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปแล้ว ท่านยังเป็นนักเทศน์นักประพันธ์ เจ้าของคติธรรมคำขวัญที่ตักเตือนใจอันลึกซึ้งทั้งทางคดีโลกคดีธรรม ทางคดีโลก เช่นคำว่า "ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ" คดีธรรม เช่นคำว่า "ผู้หาบโลกอยู่ระดับต่ำ ผู้หิ้วโลกอยู่ระดับกลาง ผู้วางโลกอยู่ระดับสูง" และนิพนธ์ของท่านที่ได้รับความนิยมอย่างสูง คือลบไม่ศูนย์มีดังนี้

ลบไม่ศูนย์

ของ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ติสสเถระ

๑. โง่ไม่เป็น เป็นใหญ่ยาก

๒. โง่น่ารัก ฉลาดน่านับถือเป็น *"เสน่ห์"* แต่โง่น่าเกลียด ฉลาดน่าชังเป็น *"ยาพิษ"*

๓. แข็งแรงอ่อนน้อมเป็น *"มิ่งขวัญ"* แต่แข็งกระด้างและอ่อนแอ เป็น *"เสนียด"*

๔. อวดดีก็ยังดีกว่าอวดชั่ว อวดฉลาดยังดีกว่าอวดโง่

๕. การหามเข็ม การไสช้างเข้ารูเข็ม และการคายน้ำผึ้งเข้าปากหมี ผู้หวังความก้าวหน้าควรหลีกเลี่ยง

๖. ผู้สั่งสอนมีจิตเมตตาการุณย์ ได้ผลล้ำค่า เหมือนรดผักด้วยน้ำเย็น ถ้าตรงกันข้ามก็เท่ากับเอาน้ำร้อนรดผัก

๗. ความสงบเท่านั้น เป็นความชนะหมดทั้งโลก เมื่อยังไม่สงบก็ยังไม่ชนะ ผู้มุ่งชนะก็ควรหาความสงบ

๘. การเรียนกับด้วยครู จดจำด้วยดีเป็น *"นักเรียน"* การเรียนด้วยตนเอง คือ วิจารณ์เหตุผลทุกสิ่งเห็นแจ่มแจ้งเป็น "นักรู้" นักเรียนและนักรู้พร้อมด้วยความประพฤติดีงามรวมอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นเป็น *"ปรัชญาเมธี"*

๙. รักใคร่กันดีกว่าเกลียดชังกัน พร้อมเพรียงกันดีกว่าแตกกัน ทำความดีใส่ตัว ดีกว่าทำความชั่วใส่ตัว

๑๐. ความยากแสนยาก ย่อมอยู่ใต้อำนาจของความสำเร็จ เหมือนภูเขาสูงแสนสูงก็ย่อมอยู่ต่ำกว่าฝ่าตีนของผู้ที่ขึ้นไปเหยียบอยู่บนยอดฉะนั้น

๑๑. ผู้หาบโลก อยู่ใน "ระดับต่ำ" ผู้หิ้วโลก อยู่ใน "ระดับกลาง" ผู้วางโลก อยู่ใน "ระดับสูง"

๑๒. ผู้วิจารณ์เห็นเหตุผลความเป็นอยู่ในภพนี้ จนเป็นพยานแห่งความจากภพเก่า และความไปสู่ภพใหม่ ชื่อว่าภูมิแห่งความเป็น "บุคคลชั้นเยี่ยม"

๑๓. ผู้ที่มาดี อยู่ดี และไปดี ตลอด ๓ กาล ทุกคนลองนึกจะจัดได้ไหมว่าเปี่ยมด้วยคุณควรเป็น "เยี่ยง"

๑๔. ยุติธรรมคือจริง มีมากอยู่ทุกแห่งหน เป็นของกลางใครถือสิทธิ์ก็ได้ แต่ชอบผู้มีเหตุผล มีญาณเห็นการณ์ไกล ชังผู้ไร้เหตุผลมีญาณแค่หางอึ่ง

๑๕. ทุกคนเก็บชั่วทั้งหมดไว้เสีย นำดีทุกอย่างออกใช้ นี้เป็น "บทฐานที่ตั้งแห่งชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์, และรัฐธรรมนูญไว้เป็นอย่างดี"

๑๖. ต่างด้าวเก็บฉลาดไว้ใน ชาวไทยเก็บฉลาดไว้นอก นี่เองเศรษฐกิจของเขาเขาจึงก้าวหน้า ของเราจึงก้าวไม่ออก

๑๗. ผู้หวังความสุขหาง่ายแต่ผู้ที่ประกอบเหตุที่จะให้ได้สุขนั้นแลหายากนัก

๑๘. ความเมาของเขาอื่นเหม็นไม่ชอบ แต่ของเราเองไม่เป็นไร เหมือนนุ่งผ้าห่มของเขาอื่นเหม็นไม่ชอบ ของเราเองไม่เป็นไร

๑๙. ชอบหมั่นของเขาอื่น แต่ไม่ชอบของเราเอง ชอบขี้เกียจของเราเอง แต่ไม่ชอบของเขาอื่น นี้เป็น *"สันดานผู้ต่ำเตี้ย"*

๒๐. คำโบราณมีว่า *"สวรรค์ในอก นรกในใจ"* หมายความว่าผู้ประพฤติดี สวรรค์ก็ฉายแสงเข้ามาโสรจสรงจิตให้ชุ่มชื่นเบิกบานสบายเอง ผู้ประพฤติชั่ว นรกก็ฉายแสงเข้ามาจี้จุดจิตให้เร่าร้อนลำบากยากเข็ญเอง เป็นอันว่าคนดีคนชั่วย่อมประสบ "สวรรค์ นรก" ก่อนตายทั้งนั้น

๒๑. จิตเป็นผู้นำ ทุกคนจะดีชั่ว สุข ทุกข์ ก็อยู่ที่จิตเป็นผู้บงการ ดังนั้นจึงควรสำเนียกให้รู้จักจิต เมื่ออยากรู้จักจิต ก็ให้ค้นหาที่ *"อยาก"*

๒๒. ทุกคนยังแคลงอยู่ในข้อที่ว่า *"ตายแล้วยังเกิดอีกไหม"* ดังนี้ ข้อนี้ควรแท้ที่จะค้นหาข้อเท็จจริง หาไม่งมงายตลอดชีพ

๒๓. ท่านที่ซาบซึ้งในทางพระพุทธศาสนา ย่อมกำหนดได้ว่านี้เป็นส่วนเกิดและตาย นี้เป็นส่วนบันดาลให้เกิดและตาย นี้เป็นส่วนไม่เกิดไม่ตาย นี้เป็นส่วนอบรมไม่ให้เกิด และไม่ให้ตาย ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงควร *"สำเหนียกแท้"*

๒๔. คนที่อยากดีหาง่าย แต่คนที่ทำดีหายาก

๒๕. บัณฑิตเห็นดีเป็นดี เห็นชั่วเป็นชั่ว

๒๖. พาลเห็นดีเป็นชั่ว เห็นชั่วเป็นดี

๒๗. นักธรรมเห็นทุกสิ่งเป็นธรรม เหมือนหมอเห็นต้นไม้ทุกอย่างเป็นยา

๒๘. สุขได้จากทำชั่วเหมือน *"กินขนมเจือยาพิษ"*

๒๙. สุขที่ได้จากทำดีเหมือน *"กินยาทิพยโอสถ"*

๓๐. เอื้อเฟื้อผู้อื่น เหมือน *"อุ้มชูตัวเอง"*

๓๑. เบียดเบียนผู้อื่นเหมือน *"เอาหอกเสียบอกตัวเอง"*

๓๒. อบรมตัวให้สงบสุขคนเดียวเท่ากับ *"ให้สงบสุขแก่โลก"*

๓๓. ประพฤติชั่วคนเดียว เท่ากับ *"ก่อฉิบหายแก่โลก"*

๓๔. ประพฤติดีคนเดียว เท่ากับ *"ก่อเจริญแก่โลก"*

๓๕. คนใจกว้างมีทรัพย์ เหมือน *"ร่มไม้ใกล้ทาง"*

๓๖. คนใจแคบมีทรัพย์ เหมือน *"ร่มไม้ในป่าลึก"*

๓๗. ศิลปวิทยา และศีลธรรม ทำผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ให้หนุ่มทันสมัยทุกเมื่อ

๓๘. ผู้ล้าสมัย เป็น *"ขอนสำหรับงอย (เหยียบ) ของผู้อื่น"*

๓๙. ผู้เลยสมัย เป็น *"ผู้เหยียบแผ่นดินผิด"*

๔๐. ผู้ทันสมัย เป็น *"ผู้เจริญทุกเมื่อ"*

๔๑. สามัคคีเป็นไปในแนวทางที่ชอบ นำมาซึ่ง *"ความสุขความสำราญ"*

๔๒. สามัคคีเป็นไปในแนวทางที่ผิด นำมาซึ่ง *"ความพินาศฉิบหาย"*

๔๓. เปิดประตูรักเป็นปิดประตูชังได้เป็นอุบายมีค่าสูง

๔๔. ผู้ด่าและผู้ถูกด่ามีเจตนาต่างกัน คือ ฝ่ายด่าเป็นบาป ฝ่ายถูกด่าไม่เป็นบาป ถ้าโกรธตอบก็จัดว่าเป็นบาปไปตามกัน ถ้ายึดขันติเมตตาเป็นหลัก ก็ชื่อว่าเป็น "ผู้ชนะเลิศ"

๔๕. การอบรมพรหมวิหาร ให้เปี่ยมอยู่ในสันดานทุกเมื่อ จนเห็นผู้ติและผู้ชมตน เป็นกัลยาณมิตรของตนด้วยกันทั้งสอง จัดว่าเป็น *"ผู้ตั้งอยู่ในระดับสูง ควรยำเกรง"*

๔๖. ท่านที่เปลื้องปลดไม่จดจำอารมณ์อะไรๆ ในโลกทั้งสิ้นจะจัดว่าตั้งอยู่ในภูมิเหนือโลกได้หรือไม่? ควรวิจารณ์ด้วยปัญญาอันแหลมลึก

๔๗. ความมีน้ำใจกว้างขวาง เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นเยี่ยม ความมีอัธยาศัยเป็นกันเองในที่ทั้งปวง แต่ไม่เสียระเบียบ และความีนิสัยไม่เกี่ยงงอน ยิ่งได้ทำกิจการมากก็ยิ่งเห็นเป็นเกียรติ นี่คือ *"ประตูชัยของเจ้าหน้าที่ทั่วไป"*

๔๘. เรื่องที่จิตคิด กิจที่กายทำ คำที่ปากพูด ที่จะดีเลิศต้องอาศัยมีมั่นคง มีสัจจริง มีอดทน มีกล้าหาญ มีตระหนักในเหตุผล รู้จักเลือกทาง เลือกโอกาส ทั้งฉลาดเชี่ยวชาญ วิจารณ์เห็นการณ์ไกล จึงเป็น *"วิสัยผู้บัณฑิตพิชิตมาร"*

๔๙. คนพูดมากไม่สำรวมปากของตน เป็นผลร้าย ถ่ายกรรม สร้างเข็ญก่อเวร ใส่ตนเอง, คนพูดน้อยระวังตนย่อมปลอดภัย ทำอะไรไม่ผิดพลาด ทำน้อยได้ผลมากควรนับถือว่าเป็น *"คนดี"*

๕๐. กลองดังเสียงไกล คนไม่ตีดังเอง เขาถือว่าเป็นกลอง *"จัญไร"* คนที่ยกย่องตนเอง แต่ไม่มีความดีเหมือนกลองดังที่ไม่มีคนตีฉันนั้น

๕๑. ผู้ที่อบรมดีไว้ในตน ชื่อว่า *"สร้างสวรรค์ไว้ในอก"*

๕๒. ผู้ที่สะสมชั่วไว้ในตน ชื่อว่า *"สร้างนรกไว้ในใจ"*

๕๓. ผู้ที่เห็นของจริงอันประเสริฐ ๔ อย่างด้วยปัญญาอันชอบย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

๕๔. คำสั่งของสมเด็จพระพุทธเจ้าเหมือนกันทุกพระองค์จะแถลงบาง

ประการ ให้แลเห็นดังนี้

๑. ปิดประตูบาปทั้งปวงเสีย

๒. เปิดประตูบุญทั้งปวงไว้

๓. ชำระจิตของตนให้ผ่องใส เป็นจิตเด่นอยู่ดวงเดียวไม่เกี่ยวเกาะอะไรๆ ในโลกเป็นแก้วอันล้ำค่า ใครอบรมบารมีเต็มหาได้ในตัวเองแล

๕๕. สุขหรือทุกข์ที่เราได้รับอยู่ในบัดนี้ กับที่มีมาแล้วโดยลำดับตลอดถึงภพก่อนและที่จะมาโดยลำดับตลอดถึงภพหน้า อันเดียวกันหรือต่างกัน? เมื่อวิจารณ์ถึงเหตุผล เห็นแจ่มแจ้ง จะรู้จักที่มาและที่ไปของตัวเราเป็น *"ตัวกัมมัสสกตาญาณ"*

๕๖. ผู้ก้าวหน้าย่อมเปี่ยมด้วยคุณธรรมประจำตัว มีหูกว้างตายาว, เล็งญาณเห็นการณ์ไกล, หยั่งรู้หยั่งเห็นเหตุผลทั่วไป ในกาลทั้ง ๓

๕๗. ยังหลับ หรือตื่นแล้วไม่ลุกเดิน ยังดี ไม่เหยียบโน่นเหยียบนี่

๕๘. ตื่นแล้วยังไม่ลืมตา แต่ลุกเดิน นี่ซิเป็น *"ตัวเสนียด"* เหยียบเด็กเหยียบผู้ใหญ่ เหยียบอะไรๆ ทั่วไป

๕๙. ตื่นลืมตาแล้ว เห็นทิศทางแจ่มแจ้งทุกแห่งหน เดินไหนก็ไปเถิด เป็น "สิริมงคลทุกฝีก้าว"

๖๐. ผู้ก้าวหน้าย่อมเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม มีหูกว้าง ตายาว กล่าวคือได้ยินได้ฟังถ้อยคำของบัณฑิตมาก และมีญาณเห็นการณ์ไกล หยั่งรู้หยั่งเห็นเหตุผลทั้งอดีต ทั้งอนาคต ทั้งปัจจุบัน

๖๑. ดีทั้งหมดย่อมเป็นคุณชาติ แสดงตนให้ปรากฏเปิดเผยอยู่ทุกเมื่อ ส่วนชั่วทั้งหมดเป็นโทษชาติ ที่ซ่อนตัวปกปิดอยู่ทุกเมื่อ

๖๒. ผู้มีปัญญา ไม่ควรเขียนวงตั้งยุ้งฉางไว้สำหรับใส่ข้าวที่นำมาด้วยความคิดไม่สำเร็จดอก, ถึงสร้างตู้กำปั่นไว้เก็บทรัพย์ที่ค้าขายด้วยความคิดก็ดุจกัน ท่านว่าเป็น *"สมบัติบ้า"*

๖๓. ความจริงบ่ห่อนหนีความจริง ธรรมดาต้นไม้ที่จะสูงทั้งหมดไม่ได้ ควรสูงก็สูงขึ้น ควรต่ำก็ต่ำลง

๖๔. ธรรมดาสอนคนโง่ ต้องสอนของเก่าบ่อยๆ อย่าเข้าใจไปว่า คำนี้ เรื่องนี้เราได้สอนเขาแล้ว เขาคงจำได้ ทำได้ ถ้าเข้าใจเช่นนั้น เป็นการเข้าใจ *"ผิด"* แท้

๖๕. ถ้าโง่ ชอบผลมากกว่าเหตุ

๖๖. การสอนผู้อื่น ถ้ายกส่วนโทษขึ้นแสดงผู้นั้นไม่ชอบ ถ้าสอนคุณชอบ แต่ยกส่วนโทษได้ประโยชน์มากกว่า

๖๗. ความดี ความชั่ว ความไม่ดี ไม่ชั่ว เป็นสมบัติกลาง ใครทำก็ได้

๖๘. ความไม่ไว้ใจตนเองเป็นโทษมาก ชาติที่ก้าวหน้าไม่ทันเขา ก็เพราะไม่ไว้ใจตัวเอง

๖๙. คนที่ฉลาดน้อมอัธยาศัยของตนให้เหมาะกับการงานได้ทุกอย่างไม่ว่าสูงหรือต่ำ ที่เป็นส่วนสุจริต ย่อมเป็นที่ไว้ใจของผู้ใหญ่ การที่ทำตนให้เป็นที่พอใจของผู้ใหญ่นี้เป็น *"ตัวของมรดก"*

๗๐. โลกมีเหตุกับผล ผู้ที่รู้เท่า ไม่เข้าไปหาบหาม เพียงแค่หิ้วก็ *"เบา"* ผู้ที่ไม่รู้เท่าเข้าหาบหามหรือแบกก็ *"หนัก"*

๗๑. ผู้เพียรตั้งตัวได้เอง กับผู้รักษามรดกให้คงอยู่ นับว่าดีทั้ง ๒ แต่ใครจะเยี่ยมกว่า

๗๒. ผู้ไม่คิดตั้งตัวให้มีทรัพย์ กับผู้จ่ายเสียซึ่งทรัพย์ให้ย่อยยับนับว่าเลวทั้ง ๒ แต่ใครจะเลวกว่า

๗๓. พระพุทธศาสนาเป็นคุณอันวิเศษ ถ้าจะเทียบกับทางคมก็เท่ากับคมดาบที่ทำด้วยเหล็กกล้า ของที่คมคนโง่ถือเข้าก็ประหารตัวเอง พระพุทธศาสนา ผู้ที่ถือไม่เป็น คือปฏิบัติไม่ถูก ตัวได้รับทุกข์เอง

๗๔. แข็งดีที่ไม่หัก อ่อนดีที่ไม่ขาด

๗๕. ความรู้ฉลาดมีครูพอสอนกันได้ แต่ความองอาจสามารถไม่มีใครที่จะ

สอน เพราะเป็นคุณเกิดเฉพาะตัวของผู้นั้นๆ

๗๖. อริยมรรค ทางไม่มีข้าศึก พระอริยเจ้าเดินแล้ว แต่ปุถุชนที่เป็นคนดีกำลังเดินอยู่ ส่วนคนชั่วไม่เดิน

๗๗. มักมีผู้สำคัญว่า ทางนี้เป็นของพระอริยเจ้าเพียงส่วนเดียว ปุถุชนไม่มีส่วน ที่จริง พระอริยเจ้าท่านเดินตลอดแล้ว ท่านไม่กลับมาเดินอีกดอก ท่านก็ทิ้งไว้ให้ปุถุชนเป็นผู้เดินต่อไป จนได้บรรลุพระอริยเจ้า แล้วก็ทิ้งทางนั้นอีก ปุถุชนก็เดินไปอีกจนสิ้นเรื่องอีก

๗๘. ในโลกนี้ หมู่จะรวมกันได้มี ๓ กัน คือ

๑. ดีทันกัน

๒. ชั่วทันกัน

๓. ตกลงกัน

สามกันนี้ ควรวิจารณ์ด้วยปัญญาอันแหลมลึก

๗๙. เกราะเพชร คือความรอบคอบระมัดระวังตัวรอบด้าน ผู้ที่ประกอบด้วยคุณเช่นนั้น ชื่อว่า "สวมเกราะเพชร"

๘๐. คนที่น่านับถือ คือคนมีดีในตัว จนผู้อื่นเขาเห็นว่าเป็นดี

๘๑. ผู้ที่นับถือธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ทรงบัญญัติไว้ชื่อว่า "นับถือพุทธศาสนา" นับถือนอกจากนี้ ไม่ใช่นับถือพระพุทธศาสนา

๘๒. คนปูนเก่าก็ดี คนปูนใหม่ก็ดี ที่นับถือพระพุทธศาสนา ถ้าไร้เหตุผลก็ชื่อว่า "พลาดผิด" ถ้ามีเหตุผลก็ชื่อว่า *"ถูกต้อง"*

๘๓. บัณฑิตต้องการสบาย *"ภายหลังงาน"* พาลหวังสบาย *"ก่อนงาน"*

๘๔. ของจริงเป็นธรรมดาแสดงตัวให้ปรากฏอยู่ทุกเมื่อ ผู้บอดย่อมแลไม่เห็น ผู้มีดวงตาคือปัญญา ย่อมแลเห็น

๘๕. คนดีทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่าง ให้ผลถูกใจตนเองทั้งนั้น คนชั่วทำอะไรๆ ให้ผลผิดใจตนเองทั้งสิ้น

๘๖. ถ้อยคำที่แสดงเป็นสิ่งให้ส่องถึงน้ำใจว่า *"ฉลาดหรือโง่"*

๘๗. ถ้อยคำที่พูดยอตัวเองพันหนึ่ง ค่าไม่สูงเท่าถ้อยคำที่ผู้อื่นพูดยอให้แม้เพียงคำเดียว เพราะว่าการที่พูดยอตัวเอง เท่ากับเอาสาแหรกหาบตัวเอง ผลจะเป็นอย่างไร

๘๘. เพื่อมุ่งสุขจงระวังสังวร เรื่องที่จิตคิด กิจที่กายทำ คำที่ปากพูด อย่าให้เบียดเบียนตนและผู้อื่น และให้ความรู้เท่าต่อเหตุผลบรรดามีในโลกแล้ว อย่ายึดมั่น ถือมั่นเท่านี้ก็ได้รับสันติสุขโดยควรแก่ภาวะ

๘๙. ความรู้ความเห็นฝืนต่อคติธรรมดาเป็น *"เหตุแห่งทุกข์"* ส่วนที่ตรงกันข้ามเป็น *"เหตุแห่งสุข"*

๙๐. ต้นอ้อต้นแขม เมื่อพายุพัดมาก็โอนอ่อนไปตาม ครั้นพายุพัดเลยไปแล้วก็กลับตัวตั้งขึ้นดังเดิม แต่ต้นพะยุงพะยอมถือตัวว่ามีแก่น แม้ถึงพายุพัดมาก็เฉยอยู่ มิได้โอนอ่อนไปตาม ก็ย่อมต้องพายุพัดหักโค่นลงระเนระนาด ความแข็งกระด้างกับอ่อนโยน ย่อมให้ผลตรงกันข้าม ผู้ยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสารควรวิจารณ์ให้มาก

๙๑. คำโบราณว่า *"งามอยู่ที่ผี ดีอยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง"* อีกบรรยายหนึ่งว่า *"พระอยู่ที่ใจ"*

๙๒. ผู้หาทรัพย์ด้วยการพนัน ด้วยทุจริตอื่นใดก็ดี ได้เร็วแต่ฉิบหายเร็ว เหมือนปลูกชนิดไม้ล้มลุกได้ผลเร็ว แต่ต้นมันก็ตายเร็วฉะนั้น ส่วนการแสวงหาทรัพย์ด้วยการบากบั่นโดยทางสุจริต ค่อยทำ ค่อยไป ค่อยได้ ค่อยมี ทรัพย์ที่ได้นั้นจักมั่นคงถาวร สามารถเป็นมรดกแก่ลูกเต้าเหล่าหลาน เหมือนไม้มีแก่นหรือไม้ยืนต้นค่อยเติบโตค่อยโตแล้วก็อายุยืนฉะนั้น

๙๓. ผู้เดินทางไกลหรือผู้ประกอบกิจในหน้าที่ที่ใหญ่โต อย่าเร่งเวลาให้เสร็จเพราะของ ๒ อย่างนี้ ผลสำเร็จอยู่ที่ *"ใจเย็น"* มิได้อยู่ที่รีบเร่ง คือ *"ใจร้อน"*

๙๔. สมบัติที่ตามผู้ตายไป ๒ อย่าง คือกรรมดี กรรมชั่วที่ตัวทำ ในกรรม

๒ อย่างนี้ ใครต้องการส่วนไหน ก็ให้ตั้งใจทำส่วนนั้น คือกรรมดีก็นำผู้ตายไปสุข กรรมชั่วก็นำผู้ตายไปทุกข์

๙๕. ผลสำเร็จอยู่ที่ *"ความจริง ความเด็ดเดี่ยว ความรู้จักกาลเทศะ"* ประกอบด้วย *"แข็งดีที่ไม่หัก อ่อนดีที่ไม่ขาด"*

๙๖. บรรดาเรื่องมีในโลก เป็น *"เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องสุข เรื่องทุกข์"* เท่านั้น ท่านที่พ้นโลกไปได้แล้วก็สิ้นเรื่องเทียว

๙๗. พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาเหมาะกับคนผู้ฉลาด ไม่เหมาะกับผู้โง่ เพราะเป็นศาสนามีเหตุผล จึงเหมาะกับผู้ฉลาดที่หนักในเหตุผล

๙๘. พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติลัทธิ ทรงบัญญัติแต่พระวินัย กับทรงแสดงพระธรรม ผู้ที่นับถือธรรมและวินัยชื่อว่า *"นับถือพุทธศาสนา"* พระธรรมวินัย ๒ อย่างนี้เป็น *"ตัวศาสนา"*

๙๙. ความจริงอยู่ที่ผู้มีอำนาจ ยุติธรรมอยู่ที่สุดของความรู้ (ที่ว่านี้สำหรับโลกิยวิสัยโดยส่วนมาก)

๑๐๐. ศาสนาคือธรรมและวินัย ๒ อย่าง เมื่ออบรม กาย วาจา และใจให้ธรรมเป็นวินัย การทำ การพูด การคิด ล้วนแต่เป็นธรรมเป็นวินัย เมื่อเป็นดังนี้ การถือศาสนาก็ไม่ต้องไปนับถือที่อื่น ควรนับถือที่ตัว ซึ่งอบรมให้เป็นธรรมให้เป็นวินัยนั่นเอง

๑๐๑. ผู้ปกครองมีลักษณะดังนี้คือ

๑. มีหวังดี ใฝ่ใจในอันพร่ำสอนผู้อยู่ใต้ร่มเงา แต่ถ้าผู้ที่ยังขืนทำผิดก็ลงโทษโดยควรแก่ภาวะ ไม่ลุอำนาจแก่อคติ นี้ *"จัดเป็นคนดี"*

๒. มีหวังดีแต่ไม่สนใจในอันพร่ำสอน แต่เมื่อผู้ทำผิดขึ้นก็ลงโทษทีเดียว นี้ *"ไม่จัดเป็นดี"*

๓. หวังดีหรือมิหวังดีก็ไม่ใช่ทั้ง ๒ สถาน ใครจะทำดีหรือทำชั่วช่างมัน ไม่เอาเป็นธุระทั้งนั้น นี้ *"จัดเป็นเลวแท้"*

๑๐๒. ดีกำจัดชั่วได้สะดวก แต่ดีจะกำจัดดีไม่ได้ ดังนั้นจะต่อกรกะใคร ให้ค้นดูดีในตัวเราในตัวเขา ข้างไหนมากกว่ากัน ใคร่ครวญให้รอบด้าน ธรรมดาดีมีมากอย่าง ดีวัว ดีงู ดีหมี เป็นยาทั้งนั้น

๑๐๓. บรรดาดีที่มีในโลก ๒ อย่าง คือ ดีที่ *"มีนิยม"* และดีที่ *"ไม่นิยม"* ก็ดีที่จะมีค่าสูง ต้องเป็น ดีที่ *"มีนิยม"* ถ้าดีไม่นิยม แม้ถึงจะดีก็มีค่าเตี้ยต่ำ ดุจเพชรเม็ดโตเท่าลูกโลก ถ้าไม่นิยม ราคาก็เตี้ยต่ำฉะนั้น

๑๐๔. ที่จะเป็นผู้ใหญ่คุ้มครองหมู่ พึงเว้นโทษเหล่านี้คือ อย่าเป็นผู้เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว และพวกพ้องตัว และมีอัธยาศัยคับแคบ ให้มีคุณส่วนที่ตรงกันข้าม

๑๐๕. เนื้อทองธรรมชาติเกิดขึ้นจากบ่อเดียวกัน อันทำเป็นเครื่องประดับบางอันประณีต บางอันเลว ก็แหละที่ปราณีตและเลวนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะทองนี้เป็นเพราะฝีมือของนายช่างต่างหาก ฉันใด การปฏิบัติธรรมวินัยที่ประณีตหรือเลวก็มิใช่เพราะธรรมวินัย เพราะบุคคลผู้ปฏิบัติต่างหากฉันนั้น, ที่ประณีตเหมาะกับผู้สูงที่เลวเหมาะกับผู้ต่ำ

๑๐๖. เพื่อน ๓ จำพวก คือ เพื่อนติ ๑ เพื่อนเตือน ๑ เพื่อนตาย ๑ ในเพื่อน ๓ จำพวกนั้น เพื่อนติก็หาแต่เรื่องติ เพื่อนเตือนก็มีแต่เตือน เพื่อนตายเป็นเพื่อนที่สำคัญมาก เมื่อมีเหตุการณ์อะไรทั้งหมดไม่ว่าหนักหรือเบา ตั้งใจเอาเป็นธุระจริงๆ ไม่ทิ้งไม่ขว้าง เป็นด้วยกัน ตายด้วยกัน นี้เรียกว่า *"เพื่อนตาย"*

๑๐๗. ผู้บำเพ็ญสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือบำเพ็ญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ถ้าทำให้ผู้บำเพ็ญนั้น *"โง่ เป็นบ้า มัวเมา ดูหมิ่น ดูถูกผู้อื่น"* ดังนี้ชื่อว่า *"การบำเพ็ญผิดทาง"* ถ้าทำให้ *"หายโง่ หายบ้า หายมัวเมาประมาท หายดูหมิ่นดูถูกผู้อื่น"* เป็นต้น *"บำเพ็ญชอบ บำเพ็ญถูกต้อง"*

๑๐๘. ตัวกิเลสและตัวกรรมทั้งที่เป็นบุญ ทั้งที่เป็นบาป เป็นนามธรรมไม่ปรากฏตัวตนพอจะแลเห็น ถึงแม้กล้องจุลทัศน์ส่องดูก็ไม่เห็น ผู้ใดจะสะสมให้เกิด

ให้มีขึ้นที่สันดานก็เกิดก็มีอยู่ที่ผู้นั้น ไม่ระบาดไปติดผู้อื่น ไม่เหมือนโรคตัวพยาธิ ซึ่งเป็นรูปธรรม อาจส่องเห็นด้วยกล้องจุลทัศน์ได้ ตัวโรค ตัวพยาธิ เมื่อเกิดแก่ผู้ใดผู้หนึ่งแล้ว อาจจะระบาดไปติดผู้อื่นได้ ดังนั้นจึงควรระวัง ถึงกระนั้น หมอก็ยังเอาใจใส่ในการรักษาพยาบาลให้หายได้ เหมือนพระพุทธเจ้าหรือสาวกผู้ขีณาสพสิ้นกิเลสสิ้นกรรมแล้ว

๑๐๙. ปวงสมณศากยบุตร พากันอยู่โดยสันติสุขจึงสมควร เพราะความเป็นอยู่ทุกอย่างเนื่องอยู่กับชาวบ้าน จึงไม่ควรทะนง

๑๑๐. วิบากหรือผลย่อมเกิดแต่เหตุ ส่วนปัจจัยเป็นแต่อุดหนุนเหตุให้เกิดวิบากคือผล

๑๑๑. พระบรมศาสดาทรงประกาศพระศาสนาเพียง ๔๕ ปี ก็เป็นหลักฐานมั่นคง ทั้งนี้ ก็เพราะธรรมและวินัยที่เรียกว่าพระศาสนานั้น เป็นส่วนที่ดีที่ถูกต้อง จึงประกาศได้ไว ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง ก็ประกาศไม่สะดวก ทั้งนี้ผู้มีปัญญาพึงวิจารณ์กิจทุกอย่างที่จะพึงทำ ถ้าเป็นส่วนชอบย่อมสะดวก

๑๑๒. ธรรมอะไรบ้างที่เคยเกิดกับจิตของเรามาแล้ว และธรรมอะไรบ้างที่ยังไม่เคยเกิดกับจิตของเรา ผู้หวังรุ่งเรืองควรวิจารณ์ข้อนี้

๑๑๓. วิธีทำสงครามของนักรบ บางเหล่าใช้วิธีตรึงตาปู คือที่ใดเป็นจุดสำคัญทางยุทธ์ ยึดพร้อมกันหมด ไม่ให้ข้าศึกมีโอกาสช่วยกันได้ นักบวชผู้ทำสงครามกับกิเลสควรดูเป็นเยี่ยงแท้

๑๑๔. สัตว์ผู้ก่อกรรม กรรมผู้ก่อวิบาก ดุจแผ่นดินเป็นที่เกิดต้นไม้ ต้นไม้เป็นที่เกิดดอกออกผลฉะนั้น

๑๑๕. สพรหมจารีได้ลาภก็ยินดี แต่มีวิตกถึงคำว่า *"สกฺกาโร กาปุริสํ หนฺติ เครื่องสักการะฆ่าคนชั่ว"* แล้วก็เลยงด

๑๑๖. วัฒนะธรรมที่จะรู้ว่า *"เราได้"* ต้องได้รับรางวัลของตัวเอง

๑๑๗. ทุกสิ่งทุกอย่างบรรดามี ย่อมเป็นของใหม่แก่ผู้ที่ยังไม่เคยแต่เป็น

ของเก่าแก่ผู้ที่เคยแล้ว

๑๑๘. ทำตนให้สมกับคำที่เขาชมว่าดี และทำตนไม่ให้ถูกกับคำที่เขาติว่าชั่ว เท่านี้ก็เป็น *"ผู้มีค่าสูง"*

๑๑๙. ทำตนให้ผู้อื่นเคารพ รักใคร่ ไว้เนื้อ เชื่อใจ หรือคุ้มครองป้องปกตน ให้พ้นจากปองร้ายของผู้อื่น เท่านี้ก็เป็น *"ผู้ยอดเยี่ยม"*

๑๒๐. ทุกคนทำตนเหมือนไม้แก่น ใบดก ดอกหอม ผลหวานเท่านั้น *"รุ่งโรจน์"*

๑๒๑. ปวงสัตว์โลกที่จะภูมิสูงหรือต่ำ และได้ความสุขหรือทุกข์จิตเป็นผู้นำ กรรมเป็นผู้แต่งทั้งนั้น ไม่มีพระเจ้าองค์ใดเลย

๑๒๒. พึ่งตัวได้แล้ว ไปพึ่งผู้อื่น หรือผู้อื่นมาพึ่งก็ได้ ยังพึ่งตัวไม่ได้ไปพึ่งผู้อื่น หรือผู้อื่นมาพึ่งก็ไม่ได้

๑๒๓. ทุกสิ่งที่ปรากฏให้เรารู้ น้อมเข้ามาสอนเราได้ทั้งสิ้น คือว่าส่วนดีเรา ทำตาม ส่วนชั่วเรางดเว้นเสีย

๑๒๔. คนโง่หาดีจนตายก็ไม่พบ มัวโยนดีไปข้างหน้า ตามไม่ทันสักที ส่วนคนฉลาดไม่ต้องหาดี อยู่ที่ไหนทำแต่ดีก็พบแต่ดี ไม่อดอยากมีแต่ดีเต็มตัว

๑๒๔. ผู้ชนะชั่วของตัวเองยังไม่ได้ ย่อมยังเป็น *"ทาสของโลก"*

๑๒๕. นักบวชทุกคน ถือว่าตนมีหน้าที่ทำกิจพระพุทธศาสนา แล้วตั้งใจ ทำทุกคน ศาสนาก็ "รุ่งเรือง"

๑๒๖. ผู้เป็นหัวหน้าที่ดี คุ้มครองหมู่ มีลักษณะ ๓ อย่าง คือ *"รักผู้รักดีทำดี, ชังผู้ที่รักชั่วทำชั่ว, เฉยๆ ผู้ไม่รักดีไม่ทำดี ไม่รักชั่วไม่ทำชั่ว"*

๑๒๗. ชาวนาทำนา เบื้องต้นย่อมบำรุงต้นข้าวให้งอกงาม เมื่อเป็นผลแล้ว ต้องทำลายต้น เก็บเกี่ยวเอาแต่ผลฉันใด แม้ผู้ปฏิบัติศาสนาเบื้องต้นก็พึงบำรุง การงานเพื่อบำเพ็ญบารมี เมื่อแก่รอบแล้ว ต้องทำลายโลกเสีย เหลืออยู่แต่ผลพิเศษ ฉันนั้น

๑๒๘. สิ่งที่ตนชอบไม่ทำ มักไปทำแต่สิ่งที่ตนไม่ชอบ

๑๒๙. สัตว์ดิรัจฉานทุกหมู่เหล่า จะรู้สึกว่าตนเป็นอะไรหรือไม่ที่มนุษย์สมมติเรียกต่างๆ ตัวอย่างนกจำพวกหนึ่ง เช่น หงส์ มันจะรู้ว่ามันเป็นหงส์ ตามสมมติที่มนุษย์เรียกหรือไม่? หรือจะสำคัญว่า *"มันเป็นอะไร"*

๑๓๐. ด้วยบทกฎหมายสำหรับปกครองสงฆ์ และสังฆาณัติทั้งปวงต้องสนับสนุนพระวินัยบัญญัติ จึงจะจัดว่าเป็น *"กฎหรืออาณัติที่ดี"*

๑๓๑. อดทนเป็นเค้าความสำเร็จ ปลวกตัวน้อยทำที่อยู่ได้ดีเพราะคุณข้อนี้

๑๓๒. อย่าเอาหัวเดินต่างตีน

และเป็นผู้เสกประเทศไทยทั้ง ๔ ภาค เป็นถิ่นต่างๆ ดังนี้ เสกภาคกลางเป็นถิ่นจอมไทยภาคเหนือเป็นถิ่นไทยงาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นถิ่นไทยดี และเสกภาคใต้เป็นถิ่นไทยอุดม เป็นต้น

ตำแหน่งเจ้าอาวาสในอดีต

พ.ศ. ๒๔๔๖	เป็นเจ้าอาวาสวัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. ๒๔๗๐	เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ. ๒๔๘๕	เป็นเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๔๗	ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศาสนดิลก
พ.ศ. ๒๔๕๔	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นราชที่พระราชมุนี

พ.ศ. ๒๔๖๔	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเมธี
พ.ศ. ๒๔๖๘	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นธรรมที่พระโพธิวงศาจารย์
พ.ศ. ๒๔๗๒	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมปาโมกข์
พ.ศ. ๒๔๗๕	ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏที่พระพรหมมุนี เจ้าคณะรองหนกลาง
พ.ศ. ๒๔๘๒	ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

และต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสังฆนายก และนับเป็นสังฆนายกองค์แรกของคณะสงฆ์ไทย ภายหลังท่านย้ายไปประจำที่วัดบรมนิวาส และมรณภาพที่วัดบรมนิวาสนั้นเอง เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๙ เวลา ๑๘.๔๕ นาฬิกา ด้วยอาการอันสงบ สิริอายุได้ ๘๙ ปี ส่วนความพิสดารขอให้ท่านผู้สนใจโปรดศึกษาจากหนังสือชีวประวัติของท่านที่วัดพระศรีมหาธาตุได้

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท

(พระครูสุทธิธรรมรังษี)

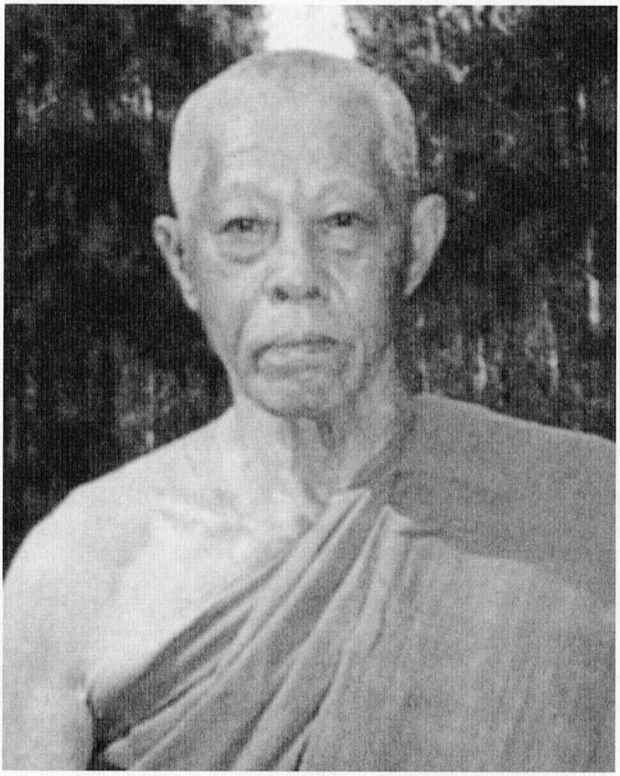

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท

(พระครูสุทธิธรรมรังษี)

หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท
(พระครูสุทธิธรรมรังษี)

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ จุนฺโท ท่านเป็นชาวจังหวัดจันทบุรี ถือกำเนิดในตระกูล "โพธิกิจ" เมื่อวันอังคาร เดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่บ้านคลองน้ำเค็ม ตำบลคลองน้ำเค็ม อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี โยมบิดาของท่านชื่อ ซุ่นแฉ โพธิกิจ และโยมมารดาชื่อ แฟ โพธิกิจ ท่านทั้งสองเป็นชาวจันทบุรีและมีอาชีพค้าขาย ในภายหลังได้ย้ายนิวาสสถานมาอยู่ที่ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองจันทบุรี ท่านเป็นบุตรชายคนที่ ๔ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๗ คน ด้วยกัน คือ :-

๑. นางฮุด โพธิกิจ
๒. นายสง่า โพธิกิจ
๓. นางสาวละออ โพธิกิจ
๔. ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ จุนฺโท
๕. นางสาวลมุน โพธิกิจ
๖. นางบ๊วย โพธิกิจ
๗. นายสมบัติ โพธิกิจ

เมื่อวัยเด็ก ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนวัดหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จนจบชั้น ป.๔ หลังจากนั้นท่านก็ได้อยู่ช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพค้าขายมาโดยตลอด มีผู้เล่าว่า ในวัยหนุ่มนั้นท่านเป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรเป็นเลิศ ทำงานแทบทุกวันไม่มีหยุดหย่อน ไม่ว่าจะเป็นงาน

หนัก เช่น แจวเรือ แบกหามสิ่งของ หรืองานที่ยากลำบากอื่นๆ ท่านก็ไม่เคยย่อท้อ เรียกว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความอดทนบึกบึนเป็นอันมาก ประกอบกับท่านมีรูปร่างล่ำสันและมีปานขนาดใหญ่ที่แผ่นหลังบริเวณเบื้องซ้าย จึงยิ่งเป็นเครื่องเสริม จนเป็นที่เล่าลือกันอยู่ทั่วไปว่า ท่านเป็นชายชาตรีเต็มตัว ท่านเล่าให้ลูกศิษย์ฟังบ่อยๆ ว่า "อาตมามันสู้คน" ยิ่งถ้าเป็นเรื่องเหตุผล ความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางปฏิบัติธรรมแล้วท่านยิ่งมีความอาจหาญคิดต่อสู้และหาหนทางแก้ไขปัญหาอยู่ทุกขณะ สิ่งเหล่านี้เรียกว่าเป็นอุปนิสัยของท่านทีเดียว ในทางธรรมนั้น พวกลูกศิษย์มักเห็นพ้องต้องกันว่า ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะเป็น "บุรุษอาชาไนย" จริงๆ แม้ในวัยชรา ร่างกายท่านจะทรุดโทรมลง ทำให้ท่านต้องลำบากในการเดินบ้าง ท่านก็ยังไม่ย่อท้อแต่อย่างใด ท่านยังเป็นผู้นำและเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบรรดาลูกศิษย์อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน จนท่านเองแทบจะหาเวลาพักผ่อนไม่ได้เลย

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านช่วยบิดามารดาประกอบสัมมาอาชีพค้าขายมาจนท่านอายุครบเกณฑ์ทหาร แต่ท่านไม่ได้รับคัดเลือกเข้าเป็นทหาร เมื่อท่านอายุได้ ๒๑ ปี ท่านก็คิดอ่านอุปสมบท ให้บิดามารดาทำตามประเพณีนิยม ท่านเล่าว่า การอุปสมบทนี้ท่านเป็นผู้มีศรัทธาเกิดขึ้นเอง ไม่มีใครมาชักชวนท่านแต่อย่างใดทั้งสิ้น ท่านยังเล่าอีกว่า ในสมัยนั้น ท่านพระอาจารย์กงมา ผู้ซึ่งเป็นศิษย์สายท่านพระอาจารย์มั่นองค์หนึ่ง ท่านได้ไปตั้งสำนักอยู่ที่ใกล้ๆ บ้านของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ ซึ่งต่อมาเป็นวัดทรายงามปัจจุบัน

การเตรียมตัวอุปสมบทของท่าน ท่านต้องไปเป็นปะขาวอยู่ที่สำนักสงฆ์วัดทรายงามนี้เป็นเวลาหลายเดือน ระหว่างนั้นท่านต้องหัดขานนาค และอบรมกรรมฐานฟังเทศน์ฟังธรรมจากท่านพระอาจารย์กงมา ท่านได้แอบกลับมาเยี่ยมบ้านบ้างเหมือนกัน แต่เมื่อได้โกนศีรษะถือศีลเป็นปะขาวแล้ว ท่านก็ไม่ได้กลับบ้านอีกเลยจนกระทั่งได้อุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๑ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ที่วัดจันทนารามตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยมีพระครูครุนาถสมาจาร (เคียร)

เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูพิพัฒน์วิหารการ (เชย) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และท่านพระอาจารย์ลี (ท่านพ่อลี) แห่งวัดอโศการาม สมุทรปราการ เป็นคู่สวด ขณะนั้นท่านพระอาจารย์เจี๊ยะมีอายุได้ ๒๑ ปี ๑ เดือน กับ ๕ วัน เมื่ออุปสมบทแล้วท่านได้เดินทางทางเรือกลับมาจำพรรษาที่วัดทรายงาม

ธรรมะที่เป็นประสบการณ์ของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะในตอนแรกนั้น ท่านเล่าว่า ระหว่างที่ท่านไปอยู่วัดทรายงาม เพื่อฝึกขานนาค และได้ฟังเทศน์อบรมตลอดจนฝึกหัดนั่งกรรมฐานกับท่านพระอาจารย์กงมานั้น ท่านเล่าว่ามีครั้งหนึ่งระหว่างที่นั่งกรรมฐานนั้นจิตมันเกิดสงบรู้สึกเหมือนตัวไม่มี ต่อจากนั้นท่านก็ปฏิบัติธรรมต่อมาโดยสม่ำเสมอทุกคืน

การสอนอบรมกรรมฐานของท่านพระอาจารย์กงมา ท่านสอนให้ภาวนาพุทโธโดยให้ว่าเร็วๆ ในใจ การภาวนาพุทโธ ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านเล่าให้พวกลูกศิษย์ฟังว่า เวลาที่จิตรวมดี ท่านเกิดปีติมาก ถึงขนาดน้ำตาไหล และต่อมาก็เกิดความสลดสังเวชเกี่ยวกับการตาย คือ ในขณะที่ท่านเดินจงกรมภาวนาพุทโธอยู่เพลินๆ นั้น คำบริกรรมของท่านเกิดเปลี่ยนไปเป็นคำว่า ตาย ตาย ๆๆ เมื่อท่านรู้สึกตัวก็รู้สึกสลดสังเวชมีน้ำตาไหล ท่านได้ความรู้เรื่องตายอย่างเด่นชัด แต่ท่านไม่ได้กลัวตาย ท่านได้นำไปเล่าถวายท่านพระอาจารย์กงมา ท่านพระอาจารย์กงมาก็ไล่ให้ท่านไปภาวนาพุทโธต่อไปใหม่ และท่านพระอาจารย์กงมาบอกว่ามันเป็นปีติ ภาวนาต่อไปเดี๋ยวก็หาย ท่านก็ปฏิบัติตามแล้วก็หายจริงๆ ท่านตั้งหน้าภาวนาจนจิตรวมลงอย่างนั้นเรื่อยๆ มา และต่อมา ท่านพระอาจารย์กงมาท่านสอนให้พิจารณาโดยเริ่มพิจารณากาย

การภาวนาของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ ท่านมีปกติวิสัยไม่ง่วงหรือหลับโงกเรื่องหลับโงกในระหว่างการภาวนานี้ท่านระมัดระวังเป็นพิเศษ ถ้าง่วงท่านหยุดพักและนอนเสีย การภาวนาของท่านมักดำเนินไปอย่างอุกฤษฏ์คือตลอดคืน ในเวลากลางคืนท่านไม่ค่อยนอนกัน เพื่อนภาวนาของท่านในสมัยแรกๆ นั้นก็มี พระสี

พระมา พระสังข์ พระทองปาน พระเนตร หลวงพ่อบุญ ที่เป็นเณรก็มีท่านอาจารย์วิริยังค์ หรือพระเทพธรรมเจติยาจารย์ แห่งวัดธรรมมงคลในปัจจุบันรวมอยู่ด้วย

ในเรื่องการภาวนา ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะมีเคล็ดที่สำคัญๆ อยู่หลายประการ แต่เรื่องที่ท่านย้ำอยู่เสมอก็คือ ระหว่างการภาวนานั้นต้องไม่ให้เกิดอาการง่วงโงก ท่านบอกว่าถ้าปล่อยให้เกิดอาการง่วงโงกจนเป็นนิสัยเสียแล้วจะแก้ยาก และถ้าเป็นมาแล้วเป็น ๑๐ ปี ท่านว่ายิ่งยากมากเข้าไปใหญ่ อาการง่วงโงกในระหว่างภาวนานั้นเมื่อเป็นมากๆ ก็จะทำให้มืดทึบตันไม่ก่อให้เกิดสมาธิและปัญญา จิตจะติดอยู่กับความง่วงโงก ซึ่งเป็นโกสัชชะ และถีนมิทธะความเกียจคร้านก็จะตามมา

ความง่วงโงกเข้าลักษณะเห็นแก่นอน ระหว่างการภาวนานี้มีคนเป็นจำนวนมากมาตู่เอาว่าเป็นความสงบ

การพิจารณากาย ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านให้พิจารณาโดยเริ่มตั้งแต่การเพ่งดูตั้งแต่เล็บนิ้วหัวแม่มือ เล็บนิ้วชี้ เล็บนิ้วกลาง เล็บนิ้วนาง เล็บนิ้วก้อยของมือข้างซ้าย แล้วย้ายเริ่มที่เล็บนิ้วหัวแม่มือที่มือขวา และต่อไปยังเล็บนิ้วชี้ เล็บนิ้วกลาง เล็บนิ้วนาง เล็บนิ้วก้อย เสร็จแล้วย้ายไปขึ้นที่เล็บนิ้วหัวแม่เท้าซ้าย แล้วจึงต่อไปยังนิ้วอื่นๆ โดยลำดับ อย่างที่ทำกับนิ้วมือดังกล่าวข้างต้น เมื่อหมดเล็บแล้วก็จะต่อไปยังข้อกระดูก ข้อแรกของนิ้วหัวแม่มือข้างซ้าย แล้วก็ต่อๆ ไปจนหมดทุกข้อของมือและเท้า เมื่อพิจารณาหมดทั้งมือและเท้าแล้ว ก็จะเลื่อนขึ้นยังกระดูกข้อศอก กระดูกแขนท่อนบน กระดูกไหปลาร้า เมื่อหมดก็จะย้ายมาพิจารณาที่ตัวและที่ศีรษะ การพิจารณาต้องเลื่อนวนไปจนครบทั้งตัว จึงจะเรียกว่ารอบหนึ่ง การภาวนาแบบพิจารณาเช่นนี้ต้องทำให้เป็นจังหวะคล้ายบริกรรมพุทโธเหมือนกัน และจะต้องทำต่อไปเรื่อยๆ รอบตามความสามารถของแต่ละบุคคล

บางคนในการพิจารณายังมองไม่เห็นชัดถึงจุดที่จะตัด ท่านอาจารย์เจี๊ยะท่านก็แนะให้นึกถึงมีดที่เราชอบใช้อย่างถนัดมือ ซึ่งต้องเป็นมีดที่มีลักษณะเหมาะสมในการที่จะใช้ตัดหั่นร่างกาย ส่วนต่างๆ ได้ เมื่อผู้ภาวนานึกถึงมีดที่ตนพอใจได้แล้ว

ท่านก็ให้ใช้มีดนั้นตัดนิ้ว โดยเริ่มตั้งแต่เล็บของนิ้วหัวแม่โป้ง และต่อมาก็เป็นกระดูกข้อแรกของนิ้วหัวแม่มือ และต่อๆ ไป เป็นลำดับ ไปจนครบทั้งตัว ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

การภาวนาโดยใช้แบบวิธีอย่างของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะนี้เป็นการใช้เทคนิคในการภาวนา

เมื่อท่านพระอาจารย์เจี๊ยะอุปสมบทแล้วท่านก็พักจำพรรษาอยู่ที่วัดทรายงามกับท่านพระอาจารย์กงมาผู้เป็นเจ้าสำนักอยู่ ๓ ปี เมื่อออกพรรษาที่ ๓ แล้วในราวเดือน ๑๒ (พ.ศ. ๒๔๘๓) ท่านก็ลาท่านพระอาจารย์กงมาขึ้นไปหาท่านพระอาจารย์มั่นที่เชียงใหม่ ท่านออกเดินทางไปกับท่านพระอาจารย์เฟื่องโดยมีท่านพระอาจารย์ลีร่วมเดินทางมาด้วย ท่านทั้ง ๓ องค์เดินทางมาทางเรือจากจังหวัดจันทบุรี เรือยนต์โดยสารชื่อเรือนิภา ท่านมาขึ้นที่ท่าราชวงศ์ และไปพักที่วัดสระปทุม ท่านพ่อลีท่านแยกเดินทางไปอินเดีย ส่วนท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านพักอยู่ที่กรุงเทพฯ พอสมควรแล้ว (ประมาณ ๒๐ วัน) ท่านก็เดินทางโดยรถไฟไปกับท่านพระอาจารย์เฟื่อง เมื่อท่านลงรถไปแล้วก็พากันนั่งรถสามล้อไปพักที่วัดเจดีย์หลวง ท่านพักอยู่ที่นั่น ๓-๔ วัน แล้วออกเดินทางด้วยเท้าต่อไปจนถึงวัดสร้างป่าแดง ท่านพักอยู่ป่ากลางดง รุ่งขึ้นหลังจากบิณฑบาตและฉันเช้าเสร็จแล้วได้ออกเดินทางตัดข้ามเขาไปหลายลูกจนถึงสำนักที่ท่านพระอาจารย์มั่นพักอยู่ในราว ๑๗.๐๐ เศษ สถานที่นั้นอยู่ที่อำเภอพร้าว ตำบลแม่กอย ท่านได้ปฏิสันถารกับท่านพระอาจารย์มั่น ท่านพระอาจารย์มั่นจึงถามว่า มาจากไหน อยู่กับใคร ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะจึงตอบว่า อยู่กับท่านพระอาจารย์กงมา และท่านพระอาจารย์ลี (ท่านพ่อลี) (สมัยนั้นท่านพระอาจารย์ลีท่านอยู่ที่วัดป่าคลองกุ้ง และท่านพระอาจารย์กงมาท่านอยู่ที่วัดทรายงาม) ท่านพระอาจารย์มั่นจึงได้กล่าวว่า ท่านพระอาจารย์กงมา และท่านพระอาจารย์ลี (ท่านพ่อลี) ทั้งสององค์เป็นศิษย์ของท่าน

ท่านได้พักศึกษาอยู่กับท่านพระอาจารย์มั่นที่เชียงใหม่นี้ประมาณ ๒ เดือน จนใกล้วันมาฆบูชา เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ วัดพระศรีมหาธาตุ ได้มี

หนังสือไปนิมนต์ท่านพระอาจารย์มั่นให้ลงมาทำพิธีมาฆะที่วัดเจดีย์หลวงร่วมกับสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ชื่น) แต่ท่านพระอาจารย์มั่นเกิดป่วยเป็นไข้มาลาเรียอย่างแรง แพทย์ไม่รับรองในอาการของท่าน ท่านพระอาจารย์มั่นจึงมีหนังสือให้ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะลงไปร่วมพิธีแทนท่าน

ท่านพระอาจารย์มั่นป่วยคราวนั้น ท่านไม่ฉันข้าว ๓ วันในขณะที่อยู่โรงพยาบาลแต่อาการไข้ก็ค่อยทุเลาลง ระหว่างนั้นเป็นสงครามอินโดจีน มีการพรางไฟทั่วทั้งจังหวัด เมื่อท่านฟื้นจากไข้ ท่านได้ออกจากโรงพยาบาลมาพักอยู่ที่ตำบลป่าเปอะใกล้โรงพยาบาลโรคเรื้อนในคราวนั้นมีโยมมาด้วย โยมผู้นั้นจึงกลับไปส่งข่าวที่สำนักแม่กอยว่า ท่านพระอาจารย์พรหมเป็นหัวหน้าสำนัก ในตอนกลางคืนท่านพระอาจารย์พรหมได้เรียกประชุมพระเณร ท่านถามว่าผู้ใดจะอาสาเข้าไปปฏิบัติพยาบาลท่านพระอาจารย์มั่น ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะได้รับอาสาขึ้นเป็นองค์แรก และท่านได้หันไปชวนท่านพระอาจารย์ทองปาน (ท่านเป็นชาวอุบลราชธานีและมีประวัติโชกโชนมาก) ทั้งสององค์จึงได้เดินทางเข้ามาที่เชียงใหม่ ท่านได้ไปพักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวงได้ ๒ วัน ก็มีโยมหนานแดงกับหนานพรหมมานิมนต์ให้ไปพักที่ป่าเปอะเพื่อปฏิบัติพยาบาล ท่านพระอาจารย์มั่น

เมื่อท่านมาพักอยู่ได้สักสัปดาห์กว่าๆ ก็มีโยมอุปัฏฐากเก่าแก่ของท่าน คือ โยมเขียวเอาปัจจัยมาถวายท่านหนึ่งบาท พอตกกลางคืน ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะเข้าไปปฏิบัติท่านพระอาจารย์มั่นท่านจึงได้ปรารภว่า คนแก่ต้องฉันนมเถอะ อาการฟื้นไข้จะได้ดีขึ้น เมื่อเช้าขึ้นจึงได้ให้หนานแดงไปหานมข้นมาหนึ่งกระป๋อง เพื่อชงถวายท่านพระอาจารย์มั่นตอนเช้า ท่านพระอาจารย์มั่นท่านปฏิเสธว่าฉันนมแล้วมันถ่ายท้อง ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะจึงว่าควรจะลองดูและเมื่อท่านฉันก็ไม่ถ่ายท้องจริงๆ ท่านได้อยู่ปฏิบัติพยาบาลท่านพระอาจารย์มั่นได้ราว ๒-๓ เดือน อาการของท่านพระอาจารย์มั่นก็ดีขึ้นเรื่อยๆ กิจวัตรประจำวันของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ คือในตอนค่ำเข้าไปบีบนวดแบบธรรมดาทั่วๆ ไป ท่านให้เอามือกำตามแขนตามขาท่าน

ท่านทำอยู่อย่างนั้นคืนละหลายๆ ชั่วโมง วิธีการกำแบบนี้ ท่านเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจันโท ท่านเคยบอกกับพระอาจารย์มั่นว่า เณรหนุ่มไฟธาตุมันดี ถ้ามาบีบมากำตามแขนตามขาให้คนแก่ๆ ไฟธาตุมันช่วยได้มาก ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะจึงอาสาบีบกำให้ท่านพระอาจารย์มั่น ท่านทำอยู่ ๒-๓ เดือน ท่านพระอาจารย์มั่นก็ฟื้นจากอาการไข้ และหายเป็นปกติ

ต่อมาเจ้าคุณธรรมเจดีย์ เจ้าคณะมณฑลอุดรฯ ได้มานิมนต์ท่านพระอาจารย์มั่นให้กลับไปอุดรฯ ท่านพระอาจารย์มั่นก็รับปากว่าจะไป

ในระหว่างที่ท่านพระอาจารย์มั่นท่านพักฟื้นไข้อยู่ที่ตำบลป่าเปอะนี้ ได้มีลูกศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่น คือ ท่านพระอาจารย์อุ่น กับโยมคุณนายทิพ คุณนายอัมพร และคุณพระ (มีบรรดาศักดิ์) อีกสองท่าน ได้ร่วมคณะกันขึ้นไปหาท่านพระอาจารย์มั่น และได้ปรารภกับท่านพระอาจารย์มั่นถึงเรื่องการกินเจ ท่านพระอาจารย์มั่นจึงกล่าวขึ้นว่า อ้อ! อุ่นจะเอาอย่างนี้หรือ? ช้างม้าวัวควายก็ล้วนเป็นสัตว์ที่กินหญ้าทั้งนั้น ทำไมมันถึงมีลูกมีเต้าอยู่เต็มนาเต็มทุ่ง ท่านจะเอาก็เอาเถอะ เราไม่เอาเว้ย! พวกญาติโยมที่พากันไปปรารภเกี่ยวกับเรื่องกินเจกับท่านพระอาจารย์มั่นก็เลยพากันเงียบไป ไม่มีใครกล้าพูดอะไรกันต่อไปอีก บรรดาพวกญาติโยมเหล่านั้นล้วนเป็นผู้ที่นิยมการกินเจเป็นกิจวัตรทั้งนั้น

ท่านพระอาจารย์มั่นได้พักอยู่ที่ป่าเปอะนี้ประมาณ ๕-๖ เดือนแล้ว ท่านก็ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไปยังจังหวัดอุดรธานี โดยมีท่านพระอาจารย์เจี๊ยะติดตามท่านไปจังหวัดอุดรฯ ด้วย ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะอยู่ปฏิบัติท่านพระอาจารย์มั่นติดต่อกัน ๒ พรรษา ในสมัยนั้นเป็นระหว่างสงคราม ท่านเล่าว่าท่านยังเคยออกจากที่ภาวนามายืนดูเรือบินที่มาทิ้งระเบิดที่จังหวัดอุดรฯ ท่านอยู่ที่จังหวัดอุดรฯ นี้พอออกพรรษาแล้ว ท่านพระอาจารย์มั่นก็เดินทางไปยังจังหวัดสกลนคร โดยมีท่านพระอาจารย์เจี๊ยะติดตามไปด้วยเช่นเคย

เมื่อท่านถึงสกลนครแล้วพักอยู่ที่วัดป่าสุทธาวาสได้ประมาณ ๒-๓ วัน

ท่านพระอาจารย์เสาร์ก็มีจดหมายมานิมนต์ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะเดินทางไปอุบลฯ เพื่อพบกับท่านอาจารย์เสาร์ ท่านออกเดินทางโดยรถยนต์ไปยังจังหวัดอุบลราชธานี และเดินเท้าไปพบกับท่านพระอาจารย์เสาร์ที่วัดดอนธาตุ อำเภอพิบูลมังสาหาร ท่านอยู่กับท่านพระอาจารย์เสาร์ได้ ๓-๔ เดือน ท่านพระอาจารย์เสาร์ก็ป่วย และเมื่อท่านหายเป็นปกติแล้วท่านก็เดินทางไปทำบุญหาอุปัชฌาย์ของท่าน ซึ่งอยู่ที่หลี่ผีประเทศเขมร ท่านเดินทางโดยรถยนต์ โดยมีคุณวิชิตเป็นผู้ส่งท่าน

เมื่อท่านพระอาจารย์เสาร์เดินทางไปแล้ว ทางฝ่ายท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ ท่านอาจารย์เพ็งผู้เป็นหลานท่านพระอาจารย์เสาร์ ครูบาแก้ว ครูบาเนียม และเณรกับปะขาว ก็ออกเดินทางด้วยเท้าผ่านทางดอนธาตุ มุ่งไปยังอำเภอสุวรรณคีรีริมแม่น้ำโขง ซึ่งใกล้กับปากแม่น้ำมูล ซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำโขง ท่านได้พากันพักค้างคืนที่บนภูเขาที่อำเภอสุวรรณคีรี ต่อมาได้มีผู้มานิมนต์ให้ไปพักอยู่ที่ใกล้ๆ กับแม่น้ำโขง เป็นที่ที่มีป่าใหญ่มาก ท่านได้พบปลาในแม่น้ำโขงชนิดหนึ่ง ที่ร้องได้เหมือนวัว ในบริเวณนั้นมีสัตว์ป่ามาก และเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเกรงกลัวมาก เพราะใครจะไปตัดไม้ไม่ได้ หากตัดต้นไม้ก็มักมีอันเป็นไปคือเจ็บไข้ได้ป่วย

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะพักอยู่ที่นี่ได้ ๖-๗ วัน ก็มีโยมคำตันมานิมนต์ไปยังนครจำปาศักดิ์ ท่านได้พาพระเณรทั้งหมดไปพักยังวัดอำมาตย์ที่นครจำปาศักดิ์ ท่านมุ่งจะไปให้ทันท่านพระอาจารย์เสาร์ แต่คลาดกัน ท่านพระอาจารย์เสาร์ได้ลงไปที่หลี่ผีก่อน ต่อจากนั้นก็มีโยมมานิมนต์ไปที่ห้วยสาหัว เขตนครจำปาศักดิ์ ห่างตัวเมืองราว ๑๐ กว่ากิโลเมตร ท่านพักอยู่ที่นี่ราว ๓-๔ เดือน เป็นหมู่บ้านที่มีผู้คนอาศัยอยู่ราว ๑๗-๑๘ หลังคาเรือน ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะพักอยู่กับท่านอาจารย์เพ็งสององค์เท่านั้น ต่อมาก็มีพระครูเม้าวัดอำมาตย์ให้คนถือจดหมายมาบอกให้ท่านทราบว่า ท่านพระอาจารย์เสาร์ป่วยหนัก และท่านจะเดินทางโดยทางเรือมาถึงนครจำปาศักดิ์ประมาณ ๕ โมงเย็น ให้ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะกับท่านอาจารย์เพ็ง (หลานท่านพระอาจารย์เสาร์) มารอรับท่านพระอาจารย์เสาร์

เรือของท่านพระอาจารย์เสาร์มาถึงนครจำปาศักดิ์ประมาณห้าโมงเย็นเศษ

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะพร้อมกับท่านอาจารย์เพ็งก็ลงไปรับท่านในเรือ ท่านพบว่าท่านพระอาจารย์เสาร์มีอาการหนักมาก ท่านจึงจัดเปลหามท่านพระอาจารย์เสาร์เข้าไปในวัดอำมาตย์ได้พาท่านเข้าไปในอุโบสถ ท่านก็ทำกิริยาให้ประคองท่านขึ้นเพื่อจะกราบพระ ท่านทั้งสองก็ประคองท่านฯ ขึ้นเพื่อกราบพระ แต่สังเกตเห็นนานผิดปกติ ท่านจึงจับชีพจรดู จึงรู้ว่าชีพจรไม่ค่อยทำงาน จึงพยุงท่านจากอิริยาบถนั่งเป็นอิริยาบถนอน แต่ทำได้ยากเพราะท่านมีอาการที่จะดับขันธ์อยู่แล้ว ขณะที่พยุงให้ท่านนอนลงนั้น ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะสังเกตเห็นมีพระนั่งร้องไห้อยู่หลายองค์ ที่จำได้ก็มีท่านอาจารย์บัวพา ปัจจุบันอยู่ทางอำเภอผือนั่งร้องไห้อยู่องค์หนึ่ง เมื่อท่านพระอาจารย์เสาร์เข้าสู่กิริยานอน ท่านก็หายใจยาวๆ สามครั้ง แล้วท่านก็ถึงแก่กาลกิริยาโดยสงบ เมื่อเวลาประมาณ ๑๗.๓๐ น. ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะจึงได้จัดการเรื่องงานศพ โดยส่งโทรเลขมายังจังหวัดอุบลราชธานี พระและญาติโยมจึงได้จัดขบวนรถยนต์ไปรับศพท่านกลับไปยังจังหวัดอุบลราชธานี ขณะที่ท่านพระอาจารย์เสาร์มรณภาพนั้น ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านอุปสมบทได้ ๕ พรรษา

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะได้อยู่ช่วยงานศพของท่านพระอาจารย์เสาร์ประมาณ ๒๐ วัน แล้วท่านก็ออกเดินทางกลับไปพักอยู่ที่อำนาจเจริญประมาณ ๒-๓ วัน แล้วก็เดินทางกลับจังหวัดสกลนคร เพื่อมาพบกับท่านพระอาจารย์มั่นที่อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม พวกญาติโยมได้จัดงานศพและเก็บไว้ประมาณหนึ่งปีจึงได้ถวายเพลิงท่าน

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะได้มาจำพรรษากับท่านพระอาจารย์มั่นที่บ้านโคกนามน จังหวัดสกลนคร (เป็นพรรษาที่ ๕ ของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ) ก่อนจะเข้าพรรษาได้มีพวกญาติโยมให้สร้างเสนาสนะ ท่านพระอาจารย์มั่นจึงได้มอบให้ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะไปควบคุมการก่อสร้างเสนาสนะจนแล้วเสร็จ และท่านได้

จำพรรษาที่บ้านโคกนามนร่วมกับท่านพระอาจารย์มั่นในปีนั้น

ในระหว่างกลางพรรษา ท่านเล่าว่าได้เกิดเป็นโรคชนิดหนึ่ง คือ โรคเส้นเอ็น ท่านว่ารู้สึกปวดเส้นอย่างแรง คล้ายถูกงูรัด ท่านเป็นจากเอวลงมา อาการปวดขยายออกไปทั้งตัวเดินไม่ได้ พระองค์หนึ่งชื่อท่านทองปานได้ทำยาขึ้นขนานหนึ่ง โดยเอาข้าวสารแช่น้ำและตำเป็นแป้งขาวๆ ประมาณ ๔-๕ ขวดเหล้า แล้วเอาบอระเพ็ดกำใหญ่มาตำและเอาน้ำใส่ กรองได้น้ำบอระเพ็ดประมาณ ๔-๕ ขวดเหล้าเหมือนกัน เสร็จแล้วเอาน้ำแป้งและน้ำบอระเพ็ดที่ตำน้ำผสมกัน แล้วเอาไปฝังทั้งขวดไว้ที่ใต้บันไดบ้าน ๓ คืน จึงขุดเอามาฉัน เวลาฝังให้จุกขวดโผล่จากดินประมาณหนึ่งนิ้วฟุตตามพระวินัย น้ำแป้งข้าวนั้นพระจะฉันนอกเวลาไม่ได้ จึงต้องฉันระหว่างเช้าถึงเที่ยง ยานี้ท่านฉันประมาณ ๓ วัน โรคที่เจ็บปวดตามเส้นนั้นก็หายไป ตำรายานี้ท่านถือว่าเป็นตำรายาท่านพระอาจารย์สิงห์ มีคุณสมบัติแก้ไข้มาลาเรียได้ด้วย ขนาดของยาที่ฉันนี้ ท่านให้ฉันวันละหนึ่งขวดเหล้าจนยาหมด

ระหว่างที่ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะป่วยอยู่นี้ ท่านพระอาจารย์มั่นท่านเมตตาจัดอาหารมาให้ท่านฉัน แต่ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านไม่ฉัน กลับบอกกับท่านว่า ถ้าท่านจะตายก็ให้มันตายเถอะ แต่ท่านก็ไม่เป็นอะไร ต่อมาอีก ๒ วัน ท่านก็หายเป็นปกติ

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านดำเนินรอยตามครูบาอาจารย์ของท่าน ท่านชอบธุดงค์ไป ณ ที่ต่างๆ แทบทุกภาค ที่จังหวัดปัตตานี ท่านพักอยู่ ๒ เดือนครึ่ง ได้ตำรายาแก้โรคไตจากคุณโสพิศ ท่านเคยไปที่วัดมเหยง จังหวัดนครศรีธรรมราช และตอนที่ท่านพระอาจารย์มั่นมรณภาพ ท่านก็กำลังธุดงค์ไปปักษ์ใต้พักอยู่วัดบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คือราว พ.ศ. ๒๔๙๒

การปฏิบัติธรรม นักปฏิบัติภาวนาที่มีสมาธิและปัญญามากจนเกินไป นักปฏิบัติภาวนาผู้นั้นจะต้องรีบหวนกลับศึกษาทบทวนเสียใหม่ หรือรีบปรึกษาขอคำแนะนำจากครูบาอาจารย์โดยรีบด่วน มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นศาสดาประกาศศาสนาอย่างที่เห็นๆ กันทั่วไป

มีศิษย์บางองค์ที่ไปเล่าถึงวิธีปฏิบัติภาวนาให้ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะฟัง เช่น การเจริญอานาปานสติ หรือภาวนาพุทโธ ท่านมักบอกว่า อานาปานสตินั้นเป็นเพียงสมาธิชนิดหนึ่งซึ่งจะยังผลให้เกิดปัญญาไม่ได้ ท่านจึงแนะนำว่าต้องเอาขันธ์ ๕ มาพิจารณาก่อน โดยใช้อารมณ์ของเรานี่เอง ในปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติภาวนาทั่วๆ ไปมักจะคัดค้านว่าอารมณ์นั้นสำคัญไฉนเรามีปัญญาหยาบๆ ก็พอจะหาเหตุผลได้สัญญาอารมณ์ในอดีตนั้น หากไม่สำคัญ ทำไมเมื่อเราเคยทำดีทำชั่วต่างๆ ไว้ เช่น การสัมผัสหญิง สัมผัสชาย โดยเฉพาะที่ถูกต้องของลับซึ่งกันและกันนั้น แม้นานมาแล้วสัญญาอารมณ์นั้นๆ ก็ยังติดตามมารบกวนเราอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่เราปฏิบัติภาวนา ด้วยเหตุนี้ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านจึงพยายามเน้นและแนะนำให้บรรดาศิษย์ของท่าน ยกเอาสัญญาอารมณ์มาพิจารณา โดยเริ่มที่การพิจารณากายอันประกอบด้วยขันธ์ ๕ นั้นอย่างหนัก ไม่ว่าจิตจะอยู่ในสภาพใดไม่ว่าจะเป็นขณะที่จิตกำลังตกต่ำเลวร้าย หรือกำลังมีสภาพที่ดีแจ่มใสอย่างใดๆ ก็ตาม ท่านให้พยายามหันเข้ามาพิจารณากายนี้ให้ได้ ท่านให้พยายามพิจารณาทบทวนอยู่ในกายนี้ให้มากที่สุดจนกว่าสัญญาอารมณ์จะแนบสนิทกับจิต และยอมรับสภาพการพิจารณากายอันประกอบด้วยขันธ์ ๕ นั้นว่าเป็นของไม่สะอาดเป็นปฏิกูล เป็นของไม่น่ารักน่ายินดีอีกต่อไป

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านสอนและอบรมมาอย่างนี้ แต่นักบวชหรือนักปฏิบัติภาวนาทั่วๆ ไปมักเกรงไปว่า การเอาปัญญาออกไปค้นคิดก็จะเสียเวลาสู้เข้าสมาธิไปเลยดีกว่า หากปฏิบัติโดยการนำปัญญาออกไปค้นคิดพิจารณาเช่นที่กล่าวแล้ว ก็มักจะทำให้นักบวชหรือนักปฏิบัติภาวนาเหนื่อยหน่าย ท้อแท้อึดอัดต่อปัญหา จึงตัดสินใจชี้ขาดลงไปเลยว่า การพิจารณาขันธ์ ๕ ประเภทนี้ไม่ได้ผล

อารมณ์อยู่ในสมาธิ (หมายถึงผู้ที่มีสมาธิ หรือมีความสงบบ้างแล้ว) ยิ่งจะชี้ขาดลงไปว่าการพิจารณาที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้นจะไม่เกิดผล เพราะสมาธิเป็นเหตุขวางกั้นการพิจารณาขันธ์ ๕ นั่นเอง การภาวนาโดยเข้าสมาธิไปเลยนั้น จิตจะติด

อยู่ในสมาธิและผู้ปฏิบัติจะพบเห็นแต่ความมหัศจรรย์ของสมาธิอย่างเดียว ส่วนความมหัศจรรย์ของด้านปัญญาจะไม่เกิดขึ้น ผลที่ตามมาก็คือผู้ปฏิบัติภาวนาจะคัดค้านการพิจารณาโดยสิ้นเชิง

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะได้สอนไว้ว่า ความมหัศจรรย์ของปัญญานั้นมี แต่จะนำมาเปรียบเทียบกับความมหัศจรรย์ทางด้านสมาธินั้นเทียบกันไม่ได้เลย ท่านว่ามันมีผลต่างกันมากมายท่านจึงแนะและพยายามอย่างยิ่งให้นักบวชและผู้ปฏิบัติภาวนาพยายามหาอุบายใช้ปัญญาคุ้ยเขี่ยโดยให้ลองพิจารณาเป็นต้นการพิจารณาขันธ์ ๕ (อย่างอุกฤษฏ์) โดยเริ่มพิจารณากายเป็นปฐม

ความเหนี่ยวรั้งของผู้ที่มีสมาธิอยู่แล้วมักจะถอยหน้าถอยหลังพิจารณาบ้างทำสมาธิบ้าง จนเป็นเหตุให้การพิจารณากายลดน้อยถอยลง เลยทำให้การพิจารณากายไม่ปรากฏผล อันนี้นักภาวนาควรคำนึงถึงให้มาก และอย่าประมาทเป็นอันขาดจงรวบรวมสติและหวนกลับมาพิจารณากายนั้นอีก ทบทวนและทำไปให้มากๆ ที่เขาเพียรพยายามทำมาเป็นปีๆ ก็มี ทำไปจนกว่าจะเกิดผลคือ จิตยอมรับว่ากายของเรานั้นเป็นของปฏิกูลอย่างแท้จริง ผลที่ได้รับจากการพิจารณาขันธ์ ๕ ก็จะเริ่มมีความมหัศจรรย์ขึ้นมาบ้างแล้ว ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการพิจารณาขันธ์ ๕ นั่นเอง ที่เคยหวาดผวาในรูปหญิงรูปชาย กลับมีความห้าวหาญ ไม่ผวาไปสู่อารมณ์เหมือนอย่างในช่วงที่กำลังเจริญสมาธิในขั้นอุกฤษฏ์ตัวอย่างที่เห็นได้จากพระไตรปิฎกก็มีเป็นต้นว่าผู้ที่เจริญสมาธิจนถึงขั้นที่เหาะเหินเดินอากาศได้นั้น เมื่อจิตไปเสวยอารมณ์ในรูปที่ตนพอใจ ความมหัศจรรย์ของสมาธิที่ฝึกมานั้นๆ ก็จะดับหรือหมดสภาพไปทันทีแต่ความมหัศจรรย์ในการพิจารณากายนั้นต่างกันมาก เราเริ่มเชื่อพระศาสนาจากการปฏิบัติธรรมอันเป็นผลของการพิจารณากายนั้น ทำให้เราเชื่อฟังและกราบไหว้ครูบาอาจารย์ได้อย่างสนิทใจถ้าเทียบในความศรัทธานี้จะไม่เหมือนกับที่เราเคยมีมาก่อน

หมายเหตุ ความฮึกเหิมที่ได้รับจากการพิจารณากายนี้ อาจจะห้าวหาญฮึกเหิมจนเลยเถิดสุดขีดถึงขนาดเข้าใจว่าตนหลุดพ้นแล้วก็มี ซึ่งเราก็เคยพบเห็นใน

นักปฏิบัติภาวนากันอยู่บ่อยๆ ข้อสำคัญจึงมีว่า เมื่อเกิดมีความห้าวหาญฮึกเหิมจนเกินเลยเถิดไปเช่นนั้น เราควรกราบเรียนและปรึกษาหารือกับครูบาอาจารย์อย่างรีบด่วนโดยใกล้ชิด หากปล่อยปละละเลยโดยยึดมั่นว่าตนคิดว่าตนคิดถูกแล้ว โดยไม่มีการเฉลียวใจหันเข้าปรึกษาหารือกับครูบาอาจารย์บ้างเลย ก็จะทำให้เกิดการสำคัญตนว่าเป็นผู้อัศจรรย์หรือเป็นผู้หลุดพ้นด้วยประการต่างๆ นี่คือผลของการพิจารณา ซึ่งสามารถแสดงผลในทางลบได้จนถึงขนาดดังกล่าวแล้ว

การเจริญภาวนาโดยการใช้วิธีพิจารณา

สำหรับผู้ภาวนาที่มุ่งหวังต่อการหลุดพ้นอย่างแท้จริง ผู้ภาวนาต้องอาศัยความเด็ดเดี่ยวและจริงจังต่องานที่ตนกำลังดำเนินอยู่จนบางครั้งถึงกับอยู่กับหมู่คณะไม่ได้เลย ที่เป็นเช่นนี้เพราะการอยู่กับหมู่คณะ สภาพแวดล้อมจะดึงให้การพิจารณาขาดตอน คือจิตกลับไปสู่อารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากหมู่คณะนั้น อารมณ์ของการภาวนาก็จะอ่อนตัวลงอย่างง่ายดาย ผลที่ได้รับก็คือ ทำให้เกิดความอ่อนแอในการพิจารณาขันธ์ ๕ ยังคงยึดมั่นถือมั่นอยู่ในรูปอย่างเดิม ซึ่งเท่ากับไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะท่านกล่าวเตือนเสมอว่า การปลีกตนออกจากหมู่คณะนั้น กิเลสหรือผู้คัดค้านจะเกิดมีขึ้นมาก โดยมักอ้างว่า การพิจารณานั้นทำที่ไหนก็ได้ ในห้องแอร์เย็นๆ ก็ได้ ขณะปฏิบัติภารกิจทางโลกเช่นปกติก็ได้ คือหมายรวมทั้งกามกิจทั้งปวงด้วย สิ่งเหล่านี้ท่านกล่าวเตือนและย้ำอยู่เป็นนิจว่ามันเป็นข้าศึกต่อการพิจารณา ฉะนั้น ท่านจึงแนะนำให้แสวงหาที่ที่วิเวกสงบ ห่างไกลจากหมู่คณะไม่มีเครื่องล่อให้ปรุงได้มาก เช่นที่ในป่า ในเขา และในถ้ำ เป็นต้น

การตั้งปณิธานในการพิจารณา

หลักใหญ่นั้นท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ ท่านให้เราหัดคิดทวนกระแส หรือที่เป็นแนวความคิดดั้งเดิมของเรา เป็นต้น เราเคยคิดและติดใจอยู่ในสมาธิมาแล้ว เราก็ต้องคิดทวนกระแสสมาธินั้นอย่างหนัก เช่น การทำสมาธิแล้วจิตสงบได้หลายๆ ชั่วโมง หรือจิตเกิดไปรู้เห็นสิ่งมหัศจรรย์ต่างๆ ก็ต้องหยุดไว้ก่อน ไม่เอาสิ่งนั้นมาเป็นอารมณ์ เราต้องตั้งสติพิจารณาทันที โดยเริ่มด้วยการพิจารณาที่กายดังได้กล่าวแล้วข้างต้น และต้องไม่ให้สมาธิมารบกวนในการพิจารณานี้ได้เลย ผลที่จะได้รับนั้นก็จะคุ้มค่าสำหรับการพิจารณาทวนกระแส

การพิจารณาทวนกระแสนี้ มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการใช้ความคิดและการพิจารณาอย่างรอบคอบในขันธ์ ๕ เมื่อมีสติจดจ่อในขันธ์ ๕ ปัญญาหรือความคิดเกี่ยวกับขันธ์ ๕ จะเป็นไปอย่างคล่องแคล่วและรวดเร็วว่องไวอย่างที่สุด จนทำให้ผู้ภาวนาไม่สามารถหยุดพิจารณาได้จึงทำให้ดูเหมือนเป็นผู้ที่มีความคิดฟุ้งซ่านไปอย่างมาก เช่น พิจารณารูปไม่หยุด เมื่อตาสัมผัสกับรูป ก็จะพิจารณารูปนั้นๆ ทันทีและโดยละเอียดกว้างขวางไปเรื่อยจนไม่มีขอบเขต หรือที่เรียกว่ามากจนเกินพอกลายเป็นฟุ้งไปทั้งๆ ที่เป็นเรื่องของการพิจารณาธรรมะล้วนๆ

วิธีแก้ก็ต้องอาศัยสติเข้ายับยั้ง และอาศัยการเข้าสมาธิเพื่อพักผ่อนให้จิตสงบจากการพิจารณาลงชั่วคราว เมื่อจิตได้พักพอมีกำลังแล้ว จึงพิจารณาต่อไปใหม่ การดำเนินการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนี้จะเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง และส่งผลไปสู่ความเข้าใจในขันธ์ ๕ อย่างถ่องแท้ (นี่คือผลของการใช้วิธีพิจารณาในการปฏิบัติธรรมในขั้นต้น) การพิจารณาอย่างนี้ หากดำเนินไปเรื่อยๆ จะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติไม่ยึดในกายสังขาร แต่ก็เฉพาะเมื่อกายสังขารของผู้ปฏิบัตินั้นยังสมบูรณ์เป็นปกติอยู่ นั่นก็คือไม่ยึดก็จริง แต่ยังไม่ถือว่าเป็นขั้นเด็ดขาด เพราะหากผู้ปฏิบัตินั้นเกิดเจ็บป่วยขึ้นอย่างรุนแรง ความยึดติดในกายสังขารของผู้ปฏิบัตินั้นก็จะปรากฏขึ้นทันที เช่น มีอาการ

กลัวตาย หรือจิตจะเข้ามาบงการเพื่อขจัดปัดเป่าความเจ็บป่วยนั้น ซึ่งโดยสรุปก็คือการกลัวตายนั่นเอง ซึ่งก็เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการยังเป็นผู้ยึดติดในกายสังขารนั่นเอง สิ่งที่สมควรจะย้อนกลับมาดูผลในการพิจารณาขันธ์ ๕ ของตนก็คือการพิจารณาขันธ์ ๕ ของผู้ปฏิบัตินั้นยังไม่เพียงพอ ยังเป็นผู้ยึดติดในขันธ์ ๕ ของตนอยู่ หากผู้ปฏิบัติเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการพิจารณา ก็จะเกิดการฮึดสู้และพิจารณาในขั้นต่อไปได้

การพิจารณาถึงเวทนา ความเจ็บป่วยที่เกิดแก่ตัวผู้ปฏิบัติในขณะนั้น เมื่อผู้ปฏิบัติเห็นเวทนาเป็นไตรลักษณ์ และไม่ติดในเวทนา ไม่ว่าจะเป็นเวทนาในทางบวก คือ การอยากหายอยากมีชีวิตอยู่ต่อไป และเวทนาในทางลบ คือต้องการให้การเจ็บป่วยระงับไปโดยเร็ว เช่น ฆ่าตัวตาย เมื่อผู้ปฏิบัติไม่ติดอยู่ในเวทนาจิตย่อมเป็นอิสระจากเวทนา

หากนักปฏิบัติภาวนาไม่รอบคอบ คิดว่าเวทนาเป็นแต่ข้าศึกของจิตใจแต่ฝ่ายเดียวก็จะไม่รู้เท่าทันเวทนาได้โดยสมบูรณ์ธาตุขันธ์ทรงตัวอยู่ได้ก็เพราะเวทนา หากเวทนาบกพร่องร่างกายก็จะไม่สมบูรณ์ เช่น ขาซ้ายไม่มีเวทนาอยู่เลย หรือที่เป็นอัมพาต การเดินก็จะทำได้ยาก เพราะเหตุที่เวทนาที่บังคับขาซ้ายไม่สมบูรณ์ ฉะนั้น เวทนาไม่ว่าจะในทางบวกหรือลบย่อมมีคุณอยู่เหมือนกัน สำหรับผู้รู้ แต่จะมีโทษสำหรับผู้หลง

เมื่อเวทนาเกิดขึ้น จิตที่จะแส่ส่ายออกไปรับรู้ภายนอกนั้นค่อนข้างจะยาก จิตจึงเริ่มรวมตัวใกล้ชิดโดยไม่ต้องใช้คำบริกรรมเข้าช่วย ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า เวทนาอบรมสมาธิก็ได้แต่ต้องอาศัยผู้ที่ห้าวหาญต่อความเป็นจริงของเวทนา ซึ่งเป็นลักษณะของจิตที่ออกจะดื้อหรือรวมตัวได้ยาก

เวทนาเมื่อเกิดขึ้น หากไปเอาสมาธิเข้าระงับ ยอมรับความจริงโดยใช้ปัญญาเข้าคลี่คลายแก้ไขทันที นี่เป็นผลของเวทนาอบรมปัญญา

ในโอกาสนี้ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับนามของท่านพระอาจารย์เจี๊ยะแก่บรรดาศิษย์และญาติโยมโดยทั่วกันว่า นามของท่านนั้นโยมท่านตั้งให้ว่า "โอวเจี๊ยะ" หรือที่แปลว่าหินดำ เหตุหนึ่งที่ท่านได้ชื่อนี้ก็เพราะท่านมีปานดำที่แผ่นหลังดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น นามของท่านคือ "เจี๊ยะ" นั้นเป็นนามที่ญาติโยมเรียกกันต่อมาสั้นๆ แต่ความหมายก็ไม่ได้หมายว่า "กิน" อย่างที่เข้าใจกัน นามของท่านหมายถึงหินหรือหินดำ อันเป็นนามเต็ม และมีความหมายขยายไปถึงความกล้าแข็ง อาจหาญบึกบึนดั่งศิลา นั่นเอง

เพราะฉะนั้น จึงมาเตือนสติพวกเรา ผู้ที่ทำสมาธิดีแล้ว อย่าได้นอนใจ ค้นคว้าพินิจพิจารณาไป กายนี่เป็นของดี พิจารณาแล้วมันจะเกิดความหน่ายคลายความกำหนัดของหัวใจ ที่เคยติดหลงว่าตัวเราว่าตัวเขา ตัวมึงตัวกู อันนี้มันจะถอดถอนไป เพราะเมื่อพิจารณามากเข้า.. มากเข้า มันก็เกิดความเบื่อหน่าย เบื่อหน่ายในสังขารร่างกายของเรา เมื่อใจที่จดจ้องค้นคว้าพินิจพิจารณาอยู่ในอารมณ์อันหนึ่งของกายอย่างนั้นแล้ว มากเข้า.. มากเข้ามันก็เกิดความเบื่อหน่าย บางอย่างในชีวิตของเราไม่เคยเจอะ มันก็หน่ายลงไปหน่ายจนบางครั้งบางคราวน้ำหูน้ำตาไหลลงมา เกิดความสังเวชสลดใจ ในชีวิตเราไม่เคยเป็นอย่างนั้น มันก็เป็นขึ้นมา จึงว่าธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ เมื่อบุคคลใดได้ลิ้มรสเข้าไปแล้วมันติดคุณค่าราคาธรรม เรื่องโลกมีเงินเป็นร้อยเป็นสิบเป็นพัน มันก็ไม่มีคุณค่าราคาเท่าธรรมของพระพุทธเจ้า สิ่งเหล่านั้นเป็นของนอกกาย เราไม่ได้เอาไปเลย ไม่ได้ติดตัวเราไปจนแดงเดียวเก๊เดียว เอ่อแม้แต่เสื้อผ้า ผ้าผ่อนตายแล้วโลงเขาทำมาอย่างดี สวยๆ งามๆ ก็ต้องเผาไฟหมด นี่เมื่อท่านได้พิจารณาลงไปอย่างนั้นแล้ว ใจมันถอด ใจมันเกิดความสังเวชสลดใจอย่างนั้น จึงเรียกว่าเป็นประโยชน์มหัศจรรย์ของการบรรพชา ในชีวิตของเราได้พบพลอยเม็ดใหญ่ อย่างมีค่าหาประมาณที่จะเทียบไม่ได้ นี่อันนี้ประเสริฐที่สุด เพราะฉะนั้นเมื่อค้นคว้าพินิจพิจารณาลงไปแล้วเอ้อเห็นอะไรที่ประจักษ์ ฟังให้ดีๆ ตรงนี้ฟังให้เข้าใจแล้วท่านทั้งหลายลอง

กำหนดใจดู ใจที่ตั้งปกติ กับใจที่คิด มันต่างกันอย่างไร เอ้อ! ฟังนะ แล้วก็ทำลงไป กำหนดดูซิ ใจที่ตั้งเป็นปกติกับใจที่คิดอยู่ อันใดจริงอันใดไม่จริง นี่มองดูเดี๋ยวนี้ ทำเดี๋ยวนี้ ให้มันประจักษ์ขึ้นมาแน่ะ!

หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ

หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ

วัดประสิทธิธรรม บ้านดงเย็น
อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ

วัดประสิทธิธรรม
บ้านดงเย็น อำเภอบ้านดุง
จังหวัดอุดรธานี

นามเดิม

พรหม สุภาพงษ์ เป็นบุตรของนายจันทร์ และนางวันดี สุภาพงษ์

เกิด

วันอังคาร พ.ศ. ๒๔๓๑ ปีขาล ณ บ้านตาล ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ก่อนบวชท่านใช้ชีวิตฆราวาสโดยรับราชการเป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านดงเย็น และเคยเป็นนายฮ้อยค้าโค กระบือ จนมีฐานะดี และเป็นที่ยอมรับในความขยัน และซื่อสัตย์ของท่าน ต่อมาท่านได้ฟังธรรมจากพระอาจารย์สาร จนปลงใจเข้าสู่เพศบรรพชิต

อุปสมบท

เมื่ออายุ ๓๗ ปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่วัดโพธิสมภรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยมีพระธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโล) แต่ครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระราชกวี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูประสาทคณานุกิจ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

มรณภาพ

เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ณ วัดประสิทธิธรรม บ้านดงเย็น จังหวัดอุดรธานี สิริรวมอายุได้ ๘๑ ปี พรรษา ๔๔

การปฏิบัติธรรม

เมื่อหลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ ได้ฟังธรรมจากพระอาจารย์สาร ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร แล้ว ท่านตัดสินใจที่จะสละครอบครัวและทรัพย์สมบัติ ออกบวชในบวรพระพุทธศาสนา โดยได้สละทานทุกสิ่งทุกอย่างแล้วเข้าอุปสมบท จากนั้นได้เดินธุดงค์ติดตามพระอาจารย์สารไปยังจังหวัดอุบลราชธานี

ภายหลังที่ท่านบวชได้ ๓ พรรษา หลวงปู่พรหมได้ถูกกระแสกิเลสพัดกระหน่ำอย่างรุนแรง ซึ่งเรื่องนี้ท่านเคยเล่าให้ลูกศิษย์ฟัง อันเป็นอุบายธรรมปฏิบัติว่า "หลังจากบวช ๓ พรรษา ก็เกิดมีความรู้สึก (กิเลสภายในอย่างรุนแรง) คิดอยากจะสึกออกมาเป็นฆราวาสวิสัยอีก..." พอตกกลางคืน ท่านอยากสึก เพราะได้ยินเสียงคล้ายกระดิ่งวัวอยู่ทุกมุมวัด แต่เมื่อไปดูก็ไม่มีอะไร สัญญาเก่าเกิดขึ้น ได้ยินเสียงกระดิ่งวัวดัง ด้วยท่านเคยเป็นนายฮ้อยเลี้ยงวัวควายมาก่อน เรื่องกิเลสมารทับจิตใจนี้ ทำอย่างไรๆ ก็ไม่หายที่จะนึกคิด ท่านต้องเร่งพยายามต่อสู้ความคิดมันเป็นกิเลส มารตัวร้ายสู้กันอย่างหนัก อาวุธที่เข้าต่อสู้นั้นคือ ท่านได้ทำสมาธิเดินจงกรม และด้วยวิธีต่างๆ นานา นำมาใช้เป็นอุบายขจัดขับไล่ออกไป ด้วยความตั้งใจจริงของท่านนี้เอง ในที่สุดท่านสามารถเอาชนะอารมณ์จิตที่คิดจะสึกนั้นได้ด้วยความเพียรพยายามอดทนอย่างเต็มที่ ประกอบกับท่านได้รับคำแนะนำจากพระอาจารย์สาร ผู้เป็นพระอาจารย์องค์แรกของท่าน

หลังจากอบรมฝึกฝนกับพระอาจารย์สาร พอที่จะนำข้อวัตรนั้นไปปฏิบัติ ท่านจึงกราบลาออกเดินธุดงค์ต่อไปจนถึงหลวงพระบาง ประเทศลาว จากนั้นกลับมาประเทศไทย ได้เดินธุดงค์ไปทางภาคเหนือ โดยมีสหธรรมิกร่วมทางด้วย คือหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ท่านทั้งสองได้เดินธุดงค์เข้าเขตประเทศพม่า เมื่อท่านอยู่ปฏิบัติธรรมที่ประเทศพม่าพอสมควร จึงมุ่งมาทางจังหวัดเชียงใหม่เพื่อเป้าหมายอันสำคัญ คือจะต้องไปพบกับท่านพระอาจารย์มั่นให้ได้ ไม่ว่าท่านจะอยู่ที่ใดก็จะ

พยายามติดตามให้จนพบ เพราะได้ทราบในกิตติศัพท์กิตติคุณของท่าน เพื่อขอกราบนมัสการและอยู่ปฏิบัติธรรมกับท่าน

ในที่สุดท่านก็ได้พบกับท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร การเข้ากราบนมัสการท่านพระอาจารย์มั่นในครั้งแรกนั้น ศิษย์ผู้เคยได้อยู่ปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่พรหม ได้เล่าความในใจที่สืบทอดต่อๆ กันมา พอเป็นอุบายให้มีการสำรวมใจขณะเข้าพบครูบาอาจารย์ว่า ...ขณะที่หลวงปู่พรหมมองเห็นท่านพระอาจารย์มั่นเป็นครั้งแรก ท่านก็นึกประมาทอยู่ในใจว่า "พระองค์เล็กๆ อย่างนี้นะหรือ... ที่ผู้คนเขาล่ำลือว่าเก่งนัก ดูแล้วไม่น่าจะเก่งกาจอะไรเลย" ท่านเพียงแต่นึกอยู่ในใจของท่านเท่านั้น ครั้นพอสบโอกาสหลวงปู่พรหมเข้ากราบนมัสการ คำแรกที่ท่านพระอาจารย์มั่นกล่าวขึ้นนั้นท่านถึงกับสะดุ้ง เพราะท่านพระอาจารย์มั่นได้กล่าวขึ้นว่า **"การด่วนวินิจฉัยความสามารถของคน โดยมองดูแต่เพียงร่างกายเท่านั้นไม่ได้จะเป็นการตั้งสติอยู่ในความประมาท"** คำพูดของท่านพระอาจารย์มั่นนี้เอง ทำความอัศจรรย์ใจให้เกิดขึ้น บังเกิดศรัทธาอย่างแรงกล้าที่จะต้องให้ความเคารพนับถือ นี้เพียงแต่นึกคิดในใจอยู่เท่านั้น ท่านพระอาจารย์มั่นก็สามารถทายใจได้ถูกเสียแล้ว หลวงปู่พรหมจึงได้ถวายตัวเป็นศิษย์ท่านพระอาจารย์มั่นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ต่อจากนั้น หลวงปู่พรหมได้อยู่อบรม ปฏิบัติธรรมกับท่านพระอาจารย์มั่น ๓-๔ พรรษา ท่านมีความเพียรมาก[๔] เวลาเข้าพรรษาท่านเดินจงกรม ดินสึกลงไป ๓ นิ้วโป้ง ไม่นอน ๓ เดือน บรรลุถึงพระอนาคามี

---

๔ จากการสัมภาษณ์หลวงปู่อ่ำ ธมฺมกาโม วัดป่าเขาเขียว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ท่านเคยอยู่จำพรรษากับหลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ ที่วัดประสิทธิธรรม บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ๔ พรรษา และเป็นผู้เขียนหนังสือประวัติหลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ แจกในงานเผาศพหลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ โดยใช้ชื่อในการเขียนว่า "มหาสนธิ์"

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ หลวงปู่พรหมพำนักที่วัดดอยจอมแจ้ง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีท่านพระอาจารย์มั่นเป็นประธานสงฆ์ พร้อมด้วยหมู่คณะอีก ๕ รูป คือ หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ หลวงปู่มนู หลวงปู่คำ และท่านมหาทองสุก สุจิตฺโต (พระครูอุดมธรรมคุณ) พรรษานี้หลวงปู่พรหมได้ประกอบความเพียรมาก โดยท่านถืออิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน และนั่งไม่นอนตลอดไตรมาส ๓ เดือน เมื่อออกพรรษาแล้วได้เที่ยวแยกย้ายกันไปหาวิเวกในถิ่นต่างๆ หลวงปู่พรหมกราบขออนุญาตท่านพระอาจารย์มั่น เดินธุดงค์หาวิเวกทางเหนือถึงเมืองโต่น เมืองหาง เขตแคว้นเมืองตุงไปทางพม่า ท่านไปองค์เดียวขึ้น ๓ ดอย[๕]ลงมาเจอชาวพม่ามี ๔ หลังคาเรือน อาชีพเขาฝืดเคือง เขาทุกข์ยากตักขี้ยางใส่ขอนดอก (ไม้ขอนที่ผุ) ทำขี้ไต้ไปขาย ชาวพม่าบอกกับหลวงปู่พรหมว่า "ให้ตุ๊เจ้าอยู่จำพรรษาด้วย ก็จะรับรองเลี้ยงตลอด ๓ เดือน" ท่านได้พักทำความเพียรอยู่ที่ถ้ำปุ้มเป้ใกล้เขตเมืองตุงปรากฏว่ามีกระดูกพระองค์หนึ่งที่มรณภาพไปแล้วอยู่ภายในถ้ำ ซึ่งถ้ำนี้มีทางเข้าทางเดียว มีทางเดินจงกรมได้ ๔๐ ก้าว หลวงปู่ พรหมจำพรรษาที่ถ้ำนี้ ๑ พรรษา ได้บำเพ็ญสมณธรรมโดยสะดวกสบาย ไม่มีการติดขัดในการภาวนา ท่านเร่งความเพียร ท่าน พระอาจารย์มั่นอยู่ทางเชียงใหม่ เข้ามาทางหูทิพย์ บอกหลวงปู่พรหมว่า **"ท่านพรหม ท่านพรหม อย่าเพิ่งเร่งพิจารณาม้างกาย ทำให้มันละเอียดสักหน่อย"** ท่านพระอาจารย์มั่น ต้องการให้หลวงปู่พรหมพิจารณากายให้ละเอียด ถ้าพิจารณาไม่ละเอียดก็พ้นทุกข์ได้อยู่ แต่ไม่มีอภิญญา ท่านพระอาจารย์มั่นบอกต่อว่า **"กระดูกให้ทำทุกข้อ กระดูก ๓๐๐ ท่อน ให้พิจารณา เนื้อหนัง ผม ขน ฯลฯ"** แต่หลวงปู่พรหมกล่าวว่า "เอาตัวพ้นทุกข์ก็พอ" ท่านสิ้นทุกข์อยู่ในถ้ำแต่ไม่แตกฉาน ท่านระลึกชาติได้ไม่มากนัก ท่านว่าอดีตชาติท่านเคยเกิดเป็นนกขาบ (นกตะขาบ) ในถ้ำปุ้มเป้ ท่านกำหนดดูท่าน พระอาจารย์มั่น เวลา

[๕] จากข้อมูลของหลวงปู่อ่ำ ธมฺมกาโม วัดป่าเขาเขียว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ท่านพระอาจารย์มั่นเทศน์ธรรมผุดขึ้น ท่านเทศน์ตามธรรมที่ผุดขึ้น แต่หลวงปู่พรหมไม่มี ท่านเป็นสุกขวิปัสสโก ผู้เจริญวิปัสสนาล้วนพ้นทุกข์อยู่ แต่ไม่มีเครื่องใช้กายไม่ละเอียด พ้นทุกข์ได้นั้นเป็นสุกขวิปัสสโกไม่มีเครื่องใช้แต่ก็สามารถพ้นทุกข์ส่วนเตวิชโชผู้ได้วิชชาสาม อภิญญา ๖ เหาะได้ ผู้แตกฉานปฏิภาณ ท่านอาจารย์มหาบัวท่านแตกฉานไปอังกฤษเขาถาม "สัตว์เดรัจฉานพ้นทุกข์ได้ไหม ?" ท่านอาจารย์มหาบัวตอบว่า "ไม่ได้เพราะสัตว์เดรัจฉานไม่มีสติปัญญา ท่านแก้เกมไม่มีติด" หลวงปู่พรหมท่านว่าอย่างนี้ **"คา (ติด) คำพูดอยู่แต่ข้อปฏิบัติพ้นทุกข์บ่คา"**

หลวงปู่พรหมท่านได้ถือภาคแห่งการปฏิบัติธรรมหักโหมขั้นอุกฤษฎ์ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ นี้เอง ครูบาอาจารย์ผู้เป็นศิษย์บอกเล่าต่อกันมาดังนี้... เมื่อหลวงปู่พรหมท่านได้มาอยู่ปฏิบัติธรรมกับท่านพระอาจารย์มั่นแล้ว ท่านถือว่าตัวของท่านได้มาอยู่ใกล้ครูบาอาจารย์ผู้เลิศแตกฉานในทางธรรม ดังนั้น หลวงปู่พรหมท่านได้เร่งทำความเพียรอย่างเต็มที่ คือ ท่านได้ถืออิริยาบถ ๓ ประการ ได้แก่ ยืน...เดิน...นั่ง...ตลอดไตรมาส ท่านไม่ยอมนอนให้หลังแตะพื้นหรือพิงเลย โดยถือคติธรรมของท่านพระอาจารย์มั่นว่า... **"ธรรมอยู่ฟากตาย ถ้าไม่รอดตายก็ไม่เห็นธรรม เพราะการเสี่ยงต่อชีวิต จิตใจ อันเกี่ยวกับความเป็นความตายนั้น ผู้มีจิตใจมุ่งมั่นต่ออรรถธรรมแดนหลุดพ้น เป็นหลักยึดของพระผู้ปฏิบัติพระกัมมัฏฐานจริงๆ"** ฉะนั้น อุปสรรคต่างๆ ย่อมได้พบอยู่เสมอ ดังครูบาอาจารย์หลายๆ องค์ ถ้าแม้จิตใจไม่แน่วแน่มั่นคงจริงๆ ก็จะทำไม่ได้ บางคราวผู้อดหลับอดนอนมากๆ สูญประสาทเสียจริตไปก็มี บ้างก็เดินชนต้นไม้ใบหญ้าให้วุ่นวาย หรือไม่เวลาออกบิณฑบาตเที่ยวตะครุบผู้คนก็มี เพราะเดินหลับในเกิดอาการตึงเครียดไม่สามารถทรงสติตนเองได้... อย่างไรก็ตาม ครูบาอาจารย์ท่านแนะนำให้ปฏิบัติเพิ่มสติกำลังใจให้แก่กล้าจริงๆ จึงจะทำได้ เมื่อถึงคราวเร่งความเพียรก็ย่อมจะได้พบความสำเร็จโดยไม่ยาก

ปฏิปทาของหลวงปู่พรหมในเรื่องนี้สมัยแรกพบกับท่านพระอาจารย์มั่นใหม่ๆ

ท่านก็เคยคิดทำความเพียรเช่นนี้เหมือนกัน **แต่ถูกท่านพระอาจารย์มั่นท่านห้ามไว้ก่อน เพราะจะเป็นการหักโหมเกินกำลัง โดยท่านแนะให้นั่งสมาธิฝึกจิตเสียก่อน ครั้นเมื่อกำลังจิตแก่กล้าแล้วท่านมาเร่งทำความเพียรอย่างหนักหน่วง ผลประโยชน์จึงบังเกิดแก่หลวงปู่พรหม** ท่านสามารถสำเร็จธรรมขั้นสูงในภาคเหนือนี้เอง อันยังประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ตัวท่าน และหมู่คณะเป็นอันมาก ความทุกข์ที่ต้องทรมานสุดแสนจะทนและมีชีวิตสืบต่อไปวันข้างหน้า เมื่อนึกปลงใจตัวเองแล้ว ก็ดูเหมือนกับว่า สิ่งต่างๆ ในร่างกายภายในมันจะหยุด สุดสิ้นลงไปพร้อมๆ กัน ลมหายใจก็เหมือนขาดตอน ที่ต่อเนื่องกันนี่เป็นเครื่องถ่วงทรมานกายใจตอนนั้น แต่ในที่สุด...มันก็พอทนอยู่ต่อไปได้อีกตามเหตุการณ์และวันเวลาผ่านไป อยู่เพื่อธรรมะแม้ไปก็ยังมีธรรมะคู่กับจิตใจไม่เอนเอียงหวั่นไหวเลย

การที่ได้บวชเข้ามาในพระบวรพุทธศาสนา ก็เพื่อปลดเปลื้องภาระทางใจอันประกอบด้วยกิเลสตัณหาที่เป็นบ่อแห่งกองทุกข์ ท่านจึงดำรงชีวิตในเพศพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย มีความสันโดษเป็นที่ตั้ง ยึดมั่นในพระธรรมคำสั่งสอน แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติด้วยชีวิตและจิตใจ ยากที่บุคคลทั่วไปจะเสมอเหมือน ด้วยความพยายามดังที่กล่าวมานี้ ท่านได้รับคำชมเชยจากท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ต่อหน้าพระเถระผู้ใหญ่หลายๆ ท่านว่า **"เป็นผู้มีความพากเพียรสูงยิ่ง มีความตั้งใจแน่วแน่ ได้ประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดที่สุด เป็นตัวอย่างที่ดีแก่พระภิกษุทั้งหลาย ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง"**

หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ ท่านได้อยู่ใกล้ท่านพระอาจารย์มั่น เป็นเวลานานหลายพรรษา ตลอดเวลาที่ได้อยู่ปฏิบัติธรรม ท่านมีจิตใจที่ก้าวหน้าทางปฏิบัติอย่างไม่หยุดยั้ง มีความแน่ใจตนเองมากยิ่งขึ้น... ท่านได้รับการอบรมโดยสม่ำเสมอเวลาบางปีท่านพระอาจารย์มั่นได้เมตตาให้อยู่จำพรรษาด้วย ส่วนบางปีท่านจะปลีกตัวออกไปบำเพ็ญในป่าแต่เพียงลำพัง ไม่ชอบอยู่กับที่นานๆ นั่นเอง หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ ท่านเป็นพระอริยเจ้า ผู้มีคำพูดน้อย ถือสันโดษ มักน้อย ไม่มี

จิตใจฟุ้งซ่านกับสังคมภายนอก หลวงปู่ท่านไม่ประสงค์ให้ผู้หนึ่งผู้ใดต้องเดือดร้อนเป็นการรบกวนยุ่งยาก

ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นปีสุดท้ายที่หลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ อำลาภาคเหนือ ท่านได้เดินธุดงค์มาทางภาคอีสาน เมื่อมาถึงภาคอีสานแล้วก็ได้ไปสมทบกับท่านพระอาจารย์ของท่านที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร และได้อยู่จำพรรษาที่นั่น ภายหลังท่านพระอาจารย์มั่นจึงไปอยู่จำพรรษาที่วัดป่าภูริทัตตทราวาส (วัดป่าบ้านหนองผือ) ตำบลนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ในระยะหนึ่ง บรรดาพระเถระทั้งหลายพากันไปกราบนมัสการท่านพระอาจารย์ใหญ่มั่น ซึ่งมีหลวงปู่พรหมรวมอยู่ด้วย ได้ฟังโอวาทของท่านพระอาจารย์มั่นแล้ว เฉพาะต่อหน้าพระเถระทั้งหลายที่ร่วมฟังโอวาทด้วยกัน ท่านพระอาจารย์มั่นถามหลวงปู่พรหมขึ้นว่า **“ท่านพรหมมาแต่ไกล เป็นอย่างไรบ้าง การพิจารณากาย การภาวนาก็ดี เป็นอย่างไร”** หลวงปู่พรหมเรียนถวายว่า **“ไม่มีอกถังกถี” (สิ้นสงสัย)** แล้วท่านพระอาจารย์มั่นได้ยกย่องชมเชยหลวงปู่พรหมต่อหน้าพระเถระทั้งหลาย เช่น หลวงปู่เทสก์ หลวงปู่ขาว หลวงปู่ฝั้น ฯลฯ ที่มารวมกันว่า **“ท่านพรหมเป็นผู้มีสติ ทุกคนควรเอาอย่าง”**

- จากบทสัมภาษณ์ หลวงปู่อ่ำ ธมฺมกาโม วัดป่าเขาเขียว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓
- จากหนังสือประวัติหลวงปู่พรหม จิรปุญฺโญ โดยคณะศิษยานุศิษย์

หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม
(พระญาณวิศิษฏ์สมิทธิวีราจารย์)

หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม

(พระญาณวิศิษฏ์สมิทธิวีราจารย์)

วัดป่าสาลวัน

หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม
(พระญาณวิศิษฏ์สมิทธิวีราจารย์)
วัดป่าสาลวัน

นามเดิม

สิงห์ บุญโท เป็นบุตรของเพียอัครวงศ์ (อ้วน บุญโท) และนางหล้า บุญโท

เกิด

วันจันทร์ที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๓ ปีฉลู ณ บ้านหนองขอน ตำบลหัวตะพาน อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบัน คือ จังหวัดอำนาจเจริญ)

บรรพชา

เมื่ออายุ ๑๕ ปี พ.ศ. ๒๔๔๖ ในสำนักพระอุปัชฌาย์ป้อง ณ วัดบ้านหนองขอน ตำบลหัวตะพาน อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี และได้บรรพชาซ้ำเป็นสามเณรธรรมยุตในสำนักพระครูสมุห์โฉม วัดสุทัศน์ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๙

อุปสมบท

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ ณ วัดสุทัศน์ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านเจ้าคุณพระศาสนดิลก (เสน ชิตเสโน) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระปลัดทัศน์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

สมณศักดิ์

ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระญาณวิศิษฏ์สมิทธิวีราจารย์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

มรณภาพ

เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔ เวลา ๑๐.๒๐ น. ณ วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สิริรวมอายุได้ ๗๓ ปี พรรษา ๕๑

การปฏิบัติธรรม

เมื่อพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจนสอบได้นักธรรมชั้นตรี ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ต่อมาระหว่างพรรษานั้นท่านได้ทราบข่าวว่าท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ผู้เป็นครูบาอาจารย์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบยังมีอยู่มาจำพรรษาอยู่ ณ วัดบูรพา ในเมืองอุบลฯ ท่านจึงไปกราบนมัสการฝากตนเป็นศิษย์ท่านพระอาจารย์มั่น ท่านได้รับการอบรมและแนะนำจากท่านพระอาจารย์มั่นโดยท่านพระอาจารย์ได้ให้กัมมัฏฐาน **กายคตาสติ** ข้อ ปัปผาสะปัญจกะให้เป็นบทบริกรรม และได้ฝึกสมาธิในสำนักของท่านพระอาจารย์มั่น สมัยหนึ่งหลวงปู่สิงห์เป็นครูสอนนักเรียนชั้นวิสามัญในโรงเรียนสร่างโศรกเกษมศิลป์ อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่ท่านกำลังสอนนักเรียน ท่านมองไปทางนักเรียนในชั้นทั้งหมดกลายเป็นโครงกระดูกไม่มีหนังหุ้มอยู่เลยสักคนเดียว ท่านเกิดสลดสังเวชใจเป็นอันมาก ตั้งแต่นั้นมาท่านจึงได้ลาออกจากการเป็นครูสอนหนังสือ และได้ติดตามท่านพระอาจารย์มั่นไปทุกหนทุกแห่ง เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม

พระราชธรรมเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ได้บันทึกเรื่องราวหลวงปู่สิงห์ไว้ในหนังสือประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ดังนี้ ในวันหนึ่งหลังจากเลิกสอนนักเรียนแล้วท่านก็ได้ไปกราบนมัสการท่านพระอาจารย์มั่นที่วัดบูรพา ขณะนั้นเป็นเวลา ๑ ทุ่มแล้ว เมื่อเข้าไปเห็นท่านพระอาจารย์มั่นกำลังเดินจงกรมอยู่ ท่านก็รออยู่สักครู่ใหญ่จนท่านพระอาจารย์มั่นเลิกจากการเดินจงกรม เหลือบไปเห็นพระอาจารย์สิงห์ซึ่งนั่งอยู่ที่โคนต้นมะม่วง ท่านจึงได้เรียกและพากันขึ้นไปบนกุฏิ

หลังจากพระอาจารย์สิงห์กราบแล้ว ท่านพระอาจารย์มั่นก็ได้พูดขึ้นว่า **"เราได้รอเธอมานานแล้ว ที่อยากจะพบและต้องการชักชวนให้มาปฏิบัติธรรมด้วยกัน"** พอพระอาจารย์สิงห์ได้ฟังเช่นนั้นก็รีบเรียนตอบท่านไว้ว่า **"กระผมอยากจะปฏิบัติธรรมกับท่านพระอาจารย์มานานแล้ว"** กล่าวจบท่านพระอาจารย์มั่นจึงได้อธิบายให้ฟังว่า **"การบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์นั้นจักต้องปฏิบัติกัมมัฏฐานคือพิจารณาตจปัญจกกัมมัฏฐาน[๑] เป็นเบื้องแรก เพราะเป็นหนทางพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงตรัสรู้ธรรมด้วยการปฏิบัติอริยสัจธรรม ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค"** ท่านติดตามท่านพระอาจารย์มั่นเพื่อศึกษาข้อปฏิบัติธรรมเป็นเวลา ๗ เดือน จนกระทั่งท่านเกิดอาพาธหนักจึงได้เดินทางกลับไปจำพรรษาที่วัดสุทัศน์ ภายหลังที่ท่านได้ฝึกภาวนากัมมัฏฐานกับท่านพระอาจารย์มั่นจนได้รับความไว้วางใจแล้ว ท่านพระอาจารย์มั่นก็ได้ให้ท่านแยกย้ายไปอบรมสั่งสอนประชาชน ครั้นออกพรรษาแล้วท่านจึงได้ออกเดินทางจาริกธุดงค์ติดตามท่านพระอาจารย์มั่น ซึ่งขณะนั้นท่านพักอยู่ที่บ้านหนองไผ่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ท่านได้เดินทางไปพบท่านพระอาจารย์มั่น อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เมื่อได้รับอุบายธรรมชี้แนะจากท่านพระอาจารย์มั่นจนเป็นที่เข้าใจ ท่านจึงได้กราบลาท่านพระอาจารย์มั่นเดินทางไปจำพรรษาที่ถ้ำผาบิ้ง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ในพรรษานั้นท่านเร่งความเพียรตลอดไตรมาส เมื่อออกพรรษาแล้วจึงได้เดินทางไปพบท่านพระอาจารย์มั่นที่บ้านโพนสะหวาง ตำบลส่องดาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ท่านได้กราบเรียนอาราธนาท่านพระอาจารย์มั่น ให้เป็นผู้นำในการสั่งสอนประชาชนพลเมืองให้ปฏิบัติตามคำสั่ง

---

๑ กัมมัฏฐานมีหนังเป็นที่ ๕ คือกัมมัฏฐานที่ท่านสอนให้พิจารณาส่วนของร่างกาย ๕ อย่าง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง โดยความเป็นของปฏิกูล

สอนของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ท่านพระอาจารย์มั่นยินดีรับอาราธนา และหลวงปู่สิงห์ได้เดินทางติดตามท่านพระอาจารย์มั่นไปกราบท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ซึ่งท่านพำนักอยู่ที่บ้านหนองสูงเก่า อำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม

หลวงปู่หลุย จนฺทสาโร ได้บันทึกอัธยาศัยหลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม ไว้ว่า "ท่านสิงห์ นิสัยเทศน์อธิบายธรรมดี ใจคอกว้างขวางดี เป็นคนสุขุมรักษาความสงบเยือกเย็นดี เป็นคนหวังดีในศาสนา ชอบสันโดษ จิตอุทิศดีในศาสนา จิตอุทิศเฉพาะข้อปฏิบัติ น้ำใจเด็ดเดี่ยว ยกธรรมาธิษฐานล้วน หลวงปู่สิงห์ กาย วาจา ใจ เป็นอาชาไนย ลักษณะเป็นคนที่ว่องไว ไหวพริบดี น้ำใจเด็ดเดี่ยว ทรมานคนได้ทุกๆ ชั้น ทั้งอุบายละเอียด เป็นคนราคจริต เป็นนักพูด ชอบคิดอุบายธรรมต่างๆ ชอบมีหมู่เพื่อนมาก นิสัยพระโมคคัลลาน์ ความรู้ทั้งสมถะและวิปัสสนา ข้อวัตรดีทั้งภายในและภายนอก ชอบโอ่โถง อดิเรกลาภมาก ไม่เอาแง่เอางอนแก่พุทธบริษัท ปัญญาเป็นคนทรมานคน เพ่งประโยชน์ใหญ่ในศาสนา กาย วาจา ใจ ปลาบปลื้มมาก มักพูดตามความรู้ความเห็นของตน มักทรมานคนหนุ่มๆ น้อยๆ บริษัทของท่านเป็นคนแก่นสารในท่ามกลางบริษัท รู้จักชาติของคนที่จะดีหรือชั่ว ไม่กลัวต่อความตาย รู้จักเหตุผล อดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นคนมั่นในสัมมาปฏิบัติ ฉลาดพูด ฉลาดพลิกจิต สมถวิปัสสนา"

ท่านได้ติดตามท่านบูรพาจารย์ทั้งสองเดินทางไปอำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร และคณะพระกัมมัฏฐานซึ่งมีท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นประธาน **ได้ทำการสั่งสอนชาวบ้านในท้องที่นั้นจนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก** ต่อมาท่านได้ทราบข่าวโยมมารดาถึงแก่กรรม ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ พระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล ผู้เป็นน้องชายได้จัดการฌาปนกิจศพโยมมารดา และได้พักจำพรรษาอยู่ที่วัดสุทัศน์ ท่านจึงมีความประสงค์ต้องการที่จะอบรมพระอาจารย์มหาปิ่นให้หันมาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ท่านได้จำพรรษาที่บ้านปลาโหล อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร และย้ายไปจำพรรษาที่วัดป่า

วนาราม ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านและพระอาจารย์มหาปิ่นนำหมู่คณะพระภิกษุและสามเณรไปจำพรรษาที่วัดสุทัศน์ จังหวัดอุบลราชธานี

ปีนั้นท่านพระอาจารย์มั่นได้เดินธุดงค์ไปยังจังหวัดเชียงใหม่กับท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ท่านได้ไปพำนักอยู่ที่ป่าโคกเหล่างา จังหวัดขอนแก่น ต่อมาได้อนุมัติให้ตั้งเป็นสำนักสงฆ์ขึ้นเรียกว่า วัดป่าวิเวกธรรม และอยู่จำพรรษาได้ ๓ พรรษา **ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ได้บัญชาให้ท่านไปสร้างวัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา** ท่านได้อยู่จำพรรษาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๙ รวมเวลา ๕ ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ท่านเจ้าคุณพระปราจีนบุรีได้ขออาราธนาท่านไปสร้าง **วัดป่าทรงคุณ** จังหวัดปราจีนบุรี และปฏิสังขรณ์ **วัดปากพอก** หลังจากนั้นท่านได้เดินทางกลับไปจำพรรษาที่วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร เพื่อทำการสั่งสอนพุทธบริษัทให้ฝึกหัดนั่งสมาธิภาวนา ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๓ ท่านได้กลับมาอยู่ประจำวัดป่าสาลวัน เพื่อสั่งสอนพุทธบริษัทฝึกหัดนั่งสมาธิภาวนาเป็นประจำ เมื่อออกพรรษา คณะบ้านหนองบัวใหญ่ อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ได้มาอาราธนาท่านให้ไปสร้าง **วัดป่าไพโรจน์** ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ท่านกลับจากจังหวัดชัยภูมิไปจำพรรษาที่วัดป่าสาลวัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านพระอาจารย์เสาร์มรณภาพ ท่านไปจัดการฌาปนกิจศพท่านพระอาจารย์เสาร์ โดยมีท่านพระอาจารย์มั่นเป็นประธาน ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๘๘ ท่านได้มาจำพรรษา ณ วัดป่าแสนสำราญ จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากพระอาจารย์มหาปิ่นอาพาธ และในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๙ พระอาจารย์มหาปิ่นมรณภาพ ท่านจึงได้จัดการฌาปนกิจศพพระอาจารย์มหาปิ่นจนแล้วเสร็จ ท่านได้เดินทางกลับไปวัดป่าสาลวัน และได้สร้างพระพุทธรูปทองหล่อเป็นพระประธาน ๒ องค์ ปี พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๕๐๒ ท่านได้ไปเป็นประธานสงฆ์ ณ วัดป่าทรงคุณ จังหวัดปราจีนบุรี

ในระหว่างนี้ ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๙ พระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ ได้อาราธนาท่านให้ไปเป็นประธานในการสร้างโบสถ์ที่วัดป่าสาลวัน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เจ้าคณะธรรมยุต ภาค ๓-๔-๕ และเจ้าคณะธรรมยุตจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งพระกัมมัฏฐานชั้นอาจารย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑๐๘ รูป ซึ่งเป็นฝ่ายวิปัสสนาธุระทำการประชุมกัน ตกลงให้ท่านเป็นหัวหน้าคณะพระกัมมัฏฐานแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และให้วัดป่าสาลวันเป็นสำนักวิปัสสนาธุระศูนย์กลางการชุมนุมของคณะพระกัมมัฏฐาน

นอกจากท่านจะเป็นหัวหน้ากองทัพธรรมคณะพระกัมมัฏฐานแล้ว ท่านยังมีความมุ่งหมายที่จะเผยแผ่ธรรมให้ประชาชนหันมาเข้าถึงพระไตรสรณคมน์ โดยท่านได้ลิขิตหนังสือธรรมเรื่อง **พระปฏิบัติสัทธรรม** นี้ไว้ว่า "ฝ่ายคันถธุระ มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรมก็มีตำรับตำราแบบแผนไว้สอนกันต่อๆ ไป กุลบุตร

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร, พระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล, พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม

ผู้เกิดในภายหลัง เมื่อได้ศึกษาเล่าเรียนแล้ว ก็ได้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาต่อไปอีก แต่ฝ่ายวิปัสสนาธุระมีหน้าที่ประพฤติปฏิบัติพระพุทธศาสนา เมื่อปฏิบัติถูกหนทาง ก็ก้าวล่วงจากโลกีย์ บรรลุโลกุตตระได้ แต่ก็บรรลุได้โดยเฉพาะตัวบุคคลผู้เดียวเท่านั้น เมื่อผู้นั้นไม่ได้สอนผู้อื่นต่อๆ ไปแล้ว ผู้อื่นก็ไม่รู้ต่อไป ครั้นเมื่อสอนเพื่อให้รู้ ในสมัยนี้ก็ต้องมีตำรับตำราแบบแผน จึงจะรู้ทั่วถึงกันได้ แต่ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเอง พระองค์ทรงเป็นตำรับตำราแบบแผนเองดีพออยู่แล้ว ในสมัยนี้พระพุทธเจ้าทรงเสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานล่วงไปแล้ว จะไม่มีตำรับตำราแบบแผนย่อมไม่ได้อยู่เอง มีแต่แบบแผนฝ่ายปริยัติมีเพียงพอแล้ว ฝ่ายปฏิบัติยังไม่มีการแนะนำพร่ำสอนกัน ก็แนะนำพร่ำสอนด้วยปากเปล่า ตามแบบพุทธกาล ทั้งนี้ต้องอาศัยมีพระอาจารย์ผู้ชำนาญในทางสมาธิภาวนาจึงจะสอนได้ ถ้าขาดพระอาจารย์ผู้ชำนาญเสียแล้วก็สอนไม่ได้ แต่ถ้ามีแบบวิธีถึงพระไตรสรณคมน์กับแบบวิธีนั่งสมาธิภาวนา ก็มีหนทางพอที่จะประพฤติปฏิบัติ และสั่งสอนกันต่อๆ ไปได้ **ถ้าหากไม่มีแบบแผนเสียเลย เมื่อหมดอายุของพระอาจารย์ผู้ชำนาญเสียแล้ว กุลบุตรผู้เกิดในภายหลัง ไม่มีแบบแผนศึกษาเล่าเรียน ก็ประพฤติปฏิบัติไม่ได้ พระพุทธศาสนาก็มีแต่ทางที่จะเสื่อมสูญอันตรธานเท่านั้น**

อีกประการหนึ่ง **บุคคลผู้ถึงพระไตรสรณคมน์แล้ว ก็ถึงได้แต่เพียงชั้นโลกียะสรณคมน์เท่านั้น ไม่ได้ถึงโลกุตตระสรณคมน์ ส่วนบุคคลที่จะถึงโลกุตตระสรณคมน์นั้น ต้องเป็นผู้ชำนาญในการนั่งสมาธิภาวนา และแบบวิธีนั่งสมาธิภาวนาก็หาไม่ได้เสียด้วย** เป็นการสมควรอย่างยิ่ง จะต้องเรียบเรียงและพิมพ์ไว้ เป็นแบบปฏิบัติสืบไป ฯ

อีกประการที่ ๒ ความจนใจของบุคคลผู้ไม่มีสมาธิภาวนา โดยมากย่อมจนใจอยู่ในข้อที่ว่า ทำบุญล้างบาปก็ล้างไม่ได้ หรือคำว่าทำบุญแก้บาป ก็แก้ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ **บุคคลผู้ที่จะละบาปบำเพ็ญบุญนั้นจะต้องทำอย่างไรกัน ข้อนี้ตอบได้ง่ายๆ ว่า ต้องนั่งสมาธิภาวนา นอกจากนั่งสมาธิภาวนาแล้วไม่มีวิธีอย่างอื่นอีกจะพึงแก้ได้**

เพราะเหตุว่าการนั่งสมาธิภาวนานี้มีอานิสงส์มาก เป็นวิธีแก้จิตที่บาปให้กลับเป็นบุญได้ ตลอดแก้จิตที่เป็นโลกีย์ให้เป็นโลกุตตระได้ เมื่อแก้จิตให้บริสุทธิ์ดีแล้วบาปอกุศลก็หลุดหายไปเอง อุทาหรณ์ข้อนี้ พึงเห็นพระองคุลิมาลเป็นตัวอย่าง ฯ

หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม ได้รับสมญานามว่า **"ยอดขุนพลเอกแห่งกองทัพธรรมภาคอีสาน ท่านเป็นผู้ดำเนินรอยตามบูรพาจารย์ใหญ่ทั้งสองท่าน คือ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร และท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร** ในตลอดชีวิตเพศบรรพชิตของหลวงปู่สิงห์ท่านได้ทุ่มเทกับงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการอบรมสั่งสอนพุทธบริษัททั้งหลายด้วยความมุ่งมั่นอย่างไม่ย่อท้อ แม้จะมีอุปสรรคมากมายต่างๆ นานา แต่หลวงปู่สิงห์ท่านได้ใช้ความขันติ วิริยะ เข้าต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ เหล่านั้น ด้วยคติที่ว่า **"ธรรมย่อมชนะอธรรม" หลวงปู่สิงห์ขนฺตยาคโม ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ และเป็นลูกศิษย์อาวุโสของท่านพระอาจารย์มั่นภูริทตฺตเถร ผู้เป็นบิดาพระกัมมัฏฐานแห่งกองทัพธรรมภาคอีสาน**

จากหนังสือ

- พระปฏิบัติสัทธรรม โดย พระญาณวิศิษฏ์สมิทธิวีราจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม)
- จนฺทปชฺโชตเถรปูชา อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สนั่น จนฺทปชฺโชโต ป.ธ.๙) โดยศิษยานุศิษย์
- จันทสาโรบูชา โดย พระอาจารย์สาคร ธมฺมาวุโธ และคณะศิษยานุศิษย์

เอกสารจากห้องสมุดวัดอโศการาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร

หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร

หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร

ชาติภูมิ

พระคุณเจ้าหลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร มีชาติกำเนิดในสกุล "ลุนราศรี" เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ แรม ๓ ค่ำ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ปีขาล ณ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

บุพการี

โยมบิดา คือ คุณพ่อมา ลุนราศรี (ในกาลต่อมาทราบว่าผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นได้เปลี่ยนนามสกุลให้โยมบิดาของท่านใหม่ เป็น "เมืองศรีจันทร์")

โยมมารดา คือ คุณแม่โม้ ลุนราศรี

โยมบิดาของหลวงปู่นั้นทราบว่ามีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ส่วนโยมมารดาของหลวงปู่นั้นเป็นคนบ้านโนนทันโดยกำเนิด อาชีพของท่านทั้งสอง คือ การทำนา อันเป็นอาชีพหลักของชาวไทยนั่นเอง

ญาติกา

หลวงปู่มีพี่น้องทั้งหมด ๑๐ คน

หลวงปู่มีพี่น้องร่วมบิดาอยู่ จำนวน ๔ คน ตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. ตัวองค์หลวงปู่

๒. เด็กชายสีลา ลุนราศรี (เสียชีวิตแต่ยังเยาว์)

๓. นางมิง สุขประเสริฐ (ถึงแก่กรรม)

๔. นางน้อย เมืองศรีจันทร์

เมื่อโยมบิดาของท่านได้ถึงแก่กรรมลง โยมมารดาของท่านได้สมรสใหม่ และมีพี่น้องต่างบิดา ทั้งหมด ๖ คน ตามลำดับต่อไปนี้

๑. จ.ส.อ.คำมูล ศรีดาราช

๒. นางปุ่น ธรเสนา

๓. นายชาญ ศรีดาราช (ถึงแก่กรรม)

๔. นางบัวจันทร์ จันทร์ดาเบ้า

๕. นางบัวฮอง พิมพ์พา (ถึงแก่กรรม)

๖. นายบัวพัน ศรีดาราช

ชีวิตฆราวาส

ปฐมวัย

หลวงปู่ได้เข้าศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนเสนาบำรุง (ซึ่งตั้งอยู่ในค่ายทหารบก มณฑลทหารบก จังหวัดอุดรธานี) จนสำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

หลวงปู่เล่าว่า "ในสมัยที่ท่านหลวงปู่เรียนหนังสือนั้น โยมบิดาโยมมารดาท่านไม่เคยเดือดร้อนในเรื่องของเงิน ซื้อสมุด หนังสือ และดินสอ เพราะว่าท่านเป็นนักเรียนที่เรียนเก่งสอบไล่ได้เป็นที่ ๑ ทุกครั้ง จึงได้รับแจกหนังสือเป็นรางวัลจนเรียนจบ"

หลวงปู่เล่าว่า "เมื่อตอนเป็นหนุ่มนั้นท่านเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือโยมบิดา โยมมารดาในการทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย สานตะกร้า กระบุง หวดนึ่งข้าว รับจ้างถางไร่ (ได้ค่าจ้างเดือนละ ๓ บาท ในสมัยนั้นถือว่าเป็นรายได้มาก) ท่านต้องรับภาระที่หนักอันเนื่องมาจากท่านเป็นบุตรคนโตของครอบครัว"

หลวงปู่เล่าว่า *"ในสมัยก่อนนั้น ท่านเป็นหนุ่มท่านก็เคยไปเที่ยวกันกับหมู่เพื่อนๆ ตามประสาคนหนุ่ม ไม่ว่าจะชวนกันไปสักยันต์ตามแขนตามขา (เรียนถามท่านว่าเจ็บมั้ย ครับหลวงปู่ ท่านตอบว่า "ไม่เจ็บ" ไปเที่ยวเล่นสาว จ่ายผญาใส่ผู้สาวกับหมู่เพื่อนๆ ท่านก็เคยไป ท่านบอกว่า "เว้าผญา[๑]" สู้ผู้สาว (ผู้หญิง) เขาไม่ได้ ซุมผู้หญิงมันเว้าเก่ง"*

---

[๑] เว้าผญา หมายถึง การเกี้ยวพาราสี

สู่เพศพรหมจรรย์

เมื่ออายุท่านครบเกณฑ์ทหาร คือ ๒๑ ปีบริบูรณ์ ท่านก็ไปเกณฑ์ทหาร แต่ไม่ติด ท่านเล่าให้ฟังว่าท่านอยากจะบวช จึงแจ้งความประสงค์ให้โยมบิดา โยมมารดาทราบ ซึ่งบรรดาญาติพี่น้องต่างก็มีความปลาบปลื้มยินดีร่วมอนุโมทนากับท่าน

หลวงปู่เข้าถือครองนาคอยู่ที่วัดโยธานิมิตร และอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดโยธานิมิตร ตำบลบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อายุครบ ๒๑ ปีบริบูรณ์ เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๘ เวลา ๑๓.๔๗ น.

พระอุปัชฌาย์ คือ พระธรรมเจดีย์ (จูม พันธุโล) วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี

พระกรรมวาจาจารย์ คือ พระครูประสาทคณานุกิจ วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี

พระอนุสาวนาจารย์ คือ พระครูศาสนูปกรณ์ (อ่อนตา เขมังกโร) เจ้าอาวาสวัดโยธานิมิตร

การศึกษาพระปริยัติธรรม

หลวงปู่เล่าให้ฟังว่า

- ท่านสอบนักธรรมชั้นตรีได้ ในพรรษาที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๗๘)
- ท่านสอบนักธรรมชั้นโทได้ ในพรรษาที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๗๙)
- ท่านสอบนักธรรมชั้นเอกได้ ในพรรษาที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๘๔)
- ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมทูตจากอธิบดีกรมการศาสนา (พันเอกปิ่น มุทุกันต์) ในปี พ.ศ.๒๕๐๗ และ พ.ศ. ๒๕๐๘

รับผิดชอบสายที่ ๑ มีขอบเขตรับผิดชอบดังนี้ คือ เลย หนองคาย อุดรธานี สกลนคร นครพนม ขอนแก่น กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และอุบลราชธานี

- ท่านสามารถท่องจำพระปาฏิโมกข์ได้ในพรรษาที่ ๒ ซึ่งนับเป็นพระภิกษุผู้มีความวิริยะอุตสาหะเป็นเลิศแล้ว นับว่าหาได้ยาก
- ธรรมะต่างๆ ท่านก็ได้รับมาจากพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่ท่านเคยพบเคยจำพรรษาอยู่ด้วย และจากการปฏิบัติขององค์ท่านเอง

ชีวิตในร่มกาสาวพัสตร์

การจำพรรษาของหลวงปู่ ตลอดถึงการเดินธุดงค์ของท่านนั้น ถ้าจะนำมาเขียนไว้ในหนังสือเล่มนี้คงจะพิมพ์เสร็จไม่ทัน เนื่องจากคณะผู้จัดทำมีระยะเวลาในการจัดทำสั้นนัก จึงจะขอลงไว้เฉพาะการจำพรรษาและสถานที่ที่องค์หลวงปู่ได้อยู่จำพรรษาเท่านั้นพอสังเขปดังต่อไปนี้

พรรษาที่ ๑-๓ (พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๐)

- จำพรรษาที่วัดโยธานิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๔-๕ (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๒)

- จำพรรษาที่วัดบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๘๓)

- จำพรรษาที่วัดบ้านช้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๗-๘ (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕)

- จำพรรษาที่วัดบ้านโพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๘๖)

- จำพรรษาที่วัดโยธานิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๔๘๗)

พรรษาที่ ๑๑-๑๕ (พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๙๒)

- จำพรรษากับหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่วัดบ้านหนองผือนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร (๕ พรรษา) เมื่อ**หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ได้ละสังขารลง**

หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร พร้อมทั้งคณะสงฆ์ และญาติโยม ได้อยู่ช่วยงานศพท่านพระอาจารย์ จนเสร็จสิ้นภารกิจ แล้วจึงได้แยกย้ายไปธุดงค์ต่อไป

พรรษาที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๔๙๓)

- จำพรรษากับหลวงปู่กู่ ที่วัดป่าบ้านนาภู่ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

พรรษาที่ ๑๗ (พ.ศ. ๒๔๙๔)

- **หลวงปู่ฝั้น อาจาโร** ได้มอบหมายให้ท่าน**หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร** ไปจำพรรษาที่วัดป่าอุดมสมพรแทนองค์ท่านในพรรษานั้น เพราะหลวงปู่ฝั้น อาจาโร ท่านจะจำพรรษาที่ถ้ำขาม ต.ไร่ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร

พรรษาที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๔๙๕)

- จำพรรษากับ**หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน** และหลวงปู่บิน ที่ป่าช้าแห่งหนึ่งใน อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร (ปัจจุบัน)

พรรษาที่ ๑๙ (พ.ศ. ๒๔๙๖)

- จำพรรษาที่วัดบ้านเหล่าหนองขุ่น อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๒๐-๒๗ (พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๐๔)

- จำพรรษาที่วัดป่าเวฬุวันวนาราม บ้านข้าวสาร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๒๘-๔๓ (พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๒๐)

- จำพรรษาที่วัดป่าสีทน ตำบลบ้านจั่น อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๔๔-๖๒ (พ.ศ. ๒๕๒๑-ปัจจุบัน)

- จำพรรษาที่วัดประชาชุมพลพัฒนาราม บ้านหนองใหญ่ ตำบลบ้านจั่น อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

(รวมพรรษา ๖๒ พรรษา)

เมตตาขององค์หลวงปู่ที่มีต่อบรรดาศิษยานุศิษย์

องค์ท่านหลวงปู่นั้น นับเป็นพระสุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบเป็นเนื้อนาบุญอันไพศาล เป็นเพชรเม็ดใหญ่ที่ได้ผ่านการเจียระไนมาแล้วอย่างงดงาม ที่บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลายให้ความเคารพ ศรัทธาในองค์หลวงปู่ เป็นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่สำคัญยิ่ง

ปฏิปทาอันงดงามขององค์ท่านมีมากมายสุดที่จะรจนาได้หมดสิ้นและที่สำคัญคือ **ท่านไม่ยึดติดต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด** มีเมตตาธรรมต่อบรรดาศิษยานุศิษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยเสมอกัน

ปฏิปทาขององค์หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร นั้นนับเป็นแบบอย่างที่ประเสริฐทรงคุณค่าอเนกนันต์ อันชนรุ่นหลังพึงไม่ประมาทและยึดถือเพื่อที่เป็นอนุสสติสืบไป

ปัจจุบันท่านอายุ ๙๔ ปี และอาพาธอยู่ที่วัดโดยอยู่ในการรักษาของแพทย์

ส่วนประวัติพิสดาร ท่านผู้อ่านกรุณาค้นคว้าจากทางวัดหลวงปู่ได้

หลวงปู่อุ่น กลฺยาณธมฺโม

หลวงปู่อุ่น กลฺยาณธมฺโม

วัดป่าวิสุทธิธรรม บ้านโคก ตำบลตองโขบ

อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร

หลวงปู่อุ่น กลฺยาณธมฺโม

วัดป่าวิสุทธิธรรม บ้านโคก ตำบลตองโขบ

อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร

พ.ศ. ๒๔๘๖ พรรษาที่ ๑ หลวงปู่อุ่น จำพรรษาที่วัดป่าวิสุทธิธรรม (วัดป่าบ้านโคก) กับหลวงปู่กงมา จิรปุญฺโญ มีพระเณรไม่กี่องค์ ทุกๆ ๓ วัน จะพากันเดินไปฟังเทศน์ท่านพระอาจารย์มั่นที่บ้านนามน

ครั้งหนึ่งไปฟังธรรมจากท่านพระอาจารย์มั่นตามปกติ ท่านพระอาจารย์มั่นกล่าวว่า "คนมีนิสัยมาหาเราเมื่อคืนนี้ อุ่นนี่แหละ" ซึ่งหมายความว่า คืนที่ผ่านมาท่านพระอาจารย์มั่นนิมิตถึงหลวงปู่อุ่นว่าเคยบวชมาหลายภพหลายชาติแล้ว หลวงปู่อุ่นท่านว่าเมื่อฟังแล้วดีใจปานแผ่นดินสูงขึ้นศอกหนึ่ง เกิดความอัศจรรย์ใจว่าครูบาอาจารย์ท่านรู้วาระจิตของท่าน เมื่อกลับมาบ้านโคกจึงตั้งใจเดินจงกรมภาวนาทั้งๆ ที่ฝนกำลังตก ใจหนึ่งก็คิดว่าหยุดดีกว่า ฝนตกผ้ามันเปียก ใจหนึ่งก็คิดว่าเปียกก็ตากให้แห้งได้ สุดท้ายท่านก็เดินต่อไป ท่านว่ามองกิเลสมันสู้กันอยู่ภายในมันกลัวว่าเราจะหนีจากมัน

ครั้งหนึ่ง ท่านพระอาจารย์มั่นถามว่า "ถึง **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** แล้วหรือยัง" หลวงปู่อุ่นเรียนตอบว่า "ถึงแล้ว ขอรับ" ด้วยคิดว่า ตอนบวช ต้องว่า **นโม** แล้วก็ **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ก่อนจึงค่อยว่าศีล

ต่อมา หลวงปู่อุ่นได้ฟังท่านพระอาจารย์มั่นเทศน์ว่า **"พระของเรานี้ไม่มีความอดความทน มันไม่ใช่บุรุษ"** หลวงปู่อุ่นได้ฟังแล้วจึงเกิดความมุ่งมั่นในการทำความเพียร ท่านคิดว่า "เราก็เป็นบุรุษ เป็นผู้ชายเต็มตัว วันนี้เราจะไม่นอน"

หลวงปู่อุ่นเล่าว่า ท่านพระอาจารย์มั่นนั้นญาณความรู้ท่านแจ่มชัดมาก พระเณรรูปไหนไม่สวดมนต์ไหว้พระ ไม่ขยันภาวนา ท่านทราบหมด แม้ท่านจะอยู่ที่กุฏิ โรงครัว โรงน้ำร้อน เก็บสิ่งของเรียบร้อยหรือไม่ ท่านก็รู้หมดเช่นกัน หากสิ่งใดไม่ถูกต้องแล้ว ท่านจะกล่าวตักเตือน ซึ่งเรื่องนี้เป็นเหตุให้หลวงปู่อุ่นเกรงกลัวท่านพระอาจารย์มั่นมาก ต้องคอยระมัดระวังทั้งกายทั้งจิต ท่านจึงไม่เคยถูกท่านพระอาจารย์มั่นเทศน์ดุเอาหนักๆ หลวงปู่อุ่นว่า แค่ท่านส่งสายตามา เหมือนกับมีดเฉือนเข้าไปข้างใน พอท่านถามว่า “เป็นอย่างไรนั่งภาวนา” แค่นี้มันบาดหัวใจอย่างที่สุด

ท่านพระอาจารย์มั่นเคยเทศน์ให้พระเณร รวมทั้งหลวงปู่อุ่นฟังว่า “เป็นอย่างไรภาวนา มีแต่กินแล้วก็นอน ไม่อดไม่ทน ตอนเราอยู่ถ้ำสาริกา นครนายก ป่วยเป็นไข้ป่าเกือบมรณภาพ ฉันเข้าไปแล้วไม่ย่อย ออกมาเป็นเมล็ดเหมือนเดิม พระอื่นที่เคยไปอยู่ก่อนล้วนมรณภาพหมดทุกองค์ และยังมีนิมิตปีศาจถือกระบองใหญ่จะมาทุบตี เราจึงว่า เรามาเจริญสมณธรรม จะมาฆ่าก็ฆ่าเลย สุดท้ายปีศาจนั้นก็ยอมเข้ามากราบไหว้ **เราทำมาไม่ใช่ทำเล่นๆ ทำมาสละความตาย พวกท่านทำอย่างนี้กินแล้วก็นอน มันได้ผลอะไร ทำเล่นๆ ไปเท่านั้น เสียเวลาเปล่าๆ”**

ความที่หลวงปู่อุ่นกลัวท่านพระอาจารย์มั่น จิตจึงมีกำลังในการภาวนา ทำให้การภาวนาก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ ฟังเทศน์ท่านเริ่มเข้าใจ หลวงปู่อุ่นกล่าวว่า “ถ้าเป็นเหมือนอย่างทุกวันนี้ ท่านเทศน์อย่างไรจะเข้าใจหมด ยิ่งให้ท่านดุด่ายิ่งชอบ เกิดความแจ้งสว่างขึ้นมา เอาฆ้อนแปดปอนด์มาทุบหัวกิเลสลงไป ถ้ามันมีเหตุอะไรก็พิจารณาดูว่ามันมาจากไหน ไม่สำรวมในศีล หรือเราพูดมากไป พิจารณาดูเหตุมัน มันก็หยุดไปเอง เดี๋ยวนี้มันไม่ดื้อแล้ว แต่ก่อนมันดื้อด้านไม่ฟังเรา จะมานั่งสมาธิ มันก็บอกว่า เดี๋ยวเป็นเหน็บชา เวลาเดินจงกรม มันก็กระซิบว่า เดินเร็วไม่ได้เดี๋ยวเสียเส้นเป็นเหน็บชา เดินไม่ได้ เดี๋ยวสึกออกไปไม่มีใครแต่งงานด้วย เวลานั่งสมาธิ มันก็ว่า นี่ไม่ใช่สมัยบรรลุมรรคผล พอไปถามครูบาอาจารย์ ท่านบอกว่าไม่มีกาล ไม่มีเวลา เป็น **อกาลิโก** สมัยใดก็บรรลุธรรมได้”

หลวงปู่อุ่นปรารภให้ฟังตอนหนึ่งว่า "พระปฏิบัติทุกวันนี้ ดูแล้วมันห่างไกลกันกับสมัยท่านพระอาจารย์มั่น พูดแล้วจะหาว่าตำหนิ มีแต่ทำเล่นๆ สมัยครูบาอาจารย์ท่านเข้มงวดกวดขันกันจริง ๆ"

หลวงปู่แว่น ธนปาโล
(พระครูภาวนาทัศนวิสุทธิ)

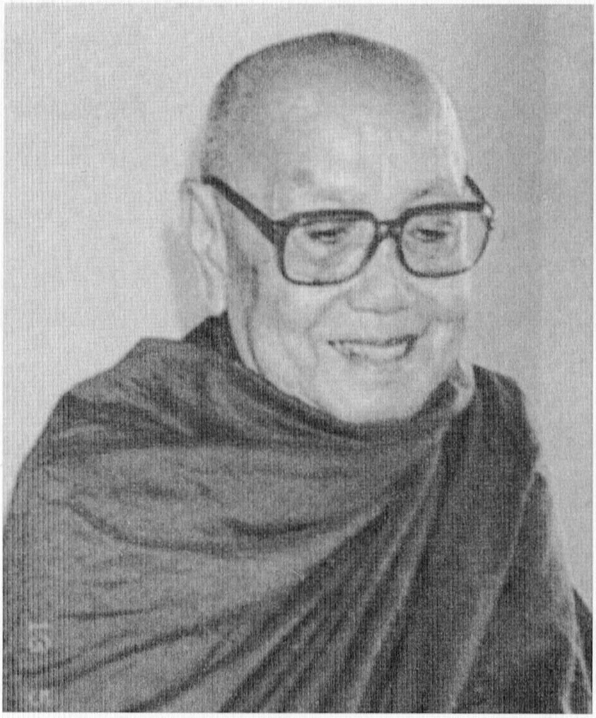

หลวงปู่แว่น ธนปาโล

(พระครูภาวนาทัศนวิสุทธิ)

วัดถ้ำพระสบาย อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

หลวงปู่แว่น ธนปาโล

(พระครูภาวนาทัศนวิสุทธิ)

วัดถ้ำพระสบาย

อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

นามเดิม

แว่น ทุมกิจจะ เป็นบุตรของนายวันดี และนางคำไพ ทุมกิจจะ

เกิด

วันเสาร์ที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เดือน ๔ ปีจอ ณ บ้านบัว อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

บรรพชา

เมื่ออายุ ๑๘ ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ณ วัดศรีรัตนาราม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พระอาจารย์สีทอง เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้พบหลวงปู่สิม พุทฺธาจาโร (เป็นญาติลูกผู้พี่ผู้น้องใกล้ชิดท่าน) เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก จึงสนใจการปฏิบัติทางสายธุดงค์กัมมัฏฐาน

อุปสมบท

ฝ่ายธรรมยุตเมื่ออายุ ๒๑ ปี ณ วัดศรีเทพประดิษฐาราม จังหวัดนครพนม โดยพระเทพสิทธาจารย์ (จันทร์ เขมิโย) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระสารภาณมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ เคยรับการอบรมธรรมกับท่านพ่อลี ธมฺมธโร ที่วัดป่าคลองกุ้ง จังหวัดจันทบุรี ก่อนที่จะเข้ามาเป็นศิษย์ท่านพระอาจารย์มั่น ต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุทธาวาสอยู่ ๖ ปี จึงได้ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำพระสบาย อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กระทั่งมรณภาพ

สมณศักดิ์

เป็นพระครูสัญญาบัตร ที่ พระครูภาวนาทัศนวิสุทธิ

มรณภาพ

วันอังคารที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ สิริรวมอายุได้ ๘๘ ปี ๘ เดือน ๒๑ วัน พรรษา ๖๘

ปฏิบัติธรรม

ในพรรษาที่ ๑๒ ของหลวงปู่แว่น ธนปาโล นั้น พระอาจารย์เกิ่งได้ชวนหลวงปู่ไปกราบนมัสการศพท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ที่วัดบูรพา จังหวัดอุบลราชธานี หลวงปู่แว่นได้มีโอกาสกราบนมัสการท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ซึ่งท่านมีความเลื่อมใสศรัทธาท่านพระอาจารย์มั่นอยู่แล้ว เมื่อได้กราบไหว้องค์จริงและเห็นจริยาวัตรอันงดงามก็ยิ่งเพิ่มความเลื่อมใสศรัทธาอย่างสุดจิตสุดใจจึงได้กราบถวายตัวเป็นศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่นในครั้งนั้น

หลวงปู่ได้รับความเมตตากรุณาจากท่านพระอาจารย์มั่น ด้วยการที่ท่านรินน้ำร้อนแล้วยื่นให้หลวงปู่ฉัน โดยใช้ถ้วยของท่านพระอาจารย์มั่นนั่นเอง ด้วยความเคารพครูบาอาจารย์ หลวงปู่รู้สึกว่าเป็นการไม่สมควรที่จะใช้ถ้วยน้ำร้อนใบเดียวกับท่านพระอาจารย์มั่น ท่านจึงลังเล อิดเอื้อน ถือถ้วยน้ำร้อนไว้เฉยๆ พร้อมทั้งมองหาถ้วยใบอื่นมาเปลี่ยน ท่านพระอาจารย์มั่นเห็นอาการลังเลของศิษย์ จึงกล่าวกำชับให้ฉันอีกและให้ฉันให้หมด หลวงปู่จึงจำเป็นต้องฉัน เพราะไม่อยากขัดความเมตตาจากครูบาอาจารย์

โอวาทธรรมของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร

ต่อจากนั้นท่านพระอาจารย์มั่นจึงเทศน์เชิงเปรียบเทียบให้หลวงปู่แว่นฟังว่า "มีชายคนหนึ่งชำนาญในการตกเบ็ด เอากบน้อยไปเกี่ยวเบ็ดเป็นเหยื่อตกปลา เมื่อ

หย่อนเบ็ดลงในน้ำ กบก็ตีน้ำอยู่ไปมา ปลาเห็นเข้าก็ฮุบกบเป็นอาหาร ยังคงเหลือหนังกบติดอยู่กับเบ็ด ชายคนนั้นจึงนำเอาสิ่งที่พบเห็นไปเป็นอุบายเจริญภาวนาจนเห็นร่างกายตนชัดเจน" ท่านพระอาจารย์มั่นย้ำต่อไปว่า **"การดูตัวเองจนเห็นชัดดีกว่าไปพิจารณาคนอื่น เห็นคนอื่นมีแต่น่าตำหนิทั้งหมด สู้ดูตัวเองไม่ได้เน๊าะ"**

พอท่านพระอาจารย์มั่นเทศน์เสร็จ ท่านก็ลุกขึ้นเดินลงจากกุฏิไปท่าน้ำเพื่อลงเรือข้ามฟาก หลวงปู่เดินตามไปพร้อมกับกำหนดดูอิริยาบถท่านพระอาจารย์มั่นไปด้วย และคิดในใจว่า "ท่านพระอาจารย์มั่นช่างมีจิตใจที่มั่นคงสมชื่อจริง ๆ" เมื่อไปถึงท่าน้ำท่านพูดว่า "ท่านลงเรือลำนี้ ผมจะลงลำนั้น" คือชี้ให้ลงเรือคนละลำกัน หลวงปู่ยืนนิ่งอยู่เพราะตั้งใจจะขอลงเรือลำเดียวกันกับท่านพระอาจารย์มั่น ซึ่งท่านได้พูดย้ำคำพูดเดิมอีกถึง ๒ ครั้ง หลวงปู่จึงลงเรือคนละลำกับท่านพระอาจารย์มั่น พระเณรที่ติดตามมา ต่างก็ลงเรือจนเต็มทั้งสองลำแล้วข้ามฝั่งไป

จากอุบายธรรมที่ท่านพระอาจารย์มั่นเทศน์สอนหลวงปู่นั้นแสดงว่า ท่านกำหนดรู้ถึงการปฏิบัติภาวนาของหลวงปู่เมื่อครั้งอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี (คือหลวงปู่ได้พิจารณาซากศพก่อนเผาเกิดนิมิตศพโยมเป็นร่างกายของหลวงปู่ขึ้นมาแทนจนปรากฏเห็นไตรลักษณ์ชัดเจน ซึ่งท่านพิจารณาซ้ำแล้วซ้ำอีก จนรู้สึกถึงความจริงในอัตภาพร่างกายคนเราได้) หลวงปู่จึงได้นำไปเป็นอุบายในการกำหนดพิจารณาธาตุขันธ์ร่างกายเป็นอารมณ์ตามจริตของหลวงปู่เอง การนำอุบายจากท่านพระอาจารย์มั่นไปกำหนดภาวนา นับว่าเป็นประโยชน์มหาศาลแก่หลวงปู่ โดยถือเป็นทางดำเนินที่เข้ามรรคผลได้อย่างดียิ่ง การปฏิบัติภาวนาของหลวงปู่ในระยะต่อมาได้รุดหน้าอย่างรวดเร็ว กำลังสติ กำลังปัญญา มีความแจ่มใสมากขึ้นโดยลำดับจนสามารถเอาตัวรอดได้ สมความตั้งใจของท่านที่มุ่งปฏิบัติชอบตามครูบาอาจารย์เจริญรอยตามเยี่ยงพระอริยสาวกทั้งหลาย

ในงานศพท่านพระอาจารย์เสาร์ มีหลายสิ่งที่หลวงปู่รู้สึกประทับใจในวิธีการของท่านพระอาจารย์มั่น และนำมาเล่าให้ลูกศิษย์ลูกหาฟังบ่อยๆ มีอยู่คืนหนึ่ง

พวกชาวบ้านได้พากันหามเสื่อไปจนถึงกุฏิที่ท่านพระอาจารย์มั่นพักอยู่ ท่านพระอาจารย์มั่นถามว่า "จะเอาไปทำอะไร" ชาวบ้านตอบว่า "จะเอาไปปูนั่งเพื่อฝึกหัดร้องสรภัญญะ เพื่อจะไปร้องแข่งในงานศพท่านพระอาจารย์เสาร์" ท่านพระอาจารย์มั่นได้เรียกประชุมสงฆ์ เมื่อคณะสงฆ์มาพร้อมจึงพูดขึ้นว่า **"สรภัญญะนี้ท่านพระอาจารย์ใหญ่เสาร์ ท่านไม่ได้สอน ผมก็ไม่ได้สอน ใครเป็นผู้สอนหือ ?"** ความจริงท่านพระอาจารย์มั่น ท่านก็รู้ว่าใครเป็นคนสอนแต่ท่านไม่ออกชื่อ ทั้งๆ ที่ผู้สอนก็นั่งอยู่ใกล้ๆ (คงจะหมายถึงหลวงปู่แว่นเองก็ได้ เพราะท่านเคยเป็นครูสอนสรภัญญะ ในพรรษาที่ ๖ เมื่อครั้งไปพำนักที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา) ตั้งแต่คืนนั้นไม่มีใครกล้าฝึกร้องสรภัญญะอีกเลย แต่เอาเวลาส่วนใหญ่ไปปฏิบัติสมาธิภาวนา ต่างคนต่างปฏิบัติ ดูจิตดูใจของตนเอง

เกี่ยวกับข้อปฏิบัติของท่านพระอาจารย์มั่นอีกเรื่องหนึ่ง ในงานศพท่านพระอาจารย์เสาร์ คือเขานิมนต์ท่านพระอาจารย์มั่นไปชักบังสุกุลศพท่านพระอาจารย์เสาร์ **ท่านพระอาจารย์มั่นเดินไปที่ศพท่านพระอาจารย์เสาร์ กราบลงแล้วเดินกลับไม่ยอมชักบังสุกุล**

เมื่อออกพรรษาที่ ๑๓ แล้ว หลวงปู่ออกเดินทางจากวัดโนนนิเวศน์ อุดรธานี ธุดงค์ไปยังจังหวัดสกลนครบ้านเกิด แล้วเข้ากราบนมัสการท่านพระอาจารย์มั่น พอท่านเห็นก็ถามขึ้นว่า "ท่านแว่นท่านภาวนาอย่างไร" หลวงปู่กราบนมัสการว่า "กระผมพิจารณาดูกาย จนกระทั่งจิตพลิกเห็นความสว่างไสว แล้วเข้าสู่ตัวรู้นั้น" ท่านพระอาจารย์มั่นจึงให้อุบายอีกครั้งว่า **"การที่ท่านแว่นพิจารณากายจนจิตพลิกไปสู่ความรู้ แล้วก็เข้าไปอยู่ในความรู้นั้น จะเป็นการทำให้ท่านติดอยู่ในความสุขอยู่อย่างนั้น ครั้นออกจากความรู้เข้ามาในกาย มันก็ทุกข์ๆ สุขๆ อยู่อย่างนั้น ไม่มีที่สิ้นสุด"** หลวงปู่กราบเรียนถามท่านพระอาจารย์มั่นว่า "หลวงปู่ทำอย่างไรจึงได้คุณงามความดี" ท่านพระอาจารย์มั่นตอบว่า **"แต่ก่อนผมก็ยังเดือดร้อนอยู่ ภาวนาปักจิตลงในกายทั้งวันทั้งคืนไม่ถอน มันจึงระเบิดออกให้เห็น ตั้งแต่นั้นความรู้เกิดขึ้นไม่รู้จักหมด"**

หลังจากได้รับอุบายธรรมจากท่านพระอาจารย์มั่นในครั้งนั้นแล้ว หลวงปู่รู้สึกอิ่มเอิบในความเมตตาจากท่านพระอาจารย์มั่นเป็นอย่างมาก มีกำลังใจในการค้นหาสัจธรรมด้วยใจเด็ดเดี่ยวยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็ปรารถนาที่จะอยู่ใกล้ชิดเพื่อรับการฝึกอบรมจากท่านพระอาจารย์มั่นให้มากขึ้น จึงกราบเรียนท่านพระอาจารย์มั่นว่า "กระผมจะขอนิสัย" (หมายความว่า ขออยู่รับใช้ใกล้ชิดเพื่อให้ครูบาอาจารย์ช่วยแนะนำอบรมบ่มนิสัยให้) ท่านพระอาจารย์มั่นตอบว่า "ท่านแว่นพรรษา ๑๓ ก็พ้นนิสัยแล้ว" หลวงปู่จึงกราบเรียนถวาย "พรรษาตามพระวินัยผมก็รู้จัก แต่ผมไม่ต้องการ ผมต้องการนิสัยของท่านพระอาจารย์มั่นที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่ต้องกลับมาเกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ในโลกนี้อีก" ท่านพระอาจารย์มั่นจึงให้นิสัยแล้วหลวงปู่ก็เร่งความเพียรมากขึ้น เมื่อมีสิ่งใดติดขัด ก็เข้าเรียนถามท่านพระอาจารย์มั่น เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องข้อนั้นๆ การปฏิบัติบังเกิดผลดี จิตปลอดโปร่ง มีกำลังสมาธิเพิ่มขึ้น ล่วงมาจนใกล้จะเข้าพรรษา หลวงปู่จึงกราบลาท่านพระอาจารย์มั่นเดินทางไปจำพรรษาที่อำเภอพรรณานิคม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ หลวงปู่ได้รับข่าวมรณภาพของท่านพระอาจารย์มั่น หลวงปู่คิดจะเดินทางไปเคารพศพของท่านพระอาจารย์มั่นที่จังหวัดสกลนคร บังเอิญหลวงปู่สิมได้แวะมาเยี่ยมหลวงปู่ในช่วงนั้นได้กล่าวทัดทานไว้โดยให้ข้อคิดว่า "ท่านพระอาจารย์มั่นของเรา ท่านมิได้ปรารถนาให้เดินทางไปเคารพศพท่าน แต่ท่านพระอาจารย์มั่นประสงค์ให้ลูกศิษย์ลูกหาตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติรักษาจิตใจให้มั่นคง" หลวงปู่แว่นจึงไม่ได้เดินทางไปยังวัดป่าสุทธาวาส แต่มุ่งมั่นในการปฏิบัติภาวนาเพื่อค้นหาสัจธรรม ให้ยิ่งยวดขึ้นไปตามแนวทางที่ได้รับการอบรมธรรมมาจากท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร

จากหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูภาวนาทัศนวิสุทธิ (หลวงปู่แว่น ธนปาโล) วัดถ้ำพระสบาย อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยคณะศิษยานุศิษย์

บทสวดมนต์

สำหรับสวดให้ผู้ป่วย และเพื่อให้เกิดพลังคุ้มครองตัวเอง
และสอนเจ้ากรรมนายเวร

ก่อนสวดมนต์ทุกครั้ง
กล่าวไหว้พระก่อน

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสรู้ถูกถ้วนดีแล้ว

อิเมหิ สักกาเรหิ ตัง ภะคะวันตัง อะภิปูชะยามิ

ข้าพเจ้า บูชาซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น, ด้วยเครื่องสักการะเหล่านี้

สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม

พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ดีแล้ว

อิเมหิ สักกาเรหิ ตัง ธัมมัง อะภิปูชะยามิ

ข้าพเจ้า บูชาซึ่งพระธรรมนั้นด้วยเครื่องสักการะเหล่านี้

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

หมู่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว

อิเมหิ สักกาเรหิ ตัง สังฆัง อะภิปูชะยามิ

ข้าพเจ้า บูชาซึ่งพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยเครื่องสักการะเหล่านี้

ชุมนุมเทวดา

สะรัชชัง สะเสนัง สะพันธุง นะรินทัง ปะริตตานุภาโว สะทา รักขะตูติ ผะริตวานะ เมตตัง สะเมตตา ภะทันตา อะวิกขิตตะ จิตตา ปะริตตัง ภะณันตุ

*ขอเชิญท่านผู้เจริญทั้งหลายผู้มีเมตตาจิตจงแผ่เมตตา ด้วยอธิษฐาน ขออานุภาพพระปริตรจงรักษา สมเด็จบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระสิริราชสมบัติและเหล่าเสนามาตย์ อีกทั้งพระประยูรญาติราชตระกูลทุกเมื่อเถิด ดังนี้แล้วอย่าได้มีจิตฟุ้งซ่าน สวดพระปริตรเทอญ

สัคเค กาเม จะ รูเป คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมาเน ทีเป รัฏเฐ จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภุมมา จายันตุ เทวา ชะละถะละ วิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ

ขอเชิญบรรดาเทพเจ้าซึ่งสถิตในสรวงสวรรค์ ชั้นกามเทพ รูปภพ และเทพเจ้าผู้สถิตเหนือยอดเขา และหุบเขา และในวิมานอันอยู่ในอากาศ ทั้งที่สถิตบนเกาะ ในแว่นแคว้น ที่แดนบ้าน บนต้นไม้ ในป่าโปร่งและป่าทึบ ที่เรือน ที่เรือกสวนไร่นา ทั้งบรรดายักษ์ คนธรรพ์ และนาค ผู้เป็นสาธุชน ที่อยู่ในน้ำ บนบก ที่ลุ่ม ที่ดอนก็ดี ขอจงมาประชุมกันในที่นี้ ฟังคำของพระมุนีอันประเสริฐ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้สวดต่อไป ณ บัดนี้

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ท่านผู้เจริญทั้งหลายกาลบัดนี้เป็นกาลฟังธรรม ท่านผู้เจริญทั้งหลายกาลบัดนี้เป็นกาลฟังธรรม ท่านผู้เจริญทั้งหลายกาลบัดนี้เป็นกาลฟังธรรม

---

* คำแปลทุกแห่งไม่ต้องสวด แปลให้ทราบความหมายเท่านั้น

บทนมัสการ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

สัมพุทเธ

สัมพุทเธ อัฏฐะวีสัญจะ	ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า
ทวาทะสัญจะ สะหัสสะเก	ทั้งหลาย ๕ แสน ๑ หมื่น ๒ พัน
ปัญจะสะตะสะหัสสานิ	๒๘ พระองค์ ด้วยเศียรเกล้า
นะมามิ สิระสา อะหัง	ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมด้วย
เตสัง ธัมมัญจะ สังฆัญจะ	พระสงฆ์ด้วยของพระสัมพุทธเจ้า
อาทะเรนะ นะมามิหัง	เหล่านั้น โดยเคารพ
นะมะการานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อม
หันตวา สัพเพ อุปัททะเว	จงขจัดเสียซึ่งอุปัทวะทั้งปวง
อะเนกา อันตะรายาปิ	แม้อันตรายทั้งหลายเป็นอันมาก
วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ	จงพินาศไป โดยไม่เหลือฯ
สัมพุทเธ ปัญจะปัญญาสัญจะ	ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า
จะตุวีสะติสะหัสสะเก	ทั้งหลาย ๑ ล้าน ๒ หมื่น ๔ พัน ๕๕ พระองค์
ทะสะสะตะสะหัสสานิ	ด้วยเศียรเกล้า ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมด้วย
นะมามิ สิระสา อะหัง	พระสงฆ์ด้วยของพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น

เตสัง ธัมมัญจะ สังฆัญจะ อาทะเรนะ นะมามิหัง	โดยเคารพ
นะมะการานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อม
หันตวา สัพเพ อุปัททะเว	จงขจัดเสียซึ่งอุปัทวะทั้งปวง
อะเนกา อันตะรายาปิ	แม้อันตรายทั้งหลายเป็นอันมาก
วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ	จงพินาศไป โดยไม่เหลือฯ
สัมพุทเธ นะวุตตะระสะเต	ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า
อัฏฐะจัตตาฬีสะสะหัสสะเก	หลาย ๒ ล้าน ๔ หมื่น ๘ พัน ๑๐๙
วีสะติสะตะสะหัสสานิ	พระองค์ ด้วยเศียรเกล้า ข้าพเจ้าขอบนอบ
นะมามิ สิระสา อะหัง	น้อมพระธรรมด้วย พระสงฆ์ด้วย
เตสัง ธัมมัญจะ สังฆัญจะ	ของพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น
อาทะเรนะ นะมามิหัง	โดยเคารพ
นะมะการานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อม
หันตวา สัพเพ อุปัททะเว	จงขจัดเสียซึ่งอุปัทวะทั้งปวง
อะเนกา อันตะรายาปิ	แม้อันตรายทั้งหลายเป็นอันมาก
วินัสสันตุ อะเสสะโตฯ	จงพินาศไป โดยไม่เหลือฯ

นะมะการะสิทธิคาถา

โย จักขุมา โมหะมะลาปะกัฏโฐ

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด มีพระปัญญาจักษุ

สามัง วะ พุทโธ สุคะโต วิมุตโต

ขจัดมลทิน คือโมหะเสียได้ ตรัสรู้แล้ว

มารัสสะ ปาสา วินิโมจะยันโต

เป็นผู้เสด็จไปดี ทรงหลุดพ้นวิเศษ

ปาเปสิ เขมัง ชะนะตัง วิเนยยัง ฯ

ด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงช่วยชุมนุมชน

พุทธัง วะรันตัง สิระสา นะมามิ

อันเป็นเวไนย ให้พ้นจากบ่วงแห่งมารด้วย ให้บรรลุถึงความเกษมด้วย

โลกัสสะ นาถัญจะ วินายะกัญจะ

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมด้วยเศียรเกล้า ซึ่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐพระองค์นั้น

ผู้เป็นที่พึ่ง และเป็นผู้นำวิเศษของโลก

ตันเตชะสา เต ชะยะสิทธิ โหตุ

ด้วยเดชแห่งพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น

สัพพันตะรายา จะ วินาสะเมนตุ ฯ

ขอความมีชัยและความสำเร็จ จงมีแด่ท่าน และขออันตรายทั้งปวง

จงถึงความพินาศไปฯ

ธัมโม ธะโช โย วิยะ ตัสสะ สัตถุ

พระธรรมใดเป็นประดุจธงชัย

ทัสเสสิ โลกัสสะ วิสุทธิมัคคัง

ของพระศาสดาพระองค์นั้น ชี้ทางวิสุทธิ์

นิยยานิโก ธัมมะธะรัสสะ ธารี

แก่ชาวโลก เป็นคุณนำสัตว์ออกไปจากทุกข์

สาตาวะโห สันติกะโร สุจิณโณ ฯ

คุ้มครองผู้ทรงธรรม บุคคลผู้ประพฤติดีแล้ว

ธัมมัง วะรันตัง สิระสา นะมามิ

นำความสุขใจมาให้ ทำให้ได้รับความสงบ

โมหัปปะทาลัง อุปะสันตะทาหัง

ซึ่งพระธรรมอันประเสริฐนั้น อันทำลายเสียได้

ซึ่งโมหะ เป็นคุณระงับความเร่าร้อนได้สนิท

ตันเตชะสา เต ชะยะสิทธิ โหตุ

ด้วยเดชแห่งพระธรรมนั้น ขอความมีชัย

สัพพันตะรายา จะ วินาสะเมนตุ ฯ

และความสำเร็จ จงมีแด่ท่านและขออันตรายทั้งปวง จงถึงความพินาศไป ฯ

สัทธัมมะเสนา สุคะตานุโค โย

พระสงฆ์ใดเป็นธรรมเสนา ดำเนินตามพระสุคตเจ้า

โลกัสสะ ปาปูปะกิเลสะเชตา

สันโต สะยัง สันตินิโยชะโก จะ

กำเริบเสียได้ซึ่งเหล่าบาปและอุปกิเลสของโลก

สวากขาตะธัมมัง วิทิตัง กะโรติ ฯ

ในความสงบด้วย เผยแผ่พระธรรม

สังฆัง วะรันตัง สิระสา นะมามิ

ที่พระพุทธเจ้าตรัสดีแล้ว ข้าพเจ้าขอนอบน้อม ด้วยเศียรเกล้า

ซึ่งพระสงฆ์ผู้ประเสริฐนั้น

พุทธานุพุทธัง สะมะสีละทิฏฐิง

ผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า มีศีลและความเห็น

ตันเตชะสา เต ชะยะสิทธิ โหตุ

เสมอกัน ด้วยเดชแห่งพระสงฆ์นั้น

สัพพันตะรายา จะ วินาสะเมนตุ ฯ

ขอความมีชัยและความสำเร็จจงมีแด่ท่าน

และขออันตรายทั้งปวงจงถึงความพินาศไปฯ

หมายเหตุ บท **สัมพุทเธ** และบท **นะมะการสิทธิคาถา** แต่ละบทสวดต่อจากไตรสรณคมน์โบราณใช้สัมพุทเธตลอด ไม่ทราบว่าท่านผู้ใดรจนาไว้ในครั้งใด ยุคบาลีเฟื่องฟูครั้งก่อนก็เห็นจะเป็นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สัมพุทเธ อาจจะรจนาในยุคนั้น พร้อมๆ กันกับมงคลจักรวาลใหญ่ มงคลจักรวาลน้อย และพาหุง

ใจความของบทสัมพุทเธ ก็คือนมัสการพระพุทธเจ้า ซึ่งมีจำนวนมากมายหนักหนาในปางอดีต คือหมายความว่าในกัปป์ที่ล่วงๆ แล้วไม่รู้ว่ากี่อสงไขย มีพระพุทธเจ้าเคยมาตรัสรู้ แล้วปรินิพพานไปมากล้นพ้นที่จะประมาณได้ นมัสการมากๆ องค์ทำให้มีความรู้สึกว่าจะได้รับอานุภาพมากๆ เข้า ช่วยป้องกันภัยอันตรายเช่นนั้นกระมัง

ครั้นต่อมาการศึกษาทางพระศาสนาในยุครัตนโกสินทร์เฟื่องฟูขึ้น ท่านเห็นว่าบท สัมพุทเธนั้น แต่งขึ้นตามคติข้างมหายานไม่น่าศรัทธา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้นิพนธ์ นมการสิทธิคาถาขึ้นใหม่ โปรดใช้สวดแทนสัมพุทเธ แต่บางแห่งพระยังคงสวด สัมพุทเธอยู่ก็มี

กิจของเจ้าภาพ ระหว่างที่พระสวด บทสัมพุทเธ หรือนะมะการสิทธิคาถา บทใดบทหนึ่ง เจ้าภาพไม่ต้องทำอะไร คงนั่งประณมมือฟังเรื่อยไป

นะมะการะอัฏฐะกะคาถา

นะโม อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ มะเหสิโน

ขอความนอบน้อมแด่พระอรหันตะสัมมา สัมพุทธเจ้า
ผู้แสวงหาซึ่งประโยชน์ใหญ่

นะโม อุตตะมะธัมมัสสะ สวากขาตัสเสวะ เตนิธะ

ขอนอบน้อมแด่พระธรรมอันอุดม ในศาสนานี้ที่พระองค์ตรัสดีแล้ว

นะโม มะหาสังฆัสสาปิ วิสุทธะสีละทิฏฐิโน

ขอนอบน้อมแด่พระสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้มีศีลและความเห็นอันหมดจด

นะโม โอมาตยารัทธัสสะ ระตะนัตตะยัสสะ สาธุกัง

การนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย ที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า อ.อุ.ม. ดังนี้
เป็นการยังประโยชน์ให้สำเร็จ

นะโม โอมะกาตีตัสสะ ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ

ขอนอบน้อมแด่พระรัตนตรัยทั้ง ๓ นั้น อันล่วงหน้าพ้นโทษต่ำช้า

นะโม การัปปะภาเวนะ วิคัจฉันตุ อุปัททะวา

ด้วยอำนาจแห่งการกระทำความนอบน้อมขออุปัทวะทั้งหลายจงปราศจากไป

นะโม การานุภาเวนะ สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา

ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อมขอความสวัสดีจงมีทุกเมื่อ

นะโม การัสสะ เตเชนะ วิธิมหิ โหมิ เตชะวา ฯ

ด้วยเดชแห่งการกระทำความนอบน้อม ขอเราจงมีเดชในมงคลพิธี ฯ

หมายเหตุ บทนี้เรียกเป็นสามัญว่า นโม ๘ บท ลองนับคำว่า นะโมดูได้ ๘ พอดี เป็นคาถาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเชี่ยวชาญอย่างเยี่ยมในภาษาบาลี ทรงสามารถในอันที่จะทรงพระราชนิพนธ์คาถาหรือคำกลอนในภาษาบาลีได้อย่างถูกต้องและไพเราะเท่าเทียมกับนักปราชญ์ในยุคก่อนๆ

ทีเดียว และอาจจะถือเป็นคติได้ประการหนึ่งในเรื่องความเชี่ยวชาญทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นภาษาของชาติไหน ผู้เป็นชาติอื่นที่ควรยกย่องว่า เชี่ยวชาญทางภาษานั้นๆ อย่างแท้จริง ก็คือต้องสามารถแต่งกลอนในภาษานั้นๆ ได้ถูกต้องตามกฎข้อบังคับได้รสได้เรื่องตามแนวนะโม ๘ บทนี้ สวดต่อจากบท สัมพุทเธ หรือนะมะการะสิทธิคาถา ใช้สวดเฉพาะงานมงคล และมีการตั้งน้ำวงด้ายเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ รับสั่งไว้ใจความว่า **"สวดทำน้ำมนต์ มีสรรพคุณชะงัดนัก"** แต่บางทีพระท่านก็ตัดออก เพราะมีเวลาน้อยหรือรีบด่วน

โพชฌังคปริตร

โพชฌังโค สะติสังขาโต ธัมมานัง วิจะโย ตะถา
วิริยัมปีติปัสสัทธิ โพชฌังคา จะ ตะถาปะเร
สะมาธุเปกขะโพชฌังคา สัตเตเต สัพพะทัสสินา
มุนินา สัมมะทักขาตา ภาวิตา พะหุลีกะตา
สังวัตตันติ อะภิญญายะ นิพพานายะ จะ โพธิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา ฯ

เอกัสมิง สะมะเย นาโถ โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลาเน ทุกขิเต ทิสวา โพชฌังเค สัตตะ เทสะยิ
เต จะ ตัง อะภินันทิตวา โรคา มุจจิงสุ ตังขะเณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา ฯ

เอกะทา ธัมมะราชาปิ เคลัญเญนาภิปีฬิโต
จุนทัตเถเรนะ ตัญเญวะ ภะณาเปตวานะ สาทะรัง
สัมโมทิตวา จะ อาพาธา ตัมหา วุฏฐาสิ ฐานะโส
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา ฯ

ปะหีนา เต จะ อาพาธา ติณณันนัมปิ มะเหสินัง
มัคคาหะตะกิเลสา วะ ปัตตานุปปัตติธัมมะตัง
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา ฯ

โพชฌังคปริตร*

(แปล)

โพชฌงค์ ๗ ประการคือ สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจัย สัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์เหล่านี้ อันพระมุนีเจ้าผู้เห็นธรรมทั้งสิ้น ตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลมาเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อนิพพาน และเพื่อความตรัสรู้ ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

สมัยหนึ่ง พระโลกนาถเจ้า ทอดพระเนตรพระมหาโมคคัลลานะ และพระมหากัสสปะ อาพาธได้รับทุกขเวทนาแล้วทรงแสดงโพชฌงค์ ๗ ประการ ท่านทั้ง ๒ ชื่นชมภาษิตนั้น หายโรคในขณะนั้น ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

ครั้งหนึ่งแม้พระธรรมราชา อันความประชวรเบียดเบียนแล้ว รับสั่งให้พระจุนทเถระแสดงโพชฌงค์นั้นโดยเอื้อเฟื้อก็ทรงบันเทิงพระหฤทัยหายประชวรโดยพลัน ด้วยคำสัตย์นี้ขอความสวัสดี จงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

ก็อาพาธทั้งหลายนั้น อันพระมหาฤๅษีทั้ง ๓ องค์ ละได้แล้ว ถึงความไม่บังเกิดเป็นธรรมดา ดุจกิเลสอันมรรคกำจัดแล้ว ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

---

* บทนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพระประชวร พระมหากัสสปะก็สวดถวาย พระพุทธองค์ทรงหายจากพระประชวร ปัจจุบันจึงได้นำมาสวดแก่ผู้ป่วย

นมัสการพระอรหันต์ ๘ ทิศ

สัมพุทโธ ทิปะทัง เสฏโฐ นิสินโน เจวะ มัชฌิเม
โกณฑัญโญ ปุพพะภาเค จะ อาคะเณยเย จะ กัสสะโป
สารีปุตโต จะ ทักขิเณ หะระติเย อุปาลี จะ
ปัจฉิเมปิ จะ อานันโท พายัพเพ จะ คะวัมปะติ
โมคคัลลาโน จะ อุตตะเร อิสาเณปิ จะ ราหุโล
อิเม โข มังคะลา พุทธา สัพเพ อิธะ ปะติฏฐิตา
วันทิตา เต จะ อัมเหหิ สักกาเรหิ จะ ปูชิตา
เอเตสัง อานุภาเวนะ สัพพะโสตถี ภะวันตุ โนฯ

อิจเจวะมัจจันตะนะมัสสะเนยยัง
นะมัสสะมาโน ระตะนัตตะยัง ยัง
ปุญญาภิสันทัง วิปุลัง อะลัตถัง
ตัสสานุภาเวนะ หะตันตะราโยฯ

บทสวดมนต์รักษาคนป่วย

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหีติ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชะลีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติฯ

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ อัพยาปัชฌา โหนตุ อะนีฆา โหนตุ สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ (เมตตา)

สัพเพ สัตตา สัพพะทุกขา ปะมุญจันตุ (กรุณา)

สัพเพ สัตตา ลัทธะสัมปัตติโต มา วิคัจฉันตุ (มุทิตา)

สัพเพ สัตตา กัมมัสสะกา กัมมะทายาทา กัมมะโยนี กัมมะพันธู กัมมะปฏิสสะระณา ยัง กัมมัง กะริสสันติ กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา ตัสสะทายาทา ภะวิสสันติ (อุเบกขา)

ทุกกะโต ทุกขะฐานันติ วะทันติ พุทธา

นะ หิ เวเรนะ เวรานิ สะมันตีธะ กุทาจะนัง อะเวเรนะ จะ สัมมันติ เอสะธัมโม สะนันตะโนฯ

พุทโธ พุทธัง รักษา ธัมโม ธัมมัง รักษา สังโฆ สังฆัง รักษา ฯ พุทโธ พุทธัง อะระหัง ธัมโม ธัมมัง อะระหัง สังโฆ สังฆัง อะระหังฯ พุทโธ พุทธัง กัณหะ ธัมโม ธัมมัง กัณหะ สังโฆ สังฆัง กัณหะ อายุวัณโณ สุขัง พะลัง ภะวันตุ เม (สวดเพื่อผู้อื่น ภะวันตุ เต)

นะสาเปเส พุรุอะกัง ปะริปัตตัง ปะริขันตัง มัจจุราชา นะภาสะติ มัจจุราชานะ ปัสสะติฯ

สุญญะโต โลกัง อะเวกขัสสุ บุญชู (สมมุติคนป่วยชื่อ............)

สะทา สะโต อัตตานุทิฏฐิง อูหัจจะ เอวัง มัจจุตะโรสิยา เอวัง โลกัง อะเวกขันตัง มัจจุราชา นะ ปัสสะติ

อิมัง สัจจะวาจัง อะธิฏฐามิ ทุติยัมปิ อิมัง สัจจะวาจัง อะธิฏฐามิ ตะติยัมปิ อิมัง สัจจะวาจัง อะธิฏฐามิ

โย ทัณเฑนะ อะทัณเฑสุ อัปปะทุฏเฐสุ ทุสสะติ ทะสันนะ มัญญัตตะรัง ฐานัง ขิปปะเมวะ นิคัจฉะติ เวทะนัง ผะรุสัง ชานิง สะรีรัสสะ วะ เภทะนัง คะรุกัง วาปิ อาพาธัง จิตตักเขปัง วะ ปาปุเณ ราชะโต วา อุปะสัคคัง อัพภักขาณัง วะ ทารุณัง ปะริกขะยัง วะ ญาตีนัง โภคานัง วะ ปะภังคุณัง อะถะวาสสะ อะคะรานิ อัคคิ ฑะหะติ ปาวะโก กายัสสะ เภทา ทุปปัญโญ นิระยัง โส อุปปะปัชชะติ ฯ

หันทะทานิ ภิกขะเว อามันตะยามิ โว ขะยะวะยะ ธัมมา สังขารา อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถาติ อะยัง ตะถาคะตัสสะ ปัจฉิมาวาจา ฯ

อุททิฏฐังโข เตนะ ภะคะวะตา ชานะตา ปัสสะตา อะระหะตา สัมมา-สัมพุทเธนะ โอวาทะปาฏิโมกขัง ตีหิ คาถาหิ ขันตี ปะระมัง ตะโปตีติกขา นิพพานัง ปะระมัง วะทันติ พุทธา นะ หิ ปัพพะชิโต ปะรูปะฆาตี สะมะโณ โหติ ปะรัง วิเหฐะยันโต สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง กุสะลัสสูปะสัมปะทา สะจิตตะปะริโยทะปะนัง เอตัง พุทธานะสาสะนังฯ อะนูปะวาโท อะนูปะฆาโต ปาฏิโมกเข จะ สังวะโร มัตตัญญุตา จะ ภัตตัสมิง ปันตัญจะ สะยะยานะนัง อะธิจิตเต จะ อาโยโค เอตัง พุทธานะสาสะนันติ ฯ

เมตตานิสังสะสุตตะปาโฐ (อานิสงส์-เมตตา)

เอวัมเม สุตัง,	อันข้าพเจ้า คือพระอานนท์เถระ ได้สดับมาแล้วอย่างนี้,
เอกัง สะมะยัง ภะคะวา,	สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า,
สาวัตถิยัง วิหะระติ เชตะวะเน	เสด็จประทับอยู่ที่เชตะวันมหาวิหาร
อะนาถะปิณฑิกัสสะ อาราเม,	ซึ่งเป็นอารามของอนาถบิณฑิกบดี ใกล้เมืองสาวัตถี,

ตัตระ โข ภะคะวา ภิกขู	ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียก พระภิกษุทั้งหลายว่า
อามันเตสิ ภิกขะโวติ,	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย,
ภะทันเตติ เต ภิกขู ภะคะวะโต ปัจจัสโสสุง ภะคะวา เอตะทะโวจะ	ภิกษุเหล่านั้นทูลรับว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ,
* เมตตายะ ภิกขะเว เจโตวิมุตติยา,	ดูก่อน ภิกษุทั้งหลายเมตตาอันเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นแห่งจิตนี้,
อาเสวิตายะ ภาวิตายะ,	อันบุคคลบำเพ็ญจนคุ้นแล้ว ทำให้มากแล้ว,
พะหุลีกะตายะ ยานีกะตายะ,	ทำให้มาก คือ ชำนาญ ให้เป็นยวดยานของใจ,
วัตถุกะตายะ อะนุฏฐิตายะ,	ให้เป็นที่อยู่ของใจตั้งไว้เป็นนิตย์,
ปะริจิตายะ สุสะมารัทธายะ,	อันบุคคลสั่งสมอบรมแล้ว บำเพ็ญดีแล้ว,
เอกาทะสานิสังสา ปาฏิกังขา,	ย่อมมีอานิสงส์ สิบเอ็ดประการ
กะตะเม เอกาทะสะ,	อานิสงส์ สิบเอ็ดประการ อะไรบ้าง,
๑. สุขัง สุปะติ,	คือผู้เจริญเมตตานั้น หลับอยู่ก็เป็นสุข
๒. สุขัง ปะฏิพุชฌะติ,	ตื่นขึ้น ก็สุขสบาย,
๓. นะ ปาปะกัง สุปินัง ปัสสะติ,	ไม่ฝันร้าย,
๔. มะนุสสานัง ปิโย โหติ	เป็นที่รักของเหล่ามนุษย์ทั้งหลาย
๕. อะมะนุสสานัง ปิโย โหติ,	เป็นที่รักของเหล่าอมนุษย์ทั้งหลาย,

๖. เทวะตา รักขันติ,	เทวดาย่อมคุ้มครองรักษา,
๗. นาสสะ อัคคิ วา วิสัง วา, สัตถัง วา กะมะติ,	ไฟก็ดี ยาพิษก็ดี ศัตราก็ดี ย่อมทำอันตรายไม่ได้
๘. ตุวะฏัง จิตตัง สะมาธิยะติ,	จิตย่อมเป็นสมาธิ ได้รวดเร็ว,
๙. มุขะวัณโณ วิปปะสีทะติ,	ผิวหน้าย่อมผ่องใส,
๑๐. อะสัมมุฬ์โห กาลัง กะโรติ,	เป็นผู้ไม่ลุ่มหลง ทำกาลกิริยาตาย,
๑๑. อุตตะริง อัปปะฏิวิชฌันโต	เมื่อยังไม่บรรลุ คุณวิเศษ อันยิ่งๆ ขึ้นไป
พ๎รัห๎มะโลกูปะโค โหติ,	ย่อมเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก แล,
เมตตายะ ภิกขะเว เจโต	ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย เมตตา อันเป็นไป
วิมุตติยา,	เพื่อความหลุดพ้นแห่งจิตนี้,
อาเสวิตายะ ภาวิตายะ,	อันบุคคลบำเพ็ญจนคุ้นแล้ว ทำให้มากแล้ว,
พะหุลีกะตายะ ยานีกะตายะ,	ทำให้มาก คือ ชำนาญ ให้เป็นยวดยานของใจ,
วัตถุกะตายะ อะนุฏฐิตายะ,	ทำให้เป็นที่อยู่ของใจ ตั้งไว้เป็นนิจ,
ปะริจิตายะ สุสะมารัทธายะ,	อันบุคคลสั่งสมอบรมแล้ว บำเพ็ญให้มากแล้ว,
อิเม เอกาทะสานิสังสา ปาฏิกังขาติ,	ย่อมมีอานิสงส์ สิบเอ็ดประการ,
อิทะมะโวจะ ภะคะวา,	พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสธรรมปริยายอันนี้แล้ว,

อัตตะมะนา เต ภิกขู ภะคะวะโต,	พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นก็มีใจยินดีพอใจ,
ภาสิตัง อะภินันทุนติ ฯ	ในภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยประการฉะนี้ แล

อายุวัฑฒะโก ธะนะวัฑฒะโก สิริวัฑฒะโก ยะสะวัฑฒะโก พะละวัฑฒะโก วัณณะวัฑฒะโก สุขะวัฑฒะโก โหตุ สัพพะทาฯ ทุกขะโรคะภะยา เวรา โสกา สัตตุจุปัททะวา อะเนกา อันตะรายาปิ วินัสสันตุ จะ เตชะสา ชะยะสิทธิ ธะนัง ลาภัง โสตถิ ภาคะยัง สุขัง พะลัง สิริ อายุ จะ วัณโณ จะ โภคัง วุฑฒี จะ ยะสะวา สะตะวัสสา จะ อายู จะ ชีวะสิทธี ภะวันตุ เตฯ (เพื่อตัวเรา สวด ภะวัน ตุ เม*เต เพื่อผู้อื่น)

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะพุทธานุภาเวนะ สะทา โสตถี ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะธัมมานุภาเวนะ สะทา โสตถี ภะวันตุ เตฯ
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา
สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา โสตถี ภะวันตุ เตฯ

อะภะยะปะริตร

ยันทุนนิมิตตัง	นิมิตที่ชั่วร้าย อันใดด้วยอวมงคลอันใดด้วย
อะวะมังคะลัญจะ	เสียงนกเป็นที่ไม่ชอบใจ
โย จามะนาโป	อันใดด้วย
สะกุณัสสะ สัทโท	บาปเคราะห์อันใดด้วย
ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง	สุบินชั่วอันไม่พอใจอันใด
อะกันตัง	ด้วยมีอยู่ ขอสิ่งเหล่านั้น จงถึง
พุทธานุภาเวนะ	ความพินาศไปด้วย
วินาสะเมนตุ	อานุภาพพระพุทธเจ้า
ยันทุนนิมิตตัง	นิมิตที่ชั่วร้ายอันใดด้วยอวมงคลอันใดด้วย
อะวะมังคะลัญจะ	เสียงนกเป็นที่ไม่ชอบใจ
โย จามะนาโป	อันใดด้วย
สะกุณัสสะ สัทโท	บาปเคราะห์อันใดด้วย
ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง	สุบินชั่วอันไม่พอใจอันใด
อะกันตัง	ด้วยมีอยู่
ธัมมานุภาเวนะ	ขอสิ่งเหล่านั้น จงถึง
วินาสะเมนตุ	ความพินาศไปด้วย อานุภาพพระธรรม
ยันทุนนิมิตตัง	นิมิตที่ชั่วร้ายอันใดด้วยอวมงคลอันใดด้วย
อะวะมังคะลัญจะ	เสียงนกเป็นที่ไม่ชอบใจ
โย จามะนาโป	อันใดด้วย
สะกุณัสสะ สัทโท	บาปเคราะห์อันใดด้วย
ปาปัคคะโห ทุสสุปินัง	สุบินชั่วอันไม่พอใจอันใด

อะกันตัง	ด้วย มีอยู่ขอสิ่งเหล่านั้น จงถึง
สังฆานุภาเวนะ	ความพินาศไปด้วย
วินาสะเมนตุ	อานุภาพพระสงฆ์

คาถากันโรคภัยไข้เจ็บ

สักกัตวา พุทธะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง วะรัง หิตัง เทวะมะนุสสานัง พุทธะเตเชนะ โสตถินา นัสสันตุ ปัทหะวา สัพเพ ทุกขา วูปะสะเมนตุ เมฯ

สักกัตวา ธัมมะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง วะรัง ปะริฬาหูปะสะมะนัง ธัมมะเตเชนะ โสตถินา นัสสันตุ ปัทหะวา สัพเพ ภะยา วูปะสะเมนตุ เมฯ

สักกัตวา สังฆะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง วะรัง อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง สังฆะเตเชนะ โสตถินา นัสสันตุ ปัทหะวา สัพเพ โรคา วูปะสะเมนตุ เมฯ

(พระคาถาบทนี้ เป็นพระคาถาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานให้ได้ท่องบ่นกัน (พระคาถาบทนี้ส่วนมากมิค่อยทราบกัน ไปสวดแต่บทอานิสงส์กันเสียหมด) ผู้ใดหมั่นสวดพระคาถานี้ จะระงับโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งอายุก็จะยืนยาว ใช้เสกยากินแก้โรคก็ได้ และถ้าหากผู้ใดสวดเจริญอยู่เป็นนิจ นอกจากจะปราศจากโรคภัยไข้เจ็บรบกวนแล้ว ยังแคล้วคลาด จากภัยต่างๆ เช่น ราชภัย โจรภัย ฯลฯ อีกด้วย)

คาถาบูชาดวงชาตา

นะโม เม สัพพะเทวานัง	สัพพะคะระหะ จะ เทวานัง
สุริยัญจะ ปะมุญจะถะ	สะสิ ภุมโม จะ เทวานัง
วุโธ ลาภัง ภะวิสสะติ	ชีโว สุกะโร จะ มะหาลาภัง
โสโร ราหูเกตุ จะ มะหาลาภัง	สัพพะ ภะยัง วินาสสันติ
สัพพะทุกขัง วินาสสันติ	สัพพะโรคัง วินาสสันติ
ลักขะณา อะหัง วันทามิ สัพพะทา	สัพเพเทวา มัง ปาละยันตุ สัพพะทา
เอเตนะ มังคะละเตเชนะ	สัพพะโสตถี ภะวันตุ เมฯ

ปัจจุบัน นิยมผูกดวงชาตาของตน เอาไว้สำหรับสักการบูชา เรียกกันว่า “ดวงพิชัยสงคราม” หรือมิฉะนั้นก็เอาดวงชาตาบรรจุไว้ในฐานพระ เมื่อจะบูชาดวงชาตาพึงว่าคาถานี้เพื่อจะได้เกิดลาภสักการะ เป็นสุขสวัสดิ์พิพัฒนมงคลเลิศล้นดีนักแลฯ

คาถาอุณหิสวิชัย

อัตถิ อุณะหิสสะ วิชะโย	ธัมโม โลเก อะนุตตะโร
สัพพะสัตตะหิตัตถายะ	ตัง ตะวัง คัณหาหิ เทวะเต
ปะริวัชเช ราชะทัณเฑ	อะมะนุสเสหิ ปาวะเก
พะยัคเฆ นาเค วิเส ภูเต	อะกาละมะระเณนะ วา
สัพพัสมา มะระณา มุตโต	ฐะเปตวา กาละมาริตัง
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหตุ เทโว สุขี สะทา
สุทธะสีลัง สะมาทายะ	ธัมมัง สุจะริตัง จะเร
ตัสเสวะ อานุภาเวนะ	โหตุ เทโว สุขี สะทา

ลิกขิตัง จินติตัง ปูชัง ธาระณัง วาจะนัง คะรุง
ปะเรสัง เทสะนัง สุตวา ตัสสะ อายุ ปะวัฑฒะตีติฯ

(คาถานี้ให้ใช้ภาวนาสำหรับคนที่ดวงชะตาขาด เป็นการต่อดวงชะตาชีวิต และจะมีอานุภาพให้เกิดโชค ลาภ อำนาจ บริวาร และปราศจากภัยอันตราย ให้ภาวนาทุกเช้าค่ำ พระคาถานี้พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ สุปฏฐิฐิตะเทพบุตรผู้นี้จะสิ้นอายุ แต่เมื่อนำไปเจริญภาวนาแล้ว อายุก็ยืนอยู่ได้ตลอดกัปป์ดังนี้)

พระคาถาป้องกันภัยทั้งสิบทิศ

พระคาถานี้ ให้สวดทุกเช้าเย็น ก่อนออกจากบ้าน ในเวลาที่พระออกเดินธุดงค์ตามป่าเขา สวดคาถานี้ จะเป็นเหตุให้พ้นจากอันตรายต่างๆ คนโบราณถือว่าสวดคาถานี้แล้ว จะป้องกันอันตรายจากภัยพิบัติต่างๆ อันจะมาจากทิศทั้งหลาย จะทำให้มีความสุขกายสุขใจ สะเดาะเคราะห์ สะเดาะโศก โรคภัยต่างๆ มีโชค มีลาภ ตามคติความเชื่อถือของคนโบราณนั้น อีกประการหนึ่งเพื่อจะรักษาของเก่า ซึ่งจะหาฟังได้ยาก ในกาลต่อไปเมื่อนั่งสมาธิเกิดความง่วงเหงาหาวนอน ให้สวดคาถานี้ตาจะสว่าง นั่งสมาธิได้ต่อไป (คาถานี้หลวงปู่ฝั้น สวดเป็นประจำ)

บูระพารัสมิง พระพุทธะคุณัง บูระพารัสมิง พระธัมเมตัง บูระพารัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

อาคะเนยรัสมิง พระพุทธะคุณัง อาคะเนยรัสมิง พระธัมเมตัง อาคะเนยรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

ทักษิณรัสมิง พระพุทธะคุณัง ทักษิณรัสมิง พระธัมเมตัง ทักษิณรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

หรดีรัสมิง พระพุทธะคุณัง หรดีรัสมิง พระธัมเมตัง หรดีรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

ปัจจิมรัสมิง พระพุทธะคุณัง ปัจจิมรัสมิง พระธัมเมตัง ปัจจิมรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

พายัพรัสมิง พระพุทธะคุณัง พายัพรัสมิง พระธัมเมตัง พายัพรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

อุดรรัสมิง พระพุทธะคุณัง อุดรรัสมิง พระธัมเมตัง อุดรรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

อิสาณรัสมิง พระพุทธะคุณัง อิสาณรัสมิง พระธัมเมตัง อิสาณรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

อากาศรัสมิง พระพุทธะคุณัง อากาศรัสมิง พระธัมเมตัง อากาศรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

ปฐวีรัสมิง พระพุทธะคุณัง ปฐวีรัสมิง พระธัมเมตัง ปฐวีรัสมิง พระสังฆานัง, ทุกขะ โรคะ ภะยัง วิวัญชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัญชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภะวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

ตำนานวัฏฏะกะปริตร

พระสูตรนี้มีเนื้อความตามตำนานว่า สมัยหนึ่ง พระศาสดาเสด็จจาริกไปในแว่นแคว้นมคธเพื่อบิณฑบาต พร้อมด้วยพระสาวกเป็นอันมาก เวลาเสด็จกลับจากบิณฑบาต ไฟป่าไหม้มาถึงทางที่พระสาวกกำลังจาริกอยู่นั้น พระสาวกก็พากันหนีไปสู่ที่ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับยืนอยู่ ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับยืนอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ครั้นไฟไหม้มาห่างจากที่ประทับออกไปโดยรอบได้ ๑๖ กรีส ไฟก็ดับไปเอง ภิกษุทั้งหลายก็สรรเสริญคุณของพระศาสดาว่า มีอานุภาพเป็นมหัศจรรย์พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ไฟไหม้มาถึงภูมิประเทศอันนี้แล้วดับไป หาใช่เพราะกำลังของพระองค์ในกาลบัดนี้ไม่ ไฟย่อมดับไปเพราะกำลังแห่งความสัตย์ของพระองค์ในกาลก่อน ภิกษุทั้งหลาย จึงทูลอาราธนาเพื่อทราบเรื่อง พระองค์จึงนำชาดกเรื่องนี้มาแสดงว่า ในอดีตสมัยพระโพธิสัตว์ได้ถือปฏิสนธิในกำเนิดนกคุ่มอยู่ในแว่นแคว้นมคธนั้น ในกาลเมื่อออกจากฟองไข่แล้วยังไม่มีกำลังจะเดินและบินไปได้ วันหนึ่งนกมารดาบิดาของพระโพธิสัตว์ออกไปหาอาหารให้นกโพธิสัตว์นอนอยู่ในรัง ครั้งนั้นไฟป่าได้เข้ามาในที่ใกล้รังแห่งลูกนกโพธิสัตว์นั้น นกผู้เป็นมารดาของพระโพธิสัตว์หมดที่พึ่งอย่างอื่นแล้ว จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าในอดีต คุณพระธรรมที่

พระพุทธเจ้าตรัสรู้และความสัตย์ที่ตนมีอยู่ ความสัตย์นั้นคือลูกนกได้กล่าวว่า ปีกทั้ง ๒ ของเรามีอยู่แต่บินไม่ได้ เท้าทั้ง ๒ ของเรามีอยู่แต่เดินไม่ได้ มารดาบิดาทั้ง ๒ ของเราไม่อยู่ออกไปเสียจากที่นี้ ด้วยความสัตย์ที่พระโพธิสัตว์กล่าวนั้น ไฟที่กำลังไหม้อยู่ห่างจากพระโพธิสัตว์ได้ประมาณ ๑๖ กรีส ก็ดับโดยรอบก็เลยเป็นที่มีปาฏิหาริย์ไฟมิได้ไหม้จนตลอดกัลป์นี้ ที่อันนั้น ก็คือ ที่ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่เมื่อไฟป่ากำลังไหม้อยู่นั้น

พระปริตรบทนี้มีพระคาถาที่สวดและคำแปล ดังต่อไปนี้

วัฏฏะกะปะริตตัง

อัตถิ โลเก สีละคุโณ

คุณแห่งศีลมีอยู่ในโลก

สัจจัง โสเจยยะนุททะยา

ความสัตย์ ความสะอาดกาย และความเอ็นดู มีอยู่ในโลก

เตนะ สัจเจนะ กาหามิ

ด้วยคำสัตย์นั้น ข้าพเจ้าจักทำ

สัจจะกิริยะมะนุตตะรัง

สัจจะกริยาอันเยี่ยม

อาวัชชิตวา ธัมมะพะลัง

ข้าพเจ้าพิจารณาซึ่งกำลังแห่งธรรม

สะริตวา ปุพพะเก ชิเน

และระลึกพระชินะทั้งหลายในปางก่อน

สัจจะพะละมะวัสสายะ

อาศัยกำลังสัจจะ

สัจจะกิริยะมะกาสะหัง

ขอทำสัจจะกริยา

สันติ ปักขา อะปัตตะนา

ปีกทั้งหลายของข้าพเจ้ามีอยู่ แต่บินไม่ได้

สันติ ปาทา อะวัญจะนา

เท้าทั้งหลายของข้ามีอยู่ แต่เดินไม่ได้

มาตา ปิตา จะ นิกขันตา

มารดาบิดาของข้าออกไปหาอาหาร

ชาตะเวทะ ปะฏิกกะมะ

ดูก่อนเปลวไฟ ขอท่านจงหลีกไป

สะหะ สัจเจ กะเต มัยหัง

ครั้นเมื่อสัจจะอันเราทำแล้ว

มะหาปัชชะลิโต สิขี

เปลวไฟอันรุ่งเรืองใหญ่

วัชเชสิ โสฬะสะ กะรีสานิ

หลีกไป ๑๖ กรีส พร้อมกับคำสัตย์

อุทะกัง ปัตวา ยะถา สิขี

ประหนึ่งเปลวไฟอันตกถึงน้ำ

สัจเจนะ เม สะโม นัตถิ

สิ่งที่จะเสมอด้วยสัจจะของเราไม่มี

เอสา เม สัจจะปาระมีติ ฯ

นี้เป็นสัจจะบารมีของเรา ดังนี้ฯ

มงคลจักรวาลใหญ่

สิริธิติมะติเตโช	ด้วยอานุภาพแห่งพระมหาบุรุษ
ชะยะสิทธิมะหิทธิ	ลักษณะ ๓๒ ประการ
มะหาคุณาปะริ	แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า
มิตะปุญญาธิการัสสะ	ผู้อรหันต์ ผู้ตรัสรู้แล้วเอง
สัพพันตะรายะ นิวาระณะสะมัตถัสสะ	ผู้มีบุญญาธิการอันกำหนดมิได้ด้วย พระฤทธิ์อันใหญ่
ภะคะวะโต อะระหะโต	และพระคุณอันใหญ่
สัมมาสัมพุทธัสสะ	อันสำเร็จด้วยพระสิริ
ทวัตติงสะมะหาปุริสะ	พระปัญญาเครื่องตั้งมั่น
ลักขะณานุภาเวนะ	พระปัญญาเครื่องรู้ พระเดชและ พระชัยผู้สามารถในอันห้ามเสีย ซึ่ง สรรพอันตราย
อะสีตยานุพยัญชะนานุ	ด้วยอานุภาพแห่ง
ภาเวนะ	พระอนุพยัญชนะ ๘๐
อัฏฐุตตะระสะตะ มังคะลานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งมงคล ๑๐๘ ประการ
ฉัพพัณณะรังสิยา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระรัศมี มีพรรณะ ๖ ประการ
เกตุมาลานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระเกตุมาลา
ทะสะปาระมิตา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระบารมี ๑๐ ประการ
ทะสะอุปะปาระมิตา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระอุปบารมี ๑๐ ประการ
ทะสะปะระมัตถะ ปาระมิตานุภาเวนะ	บารมี ๑๐ ประการ

สีละสะมาธิปัญญา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งศีลสมาธิ และปัญญา
พุทธานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธรัตนะ
ธัมมานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมรัตนะ
สังฆานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระสังฆรัตนะ
เตชานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งเดช
อิทธนุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งฤทธิ์
พะลานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระกำลัง
เญยยะธัมมานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งเญยยธรรม
จะตุราสีติสะหัสสะธัมมัก ขันธานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระ ธรรมขันธ์ ๘ หมื่น ๔ พัน
นะวะโลกุตตะระธัมมา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งโลกุตตรธรรม ๙ ประการ
อัฏฐังคิกะมัคคา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งมรรคมีองค์ ๘ ประการ
อัฏฐะสะมาปัตติยา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระสมาบัติ
ฉะฬะภิญญา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระอภิญญา ๖ ประการ
จะตุสัจจะญาณนา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระญาณในพระ อริยสัจ ๔
ทะสะพะละญาณนา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระทศพลญาณ
สัพพัญญุตะญาณนา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระสัพพัญญุตญาณ
เมตตากะรุณามุทิตา อุเปกขานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระเมตตา พระกรุณา และพระอุเบกขา

สัพพะปะริตตา นุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระปริตรทั้งปวง
ระตะนัตตะยะสะระ	ด้วยอานุภาพแห่งสรณะ
ณานุภาเวนะ	คือพระรัตนตรัย
ตุยหัง สัพพะโรคะ	ขอสรรพโรค สรรพโศก
โสกุปัททะวะ	สรรพอุบาทว์
ทุกขะโทมะนัส	และความทุกข์กาย
สุปายาสา วินัสสันตุ	ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจทั้งปวง ของท่านจงสูญหายไป
สัพพะอันตะรายาปิ วินัสสันตุ	แม้อันตรายทั้งปวงก็จงสูญหายไป
สัพพะสังกัปปา ตุยหัง	ขอความดำริทุกประการ
สะมิชฌันตุ	ของท่านจงสำเร็จด้วยดี
ทีฆายุตา ตุยหัง โหตุ	ขอความมีอายุยืนจงมีแก่ท่าน
สะตะวัสสะชีเวนะ	ขอท่านจงเป็นผู้ถึงพร้อม
สะมังคิโก โหตุ สัพพะทา	ด้วยความเป็นอยู่ ตลอด ๑๐๐ ปี ในกาลทั้งปวง
อากาสะปัพพะตะวะนะภูมิคังคา	ขออารักขเทวดาทั้งหลายผู้อยู่ในอากาศ
มะหาสะมุททาอารักขะกา เทวะตา	อยู่ ณ ภูเขาลำเนาป่า ณ พื้นดิน ณ แม่น้ำ และ ณ มหาสมุทร จงตามรักษา
สะทา ตุมเห อนุรักขันตุ ฯ	ท่านทั้งหลายทุกเมื่อเทอญ ฯ

หมายเหตุ บทนี้แปลกอยู่ตรงที่มีชื่อไทยๆ ว่ามงคลจักรวาล เป็นบทสำหรับพระที่สวดมนต์ทำสัจจกิริยา อ้างอานุภาพของพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และ

พระสงฆเจ้า ให้กำจัดทุกข์โศกโรคภัยอันตราย ขยายความออกไป ละเอียด ตามที่ปรากฏอยู่นั้นแล้ว บทมงคลจักรวาลนี้เข้าใจว่าแต่งในเมืองไทยเรานี้เอง เพราะชื่อก็บอกอยู่แล้วว่าเป็นไทย ยังมีคู่กันอีกบทหนึ่งเรียก มงคลจักรวาลน้อย สัพพะพุทธา ใช้สวดเป็นอนุโมทนาที่เติมคำว่าน้อยนั้นหาได้หมายความว่าเป็นมงคลอีกอันแบบหนึ่งไม่ ซึ่งน้อยกว่าสั้นกว่านั้น เมื่อเรียกแบบนั้นว่าน้อย ก็ต้องเรียกแบบนี้ว่าใหญ่เป็นคู่กัน บทนี้มีปัญหามาก ตั้งต้นชื่อมงคลจักวาลไปทีเดียว จะขออธิบายไว้ตามที่ทราบ

อันศรัทธาของพุทธศาสนิกชนแต่ครั้งก่อนๆ นั้น ดำเนินตามแนวทางที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้อย่างมั่นคงปลงจิตใจลงว่า จักรวาลในเวลา มีนับเป็นแสนโกฏิ แต่ในจักรวาลต่างๆ นั้น ไม่มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก็เป็นอันไม่มี แต่ในจักรวาลที่เราอาศัยอยู่เดี๋ยวนี้ มีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติ ตรัสสอนพระธรรม และมีพระสงฆ์สาวกดำรงพระธรรมสืบต่อมา ดังนี้ จักรวาลนี้จึงเรียกว่ามงคลจักรวาล บทสวดมนต์นี้อ้างอานุภาพของพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า ซึ่งปรากฏมีแต่ในจักรวาลนี้เท่านั้น จึงได้นามว่า มงคลจักรวาลด้วย

ในบทนี้มีจำนวนเลขต่างๆ อยู่มาก ผู้สนใจใคร่จะทราบความพิสดาร โปรดดูในหนังสือพระปฐมสมโพธิใหญ่หรือพระปฐมสมโพธิฉบับพิสดาร ของสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรสและธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเถิด

ภะวะตุ สัพพะ	ขอมงคลทั้งปวง
มังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา	จงมี ขอเทวดาทั้งปวงจงคุ้มครอง
สัพพะพุทธานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง

สะทา โสตถี ภะวันตุ เต	ขอความสวัสดี ทั้งหลายจงมีแก่ท่านทุกเมื่อเทอญ
ภะวะตุ สัพพะ	ขอมงคลทั้งปวงจงมี
มังคะลัง รักขันตุ	ขอเทวดาทั้งปวง
สัพพะเทวะตา	จงคุ้มครอง
สัพพะธัมมานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมเจ้าทั้งปวง
สะทา โสตถี ภะวันตุ,เต	ขอความสวัสดีทั้งหลายจงมีแก่ท่านทุกเมื่อเทอญ
ภะวะตุ สัพพะ	ขอมงคลทั้งปวงจงมี
มังคะลัง รักขันตุ	ขอเทวดาทั้งปวง
สัพพะเทวะตา	จงคุ้มครอง
สัพพะสังฆานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆเจ้าทั้งปวง
สะทา โสตถี ภะวันตุ,เต	ขอความสวัสดีทั้งหลายจงมีแก่ท่านทุกเมื่อเทอญ

หมายเหตุ บทนี้ ซึ่งเรียกกันเป็นสามัญว่า ภะวะตุสัพ เป็นบทสุดท้ายการสวดมนต์และอนุโมทนา ไม่ว่างานมงคลหรือมิใช่ ในงานมงคล พอขึ้นบทนี้พระท้ายแถวก็เริ่มม้วน สายสิญจน์ส่งต่อเข้ามาจนถึงหัวหน้าพอดีจบวางสายสิญจน์

กิจของเจ้าภาพ ทางฝ่ายเจ้าภาพจะเลี้ยงเครื่องดื่ม หรือน้ำชา ก็เตรียมไว้พอจบก็ให้ประเคนได้พอดี

ในงานมงคล บางทีท่านไม่จบเพียงนี้ ต่ออีกบทหนึ่งจึงจบ คือ

นักขัตตะยักขะ	พระปริตรนี้เป็นเครื่อง
ภูตานัง ปาปัคคะหะ นิวาระณา	ห้ามกันเสียได้ซึ่งบาปเคราะห์อันเกิดแต่อำนาจ ดาวนักษัตร และอำนาจแห่งยักษ์ แห่งภูตผีทั้งหลาย
ปะริตตัสสานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระปริตรที่ได้สวดมาแต่ต้นจนจบนี้
หันตวา เตสัง อุปัททะเว	ขอความอุบาทว์อันเกิดแต่อำนาจแห่งดวงดาว เป็นต้นจงเสื่อมหายไปเทอญ
นักขัตตะยักขะ	พระปริตรนี้เป็นเครื่อง
ภูตานัง ปาปัคคะหะ นิวาระณา	ห้ามกันเสียได้ซึ่งบาปเคราะห์อันเกิดแต่อำนาจ ดาวนักษัตร และอำนาจแห่งยักษ์ แห่งภูตผีทั้งหลาย
ปะริตตัสสานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระปริตรที่ได้สวดมาแต่ต้นจนจบนี้
หันตวา เตสัง อุปัททะเว	ขอความอุบาทว์อันเกิดแต่อำนาจแห่งดวงดาว เป็นต้นจงเสื่อมหายไปเทอญ
นักขัตตะยักขะ	พระปริตรนี้เป็นเครื่อง
ภูตานัง ปาปัคคะหะ นิวาระณา	ห้ามกันเสียได้ซึ่งบาปเคราะห์อันเกิดแต่อำนาจ ดาวนักษัตร และอำนาจแห่งยักษ์ แห่งภูตผีทั้งหลาย
ปะริตตัสสานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระปริตรที่ได้สวดมาแต่ต้นจนจบนี้
หันตวา เตสัง อุปัททะเว	ขอความอุบาทว์อันเกิดแต่อำนาจแห่งดวงดาว เป็นต้นจงเสื่อมหายไปเทอญ

บทส่งเทวดา เทวะตาคาถา

ทุกขัปปัตตา จะ นิททุกขา	ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ถึงแล้วซึ่งทุกข์ จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์
ภะยัปปัตตา จะ นิพภะยา	และถึงแล้วซึ่งภัย จงเป็นผู้ไม่มีภัย
โสกัปปัตตา จะ นิสโสกา	และถึงซึ่งโศกจงเป็นผู้ไม่มีโศกเถิด
โหนตุ สัพเพปิ ปาณิโน	ขอเทพเจ้าทั้งปวง จงอนุโมทนา
เอตตาวะตา จะ อัมเหหิ	ซึ่งความถึงพร้อม คือบุญอันเราทั้งหลาย
สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง	ก่อสร้างแล้วด้วยเหตุนี้
สัพเพ เทวานุโมทันตุ	ประมาณนี้
สัพพะสัมปัตติสิทธิยา	เพื่ออันสำเร็จสมบัติทั้งปวง
ทานัง ทะทันตุ สัทธายะ	มนุษย์ทั้งหลาย จงให้ทานด้วยศรัทธา
สีลัง รักขันตุ สัพพะทา	จงรักษาศีลในกาลทั้งปวง
ภาวะนาภิระตา โหนตุ	จงเป็นผู้ยินดีแล้วในภาวนา
คัจฉันตุ เทวะตาคะตา ฯ	เทวดาทั้งหลาย ที่มาแล้วเชิญกลับไปเถิด
สัพเพ พุทธา พะลัปปัตตา	พระพุทธเจ้าทั้งหลายล้วนทรงพระกำลังทั้งหมด
ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง	กำลังอันใด แห่งพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายด้วย
อะระหันตานัญจะ เตเชนะ	แห่งพระอรหันต์ทั้งหลายด้วย
รักขัง พันธามิ สัพพะโส ฯ	ข้าพเจ้าขอเหนี่ยวความรักษาด้วยเดชแห่งกำลัง ทั้งหลายเหล่านั้นโดยประการทั้งปวง

บทสวดถวายพรพระ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

อิติปิ โส ภะคะวา	เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
อะระหัง	เป็นผู้ไกลจากกิเลส
สัมมาสัมพุทโธ	เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
วิชชาจะระณะสัมปันโน	เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชา และจรณะ
สุคะโต	เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี
โลกะวิทู	เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง
อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ,	เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึก ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า
สัตถา เทวะมะนุสสานัง	เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
พุทโธ	เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม
ภะคะวาติ	เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรม สั่งสอนสัตว์ ดังนี้
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม	พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว
สันทิฏฐิโก	เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษา และปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง
อะกาลิโก	เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล
เอหิปัสสิโก	เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด

โอปะนะยิโก เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหีติ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน

- กราบ -

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สงฆ์สาวกของผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว

อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติตรงแล้ว

ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว

สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติสมควรแล้ว

ยะทิทัง

ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา

คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

อาหุเนยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา

ปาหุเนยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ

ทักขิเณยโย เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน

อัญชะลีกะระณีโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ

เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

พาหุง สะหัสสะมะภินิมมิตะสาวุธันตัง ครีเมขะลัง อุทิตะโฆระสะเสนะมารัง ทานาทิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนีได้ทรงชำนะพญามารซึ่งได้นิรมิตภาพตั้งพันถืออาวุธครบมือ ขี่ช้างพลายครีเมขละ พร้อมด้วยเสนามาร โห่ร้องกึกก้อง ด้วยธรรมวิธีทานบารมี เป็นต้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

มาราติเรกะมะภิยุชฌิตะสัพพะรัตติง โฆรัมปะนาฬะวะกะมักขะมะถัทธะยักขัง ขันตีสุทันตะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนีได้ทรงชำนะอาฬะวะกะยักษ์ดุร้าย ผู้มีจิตกระด้างลำพองหยาบช้ายิ่งกว่าพญามาร เข้ามารุกรานราวีตลอดรุ่งราตรี ด้วยวิธีทรมานเป็นอันดี คือขันติธรรม ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

นาฬาคิริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง ทาวัคคิจักกะมะสะนีวะ สุทารุณันตัง เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนีได้ทรงชำนะพญาช้างนาราคีรีซึ่งกำลังเมามัน ร้ายแรงเหมือนไฟป่าลุกลาม ร้องโกญจนาทเหมือนฟ้าฟาดด้วยวิธีลดลงด้วยน้ำ คือ พระเมตตานั้นขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

อุกขิตตะขัคคะมะติหัตถะสุทารุณันตัง ธาวันติโยชะนะปะถังคุลิมาละวันตัง อิทธีภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต* ชะยะมังคะลานิ

---

* ถ้าสวดให้ตนเองเปลี่ยน เต เป็น เม

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนีได้ทรงชำนะองคุลีมาลโจร ทารุณร้ายกาจนักทั้งฝีมือเยี่ยมควงดาบไล่ตามพระองค์ไปตลอดทาง ๓ โยชน์ ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

กัต๎วานะ กัฏฐะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา จิญจายะ ทุฏฐะวะจะนัง ชะนะกายะมัชเฌ สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต* ชะยะมังคะลานิ

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนีได้ทรงชำนะนางจิญจะมาณะวิกา ที่ทำมารยาเสแสร้ง กล่าวโทษพระองค์โดยผูกท่อนไม้กลมแบนเข้ากับท้องทำเป็นท้องมีครรภ์แก่ ด้วยสมาธิวิธีในท่ามกลางประชุมชนนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

สัจจัง วิหายะ มะติสัจจะกะวาทะเกตุง วาทาภิโรปิตะมะนัง อะติอันธะภูตัง ปัญญา ปะทีปะชะลิโต ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ**

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาพระพุทธเจ้าผู้เป็นมุนีผู้รุ่งเรืองด้วยดวงประทีปคือ พระปัญญาได้พบทางชำนะสัจจกะนิครนถ์ ผู้มีนิสัยตลบตะแลง มีสันดานโอ้อวดมืดมน ด้วยเทศนาญาณวิธีนั้นขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

นันโทปะนันทะภุชะคัง วิพุธัง มะหิทธิง ปุตเตนะ เถระภุชะเคนะ ทะมาปะยันโต อิทธูปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ**

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาพระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนี โปรดให้พระโมคคัลลานะเถระพุทธชิโนรส นิรมิตกายเป็นนาคราชไปทรมานนันโทปะนันทะนาคราช

---

* ถ้าสวดให้ตนเองเปลี่ยน เต เป็น เม

** ถ้าสวดให้ตนเองเป็น อะหัง วิชะโย โหม

ผู้มีฤทธิ์มาก แต่มีความรู้ผิด ด้วยวิธีแสดงอุปกรณ์แห่งฤทธิ์นั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

ทุคคาหะทิฏฐิภุชะเคนะ สุทัฏฐะหัตถัง พรัหมัง วิสุทธิชุติมิทธิ พะกาภิธานัง ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เต* ชะยะมังคะลานิ

ด้วยเดชานุภาพของพระสัมมาพระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนี ได้ทรงชำนะท้าวพกาพรหมผู้มีฤทธิ์มีความสำคัญตนผิดว่าเป็นผู้มีฤทธิ์ เหมือนด้ายร้ายกำลังรัดตรึงด้วยเดชานุภาพไว้แน่นแฟ้น ด้วยวิธีประทานยาพิเศษ คือ เทศนาญาณนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา โย วาจะโน ทินะทิเน สะระเต มะตันที หิตวานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวานิ โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร สะปัญโญ ฯ

นรชนใดไม่เกียจคร้านสวดก็ดีระลึกก็ดี ซึ่งพระพุทธชัยมงคล ๘ คาถา เป็นต้นเหล่านี้ทุกวันนรชนนั้นจะพึงละเสียซึ่งอุปัทวันตรายทั้งหลาย มีประการต่างๆ เป็นอเนกซึ่งถึงวิโมกข์สิวาลัย อันเป็นบรมสุขแล

มะหาการุณิโก นาโถ,	ผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์ประกอบแล้วด้วยมหากรุณา

หิตายะ สัพพะปาณินัง ปูเรตวา ปาระมี สัพพา,

ยังบารมีทั้งหลายทั้งปวงให้เต็มเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย,

ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง	ถึงแล้วซึ่งความตรัสรู้อันอุดม,
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	ด้วยคำสัตย์นี้,

---

* ถ้าสวดให้ตนเองเปลี่ยน เต เป็น เม

โหตุ เต ชะยะมังคะลัง	ขอชัยมงคล จงมีแก่ท่าน,
ชะยันโต โพธิยา มูเล	**สักยานัง นันทิวัฑฒะโน**
เอวัง ตะวัง วิชะโย โหหิ*	**ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล**
อะปะราชิตะปัลลังเก	**สีเส ปะฐะวิโปกขะเร**
อะภิเสเก สัพพะพุทธานัง	**อัคคัปปัตโต ปะโมทะติ**

ขอท่านจงมีชัยชนะในมงคลพิธี เหมือนพระจอมมุนีทรงชนะมารที่โคนโพธิ์พฤกษ์ ถึงความเป็นผู้เลิศในสรรพพุทธาภิเษก ทรงปราโมทย์อยู่บนอะปุราชิตะบัลลังก์อันสูง เป็นจอมมหาปฐพี ทรงเพิ่มพูนความยินดีแก่เหล่าประยูรญาติศากยวงศ์ ฉะนั้น

สุนักขัตตัง สุมังคะลัง	เวลาที่สัตว์ประพฤติชอบ ชื่อว่าฤกษ์ดี มงคลดี
สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง	สว่างรุ่งเรือง
สุขะโณ สุมุหุตโต จะ	แลขณะดี ครู่ดี
สุยิฏฐัง พรัหมะจาริสุ	บูชาดีแล้ว ในพรหมจารีบุคคลทั้งหลาย
ปะทักขิณัง กายะกัมมัง	กายกรรม เป็นประทักษิณส่วนเบื้องขวา
วาจากัมมัง ปะทักขิณัง	วจีกรรม เป็นประทักษิณส่วนเบื้องขวา,
ปะทักขิณัง มะโนกัมมัง	มโนกรรม เป็นประทักษิณส่วนเบื้องขวา,
ปะณิธี เต ปะทักขิณา	ความปรารถนาของท่าน เป็นประทักษิณส่วนเบื้องขวา,

---

* ถ้าสวดให้ตนเองเป็น อะหัง วิชะโย โหมิ

ปะทักขิณานิ กัตวานะ	สัตว์ทั้งหลายทำกรรม อันเป็นประทักษิณ ส่วนเบื้องขวา
ละภันตัตเถ ปะทักขิเณ ฯ	ย่อมได้ประโยชน์ทั้งหลาย อันเป็นประทักษิณ ส่วนเบื้องขวา
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	ขอสรรพมงคลจงมีแก่ท่าน
รักขันตุ สัพพะเทวะตา	ขอเหล่าเทวดาทั้งปวงจงรักษาท่าน
สัพพะพุทธานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง
สะทา โสตถี ภะวันตุ เต*	ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแก่ท่านทุกเมื่อยาม
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	ขอสรรพมงคลจงมีแก่ท่าน
รักขันตุ สัพพะเทวะตา	ขอเหล่าเทวดาทั้งปวงจงรักษาท่าน
สัพพะธัมมานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมเจ้าทั้งปวง
สะทา โสตถี ภะวันตุ เต*	ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแก่ท่านทุกเมื่อยาม
ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง	ขอสรรพมงคลจงมีแก่ท่าน
รักขันตุ สัพพะเทวะตา	ขอเหล่าเทวดาทั้งปวงจงรักษาท่าน
สัพพะสังฆานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆเจ้าทั้งปวง
สะทา โสตถี ภะวันตุ เต	ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแก่ท่านทุกเมื่อเทอญ

---

* ถ้าสวดให้ตนเองเปลี่ยน เต เป็น เม

คำแผ่เมตตา

สัพเพ สัตตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์
อะเวรา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
อัพยาปัชฌา โหนตุ	จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด อย่าได้พยาบาทเบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย
อะนีฆา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิดอย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ	จงมีความสุขกายสุขใจรักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเทอญ

แผ่ส่วนกุศล

อิทัง เม มาตาปิตูนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ มาตาปิตะโร

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่มารดาบิดาของข้าพเจ้าขอให้มารดาบิดาของข้าพเจ้าจงมีความสุข

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า จงมีความสุข

อิทัง เม ครูปัชฌายาจริยานัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ครูปัชฌายาจริยา

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ของข้าพเจ้า ขอให้ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ของข้าพเจ้า จงมีความสุข

อิทัง สัพพะ เทวะตานัง โหตุ สุขิตา โหนตุ สัพเพเทวา

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ เทวดาทั้งหลาย ขอให้เทวดาทั้งหลาย จงมีความสุข

อิทัง สัพพะ เปตานัง โหตุ สุขิตา โหนตุ สัพเพ เปตา

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ เปรตทั้งหลาย ขอให้เปรตทั้งหลาย จงมีความสุข

อิทัง สัพพะ เวรีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ สัพเพเวรี

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย ขอให้เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย จงมีความสุข

อิทัง สัพพะ สัตตานัง โหตุ สุขิตา โหนตุ สัพเพ สัตตาฯ

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงมีความสุขทั่วหน้ากันเทอญฯ

อุทิสสะนาธิฏฐานะคาถา (กรวดน้ำตอนเย็น)

(นำ) หันทะ มะยัง อุททิสสะนาธิฏฐานะคาถาโย ภะณามะ เส.

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ, ด้วยบุญนี้ อุทิศให้,
อุปัชฌายา คุณุตตะรา, อุปัชฌาย์ ผู้เลิศคุณ,
อาจะริยูปะการา จะ, แลอาจารย์ ผู้เกื้อหนุน,
มาตาปิตา จะ ญาตะกา, ทั้งพ่อแม่ แลปวงญาติ,
สุริโย จันทิมา ราชา, สูรย์จันทร์ แลราชา,
คุณะวันตา นะราปิ จะ, ผู้ทรงคุณ หรือสูงชาติ,
พรัหมะมารา จะ อินทา จะ, พรหมมาร และอินทราช,
โลกะปาลา จะ เทวะตา, ทั้งทวยเทพ และโลกบาล,
ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ, ยมราช มนุษย์ มิตร,

มัชฌัตตา เวริกาปิ จะ,	ผู้เป็นกลาง ผู้จ้องผลาญ,
สัพเพ สัตตา สุขี โหนตุ,	ขอให้เป็นสุขศานต์ิ ทุกทั่วหน้าอย่าทุกข์ทน,
ปุญญานิ ปะกะตานิ เม,	บุญผอง ที่ข้าพเจ้าทำจงช่วยอำนวยศุภผล,
สุขัญจะ ติวิธัง เทนตุ,	ให้สุข สามอย่างล้น,
ขิปปัง ปาเปถะ โว มะตัง,	ให้บรรลุถึงนิพพานพลัน,
อิมินา ปุญญะกัมเมนะ,	ด้วยบุญนี้ที่เราทำ,
อิมินา อุททิเสนะ จะ,	แลอุทิศให้ปวงสัตว์,
ขิปปาหัง สุละเภ เจวะ-	เราพลันได้ ซึ่งการตัด-
ตัณหุปาทานะเฉทะนัง,	ตัวตัณหา อุปาทาน,
เย สันตาเน หินา ธัมมา,	สิ่งชั่ว ในสันดาน,
ยาวะ นิพพานะโต มะมัง,	กว่าเราจะถึงนิพพาน,
นัสสันตุ สัพพะทา เยวะ,	มลายสิ้น จากสันดาน,
ยัตถะ ชาโต ภะเว ภะเว	ทุกๆ ภพที่เราเกิด,
อุชุจิตตัง สะติปัญญา,	มีจิตตรง และสติ ทั้งปัญญาอันประเสริฐ
สัลเลโข วิริยัมหินา,	พร้อมทั้ง ความเพียรเลิศเป็นเครื่องขูดกิเลสหาย,
มารา ละภันตุ โนกาสัง,	โอกาส อย่างพึงมีแก่หมู่มาร สิ้นทั้งหลาย,

กาตุญจะ วิริเยสุ เม	เป็นช่องประทุษร้าย ทำลายล้างความเพียรจม
พุทธาทิปะวะโร นาโถ	พระพุทธเจ้าผู้บวรนาถ
ธัมโม นาโถ วะรุตตะโม	พระธรรมเป็นที่พึ่งอันอุดมสุข
นาโถ ปัจเจกะพุทโธ จะ	พระปัจเจกะพุทธสมทบ
สังโฆ นาโถตตะโร มะมัง	พระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันผยอง
เตโสตตะมานุภาเวนะ	ด้วยอานุภาพนั้น
มาโรกาสัง ละภันตุ มาฯ	ขอให้หมู่มาร อย่าได้ช่อง
ทะสะปุญญานุภาเวนะ	ด้วยเดชบุญ ทั้งสิบป้อง
มาโรกาสัง ละภันตุ มา	อย่าเปิดโอกาส แก่หมู่มารเทอญ

หนังสืออ้างอิง

๑. ธรรมบทภาค ๓, มหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ / ๒๕๓๕

๒. ประวัติสมณศักดิ์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์, ที่ระลึก สมโภชหิรัณยบัฏ และเครื่องสมณศักดิ์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ วัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๒

๓. ประวัติสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ยุครัตนโกสินทร์, ที่ระลึกวันบุรพาจารย์ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร, บางเขน กรุงเทพฯ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๔

๔. นิตยสารภควา ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๒ ประจำเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๘

๕. อัตประวัติของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิวาส พิมพ์ถวาย พระพรหมมุนี วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร ๕ ธันวาคม ๒๕๓๗

๖. หลวงปู่เจี๊ยะ จุนฺโท, พระผู้เป็นดั่งผ้าขี้ริ้วห่อทอง, ฉบับสมบูรณ์ วัดป่าภูริทัตตปฏิปทาราม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๗

๗. อัตตชีวประวัติหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

๘. อัตตชีวประวัติหลวงปู่เทศก์ เทสรังษี วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พ.ศ. ๒๕๒๓

๙. ประวัติหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยอินทรชัด นิตยสารเพื่อการเผยแพร่สัจจธรรม และนำท่านไปสู่ยุคของพระศรีอาริย์ ปีที่ ๑ ฉบับปฐมฤกษ์ ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๘

๑๐. ปฏิทินศาสนาปี พ.ศ. ๒๕๔๗

๑๑. บูรพาจารย์ ชีวประวัติธรรมปฏิบัติ และโอวาทท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร มูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พ.ศ. ๒๕๔๔

ผู้อุปถัมภ์การพิมพ์หนังสือ

พ.อ. (พ) วิทยา บุญยานุตร และคณะ

พ.อ. (พ) ดร. สุชิน การสมวรรณ

พ.อ. กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์

อาจารย์ธรานันท์ หนูสลัด และคณะพร้อมด้วยญาติ

อาจารย์นวลเนตร งามลักษณ์

คุณทรงวุฒิ-อาจารย์บุนนาค กีรติจินดา

คุณศศิธร พานิชสุโข บริษัทพัฒนา จำกัด

คุณวันดี ศรีนันทลักษณ์

คุณวิชัย ครองยุทธ

คุณนันทพร คำพาลักษณ์

คุณปิติกาญจน์ ตัณฑรัตน์เจริญ

คุณทรงวิทย์ ไตรรัตน์รังษี

คุณสุดารัตน์ รังจิรานนท์ และคณะ

แผนที่ทางไป วัดสระมงคล

ตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

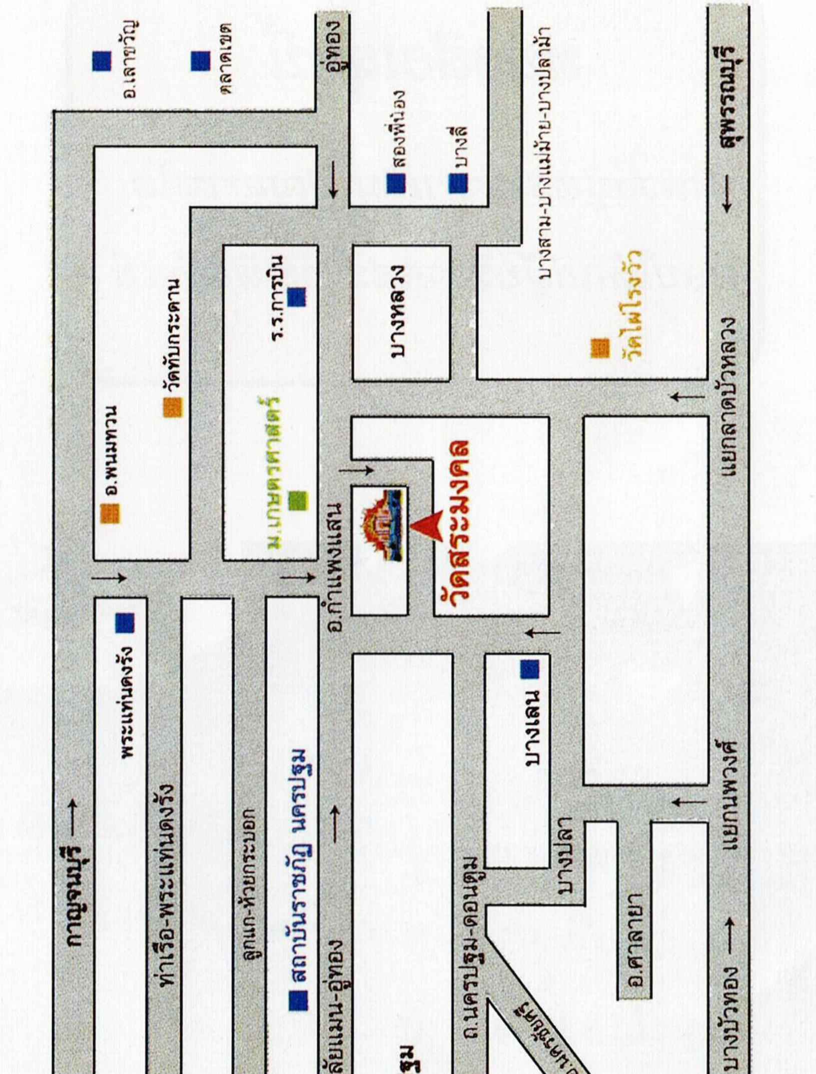

หนังสือเล่มนี้

หลวงปู่พระมหาเจิม ปญฺญาพโล
มอบให้แก่ผู้บริจาคสร้างพิพิธภัณฑ์

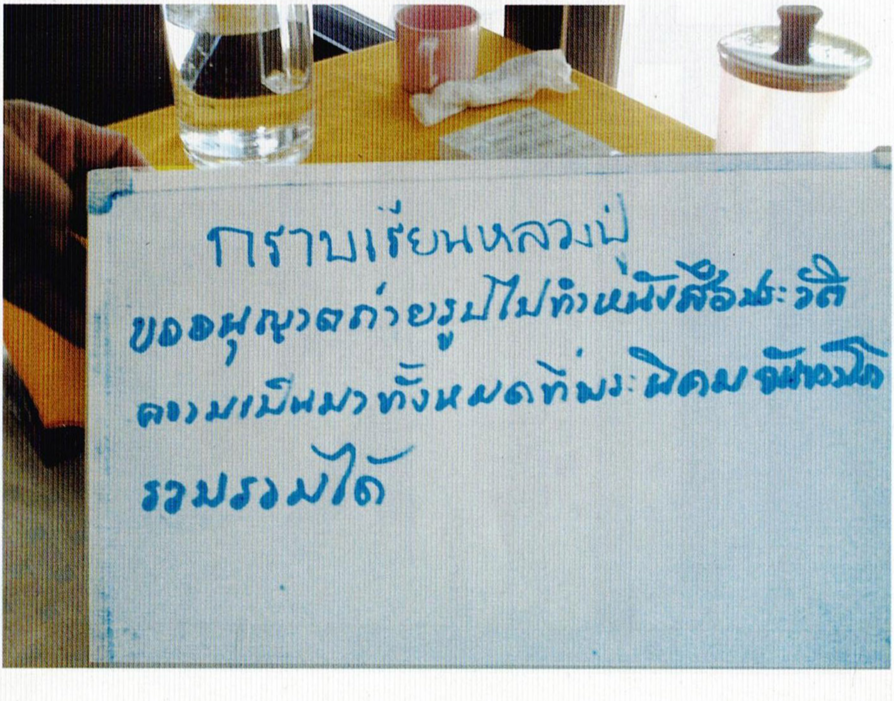

หลวงตานิคม จันทาโภ พระผู้ปฏิบัติหลวงปู่ในปัจจุบัน

หลวงปู่อนุญาตและให้พรแก่พันเอกกิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์
ผู้เรียบเรียงประวัติหลวงปู่ ท่านได้แผ่เมตตา
เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เวลา ๑๐.๔๙ น.

ประวัติผู้รวบรวมและเรียบเรียง

พันเอก กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์

นักธรรมเอก และ ป.ธ. ๕ สำนักเรียนวัดราชผาติการาม กทม.
พ.ม.
ศน.บ.
ศศ.บ.
วท.บ.
ค.บ.
ศศ.บ. (รปศ.)
บธ.บ.
ร.บ.
ศศ.ม.
หลักสูตรจู่โจมรุ่นที่ ๓๓ รร.ร.ศร.
หลักสูตรส่งทางอากาศรุ่นที่ ๑๑ รร.ร.ศร.
หลักสูตรกระโดดร่มจากบอลลูน รร.ร.ศสพ.
หลักสูตรนายทหารชั้นนายพันรุ่นที่ ๔๕ รร.สบ.สบ.ทบ.
ประกาศนียบัตรหลักสูตรระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ขั้นพื้นฐาน
หลักสูตรนายทหารบกอาวุโสกองทัพบกชุดที่ ๒๕ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก
อดีตอาจารย์พิเศษคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
นายทหารฝ่ายกฎหมายคณะทำงานประสานการจัดการที่ดิน ทบ.
นักวิชาการอิสระ
ราษฎรภันเต
โทร. ๐๘-๑๙๘๕-๑๓๙๗, ๐๘-๖๖๑๓-๖๘๖๘

โดย พ.อ. กิติพงษ์ ศรีนันทลักษณ์